

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИ З ПРОБЛЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Збірник тез доповідей
XII Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених та студентів

(6 квітня 2023 року, м. Харків, Україна)

Електронний ресурс

Харків – 2023

УДК 334.7:330.341
Н 91

Реєстраційне посвідчення УкрІНТЕІ МОН України
(№ 604 від 22 грудня 2022 р.)

Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 6 від 20 березня 2023р.)

Редакційна колегія:

д-р. екон. наук, проф. Б. В. Самородов (головний редактор);
к.філос.н., доц. А.А. Чхеайло;
к-т. екон. наук, доц. Р. О. Піскунов;
д-р. екон. наук, проф. Г. М. Азаренкова;
д-р. екон. наук, проф. А. П. Грінько;
к-т. екон. наук, доц. Н. Л. Морозова;
к-т. пед. наук Н. І. Стяглик.

Адреса редколегії:
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

Н 91 Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції:
збірник тез доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених та студентів (6 квітня 2023 року, м. Харків, Україна)
[Електронний ресурс]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. – 1 ел.
опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Процесор Pentium-класа ; ОС
Windows 7/10 ; дисковод CD-ROM; Acrobat Reader 10. – 322 с.

ISBN 978-966-285-761-0

У збірнику представлені тези доповідей учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів на загальну тему «Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції»

Для студентів, аспірантів, науковців вищих навчальних закладів. Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст і оформлення матеріалів несуть автори.

Усі права застережено. Посилання на матеріали обов'язкові.

УДК 334.7:330.341

URI: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17796>

© Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна, 2023

ISBN 978-966-285-761-0

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V.N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

YOUTH RESEARCH ON EUROPEAN INTEGRATION

Collection of abstracts
XII International Scientific and Practical Conference
of Young Researchers and Students

(April 6, 2023, Kharkiv, Ukraine)

Electronic resource

Kharkiv – 2023

UDC 334.7:330.341

Registration certificate UkrINTEI (№ 604 desember 22, 2022)

*Approved for posting on the Internet by the decision of the Academic Council
in V.N. Karazin Kharkiv National University
(Minutes № 6 of 20 March 2023)*

Editorial board:

Dr. of Econ Sciences, Prof. B. V. Samorodov (editor in chief);
PhD of Philosophical Sciences, Assoc. Professor A.A. Chkheailo;
PhD in Econ. Sciences, Assoc. Prof. R. O. Piskunov;
Dr. of Econ. Sciences, Prof. G. M. Azarenkova;
Dr. of Econ. Sciences, Prof. A. P. Grinko;
PhD in Econ. Sciences, Assoc. Prof. N. L. Morozova;
Ph.D. of Pedagogic Sciences N. I. Styaglik.

Editorial board address:
61022, Kharkiv, Svobody Square, 4

Youth research on European integration: a collection of abstracts of the XI International Scientific and Practical Conference of Young Researchers and Students (April 6, 2023, Kharkiv, Ukraine) – Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 2023. – electron. resource. – 1 el. disk (CD-ROM). – Systems. requirements: Pentium-class processor; OC Windows 7/10; CD-ROM drive; Acrobat Reader 10. - 322 c
ISBN 978-966-285-761-0

The collection presents abstracts of the participants of the XII International Research and Practice Conference of Young Researchers and Students on the general topic «Youth research on European integration».

For students, post-graduate students, scientists of higher educational institutions. Materials are submitted in the author's edition. The authors are responsible for the content and design of the materials.

All rights reserved. References to materials are required.

UDC 334.7:330.341

URI: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17796>

© V. N. Karazin Kharkiv National
University, 2023

ISBN 978-966-285-761-0

РОЗДІЛ 1.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Kompanieiets O.O.,
higher education applicant, second (master's) level of higher education
Karazin Institute of Banking of V. N. Karazin Kharkiv National University;
Supervisor: Candidate of Economic Sciences, Associate Professor O.G. Golovko,
The Karazin Institute of Banking of V. N. Karazin Kharkiv National University.

THE ESSENCE OF CONTROLLING AND ITS NECESSITY IN THE FINANCIAL DECISION-MAKING SYSTEM

The current state of our country's economy requires the creation of an information system that would allow the company's management to make management decisions based on quality, reliable and timely data. It is controlling as a component of the management system that can provide the company's management with such information.

Financial controlling is the procedures, policies and means by which an organization monitors and controls the direction, distribution and use of its financial resources. Financial control lies at the heart of resource management and operational efficiency in any organization. It is necessary for managing cash flow, budgeting, and preventing any fraud or theft. Thus, it enables businesses to track and control their financial activities in order to grow and prosper. [2,4]

Today, the economic literature does not have a single approach to the essence of financial controlling, its place in enterprise management and the functions it performs. Table 1.1 shows the main approaches to defining the essence of the concept of "controlling"/

Financial controlling is focused on functional support of financial management, which determines its content and main tasks:[8]

- Ensures transparency of results, finances, processes and strategies, contributing to higher efficiency;
- coordinates sub-objectives and sub-plans within a single whole and organizes an internal reporting system;
- organizes the process of goal setting, planning and management to orient decision-makers towards the company's goals;
- ensures the collection of necessary data and information;
- creates and maintains controlling systems.

The purpose of financial control is to concentrate the entity's efforts on the rational formation, distribution and use of financial resources of the enterprise; its relations with the state, local governments and business partners; timely detection of deviations of actual controlled indicators from their regulatory and planned values; determination of the causes of these discrepancies and implementation of prompt

measures to eliminate them. The main task of control is to ensure timely and complete achievement of all planned financial indicators and rational and efficient use of financial resources for their intended purpose. The focus of employees involved in financial control is on revenues, taxes, unified social tax, borrowed funds, cash flows, financial position, etc. [9]

Table 1.1.

Main approaches to defining the essence of the concept of "controlling"

№	Author	Content of the definition
1	Hryhoriv O. O.[1]	Considers controlling as an adaptive complex dynamic set of interconnected elements that perform the function of ensuring the long-term effective functioning and development of the enterprise by coordinating and directing the efforts of all departments and services
2	Turilo A. M., Svyatenko S. V.[5].	Controlling is an analytical coordination and advisory system for ensuring effective management of an enterprise for the purpose of successful functioning in the long term to achieve strategic goals
3	Lipych L. G., Hadzevych I. O.[6]	Controlling is a set of methods and procedures designed to provide a methodological and organizational basis for supporting the main functions of management activities at an enterprise: planning, organizing, motivating, regulating and controlling
4	Basantsov I. V.[1]	Financial controlling is a permanent control system that ensures the concentration of control actions on the most priority areas of economic activity of enterprises, timely detection of deviations of actual results from the planned ones and making management decisions that ensure its normalization
5	Davidovich I. E.[3]	A specially designed system based on the integration of planning, accounting, analysis, rationing, control and management methods that provides acquisition, processing and generalization of information about the enterprise's activities

Controlling plays a very important role in the enterprise management system as one of the most modern and effective enterprise management systems, it is a separate system, the economic essence of which is the dynamic process of transformation and integration of existing methods of accounting, analysis, planning, control and coordination into a single system of receiving, processing information and making management decisions based on it, or rather - into an enterprise management system focused on achieving all the goals set by the enterprise.

The advantages of financial control are the verification of the implementation of economic and financial plans and forecasts, compliance with the economy regime, the state of property preservation, and the rationality and efficiency of the use of funds available to the company. The main thing in financial control is not to detect, record violations, illegal expenditures of funds and mismanagement, but to prevent them.

Conclusions: the introduction of financial controlling at the enterprise allows to ensure stability and reliability. To improve the company's strategies, which will serve as a starting point for its development and prosperity.

REFERENCES

1. Financial controlling [Electronic resource]: a textbook / N.V. Sablina, T.B. Kuzenko - Kharkiv: KNEU named after S. Kuznets, 2019. 161 p.
2. Electronic resource <https://www.wallstreetmojo.com/financial-control/>
3. Davydovych I. E. D 13 Controlling: Study guide. - K.: Center for Educational Literature, 2008. - 552 p.
4. Electronic resource <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/risk-management/financial-controls>
5. Controlling - a system of ensuring effective management of the enterprise / A.M. Turilo, S.V. Svyatenko // Economic Bulletin of the National Mining University. - 2007. - № 3. - С. 73-80. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2007_3_13.
6. Lypych L.G. Controlling in the system of crisis management [Electronic resource] / L.G. Lypych, I.O. Hadzevych: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2012_722/72.pdf.
7. Electronic resource <https://ukrreferat.com/chapters/buhoblik/finansovij-kontrol-v-ukraini-neobhidnist-sut-klasifikatsiya-sistema-referat.html>
8. Electronic resource https://dut.edu.ua/uploads/1_2108_39887809.pdf
9. Electronic resource: https://pidru4niki.com/92393/finansi/finansoviy_kontrol_pidpriyemstvi

Бабенко Т. С.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
к.е.н, доцент кафедри обліку та оподаткування Шубіна С.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Початок повномасштабного російського вторгнення на українську територію спричинив фундаментальні зміни в усіх сферах життя. Оскільки основними цілями ведення бізнесу є максимізація прибутку та оптимізація витрат, війна коригує ці завдання. З 24 лютого 2022 року за Указом Президента України оголошено воєнний стан [1], всі підприємства борються за виживання з мінімальною кількістю працівників, необхідною для нормальної роботи в умовах бойових дій.

Формуючи фінансову звітність і виконуючи загальний аналіз фінансово-господарської діяльності, компаніям необхідно враховувати фактор війни та, де це можливо, проводити оцінку чутливості кількох можливих сценаріїв. Це важливо для розуміння, чи існує суттєва невизначеність щодо здатності бізнесу продовжувати безперервну діяльність.

Відтепер із дестабілізацією економічної сфери країни з'являються нові перешкоди для діяльності бізнесу: невинуваті ризики, непередбачені витрати, втрати підприємств внаслідок ведення бойових дій.

Закон України «Про захист інтересів суб'єктів, які подають звіти та інші документи під час воєнного чи воєнного стану» (далі – Закон № 2115) від 3 березня 2022 року визначає, що фізичні особи - підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи [2]. При цьому адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання або несвоєчасне подання відповідних звітів та/або документів не застосовується до зазначених осіб у період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після припинення дії воєнного стану. Також для осіб, які не будуть мати фізичної можливості протягом визначеного строку (до трьох місяців) подати відповідні звіти або інші документи, у зв'язку з безпосередніми наслідками їх участі у бойових діях, передбачена можливість подання документів протягом одного місяця з дня закінчення наслідків, які унеможлилювали їх подання. Крім того, за Законом № 2115 у період дії особливого стану уповноваженими органами не здійснюються перевірки щодо подання звітних документів.

На думку експертів [3], скасування штрафів поширюється на всіх без винятку платників податків, які з певних причин тимчасово втрачають можливість виконувати свої податкові зобов'язання. Тобто основним критерієм визначення юридичної відповідальності за невиконання державою податкових зобов'язань за спрощеним законом є відсутність у платника податків можливості виконати обов'язок.

Проблема втрачених або знижених первинних документів є актуальною під час воєнного стану. Як фінансова, так і податкова звітність складаються на основі даних бухгалтерського обліку, що виступають основою для обліку фінансово-господарської діяльності підприємства, у тому числі первинних документів. Тому втрата (знищення) ключових документів може достатньо ускладнити подання звітності до органів влади. На період воєнного стану діють певні норми щодо порядку дій юридичних осіб-платників податків у разі передчасної втрати, пошкодження чи знищення документів (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Спеціальні норми щодо втрати первинних чи інших документів у період дії воєнного стану[4]

Особи, яких стосується	Платники податків і податкові агентів, які провадять діяльність на територіях, де ведуться або велися воєнні дії, та на територіях, що тимчасово окуповані, які не можуть пред'явити первинні документи, зазначені в ст.44 Податковому Кодексі України
Підстави застосування	У разі втрати первинних документів, їх знищення або псування. Якщо неможливим або ризиковим для життя є вивезення документів із зазначених територій адміністративні пункти пропуску, установлені органами влади.
Необхідні дії суб'єктів податкових відносин у разі втрати первинних чи інших документів	Платник податків/ податковий агент повинен подати до податкового органу повідомлення про неможливість вивезення первинних документів. У такому повідомленні потрібно зазначити обставини, що призвели до втрати та/або неможливості вивезення первинних документів, податкові (звітні) періоди, а також загальний перелік первинних документів. Підпис керівника підприємства і головного бухгалтера обов'язкові

Таким чином, враховуючи зміни в нормативно-правових актах України, оперативне реагування законодавчої влади на збройну агресію щодо нашої держави, безумовно, найближчим часом необхідне прийняття нових відповідних норм для вирішення питань бухгалтерського та податкового обліку в Україні, що доповнить та конкретизує існуючі вимоги до управлінської, фінансової, податкової та іншої звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>
3. Правила оподаткування під час воєнного стану// Бухгалтер 911, 2022. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1064117.html>
4. Целуйко О. Податкові накладні, ПДВ та звітність під час війни: 10 важливих акцентів. Вебінар. 2022. URL: <https://7eminar.ua/events/2408/3817>

*Деняк К. М.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шубіна С. В.,
к. е. н, доцент кафедри обліку та оподаткування,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ: ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Інтегрування національної економічної системи в міжнародну зумовило необхідність гармонізації надання економічної інформації з застосуванням єдиних, загально визнаних принципів ведення обліку, задля чого на сьогодні в обліковій системі здійснюється постійна адаптація національних стандартів до загальноприйнятих – міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Тому спостереження змін у законодавстві України та зіставлення його з міжнародною практикою на сьогоднішній день є досить актуальним питанням, так як дає перспективу для найбільш правильного та доцільного відображення витрат підприємства.

В наукових працях вітчизняних та зарубіжних авторів приділяється велика увага методологічним і практичним засадам щодо обліку витрат на підприємстві [1-3]. Проте низка проблем залишається відкритою, оскільки нормативно-законодавча база поки ще знаходиться на стадії формування та розвитку бухгалтерського фінансового обліку.

В реаліях сьогодення облік витрат набуває пріоритетного стратегічного значення для підприємств. Від повноти і правдивості отриманої керівництвом інформації залежить прийняття управлінських рішень. Тому правильність їх оцінки на дату операції та дату звітності впливає на достовірність інформації про фінансові результати роботи підприємства.

Сьогодні МСФЗ виступають ефективним інструментом розкриття інформації про діяльність суб'єктів господарювання як прозорої та зрозумілої, яка формує достовірну базу щодо визнання витрат, дозволяє об'єктивно оцінювати фінансові ризики та результати діяльності. Найбільш впливовим показником, від якого залежить прибуток, виступають витрати діяльності підприємства.

В Україні облік витрат регулюється Податковим кодексом України та положенням бухгалтерського обліку 16 «Витрати», яке розроблено відповідно до міжнародних стандартів [4,5]. Проте окремого міжнародного стандарту, що визначав би напрямки та методику обліку витрат, а також порядок їх розкриття у звітності, немає. Питання, що стосуються поняття, оцінки, визнання та класифікації витрат, розкриваються у Концептуальній основі фінансової

звітності, МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 2 «Запаси», МСБО 16 «Основні засоби» [6]. В таблиці нижче надано порівняльну характеристику сутності, класифікації та оцінки витрат відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів.

Таблиця

Порівняння витрат за міжнародними та національними стандартами

	П(С)БО	МСБО
Визначення сутності витрат	Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів (збільшення зобов'язань), які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками)	Витрати - це зменшення економічних вигод протягом звітного періоду, що відбувається у формі відтоку або зменшення активів (збільшення зобов'язань), які ведуть до зменшення капіталу, не пов'язаних з його розподілом між учасниками акціонерного капіталу
Класифікація та групування	Витрати класифікуються залежно від виду діяльності, за економічними елементами і статтями витрат. Виділяють прямі й непрямі витрати, змінні й постійні, поточні витрати, витрати минулих і майбутніх періодів	Береться загальноприйнята практика розмежування в звітності статей витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності організації, а також статтями витрат, які не пов'язані із звичайною діяльністю
Елементи витрат	Виділяють: 1) собівартість реалізованої продукції; 2) витрати, пов'язані з операційною діяльністю, що не включаються до собівартості реалізації: - адміністративні витрати; - витрати на збут; - інші операційні витрати; 3) фінансові витрати; 4) втрати від участі в капіталі; 5) інші витрати звичайної діяльності	Виділяють витрати: а) за характером: амортизація, матеріальні витрати, виплати працівникам та інші витрати; б) за функціями: собівартість реалізації, витрати на збут, адміністративні витрати та інші витрати.
Оцінка витрат	Відсутні спеціальні, описані в окремому стандарті, правила щодо оцінки витрат організації. Проте стандарти описують деякі особливості оцінки витрат при здійсненні операцій з активами, зобов'язаннями та капіталом	Відсутні спеціально викладені в окремому стандарті правила щодо оцінки витрат, проте в деяких стандартах є положення, які визначають оцінку відповідних витрат, що визнаються в Звіті про прибутки і збитки

Джерело: сформовано автором на основі [5,6]

Отже, найбільше розбіжностей виявлено в класифікації та групуванні витрат діяльності. Крім того, існують розбіжності при відображенні витрат майбутніх періодів. Тому складаючи звітність за міжнародними стандартами, доцільно зробити перекваліфікацію таких витрат. З цього приводу аналізується кожна стаття та застосовуються критерії визнання, що описані в МСФЗ.

Суттєві відмінності мають місце в обліку собівартості реалізованої продукції, робіт, послуг. До складу виробничої собівартості продукції (робіт,

послуг) відносяться: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, а також змінні загальновиробничі, постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Таким чином, відображення витрат з застосуванням міжнародного досвіду та національних положень дає можливість повністю, без викривлення інформації представити витрати підприємства задля подальшого розгляду у звітності та опрацювання у роботі користувачів даної інформації. Вагомою умовою щодо вдосконалення діючих національних стандартів виступає конкретизація окремих понять і термінів, наближення діючих стандартів обліку витрат до міжнародних, а також формування єдиного підходу щодо обліку, оцінки, визнання й відображення витрат підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голов С.Ф. МСФЗ в Законі / С.Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2011. - № 9. - С. 3-9.
2. Чумаченко М. Економічна робота на підприємстві та П(С)БО 16 «Витрати» / М. Чумаченко, І. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. - 2014. - № 3. - С. 13-16.
3. Деняк К.М., Шубіна С.В. Розкриття у фінансовій звітності інформації про фінансові результати: національний та міжнародний аспекти // Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції. - Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. - 554 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17665> (дата звернення 14.02.2023 р.)
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 14.02.2023 р.)
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджено наказом Мінфіну від 31.12.1999 р. № 318 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення 14.02.2023 р.)
6. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (дата звернення 14.02.2023 р.)

Карпішина А.Р.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Абрамова О.С.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ПОДАТКОВІ ЗМІНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком бойових дій на території України значних змін зазнали усі сфери життя. В багатьох випадках зміни мають руйнівний характер, що потребує врегулювання з боку державної влади та законодавства. Процес прийняття рішень, узгодження та затвердження нових регулюючих законодавчих актів мають бути швидкими та гнучкими, підлаштовуючись під новоявлені потреби громадян та держави загалом. Наявність суттєвих змін податкової системи під умови воєнного стану зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Постановка проблеми. Особливої уваги з боку законодавства потребують податкова та фінансова сфера управління – необхідно забезпечити державний бюджет достатньої кількістю коштів, за можливості обмеживши стягнення з бізнесу та громадян. Зважаючи на складне становище українського бізнесу, від Верховної Ради України потребується реформування діючого законодавства щодо оподаткування підприємств в бік зменшення податкових ставок, тимчасового припинення їх дії чи скасування.

Виклад основного матеріалу. В умовах дії воєнного стану країні необхідно виділяти багато коштів на сферу оборони та забезпечення, а також підтримувати населення через зменшення податкового навантаження, впровадження нових соціальних виплат тощо. Наслідками початку бойових дій стало зменшення ВВП України на 32%, а дефіцит бюджету сягнув 911 млрд. грн. [1]. Вочевидь, для компенсації даних втрат потрібно залучати нові джерела забезпечення бюджету. Саме тому для врегулювання ситуації Верховною Радою України було прийнято низку регулюючих законів, які мають на меті покращення умов функціонування бізнесу. Проаналізувавши зміни у Податковому кодексі України, які сягають березня 2022 р., було виокремлено низку законів, що спрямовані на вирішення проблем, зумовлених введенням воєнного стану: №2142-ІХ, №2118-ІХ, №2120-ІХ. Перелічені закони стосуються особливостей оподаткування, подання фінансової звітності і вдосконалення законодавства.

Дослідження загальних змін, що торкаються усіх платників податків, виявило, що згідно до п. 69.1. Закону України №2118-ІХ, «У разі неможливості виконання платником податків своїх податкових обов'язків через відсутність коштів або несвоєчасність сплати, платник звільняється від сплати штрафів і зобов'язаний виконати зобов'язання протягом 6 місяців після припинення дії

воєнного стану» (ред. ЗУ №2142-IX). Також даним законом встановлено мораторій на проведення податкових перевірок, а ті, що вже розпочаті, - зупиняються, що дійсно значно полегшить діяльність багатьом платникам податків у сучасних умовах.

Також до послаблень відноситься законодавча пропозиція, по якій ліцензії, за яких не внесено платіж або закінчився термін дії, вважаються діючими. Як і в разі з виконанням податкових обов'язків, оплата ліцензії має бути проведена протягом місяця після закінчення воєнного стану. До таких дозволів, можна віднести ліцензії на право [2]:

- виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах;
- виробництва, зберігання, оптової та роздрібної торгівлі пальним, та місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібної торгівлі пальним.

Особливу увагу також було приділено оподаткуванню акцизним податком та ПДВ. Дані зміни регулюються Законом України «Про внесення змін ... щодо дії норм на період дії воєнного стану» №2120-IX: скасовано стягнення ПДВ та акцизного податку щодо операцій з передачі будь-яких товарів або надання послуг Збройним Силам України, Національній гвардії та іншим військовим угрупованням.

В той же час постачання та ввезення на митну територію України палива (бензинів моторних, важких дистилятів та скрапленого газу [3]) оподатковуються за ставкою 7%. Якщо підприємством було придбано товари раніше за ставкою 20%, а підлягають передачі за новою ставкою 7%, різниця між сумою податкового зобов'язання за ставкою 7% та сумою податкового кредиту за ставкою 20% підлягає відшкодуванню. Розраховану суму не буде повернуто з державного бюджету, але буде віднесено до податкового кредиту та зменшить зобов'язання наступного періоду.

Наступним нововведенням, що стосується бізнесу, є спрощення оподаткування підприємств ПДВ та податком на прибуток. Зокрема це стосується спрощеної системи оподаткування. З квітня 2022 р. фізичні та юридичні особи мають право на перехід на спрощену систему оподаткування, яка полягає у тимчасовому припиненні сплати ПДВ та сплаті двох відсотків єдиного податку. Обов'язковою умовою переходу є отримання доходу за попередній рік менше ніж 10 млрд. грн.; вид діяльності – усі окрім азартної гри, обміну валют, торгівлі підакцизними товарами, корисними копалинами, ввезення авто; типи підприємств – всі крім фінансових установ, страховиків та нерезидентів [4]. Також додатково було знято обмеження щодо кількості найманих працівників.

Запроваджені зміни, що стосуються спрощеної системи оподаткування і вже діють з 2022 р. у цифрах наведено на рисунку 1.

Рис. 1 Схема змін ставок єдиного податку у 2021-2023 рр.

Джерело: Складено автором за даними [5]

Висновок. Таким чином розглянуті зміни в законодавчих актах, зокрема у Податковому кодексі, покликані на спрощення діяльності українських підприємств з боку оподаткування у складні часи. Впроваджені реформи полягають у зменшенні або тимчасовому припиненні сплати ПДВ, акцизного податку та прибуткових податків, що має забезпечити продовження сталої та результативної діяльності бізнесу та підтримки економіки України загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підакцизні товари під час війни. Чому їх накрила тінь? NewVoice: веб-сайт. URL: <http://surl.li/fopue>.
2. Про внесення змін ... щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. №2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.
3. Про внесення змін ... щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. №2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
4. Оподаткування під час воєнного стану. European Business Association: веб-сайт. URL: : <http://surl.li/fopwl>.
5. Парфенюк Т.В. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування в Україні в умовах воєнного часу. Економіка та суспільство. 2022. №44. С. 75-81.

Корольов С.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Піскунов Р. О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПІДХОДИ ДО ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В системі обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками підприємства вагому роль відіграють такі інструменти, як облік, аналіз та контроль грошових потоків. Аналіз є першочерговою складовою прогнозування руху грошових потоків, адже являю собою процес визначення та співставлення економічних показників, дослідження визначальних процесів й закономірностей, що є основою для виявлення наявного потенціалу, котрий дозволить наростити ефективність подальшої діяльності. Залежно від фактору часу аналіз поділяється на перспективний, поточний і оперативний.

Згідно з дослідженням Федішин М. П. [1], в традиційному процесі проведення фінансового аналізу можна виокремити 6 головних методів, котрі застосовують саме для грошових потоків суб'єктів господарювання:

- 1) горизонтальний аналіз – співставлення окремих показників звітності з подібними з попереднього періоду;
- 2) вертикальний аналіз – структурування показників фінансової звітності та оцінка ступеню впливу досліджуваних чинників на отриманий результат;
- 3) аналіз трендів – співставлення окремих показників фінансової звітності з подібними з попереднього періоду та виявлення тенденції їх зміни. Побудова тренду дає змогу перенести результати отриманих фінансових показників на майбутні періоди для прогнозування діяльності досліджуваного підприємства.
- 4) аналіз відносних коефіцієнтів, що дає змогу побачити взаємозалежності показників, розрахованих на основі фінансової звітності;
- 5) порівняльний аналіз, котрий дає змогу порівняти показники досліджуваного підприємства з подібними у конкуруючих організацій чи у власних філій;
- 6) факторний аналіз – відображення впливу аналізованих чинників на встановлений результативний показник.

Беззаперечно, саме аналіз є ключовим елементом інтегральної системи управління грошовими потоками підприємства. Проте підґрунтям для його проведення є облікова інформація. Отже, від неї залежить сама можливість проведення аналізу та його якість.

Характеризуючи обліково-аналітичне забезпечення, необхідно виділити такі види облікової інформації, як системна (фінансова, бухгалтерська, управлінська) та

несистемна (до якої входять несистематичні дані, котрі враховують фактори зовнішнього середовища) [2].

Вербальна модель обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками підприємства наведена на рис. 1.

Рис. 1. Вербальна модель обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками підприємства [3].

В наведеній моделі окрім облікової та аналітичної важливе місце займає контрольна складова, адже за всіма складовими руху грошових потоків суб'єктів господарювання має відбуватися безперервний контроль. Допомогти в цьому можуть індикатори, підібрані індивідуально для кожного підприємства.

Розглянувши вищезазначене, можна констатувати, що грошові потоки відіграють центральну роль у підтримці ліквідності й платоспроможності економічного агента. Розв'язання поставлених задач стратегічного управління неможливе без врахування фактичних та прогнозних даних про рух грошових коштів економічного агента [4].

Грошові потоки відображають спроможність економічного агента накопичувати та зберігати грошові кошти в процесі реалізації поставлених задач стратегічного управління. У той же час, аналіз співвідношення вхідних та

вихідних грошових потоків є джерелом додаткової інформації про ефективність використання наявних ресурсів підприємства, що ще раз підтверджує необхідність проведення подальших досліджень за обраним напрямом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федішин М. П. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств для цілей планування. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Вид.-поліграф. центр ТНЕУ «Економічна думка», 2016. С. 132-138.
2. Кундря-Висоцька О.П. Інтеграція в обліку грошових потоків: передумови та необхідність. Тези Міжнародної наукової конференції «Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу» (20-21 жовтня 2017 року). Житомир. 2017. С. 87-89.
3. Касич А.О., Циган Р.М. Концепція обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками. *Облік і фінанси*. 2017. № 3 (77). С. 28-37.
4. Кучеренко Т.С., Аніщенко Г.Ю. Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємств. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. DOI: [10.32702/2307-2105-2022.2.12](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.12)

Кравченко Л.О.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Шубіна С.В.,

к.е.н., доцент,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

СУЧАСНІ ПІДХІДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сьогодні головним нормативно-правовим актом, що формує методологію бухгалтерського обліку щодо запасів є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [1]. Оскільки національні стандарти обліку сформовані на базі міжнародних і не мають їм суперечити, доцільно звернути увагу на Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» [2].

П(С)БО 9 «Запаси» тлумачать запаси як активи, що утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва задля подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1].

Подібне тлумачення терміну «запаси» описано в МСБО 2, але П(С)БО 9 також включає активи, що утримуються для споживання під час управління бізнесом. Дане доповнення, з урахуванням реалій сьогодення, є доречним, тому що запаси використовуються з метою управління підприємством, його закупівлі, зберігання та реалізації [2].

Порядок, у якому оцінюються запаси, безумовно, важливий для надійних записів інвентаризації. Вони обліковуються за первісною вартістю. Так, первісною вартістю товарно-матеріальних цінностей, придбаних за оплату (відповідно до П(С)БО 9), є собівартість.

Перелік видів діяльності та організацій, які не застосовують МСБО 2 для оцінки запасів за справедливою вартістю, значно ширший, ніж у П(С)БО 9. Для таких суб'єктів господарювання МСБО 2 має власні вимоги щодо оцінки запасів. Таке доповнення до МСБО 2, на нашу думку, виступає більш вірним через специфіку конкретних видів діяльності.

Переглядаючи класифікацію запасів, можна побачити, що у П(С)БО 9 міститься вичерпний перелік активів, визначених як запаси. Порівняно з П(С)БО 9, МСБО 2 не виділяє малоцінні та швидкозношувані предмети в окрему групу запасів. Для МСБО 2 у цьому питанні важлива професійна думка бухгалтера [4].

Крім зазначеного вище, для поліпшення процесу господарювання підприємству необхідно вирішити проблему, яка стосується вибору методу оцінки реалізації запасів. Так, існують відмінності між методами оцінки вибуття

запасів згідно з МСФЗ 2 та П(С)БО 9. Крім того, відповідно до чинного законодавства, кількість дозволених методів обліку запасів зменшено до п'яти. Залишається невирішеним питання ефективності їх бухгалтерського застосування. Тому, на нашу думку, щоб зрозуміти відмінності методів обліку запасів нашої країни та зарубіжжя, доцільно надати порівняльну характеристику обліку запасів відповідно до П(С)БО 9 та МСБО 2.

Так, у порівнянні з П(С)БО 9, метод стандартної собівартості або роздрібною ціни, дозволений для методів оцінки продажу запасів за МСБО 2. Тому можна зробити висновок, що національні стандарти надають більш розширену інформацію щодо опису запасів при вибутті.

Треба зауважити, що вимоги до первинної оцінки запасів за МСБО 2 та П(С)БО 9 за деякими критеріями не збігаються. Поняття «первісна вартість» не міститься у МСБО 2, а згідно з П(С)БО 9, первісна вартість придбання запасів залежить від джерела придбання. Така конкретизація методів визначення первісної вартості щодо джерел закупівлі сприяє більш достовірнішій оцінці запасів та представленню інформації у фінансовій звітності [4].

Міжнародні стандарти детально визначають, коли запаси слід відносити на витрати, а саме:

- при реалізації товарно-матеріальних цінностей їх балансова вартість повинна бути оприбуткована як витрати в періоді обліку відповідних доходів;
- коли часткове списання запасів до їх чистої вартості реалізації та всі втрати запасів обліковуються як витрати періоду, в якому відбувається часткове списання або списання;
- у випадку списання будь-якого часткового списання запасів у результаті збільшення чистої вартості реалізації має обліковуватися як зменшення суми, що обліковується як витрати в періоді, в якому сталося списання [2].

Частина запасів може бути відображена також на рахунках інших засобів, якщо вони використовуються як складова основних засобів, вироблених власними силами. Запаси, віднесені, таким чином, до іншого активу, списуються на витрати протягом терміну корисного використання активу. Порівняно з П(С)БО 9, аналогічного тлумачення немає. Тому можна відмітити, що у МСБО 2 відведено більш уваги щодо питання витрат, які пов'язано з обробкою запасів. Питання, визначені П(С)БО 9, враховуються у П(С)БО 16 «Видатки»[2].

МСБО 2 вимагає сторнування збитків від знецінення, коли обставини, які стали причиною списання запасів, більше не існують. Відповідно до П(С)БО 9, у такому разі раніше обліковані витрати не повертаються, а оприбутковуються як дохід[3].

Треба зауважити, що обидва стандарти перераховують витрати, що не включаються до вартості запасів, але обліковуються як витрати підприємства. Не зважаючи на це, й тут присутні відмінності. Так, згідно з МСБО 2, витрати на зберігання не включаються до собівартості запасів (за винятком тих витрат, що визначаються виробничим процесом та є необхідними задля підготовки до

наступного етапу виробництва). Щодо П(С)БО 9, до первісної вартості не відносяться фінансові витрати, методологічні засади формування інформації, що визначені стандартом бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»[4].

Враховуючи зазначене вище, необхідно акцентувати увагу на тому, що міжнародні стандарти мають як позитивні, так і негативні риси. Їх переваги, порівняно з вітчизняними стандартами, полягають у такому:

- чітка фінансово-економічна логіка;
- узагальнення та подальший розвиток сучасної світової практики у сфері бухгалтерського обліку та звітності;
- своєчасне виявлення користувачів фінансової інформації [5].

Недоліками МСБО 2 виступають, на нашу думку, такі:

- загальний характер стандартів, що не відображує особливості методів обліку;
- відсутність детальних тлумачень і прикладів для порівняння стандартів із конкретними специфічними ситуаціями [5].

Таким чином, можемо зробити висновок, що П(С)БО 9 та МСФЗ 2 мають місце як загальні, так і особливі характеристики. Але в загальному плані визначення поняття «запаси», умови їх обліку та ключові рекомендації щодо використання методів оцінки в даних стандартах можна вважати як однакові.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджений Наказом Міністерства фінансів України №246 від 20.10.1999 р.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси», затверджений Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005 р.
3. Bezverkhy, K.V. (2014), “Features of accounting for the national and international standards: comparative aspect”, Accounting and Finance, vol. 2, pp. 8-13, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Oif_apk_2014_2_3.pdf (Accessed 27 October 2015).
4. Butynets', F. F. (2009), Bukhhalters'kyj finansovyj oblik [Accounting], 2-d ed, PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.
5. Lovska, I.D. (2013), “Regulatory accounting inventory alcohol industry”, Bulletin Zhytomyr State Technological University. Aug.: Economics, vol.1, pp. 124-128, available at: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/28060/36766> (Accessed 27 October 2015).

*Кравченко Л.О.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти ННІ,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник к.е.н, доцент Пеняк Ю.С.,
к.е.н., доцент, кандидат економічних наук, доцент,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЩОДО ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

В умовах ринкової економіки різко підвищується значущість фінансових ресурсів, оскільки кожне підприємство незважаючи на форму власності чи форму господарювання, повинно володіти капіталом, для здійснення своєї фінансово-господарської діяльності. У зв'язку з цим, велике значення набуває правильний і всебічний облік власного капіталу організації, що формує інформацію про окремі складові власного капіталу та їх динаміку. Ця інформація необхідна внутрішнім і зовнішнім користувачам для аналізу фінансового стану та прийняття управлінських рішень.

Відповідно до МСФЗ власний капітал - це частина активів підприємства за вирахуванням всіх його зобов'язань [1].МСФЗ – це документи з багатьма розділами, які регулюють закриття фінансової діяльності та продаж окремого активу, пов'язаного з операційними зобов'язаннями. Разом з цим, МСФЗ є втіленням найкращої міжнародної практики, вони не мають директивних чи обов'язкових регуляторних ознак, вони характеризуються лише рекомендаційними атрибутами, які найкраще відповідають реаліям сьогодення. Також, відповідно до МСФЗ, підприємства повинні застосовувати ці стандарти при підготовці та поданні фінансової звітності [2, 3,4] .

Відповідно до наказу Міністерства фінансів № 1591, підприємства зобов'язані складати фінансову звітність відповідно до МСФЗ, використовуючи фінансову звітність у додатку, передбаченому стандартами бухгалтерського обліку. Виняток становлять форма № 5 «Додаток до річного звіту» та форма № 6 «Додаток до річного звіту», які вищезазначеними підприємствами не використовуються та складаються у вільному форматі. Дана форма не відрізняється за змістом і формою від форми фінансової звітності інвестиційної програми П(С)БО і використовується для реалізації двох додаткових ліній зі стандартів і можливостей важливих частин країни.

Детальна інформація про розмір та складові статутного капіталу наводиться у формі 4 «Звіт про статутний капітал». Звіт про капітал складається для розкриття ситуації та причин зміни (збільшення, зменшення) статутного капіталу підприємства. Однак, незважаючи на велику кількість розділів, звіти

про капітал не містять достатньо інформації, необхідної зовнішнім і внутрішнім користувачам для дотримання вимог МСФЗ.

Відповідно до МСФЗ, звіти повинні оновлюватися на основі змін інвентаризації компанії за попередні та звітні періоди, які не визначені в одній формі. Крім того, відсутній звіт про використання резервного фонду та накопичені прибутки та збитки.

Таким чином, міркування та вимоги впровадження Україною МСФЗ визначають, що поточний стан фінансової звітності потребує покращення. З метою збільшення обсягу інформації у фінансовому звіті про капітал та задоволення потреб користувачів ми розробили додаткову форму фінансового звіту - «Звіт про використання нерозподіленого прибутку (збитку)» відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Рекомендований звіт використовується для представлення таких показників, як резервні результати (збитки), виплати дивідендів, накопичення реінвестованого капіталу та формування резервного капіталу в попередньому та звітному періодах. Аналіз звітних даних дозволяє приймати правильні та ефективні рішення щодо накопичення, використання та перерозподілу сукупних прибутків (збитків).

Застосування МСФЗ в Україні вплине на покращення зовнішньоекономічних зв'язків країни, збільшенню інвестиційної привабливості та відповідно ефективність управління.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.03.2023)
2. Про бухгалтерський та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 р. № 996–XIV (зі змінами та доповненнями). URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 12.03.2023)
3. Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1223 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1327-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.03.2023)
4. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text>(дата звернення: 12.03.2023)

Кузьміна В.Д.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
к.е.н, доцент кафедри обліку та оподаткування Шубіна С.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

СПЕЦИФІКА АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ліквідність та фінансова стійкість виступають головними характеристиками оцінки фінансового стану підприємства, які визначають ефективне управління підприємством в цілому.

В умовах воєнного стану багато підприємств стикаються з проблемами платоспроможності та фінансової стійкості. У перші дні війни багато керівників суб'єктів господарювання вилучали кошти задля їх збереження. У зв'язку з цим майже на кожному підприємстві погіршилися показники ліквідності та фінансової стійкості [3]. Приблизно через три місяці після початку війни бізнес більш-менш налаштувався на військовий лад, корпоративна діяльність частково відновилася, що принципово змінило політику управління ліквідністю та фінансовою стійкістю.

Як відомо, ліквідність підприємства – це його здатність у найкоротші терміни перетворювати свої активи на кошти з мінімальним рівнем фінансових втрат. Можна сказати, що ліквідність і платоспроможність близькі за змістом, але не однакові. Наприклад, при достатньо високому показнику платоспроможності підприємства ліквідність його активів може бути знижена, наприклад, за рахунок наявності дебіторської заборгованості або зайвих товарно-матеріальних цінностей. Але майже завжди ліквідність підприємства означає його платоспроможність.

Як відомо, у класичній економіці бізнесу залучений капітал вважається двигуном зростання. Багато підприємств, що працюють в умовах війни, зіткнулися з проблемою невикористання зібраних коштів. Практика показала, що постачальники продукції готові співпрацювати з покупцями лише за умови повної оплати поставленого товару [1]. Компанії, що побудували свої бізнес-моделі щодо надання кредиту на товари, реструктурували таку модель, щоб гарантувати повернення коштів постачальникам одразу після отримання товарів (матеріалів або сировини). В умовах війни це логічний підхід, що передбачає зменшення фінансового ризику і постачальників, і покупців.

Як бачимо, щоб вижити сьогодні на ринку, велика кількість підприємств змушена терміново розраховуватися з боргами за рахунок власних ресурсів задля забезпечення поставки наступних товарів і ресурсів. Таким чином, в умовах

воєнного стану більшість підприємств відмовилися від залучених коштів і перейшли на госпрозрахунок [2].

Проте необхідно зазначити, що не кожне підприємство має достатньо власних фінансових ресурсів, щоб відмовитися від використання залучених. Багато компаній змінили свої моделі фінансування через зростання внутрішнього боргу, включно із заборгованістю по заробітній платі. Така модель перекриття зовнішньої заборгованості за рахунок внутрішньої також зустрілася з опором, адже в умовах військового стану персонал у разі неотримання доходу мігруватиме до інших країн [4]. Таким чином, показники фінансового стану в умовах війни для багатьох підприємств стають вищими за нормативні, а структура капіталу характеризується практичною відсутністю заборгованості за розрахунками з постачальниками та заробітної плати. Через зазначене вище багато підприємств зупинили свою діяльність і погіршили показники фінансової стійкості, що пов'язано з неплатоспроможністю та можливим банкрутством.

Для розуміння особливостей аналізу ліквідності та фінансової стійкості підприємств в умовах воєнного стану, необхідно в першу чергу дослідити головні чинники, що впливають на зміну фінансової стійкості та результативності підприємства.

Варто зазначити, що усі підприємства на початку війни мали скорочення товарообігу, що, в першу чергу, стосується нехарчової промисловості. Підприємства, які переважно продають техніку, обладнання, меблі сьогодні втратили продажі, тому що для споживачів пріоритетно витратити гроші на товари першої необхідності. Але така ситуація характерна лише для певного періоду, коли населення перебуває в паніці та на початку бойових дій потенційні покупці оптимізують власні фінансові ресурси. Коли економічна активність буде більш-менш стабільною, потреби будуть змінюватись, де, в першу чергу, будуть потрібні будівельні матеріали, меблі, обладнання тощо.

Треба відмітити, що головною проблемою розвитку підприємства в умовах війни є пошук фінансових ресурсів. Зазначимо, що звертатися до банківських установ у такий період не має сенсу, тому що кредити в час знецінення національної валюти є не вигідними. Тому для формування ефективної інвестиційної політики в реаліях сьогодення необхідно шукати альтернативні джерела фінансування, щоб співпрацювати з інвесторами та накопичені кошти використовувати для розвитку нових сфер бізнесу.

Сьогодні держава створює нові умови для підприємництва та розвитку бізнесу. В умовах війни уряд пропонує багато варіантів, щоб допомогти підприємствам вижити та продовжувати ефективно функціонувати. Станом на 1 серпня 2022 року компанії можуть отримати 34 мільярди доларів США фінансової допомоги від іноземних держав і міжнародних організацій США [5]. Така фінансова допомога надається у формі кредитів, кредитних гарантій та грантів. Найбільшу фінансову підтримку Україна отримала від Європейського Союзу та США.

Кожне підприємство, що функціонує в умовах війни, стикається з необхідністю адаптування своєї бізнес-моделі задля продовження діяльності на ринку. З урахуванням цього, головними завданнями виступають, в першу чергу, організація безпеки співробітників і клієнтів та утримання персоналу й забезпечення платоспроможності постачальників.

Зазначимо, що відповідна фінансова політика також впливає на показники ліквідності та фінансової стійкості. Так, відсутність доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, компанія відчуває значне підвищення фінансової стійкості та ліквідності, оскільки змушена використовувати власні кошти. В той же час без власних ресурсів вона не буде мати змоги функціонувати на ринках, на яких неможливо надати товари чи фінансово доступний кредит. Така картина спричиняє зміну підходів до забезпечення платоспроможності таким чином, щоб за рахунок вільних готівкових коштів підприємство мало змогу терміново погасити заборгованість та здійснювати оперативні інвестиції у розвиток.

Таким чином, в реаліях сьогодення вимоги до показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства зростають. Але вимоги до показників результативності – рентабельності та оборотності, знижуються, тому що в умовах військового часу вважається, що підприємство може працювати на межі збитку, навіть з незначними втратами, якщо воно не зменшує чисельність працівників і є платоспроможним. Отже, фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, при якому досягається фінансова незалежність підприємства від запозичених коштів, забезпечується його платоспроможність та фінансова стабільність. Крім того, за нашими міркуваннями, повинні враховуватися, як зовнішні, так і внутрішні фактори впливу, а також проводитись постійний моніторинг за системою показників фінансової стійкості та вірогідністю банкрутства за різними методиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АСС. Ведення бізнесу під час війни в Україні. 2022. Режим доступу: <https://chamber.ua/ru/news/rezultaty-ostannoho-opytuvannia-palaty-87-kompaniy-chleniv-hotovi-aktivno-doluchatysia-do-vidbudovy-ekonomiky-ukrainy-pislia-viyny> (дата звернення: 11.03.2023)
2. Готра В. В., Ріпч В. В., Дячок О. В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення. Економіка та суспільство. 2017. Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_rus/38.pdf (дата звернення: 11.03.2023)
3. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства в сучасних умовах господарювання. Економіка та держава. 2019. С. 61-65. Режим доступу: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.12.6> (дата звернення: 11.03.2023)

4. Ковтуненко Ю. В. Методичні засади аналізу фінансового стану промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2016. С. 40-41. Режим доступу: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/2588> (дата звернення: 10.03.2023)
5. Самойлюк М. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 серпня. epravda.com.ua, 2022. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/2/689933> (дата звернення: 11.03.2023)

Налецька А.О.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Пеняк Ю.С.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Бухгалтерський облік, контроль і аудит є важливою складовою ефективного функціонування підприємства. Ці процеси забезпечують збір, обробку і аналіз фінансової та економічної інформації, що дозволяє керівництву приймати правильні інвестиційні і фінансові рішення. Він відображає процеси обігу, виробництва, розподілу і споживання в даний момент та являється інформаційною базою для охарактеризування фінансового стану та створення плану діяльності підприємства [1, с. 124]. Завдяки інформації, яку ми отримуємо від бухгалтерського обліку, можна створити стратегію функціонування підприємства.

Крім того, бухгалтерський облік включає в себе фіксацію всіх бухгалтерських операцій, таких як витрати, прибутки, кредити, дебити тощо [2, с. 153]. Це дозволяє підприємству дотримуватися законодавства, виходити на оптимальний рівень оподаткування, контролювати витрати і управляти фінансовим станом.

Контроль на підприємстві дозволяє перевіряти виконання планів і завдань, виявляти порушення в роботі підприємства, укладення шкідливих угод з постачальниками або клієнтами. Крім того, контроль сприяє попередженню випадків шахрайства та зловживання службового становища. Визначається як система перевірок та регулювань, які забезпечують дотримання встановлених стандартів та процедур.

Аудит є стандартним інструментом для оцінки ефективності управління на підприємстві [3, с. 23]. Процедура аудиту допомагає виявляти застарілі технології, помилки в логістиці і бухгалтерських операціях, а також оптимізувати всі процеси на підприємстві. Є процесом оцінки фінансових даних та діяльності підприємства з метою забезпечення достовірної та коректної фінансової звітності [4].

Існує кілька видів контролю та аудиту, які можуть бути використані на підприємстві:

1. Внутрішній контроль - це система перевірок та регулювань, які встановлюються на підприємстві самим підприємством.

2. Зовнішній контроль - це процедури та перевірки, які проводяться зовнішніми аудиторами або іншими організаціями.

3. Фінансовий аудит - це процес оцінки фінансової звітності підприємства для визначення дотримання законодавства та правильності фінансової звітності.

4. Операційний аудит - це процес оцінки операцій підприємства з метою забезпечення ефективності та ефективності розподілу ресурсів.

5. Керівництво і контроль - це процес надання керівництва підприємству, шляхом використання системи перевірок та перевірок.

6. Перевірка на дотримання правових вимог - це процедури та перевірки, які спрямовані на забезпечення дотримання підприємством законодавства та правил, які регулюють функціонування підприємства.

Отже, бухгалтерський облік, контроль і аудит виконують кілька важливих функцій, які сприяють ефективному функціонуванню підприємства: забезпечують точність та достовірність фінансових даних, сприяють управлінню витратами і оподаткуванням, запобігають зловживанням та махінаціям, покращують систему управління і планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Облік, аналіз, аудит, звітність та оподаткування в умовах глобалізації економіки: монографія / за ред. к.е.н., проф. Й.Я. Даньківа. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 300 с
2. Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : зб. наук.пр. VIII Всеукр. наук.-практ. Інтернет–конф., 25 берез. 2020 р.: у 2-х ч. - Ч. II. Вінниця : ВРВ ВТЕІ КНТЕУ, 2020. 249с.
3. Гавриличенко Є. В. Внутрішній аудит : конспект лекцій для студентів денної і заочної форм навчання / Є. В. Гавриличенко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. –164 с.
4. Методологічні вказівки з внутрішнього аудиту в державному секторі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/lklw>

*Новосільна А.О.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
науковий керівник к.е.н, доцент Пеняк Ю.С.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

ВИКРИВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ

Користувачів фінансової звітності підприємства найбільше приваблює інформація про отримані фінансові результати, яка дозволяє їм планувати та приймати управлінські рішення, що сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємства. Тому достовірна інформація про результати діяльності компанії повинна формуватися з урахуванням особливостей та організаційної структури суб'єкта господарювання.

Основною метою фінансової звітності є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані суб'єкта господарювання для задоволення інформаційних потреб кінцевих користувачів. Залежно від категорії користувачів (інвестори, працівники та кредитори) їхні потреби відрізняються.

Існує 3 причини виникнення викривлення у фінансовій звітності підприємства :

- недостатня компетентність;
- халатне відношення до процесу складання звітності;
- навмисні коригування окремих фінансових показників.

Перші дві причини називаються помилками. Третя називається шахрайством.

Помилка може мати місце при:

- відборі та обробці інформації в бухгалтерському обліку;
- невірній обліковій оцінці через недогляд або помилкове сприйняття фактів;

- неправильному застосуванні принципів бухгалтерського обліку під час виміру, визнання, класифікації, подання та розкриття інформації.

Навмисно спотворена фінансова інформація у звітах може включати:

- Маніпулювання, фальсифікація, навмисне виправлення облікових записів або ключових документів, на яких ґрунтується фінансова звітність;
- фінансова звітність, яка спотворює або навмисно пропускає події та економічні операції чи іншу важливу інформацію;
- Навмисне неправильне застосування принципів бухгалтерського обліку в оцінці, визнанні, класифікації, представленні та розкритті інформації [1].

П(С)БО 6 передбачає різні процедури виправлення помилок та їх відображення у фінансовій звітності залежно від періоду часу, в якому була виявлена помилка:

- помилки поточного року (допущені та виявлені в цьому ж фінансовому році або після закінчення фінансового року, але до затвердження (подання) фінансової звітності);

- помилки попередніх років (виникли при складанні фінансової звітності в попередні роки, але виявлені протягом звітного періоду). Крім того, до помилок, допущених у попередніх періодах, належать помилки, допущені у попередні календарні роки, пов'язані з виявленим моментом [2].

Під час аудиту фінансової звітності використовуються спеціальні методи і прийоми економічного контролю. Аудит також виконує свою функцію за допомогою власних методів, які є системою методологічних прийомів і специфічних технік. Реалізація методологічних прийомів аудиту здійснюється за допомогою процедур по суті; відповідно до МСА, процедури аудиту по суті- це тести, що виконуються для отримання аудиторських доказів того, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень. В основному є два типи програм:

- перевірити детальну інформацію про операції та баланси;
- процедури аналізу.

Вивчення деталей операцій і балансів включає вивчення внутрішніх і зовнішніх записів або документів, що зберігаються на паперових, електронних та інших носіях. Перевірка записів і документів надає аудиторські докази різного ступеня достовірності в залежності від характеру та походження записів і документів, а також ефективності процедур контролю, використаних для їх створення.

Методи та методичні прийоми аудиту фінансової звітності поділяються на:

- системний підхід до документообігу (нормативно-правовий, формальний, арифметичний, хронологічний, зустрічний, взаємозвірка, відновлення кількісного та повного обліку);

- статистичні методи (статистичні розрахунки);

- методи економічного аналізу показників діяльності суб'єкта господарювання, відображених у фінансовій звітності;

Методи організації аудитів включають:

- надійну верифікацію – коли перевіряється вся без винятку інформація про операції та процеси, які мали місце протягом періоду, що перевіряється;

- вибіркова перевірка – застосування аудиторських процедур не всього інформаційного масиву, що дозволяє аудиторам отримати аудиторські докази та після оцінки окремих характеристик вибраних даних, поширити валідність цих доказів на весь набір даних. [3].

Отже, без точного знання галузевих деталей та результатів корпоративної діяльності уникнути викривлень фінансової звітності неможливо. Перш за все, найефективнішою контрзаходом у цьому відношенні є виявлення типу та

характеру помилок і спотворень. Підвищення підзвітності керівників і бухгалтерського персоналу вважається критично важливим для уникнення помилок у фінансовій звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогозний С. Помилки та результати шахрайства у фінансовій звітності. Вісник МСФЗ Світовий досвід. Українська практика URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/fz000628 (дата звернення 18.03.2023)
2. Скрипник Н.В.,Скрипник М.Є.,Рилєєв С.В. Класифікація викривлення фінансової інформації у звітності та її передумови.URL :http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/43_2020_ukr/83.pdf (дата звернення 18.03.2023)
3. Методи аудиту фінансової звітності та критерії її оцінювання. URL:https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/366941/mod_resource/content/0/3.pdf (дата звернення 18.03.2023)

*Пелих Д.О.,
Здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шубіна С.В.,
к.е.н. доцент кафедри Обліку та оподаткування,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ

В сучасних умовах реформування бухгалтерського обліку важливим залишається питання впровадження міжнародних стандартів щодо процесу формування та оцінки фінансової звітності вітчизняних підприємств. Між національними та міжнародними нормами складання фінансової звітності існують суттєві відмінності. Залишаються також відкритими питання, пов'язані з практичним використанням звітних даних в системі управління діяльністю суб'єкта господарювання. Значною мірою це стосується Форми №1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)».

Баланс (Звіт про фінансовий стан) виступає ключовим інструментом в системі оцінок ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Цей звіт містить інформацію про активи, зобов'язання та власний капітал підприємства на певну дату. Однак, в залежності від стандарту бухгалтерського обліку, який використовується, складання балансу може відрізнятись.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» є національним стандартом бухгалтерського обліку в Україні, що визначає мету, склад і принципи складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього стандарту застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб (підприємств) усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством [2].

Таксономія фінансової звітності (склад статей, показників фінансової звітності та її елементів, які підлягають розкриттю) за міжнародними стандартами видається Радою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Загальні вимоги до фінансових звітів за міжнародними стандартами щодо їх складу, структури та змісту основних форм визначаються Концептуальною основою складання та подання фінансових звітів, Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО), Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) і Тлумаченнями МСБО та МСФЗ [1]. Треба зауважити, що міжнародні стандарти визначають мінімальний перелік статей, які є

обов'язковими при наведенні у фінансових звітах. Усі ж інші статті можуть бути відображені у звітах або у примітках до них. Основні вимоги до складання фінансової звітності за міжнародними стандартами наведено у МСБО 1 «Подання фінансової звітності». Цей стандарт визначає основи складання фінансових звітів загального призначення для забезпечення їх зіставності та порівняння за попередні періоди та з фінансовими звітами інших суб'єктів господарювання [3,4].

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» регулює ті ж самі питання на рівні національного законодавства. Однак, порядок складання фінансових звітів може відрізнятись від МСБО 1, оскільки НП(С)БО 1 вимагає розкриття певної інформації безпосередньо в Балансі (Звіті про фінансовий стан) та в інших формах фінансової звітності.

Головною відмінністю НП(С)БО від МСФЗ є формалізація звітності. У міжнародних стандартах її майже немає, але національні положення з бухгалтерського обліку встановлюють типову форму фінансової звітності в додатку до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Вони визначають формат звітності, який повністю відповідає вимогам МСФЗ і може використовуватися для підготовки звітів відповідно до національних і міжнародних стандартів.

Однією з відмінностей у складанні балансу за МСБО 1 та НП(С)БО 1 є обсяг інформації, яку необхідно відображати в балансі. Міжнародні стандарти передбачають загальну форму балансу, що містить активи, зобов'язання та власний капітал. Національні стандарти вимагають розкриття додаткової інформації, такої як розшифровки окремих рядків балансу та відомості про основні засоби, нематеріальні активи та інші складові балансу.

Треба звернути увагу ще на один момент, який відрізняє два вищезазначені стандарти. Так, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» описує послідовність статей балансу та зміст їх рядків. У МСБО 1 «Подання фінансової звітності» таких правил немає. Звітність про фінансовий стан може мати горизонтальну (поширений варіант в Україні) або вертикальну структуру відповідно до міжнародних стандартів. МСФЗ лише вимагають, щоб Звіт про фінансовий стан формувався на поновлюваній основі або шляхом розподілу статей на основі ліквідності. Крім того, МСФЗ містять положення, на відміну від національних, яке передбачає ретроспективне застосування нової облікової політики. У разі зміни політики порівняльна інформація повинна бути розкрита за останні два звітні періоди, а не за один. Те ж саме стосується випадків щодо виправлення помилок.

Таким чином, МСФЗ значно розширюють можливості сучасних підприємств щодо питань вибору форми та характеру подання інформації у

фінансової звітності з урахуванням специфіки їх функціонування. Але необхідність впорядкування нормативних документів, які регламентують процеси ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні за МСФЗ, сьогодні залишається актуальною проблемою, вирішення якої надасть фінансовій звітності вітчизняних підприємств більшої прозорості та відкритості у висвітленні фінансового становища та інвестиційної привабливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», редакція від 10.08.2022 (дата звернення 18.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», редакція від 17.02.2023 (дата звернення 18.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності, редакція від 01.01.2012 (дата звернення 18.03.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
4. Shubina, S., Miroshnyk, O., Rudenko, A., Karapetyan, R., Shevchuk, D. (2021). FINANCIAL REPORTING AS PART OF THE SYSTEM OF INFORMATION SUPPLY OF MODERN ENTERPRISE MANAGEMENT. FINANCIAL AND CREDIT SYSTEMS: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT, 2(2). (дата звернення 18.03.2023) DOI: <http://kbi.karazin.ua/zbirnik-naukovix-prac-finansovo-kreditni-sistemi-perspektivi-rozvitku/>

*Сердюк І.В.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
к.е.н, доцент **Пеняк Ю.С.,**
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПОШТОВИХ ТА КУР'ЄРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Результати виробничо-експортної діяльності товаровиробників зазнали спад через військові дії, і як наслідок, економічну кризу в країні, що призвело до спаду обсягів промислового виробництва, зниження споживання, і істотної залежності від процесів глобалізації ринків. Проте, незважаючи на це, ринок поштових та кур'єрських послуг має тенденцію до зростання, оскільки електронна комерція забезпечує дохідність галузі.

Разом з цим, оскільки попит на поштові та кур'єрські послуги України зростає швидко, підприємства мають бути конкурентоспроможними, а також забезпечувати високий рівень роботи контакт-центрів.

Однією з таких фірм є фінансова компанія ТОВ «НоваПей» засновником якої є ТОВ «НОВА ПОШТА», що займає провідні позиції на ринку поштових та кур'єрських послуг України

Більшість посилок, відправлених посилок через Нову Пошту, оплачується у відділенні після огляду. З самого початку компанія працювала на сторонніх платіжних системах, але пізніше виникла ідея, щодо створення власної платіжної системи. З 2018 року всі відділення компанії Нова Пошта запрацювали на NovaPay. Власна платіжна система дозволила обслуговувати клієнтів швидше – майже вдвічі – та автоматизувати більшу частину операцій за рахунок застосування сучасних технологій. Оновлена платіжна система розроблена спеціально під процеси компанії «Нова Пошта», цим і вдалося збільшити швидкість проведення транзакцій та оптимізувати операційні витрати.

Компанія ТОВ «НоваПей» надає ряд фінансових послуг клієнтам, а саме: миттєвий переказ готівки; є можливість здійснення післяплати; зняття готівки та поповнення карти ; міжнародні перекази Western Union та Ria та інші.

Проте, разом з цим, дана компанія має деякі недоліки. Наприклад, для працівників відділення виникають труднощі з оновленням системи. Часто задля комфорту працівників та швидкісної роботи з обслуговування клієнтів оновлюється система, але іноді виникають баги в системі під час оновлення чи за невеликий проміжок часу після оновлення. Хоча й ІТ-спеціалісти швидко усувають недоліки.

Для клієнтів, котрі користуються послугами Нової Пошти, а отже й системи НоваПей виникають іноді труднощі з тим, якщо клієнт хоче отримати кошти за

грошовий переказ, то необхідно звернутися на будь-яке відділення Нової Пошти із запитанням «Чи є в наявності дана сума у відділенні?». Так як під час повномасштабного вторгнення в Україні заборонено відділенням зберігати великі суми у відділенні довше ніж на одну добу.

Також, клієнти стикаються з проблемою, що потрібне підтвердження особи, якщо сума переказів, які отримує чи відправляє клієнт перевищує: 4999 грн. для переказів готівкою чи 29999 грн. для переказів за допомогою банківських платіжних карток, то необхідна ідентифікація та верифікація клієнта. Ідентифікація та верифікація – це вимога українського законодавства до фінансових операцій та дієвий спосіб боротьби з шахрайством і відмивання коштів.

Верифікація клієнтів може здійснюватися такими способами:

1. За допомогою мобільного додатку «Дія». Необхідно у додатку на обраному документі показати штрих-код для перевірки, далі підтвердити запит на надання цифрових копій документів. Потрібні для верифікації цифрові копії будуть автоматично передані з «Дії» до платіжної системи NovaPay та збережені.

2. За допомогою ID-картки через POS-термінал. Якщо касир пропонує пройти дану верифікація, то необхідно прикласти ID-картку до пристрою та дочекатися звукового сигналу (до 15 секунд). Дані, які необхідні для верифікації будуть скановані з ID-картки платіжною системою NovaPay та збережені відповідно до вимог законодавства.

3. За допомогою паперових документів. Необхідно надати касиру потрібні документи та зачекати, доки касир зробить копії. Далі засвідчити копії власним підписом у зазначених місцях.

Також, для клієнтів, які отримують грошові перекази за відправлені посилки зараз стикаються з тим, що відбувається блокування фінмоніторингу та кошти просто зависають на рахунках. Для розблокування рахунку, клієнту необхідно звернутися до найближчого відділення Нової Пошти зі своїми документами та звернутись до оператора з питанням, щодо розблокування.

Отже, можна зазначити, що NovaPay зручна для клієнтів та співробітників платіжна система, хоч і виникають деякі труднощі для клієнтів, але для підвищення ефективності та вдосконалення основних напрямів роботи працівники Нової Пошти повинні знайти відповіді на звернення кожного клієнту, що можливо зробити шляхом поділу напрямів відповідальності операторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2021 року та звіт незалежного аудитора. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/fhkwc>
2. Фінансові послуги для клієнтів NovaPay. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.su/1xZmy>

*Тигач Г.Г.,
здобувач вищої освіти, другого (магістерського) рівня вищої освіти
Західноукраїнського національного університету;
Мельник Н.Г.,
к.е.н, доцент Західноукраїнського національного університету*

ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В сучасних умовах стрімкими темпами відбувається розвиток цифрових технологій. Це призводить до зростання обсягів зберігання даних, до зменшення витрат часу на процеси збору та опрацювання інформації. В результаті змінюються вимоги до системи бухгалтерського обліку як у теоретичному так і у практичному аспектах. Тому вдосконалення бухгалтерського обліку в умовах цифровізації є предметом активного дослідження і обговорення серед науковців, бухгалтерів, представників бізнесу, аудиторів.

У зв'язку з тим, що функції бухгалтерського обліку розширюються в умовах цифровізації, серед науковців ведеться дискусія про необхідність його перейменування. С.М. Пушкар, В.С. Семанюк говорять про доцільність зміни назви «бухгалтерський облік» на «інформологія». За переконанням науковців: «Інформологія вказує на предмет науки – створення інформації про багатоаспектну діяльність підприємства у просторовому і часовому вимірах. У цій науці знайдеться місце таким підсистемам обробки даних і перетворення їх в інформацію...» [1, с.16]. Більшість економістів вказують на необхідності в умовах цифровізації поглибити тлумачення сутності бухгалтерського обліку та його трактування як значущого соціально-економічного інституту.

Зазнають трансформації елементи методу бухгалтерського обліку. Хоча всі елементи методу бухгалтерського обліку зберігаються під час використання цифрових технологій в обліку, вони трансформуються за своєю формою та сутністю [2]. В умовах використання хмарних технологій формування облікових даних може відбуватися у будь-якому місці де є доступ до Інтернету. При використанні цифрових технологій потік паперових документів буде скорочений або зовсім відсутній. «Paperless office» - коли на фірмі відсутні або мінімізовані паперові документи, а документообіг ведеться виключно в електронній формі. Перевагами хмарних технологій є те, що користувачі облікової інформації можуть у зручний час і в зручному місці отримати всі необхідні дані.

Змін у реєстрації даних можна досягти через впровадження технології Інтернет речей. Збір аналітичних даних можливий при використанні датчиків, контролюючих пристроїв та процесів, якими оснащені основні вузли та механізми станків. В цих умовах в обліку формується база даних про використання обладнання і процеси виробництва [3, с. 174]. За умови

забезпечення надійної роботи фізичних пристроїв (датчиків, сенсорів тощо) участь людини при складанні первинних документів стає просто непотрібною.

Цифровізація призвела до розвитку таких трендів ведення обліку як аутсорсинг, впровадження технологій блокчейн.

Аутсорсинг у бухгалтерському обліку полягає у передачі права його ведення спеціалізованій компанії на підставі укладеного договору. Таке делегування є ефективним для підприємств малого і середнього бізнесу, оскільки виключає необхідність витрат на коштовне програмне забезпечення і оплату праці штату бухгалтерів. При цьому встановлена чітка відповідальність за недотримання правил ведення обліку, складання звітності, порушення податкового законодавства.

Найбільш помітною технологією в умовах цифровізації стала технологія блокчейн - децентралізована база даних, яка дозволяє перевіряти та передавати інформацію в режимі реального часу. Блокчейн –це цифровий реєстр, який зберігають як систему блоків, у якій у кожному наступному блоці міститься зашифрована інформація про попередні проведені транзакції. Унікальність цієї технології у тому, що кожен блок тісно пов'язаний із попереднім, і за зміни навіть одного знаку хеш, під яким розуміють короткий результат шифрування попереднього блоку, який записують в хронологічному порядку і переглядають ті, хто має доступ до бази даних, зміниться, система його відкине, а внесення виправлень стане очевидним [4, с.66]. У кожного користувача є повний запис усього блокчейну, а будь-яку транзакцію повинні схвалити більшість користувачів. Технології блокчейн мають суттєвий вплив на вдосконалення бухгалтерського обліку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пушкар М.С., Семанюк В.З. Актуальність розробки сучасної парадигми обліку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації Міжнародний науковий журнал*. 2017. Випуск 1-2. С.7-20.
2. Бардаш С.В., Грабчук І. Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9301> (дата звернення: 13.03.2023).
3. Король С.Я., Клочко А.О. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 1. С. 170-176.
4. Вакульчик О.М., Брайко В.С. Перспективи та проблеми впровадження блокчейн-технологій в обліку та аудиті. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2021. №1(71). С.63-70.

Тимофєєв Ю.О.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Піскунов Р. О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Спрощена система оподаткування передбачає сплату єдиного податку (далі ЄП) та простішу систему організації та ведення бухгалтерського обліку. Додатковою перевагою є також спрощення складання фінансової звітності.

На спрощеній формі оподаткування (далі – ССО) можуть перебувати як юридичні особи, так і фізичні особи. Однак в 2023 році є особливості функціонування та перспективи удосконалення ССО. Це стосується в першу чергу пов'язано з періодом воєнного стану, особливістю умов на кожній групі єдиного податку. Тим самозайнятим особам, котрі здійснюють реєстрацію платниками ЄП вперше, потрібно подати до фіскальних органів відповідну заяву (про бажання держреєстрації в якості платника ЄП). Відповідний документ можна подати особисто, поштою або в електронній формі. Якщо юридична або фізична особа не відповідає критеріям до користувачів ССО або є непогашені податкові зобов'язань, то реєстратор відмовляє в реєстрації платником ЄП. Пакет документів таких заявників має бути прийнятий до повторного розгляду лише після усунення виявлених недоліків.

Якщо держреєстрація відбулась до закінчення місяці, то відповідні права платник ЄП I та II групи набуде з 1го числа наступного місяця. Всі юридичні та фізичні особи отримують свої права з дня їх державної реєстрації, але лише якщо протягом 10 днів з дня реєстрації подали відповідну заяву про обрання ССО та ставки 5% (без сплати ПДВ).

В таблиці 1 розглянемо критерії перебування у групах 1-3 єдиного податку з особливостями у 2023 році. Що стосується 4 групи (сільськогосподарські виробники), то тут на ставку податку впливає тільки нормативна грошова оцінка землі та площ земельних ділянок. В цьому випадку сума податку не корелює з доходами чи прибутком цього господарюючого суб'єкта.

Всі організації мають рівні права щодо переходу на спрощену систему функціонування та мають можливість подати відповідну заяву (особисто або поштою або в електронній формі), до контролюючого органу. Один раз впродовж календарного року всі організації мають право здійснити такий перехід. Згідно [] такий перехід можливий за умов:

— дотримання протягом календарного року, що передує періоду переходу, вимог, встановлених до окремих груп платників податку;

— подання заяви до фіскального органу не пізніше ніж за 15 к. дн. до початку наступного календарного кварталу, до якої додається документ з розрахунком доходу за попередній календарний рік.

Таблиця 1

Критерії перебування у групах 1-3 єдиного податку [2]

Критерії	ГРУПИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ 2023		
	I	II	III (всі особи)
межі за обсягом функціонування 2023 ¹	1.118.900 грн (167 мінімальних заробітних плат (далі МЗП) на 01.01)	5.587.800 грн (834 МЗП на 01.01)	7.818.900 грн (1167 МЗП на 01.01)
кількість працюючих, осіб	0	≤ 10	будь-яка
види дозволеної діяльності	– продаж роздрібною продукцією на ринках з торгових місць; – надання побутових послуг населенню за переліком що зазначено у п. 291.7 ПКУ [1])	– обслуговування платника ЄП; – послуги населенню; – виробництво та/або продаж товарів; – діяльність у сфері харчування ² , на відміну від недозволених видів що зазначені у пп. 291.4, 291.5 ПКУ [1]	усі, на відміну від тих, що присутні в недозволених у п. 291.5 ПКУ [1]
ставки податку 2023 ¹	Максимальні розміри ³		3% (платник ПДВ) 5% (неплатник ПДВ)
	268,40 грн/місяць (не більше 10% прожиткового мінімуму на 01.01)	1340 грн/місяць (не більше 20% МЗП на 01.01)	
	з 01.04.2022 можуть не сплачувати ЄП до закінчення воєнного стану (підстава – пп. 9.1 підрозд. 8 Перехідних положень ПКУ [1]) ³		
Звітний період	рік		квартал
Звітний період ЄСВ «за себе» (у ФОП)	рік		
ЄСВ «за себе» у 2023 році ⁴ (лише для ФОП)	мінімум 1474 грн (з 01.03.2022 р. до перемоги над окупантами України + 12 місяців після завершення воєнного стану мають права не платити ⁵ (підстава – п. 9.19 Прикінцевих і перехідних положень Закону [2]))		
<p>1 – у розрахунок прийнято значення МЗП 6700 грн та прожиткового мінімуму працездатної особи – 2684 грн. Податкова ставка для 1-2 групи зазначається місцевою радою;</p> <p>2 – з підкацизних напоїв дозволені лише пиво та вино виду «столове»;</p> <p>3 – однак податківці на місцях наполягають на сплаті єдиного податку;</p> <p>4 – у загальному випадку мінімальна сума ЄСВ = МЗП × 0,22;</p> <p>5 – Страховий стаж втрачається, якщо не платити</p>			

Перейти із групи на групу (на момент впровадження в державі воєнного стану), можливо у випадках:

— дотримання організацією вимог, встановлених ПКУ для зазначеною ним групи;

— подання заяви до фіскального органу не пізніше ніж за 15 к. дн. до дебюту наступного кварталу.

З 01 січня 2022 року реєстратори господарської діяльності також стали обов'язковими для платників єдиного податку 2-4 групи. На час впровадження дії воєнного стану на території держави ця частина реформи не призупинилась, а реєстратори необхідні до використання.

Однак, з 07 березня 2022 р. і до перемоги України над окупантом, фінансові санкції за порушення у сфері РРО не застосовуються (окрім продажу підакцизного товару з 17 березня 2022 року). У той же час, у п. 12 розділу II Закону про РРО [3] відсутні штрафи за такі порушення як:

- порядок ведення розрахункових операцій 100% вартості товару;
- відсутність товарного обліку.

Щодо підакцизних товарів, то впродовж впровадження воєнного стану на території держави дозволені як штрафи так і фактичні податкові перевірки. Отже, в таблиці 2, узагальнивши вищезазначене, можна зробити висновок про переваги та особливості спрощеної системи оподаткування

Таблиця 2

Переваги та особливості спрощеної системи оподаткування [4]

Вигода:	Обмеження	Особливості
<p>1. Високоприбутковий бізнес з низькими витратами. Податок не сплачується з прибутку</p> <p>2. Невелика виручка за рік (дохід), оскільки єдиний податок або не залежить від доходу взагалі (1-2 й 4 групи), або сплачується порівняно невеликий % від доходу (3 група);</p> <p>3. Є користування земельними ділянками, оскільки є економія на сплаті земельного податку;</p> <p>4. Немає потреби у реєстрації платником ПДВ, коли основні споживачі – населення або такі ж спрощенці (це більше стосується 1-2 групи). Це</p>	<p>1. Усі розрахунки здійснюються грошима й немає потреби у бартері;</p> <p>2. Не використовується праця найманих працівників (1 група);</p> <p>3. Майже не використовується праця найманих працівників (2 група);</p> <p>4. Дохід за рік не перевищує існуючих лімітів по групі (групи 1-3, у групи 4 ліміту немає, але є вимоги до частки с/г продукції власного виробництва);</p> <p>5. Немає заборонених для ЄП видів діяльності п. 291.5 ПКУ (1-3 група);</p> <p>6. Суб'єкт є сільгосподарським</p>	<p>1. Спрощена система дає звільнення від сплати земельного податку (пп. 4 п. 297.1 ПКУ) та рентної плати за спецводокористування для 4 групи ЄП (пп. 5 п. 297.1 ПКУ). Однак спрощена система не звільняє від сплати таких податків, як:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ПДФО, ВЗ та ЄСВ по найманим працівникам; – ПДВ (4 група, 3 група 3%); – екологічний податок; – мито; – рентна плата. Однак чимало видів діяльності, пов'язаних зі сплатою ренти для єдинників заборонені, наприклад 1-3 групи не можуть видобувати підземні води, так як вони належать

<p>робить товари й послуги дешевшими; 5. С/г виробництво, оскільки податок залежить лише від кількості землі та її грошової оцінки й ніяк не залежить від доходу відповідного підприємства.</p>	<p>товаровиробником (4 група). Заборонена спрощена система оподаткування для банків, ломбардів, кредитних спілок, страхових компаній, довірчих товариств, лізингових компаній, інвестиційних фондів, реєстраторам цінних паперів, а також нерезидентам.</p>	<p>до корисних копалин загальнодержавного значення; – податок не нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (або просто – податок на нерухомість); – транспортний податок; – туристичний збір; – збір за паркування; – податок на доходи нерезидентів (він же – податок на репатріацію). Є частиною податку на прибуток і його платниками можуть бути як фізособи, так і юрособи.</p>
---	---	---

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 20 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI : станом на 4 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
3. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
4. Спрощена система оподаткування: переваги та недоліки. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7121-sproshchena-sistema-opodatkuvannya>

*Хищенко А.М.;
науковий керівник: к.е.н, доцент Мартинюк І.В.,
Одеський національний економічний університет*

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сьогоднішні реалії життя в Україні демонструють силу та непереборність українського народу, який готовий боротися до кінця за незалежність та мир. Безперечно, війна залишила свій жахливий слід на долях багатьох громадян нашої держави, а також на кожній із сфер функціонування України, зокрема економічної. Мобілізація витрат, пов'язаних з веденням війни, є важливою ланкою забезпечення оборони суспільства та кордонів держави. Податки є основним інструментом, завдяки якому відбувається наповнення бюджету фінансовими ресурсами. Наразі через воєнні дії відбувається багато змін в українському законодавстві, зокрема щодо умов оподаткування. Так, наприклад, добровільна сплата податків, кредитні канікули, запровадження пільг, тощо.

Головним бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Значимість даного податку вбачається також і у процесах розподілу та перерозподілу доходів та фінансових ресурсів. У 2023 році суттєвих змін щодо даного податку немає. Так, відповідно до діючого законодавства стаття 167 пп.167.1. Податкового кодексу України (ПКУ) головна ставка податку залишається 18% [1]. Варто звернути увагу на те, що з 1 січня 2023 року вводиться в дію Закон України №2720 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі». В законі встановлено спеціальний строк сплати ПДФО та воєнного збору – не пізніше 31 грудня 2022 року. Відповідно до змін норм пп.69.1 п.69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ, якщо ПДФО та воєнний збір, з доходів, які зазначені у податковій звітності, поданій до 20 липня 2022 року, сплачені у повному обсязі, то штрафні санкції та пеня за несплату або несвоєчасну сплату ПДФО та/або військового збору із сум таких доходів не застосовуються. В даному контексті нараховані та сплачені або стягнуті суми штрафних санкцій та пені за несплату або несвоєчасну сплату ПДФО та військового збору не підлягають поверненню на поточний рахунок платника податків, не спрямовуються на погашення грошового зобов'язання (податкового боргу) з інших податків, зборів [2].

Дослідимо динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України за січень 2019-2023 років (рис.1).

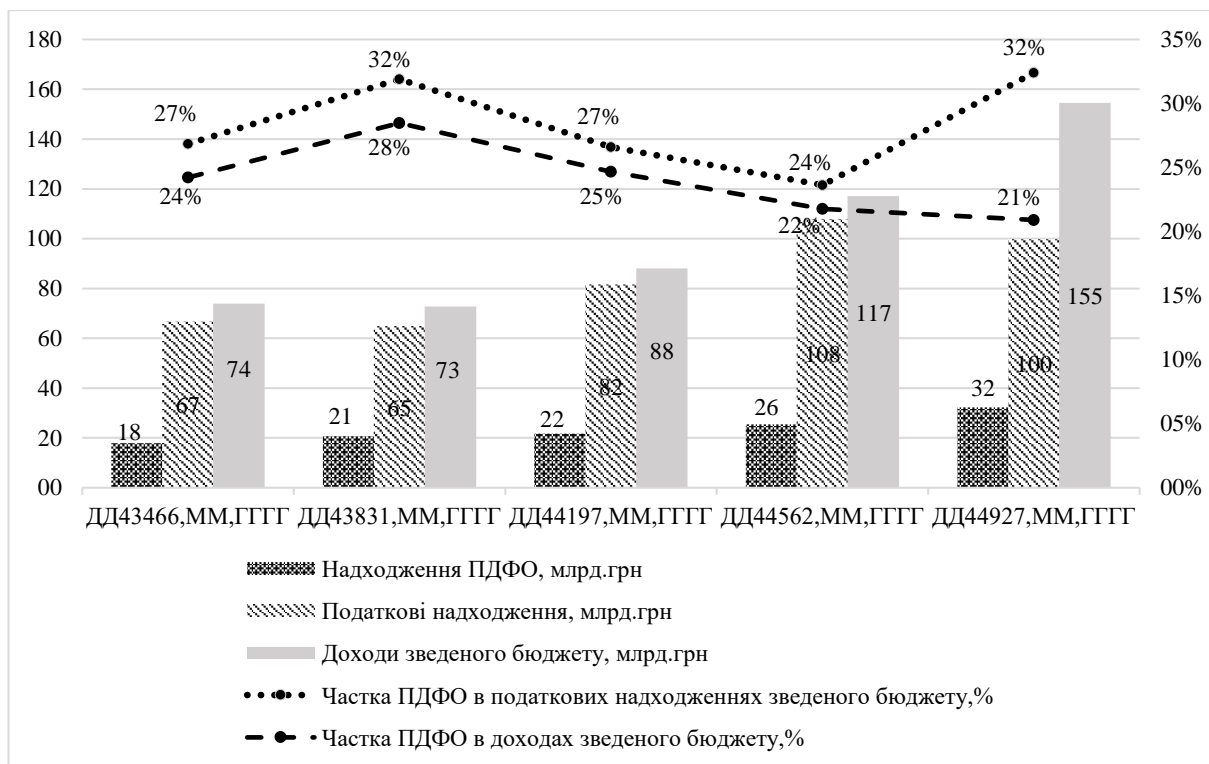

Рис. 1. Динаміка надходжень ПДФО до Зведеного бюджету за січень 2019-2023 років [3]

Із даних рисунку 1 можемо спостерігати позитивну динаміку формування доходів зведеного бюджету та надходження ПДФО за січень 2019-2023 років. Так, у січні 2023 року проти січня 2019 року доходи зведеного бюджету зросли на 80,6 млрд. грн. або на 109,1% за рахунок зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб на 14,4 млрд. грн., тобто у 2 рази. Таке зростання пояснюється зростанням показника мінімальної заробітної плати та розширенням бази оподаткування завдяки проведеним податковим реформам. Питома вага ПДФО у доходах зведеного бюджету за досліджуваний період знизилася з 24,2% у 2019 році до 20,9% у 2023 році. В середньому за досліджуваний період цей показник становить 24%, що вказує на фіскальну значимість даного податку.

Протягом досліджуваного періоду податкові надходження у доходах зведеного бюджету зросли на 33 млрд. грн. тобто у 2 рази за рахунок зростання надходжень сум ПДФО з 17,9 млрд. грн у 2019 році до 32,3 млрд. грн. у 2023 році на 14,4 млрд. грн. або на 80,4%. Загалом спостерігаємо тенденцію до зростання питомої ваги ПДФО у податкових надходженнях зведеного бюджету за січень 2019-2023 рр., де вона зросла на 5,6%. В середньому протягом аналізованого періоду показник питомої ваги ПДФО у податкових надходженнях зведеного бюджету становить 56,5%, що вказує на його значний потенціал. В цілому, можемо прослідкувати, що показник питомої ваги ПДФО у податкових надходженнях є дещо більшим ніж у доходах зведеного бюджету.

Цікавим є зарубіжний досвід оподаткування доходів під час війни у минулому. Так, у роки Громадянської війни у США був запроваджений податок на доходи (income tax). Покриття витрат, пов'язаних із Першою світовою війною забезпечувалося підняттям ставки податку з 7 до 77%. У 1942 році під час Другої світової війни база податку була розширена, а ставка податку становила 94%, в той час як у Великій Британії вона сягала 99,25%, а скасування пільг значно збільшило коло платників податку. Показник ефективної ставки податку зріс з 1,5% до 15%[4]. Зазвичай урядами країн, які знаходилися у стані активних воєнних дій, ставки податків значно збільшувалися, аніж навпаки. Проте вважаємо, що значне підняття ставок податків не повинно бути єдиним або головним способом наповнення бюджету та покриття витрат, пов'язаних з воєнними діями, так як це може призвести до падіння національної економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-20#Text>
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
4. Грановська І. В., Малишко В. В., Макарчук І. М. Світовий досвід оподаткування в період воєнного стану. URL: https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Polishchuk/publication/365610152_Osoblivosti_finansovoi_politiki_v_umovah_vijskovogo_stanu/links/637a769e54eb5f547cec296b/Osoblivosti-finansovoi-politiki-v-umovah-vijskovogo-stanu.pdf#page=374

Шуста А.О.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

науковий керівник: к.е.н, доцент Пеняк Ю.С.,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Для ефективного управління підприємством необхідна точна та своєчасна інформація, яка допоможе прийняти правильне рішення, що максимально відповідає потребам та можливостям бізнесу. В сучасному процесі ведення господарської діяльності суттєвий негативний вплив мають зовнішні фактори, такі як військові дії, економічна криза, постійні кібератаки на український бізнес тощо. Для своєчасного виявлення змін у діяльності окремих підрозділів, підприємство повинно мати якісну внутрішньогосподарську звітність.

Використання внутрішньої звітності завжди буде актуальним питанням, адже її використовують для аналізу фінансових результатів, які дають змогу оцінити перспективність проекту або напрямку, виявити його слабкі сторони та удосконалити сильні для здобуття найкращого результату. Саме тому питання можливостей внутрішньої звітності цікавить багатьох науковців та практиків, таких як: З.-М. Задорожній, І. Омецінська [1]; Ю. Перетятко, Д. Брехунова [2]; О. Артюх, П. Штруфт [3]; Ю. Цаль-Цалко [4] та інші. Але такі питання як роль внутрішньої звітності у системі управління підприємством та її використання для прийняття ефективних управлінських рішень залишаються відкритими.

Саме поняття “внутрішня звітність” означає звітність підприємства, яка містить деталізовану інформацію про його діяльність та надається для управлінських потреб внутрішнім користувачам, таким як власникам, менеджерам та іншому персоналу [1]. Внутрішня звітність є дуже важливою в управлінні підприємством, адже будь-яка інша звітність, наприклад фінансова чи податкова, хоч і є більш точними, але подаються зі значною затримкою в часі. Саме оперативність робить внутрішню звітність особливою. Головною її ідеєю є надання оперативною інформації за поточний період.

Важливість ведення внутрішньої звітності розкривається у її функціях, серед них науковці виділяють такі [2]:

1. Аналітична. Інформація надається з різних підрозділів, що дає можливість оцінити їх показники.
2. Інформаційна. Формується база інформації, яка необхідна для прийняття рішень.
3. Комунікативна. Забезпечення ефективної комунікації між підрозділами та ланками управління, допомагає уникнути непорозумінь.

4. Стратегічна. Отримана інформація дає змогу сформулювати поточну та довгострокову стратегію підприємства.
5. Контрольна. Звітність допомагає контролювати виконання запланованих завдань, процесів та результатів.

До цих функцій вважаємо за необхідне додати ще превентивну, адже за отриманою інформацією є змога своєчасно помітити проблему у якійсь сфері діяльності та швидко подолати її, поки це не стало сильною загрозою для стабільності підприємства.

Внутрішньо-господарська звітність є джерелом інформації для різних рівнів управлінського персоналу, тому вона містить різну інформацію. Можна виділити такі 3 типи інформації [3]:

1. Стратегічно важлива інформація. Вид інформації, яку, зазвичай, використовують топ-менеджери. Вона є надважливою, адже охоплює широкий спектр проблем та великий проміжок часу.
2. Тактична інформація. Вид інформації, яка призначена для менеджерів середньої ланки. Інформація є більш вузкою та характеризується високим рівнем точності.
3. Оперативна інформація. Вид інформації, що використовується менеджерами початкового рівня. Характеризується обмеженим спектром проблем, є найбільш цінною для швидкого реагування.

Можемо додати, що у внутрішній звітності має бути саме та інформація, яку потребують менеджери. Її зміст напряму залежить від специфіки бізнесу. Усі складові, такі як форма, зміст, строки складання та подання повинні прописуватися у політиці підприємства. Внутрішня звітність складається не тільки з фінансової інформації, вона включає в себе різноманітні виробничі показники, наприклад якість продукції, звіти про персонал, рівень задоволення клієнтів тощо, тобто усі необхідні показники, які прямо чи опосередковано можуть впливати на фінансові результати. Варто зазначити, що внутрішньо-господарська звітність є конфіденційною, тому признаними способами вирішення проблем на основі звітної інформації є усі, крім тих, що заборонені законодавством.

Формування інформації у звітності частіше здійснюється за аналітичними об'єктами центрів відповідальності. Звіт кожного такого центру складається з показників, які ним контролюються [4]. В процесі прийняття управлінських рішень керівники використовують методи порівняння даних по двох періодах, планових та фактичних показників, а також слідкують за абсолютними та відносними відхиленнями. Такий аналіз забезпечує більш показовими даними, які необхідні для прийняття ефективних рішень.

Отже, внутрішня звітність підприємства є надзвичайно важливою складовою при прийнятті ефективних управлінських рішень, адже забезпечує внутрішніх користувачів необхідною інформацією. Вся ця інформація дає змогу оцінити поточну діяльність підприємства, виявити тенденції та проблеми всіх

підрозділів. При прийнятті рішень на основі аналізу показників зі звітності, менеджер може прийняти обґрунтоване рішення, тим самим забезпечуючи економічне зростання підприємства та збільшення його конкурентоспроможності. Саме тому, важливо і далі продовжувати вивчати управлінську звітність для її покращення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Задорожний З.-М., Омецінська І. Внутрішньогосподарська звітність у системі управління підприємством. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2021. № 4(98). С. 169. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.04.169> (дата звернення: 11.03.2023).
2. Перетятко Ю., Брежунова Д. Формування внутрішньої звітності для цілей управління. *Міжгалузеві наукові дослідження: можливості та варіанти впровадження*. Ніжин, 2021. С. 156–158. URL: http://nati.org.ua/docs/science/2021/Conference_09122021_p001.pdf#page=157 (дата звернення: 11.03.2023).
3. Штуфт П., Артюх О. Внутрішньогосподарська звітність як інструмент для прийняття управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-82> (дата звернення: 12.03.2023).
4. Цаль-Цалко Ю. Внутрішня звітність у системі управлінського обліку на підприємстві: поняття, об'єкти, використання. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*. 2021. С. 62–64. URL: <https://cutt.ly/u89GO6b> (дата звернення: 12.03.2023).

*Шуста А.О.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шубіна С.В.,
к.е.н, доцент кафедри Обліку та оподаткування,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

РОЛЬ МСФЗ У ПІДВИЩЕННІ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сьогодення бухгалтерський облік трансформується в сторону світової інтеграції та глобалізації економік європейських країн. Важливим етапом в цьому стала розробка та впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі - МСФЗ). Звітність створена за даними стандартами забезпечує усіх учасників ринкових відносин об'єктивною, точною, надійною та співставною інформацією про діяльність підприємства. Така інформація підвищує довіру до фінансової звітності та стимулює інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Ухвалення Європейською радою рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ в члени Європейського союзу в червні 2022 року тільки підкреслює важливість інтеграції української економіки у світовий простір. Саме тому приділяється багато уваги важливості впровадження МСФЗ у працях великої кількості науковців та практиків, таких як: С. Бессонова [1], Д. Нечитайло [2], М. Мельничук, І. Поляченко [3]; С. Гаркуша [4] та інші. Однією з головних проблем в умовах воєнного стану є необхідність пошуку нових інвестиційних ресурсів для підтримки та розвитку економіки, тому дана тема є критично важливою.

З початку 2000-х та до сьогоднішнього дня відбувається активний процес трансформування вітчизняних законів, норм та правил ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності відповідно до міжнародних тенденцій, зокрема гармонізація НП(с)БО з МСФЗ. Адже для євроінтеграції та розвитку важливо забезпечити український бізнес нормативною базою для можливості співпраці з іноземними інвесторами та іншими зовнішніми користувачами фінансової звітності. Європейськими країнами визначено такі вимоги до принципів обліку:

- безперервність ведення обліку;
- повне відображення доходів та витрат підприємства;
- послідовність використання методів оцінки активів та зобов'язань;
- відокремлення оцінювання статей активів та зобов'язань;
- дотримання принципу розсудливості [1].

В Україні існує перелік підприємств та видів діяльності які зобов'язані вести облік за міжнародними стандартами. Інші підприємства та бізнеси мають змогу самостійно перейти на МСФЗ. Більшість середніх та великих компаній надають перевагу саме веденню обліку за міжнародними стандартами, адже так відкриваються нові можливості на ринку капіталу, легше задовольнити вимоги материнської компанії чи бізнес-партнерів тощо. Вітчизняні практики також виокремлюють такі переваги використання МСФЗ:

- прозорість ведення обліку забезпечує можливість міжнародної порівнюваності, що дозволяє внутрішнім та зовнішнім користувачам отримувати якісну звітну інформацію та приймати більш точні та підтвержені рішення;
- посилення підзвітності та зростання довіри внаслідок зменшення інформаційного розриву між власниками капіталу та людьми, яким вони надали свої кошти;
- ефективний розподіл капіталу інвесторів внаслідок більш точного визначення майбутніх економічних вигод та ризиків, що в цілому сприяє економічній ефективності [2].

До вищезазначених переваг також можемо додати те, що використання на підприємстві МСФЗ підкреслює прозорість та чесність намірів компанії, надає високий рівень впевненості в отриманій інформації, підвищує довіру як партнерів, так і клієнтів. Власники мають можливість отримати своєчасну інформацію про реальний стан свого бізнесу, щоб в разі виникнення проблем мати змогу вчасно їх усунути. Повноту інформації забезпечують такі елементи фінансової звітності за МСФЗ, які складаються як із форм звітності, так і з додатків до них, а саме [3]:

- Звіт про фінансовий стан (баланс). Надає користувачам звітності інформацію про активи, зобов'язання та капітал підприємства.
- Звіт про фінансові результати. Надає інформацію про доходи, витрати та інші сукупні доходи компанії.
- Звіт про власний капітал. Надає інформацію про стан кожного компонента капіталу, усі операції з ним, включаючи виплати дивідендів та внески.
- Звіт про рух грошових коштів. Надає інформацію про рух грошових коштів в розрізі видів економічної діяльності підприємства.
- Порівняльна інформація стосовно попереднього періоду. Додаток до звітності, щоб користувачі інформації мали змогу порівняти та зробити висновки про досягнення чи проблеми у результатах діяльності.

Зазначена вище інформація надасть можливість точно та прозоро продемонструвати фінансові результати підприємства необхідним учасникам економічного середовища, що в свою чергу повинно забезпечити відкритість та транспарентність діяльності. Значно підвищується довіра до фінансової звітності також у тому разі, якщо вона додатково перевірена авторитетною аудиторською службою [4].

Фінансова звітність має на меті забезпечити своїх користувачів актуальними інформаційними даними задля якісної реалізації головних функцій управління. Тому інформація фінансової звітності повинна бути достовірною, послідовною, зіставною, а також доречною, своєчасною, повною та об'єктивною [5].

Таким чином, в умовах війни вітчизняним підприємцям необхідно залучати нові інвестиційні ресурси та збільшувати довіру до фінансової звітності, що можливо зробити за допомогою застосування у своїй діяльності МСФЗ. Використання єдиного стандарту для підготовки та подання звітності дозволяє внутрішнім та зовнішнім користувачам, включаючи інвесторів, порівнювати звіти та робити об'єктивні висновки про фінансовий стан на базі зрозумілої та надійної інформації. Отже, МСФЗ відіграють важливу роль у підвищенні довіри до фінансової звітності, а також сприяють розвитку української економіки шляхом залучення нових інвестицій та розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бессонова С. Роль фінансової звітності в залученні інвестицій в Україну в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник УНУ. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-2> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Нечитайло Д. Застосування МСФЗ в державних компаніях – новий рівень та нові виклики. *LIGA*. URL: <https://blog.liga.net/amp/user/dnechytailo/article/39008> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Мельничук М., Поляченко І. Фінансова звітність згідно вимог м(с)бо: переваги та недоліки складання у порівнянні з нп(с)бо. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 168–171. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-36> (дата звернення: 11.03.2023).
4. Гаркуша С. Розвиток бухгалтерського обліку як інформаційної системи в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-29> (дата звернення: 11.03.2023).
5. Shubina, S., Mirosnyk, O. et al. Financial reporting as part of the system of information supply of modern enterprise management. *Financial and credit systems: prospects for development*. 2021. № 2. С. 16–24. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-2-02> (дата звернення: 11.03.2023).

Югова Д.А.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Піскунов Р. О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКУ

Звітність банків є ключовим джерелом забезпечення інформацією про визначальні процеси, корті відбуваються в банківському секторі країни, його стан і проблеми. Переважна кількість користувачів формує думку для прийняття рішень, спираючись на показники фінансової звітності.

Узагальнення результатів проведеного аналізу наукових джерел щодо визначення дефініції «фінансова звітність» дозволили виділити дескриптивні чинники, що найточніше описують досліджену категорію (рис. 1).

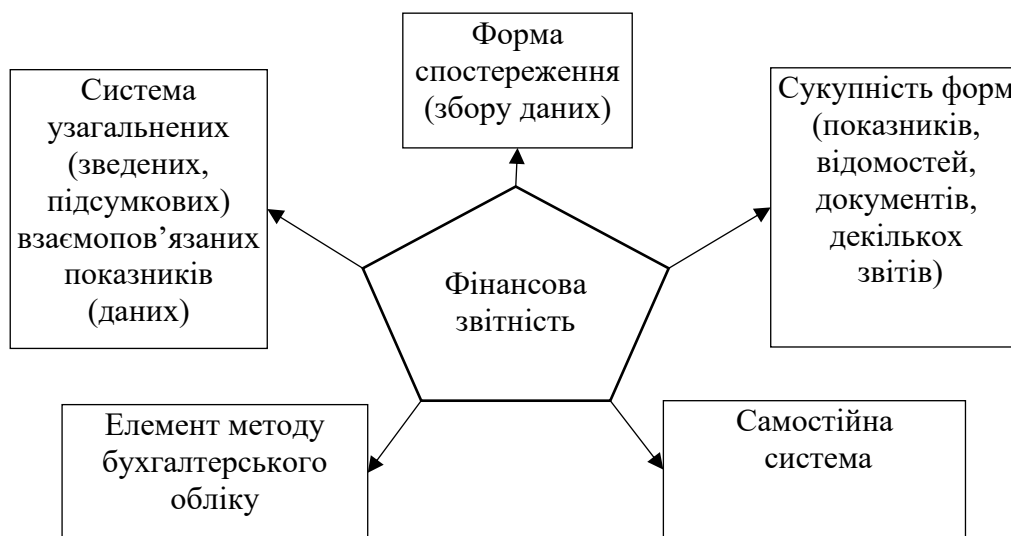

Рис. 1. Дескриптивні чинники, що характеризують категорію «фінансова звітність»

Серед зазначених чинників на особливу увагу заслуговує системний підхід щодо визначення поняття «фінансова звітність», адже його застосування значно розширює функціональні можливості.

Пропонуємо власну розробку дефініції «фінансова звітність банку», під якою доцільно розуміти систему узагальнених показників, які знаходяться у взаємодії, підпорядковані одній меті та характеризують діяльність банку за певний період.

Основою, так званою відправною точкою всіх підсистем звітності, є спільна первинна (вхідна) інформаційна база - операції банку. Це й зумовлює виокремлення окремої підсистеми фінансової звітності поруч із двома іншими підсистемами, такими як податкова та управлінська. Адже, залежно від мети, з якою споживачі інформації її використовують, підходи до оцінки результату впливу операцій на стан банку і, отже, методики і процедури щодо систематизації і групування інформації в кожній підсистемі суттєво відрізняються.

Відповідно до ст. 23 Постанови [1] здійснення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності банку мають бути засновані на принципах, корті зазначені в Концептуальній основі міжнародних стандартів фінансової звітності [2], що закріплює вимоги саме на рівні МСФЗ.

На рисунку 2 наведена концептуальна система фінансової звітності банку відповідно до нормативно-правового забезпечення, що її регулює.

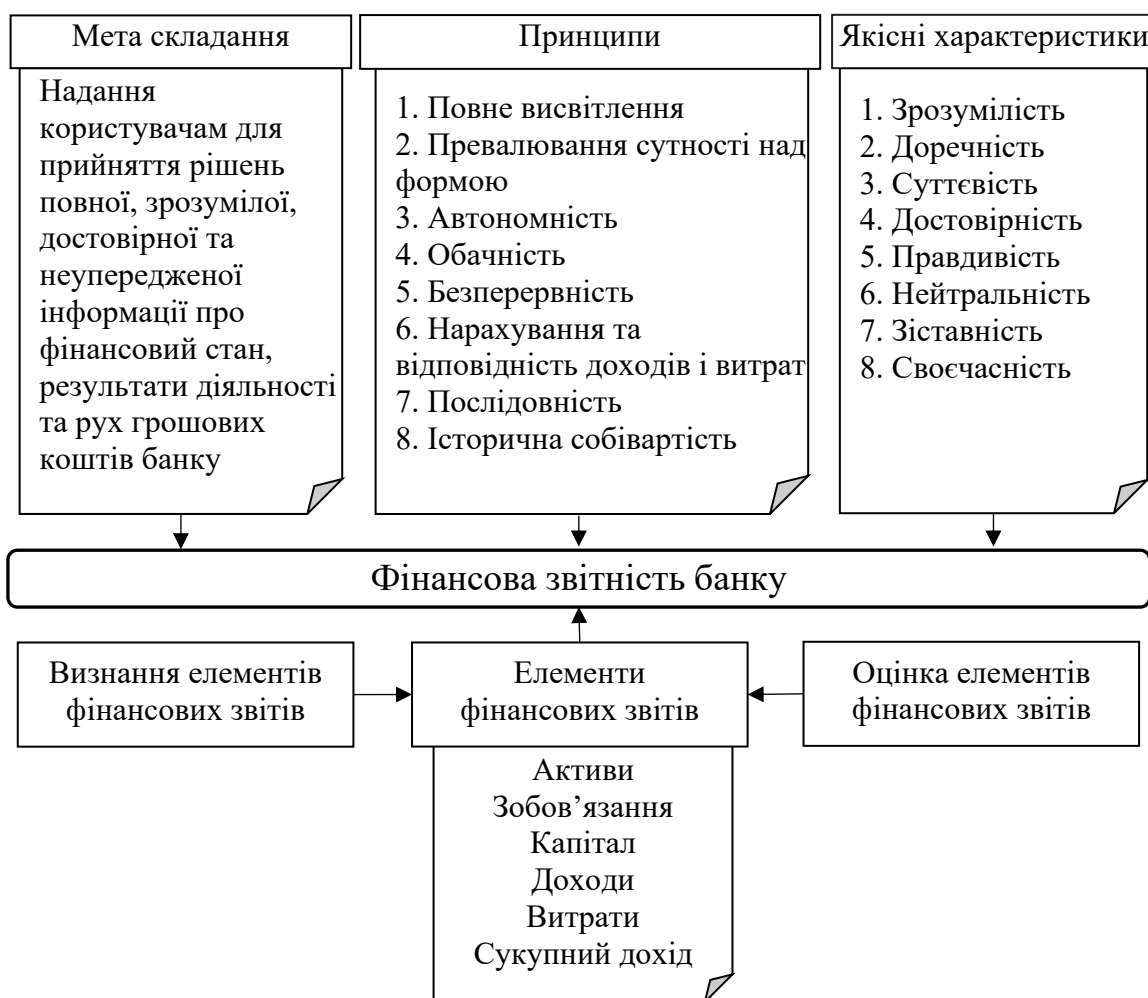

Рис. 2. Узагальнена система фінансової звітності банку

Саме на системному підході ґрунтуються правила складання фінансової звітності банків в рамках впровадження єдиної Системи фінансової звітності на

основі таксономії звітності UA XBRL МСФЗ [3, 4], що вже підтвердило його ефективність.

Отже, фінансова звітність є складним та багатогранним поняттям. Дослідження її елементів з позиції системного підходу дозволить не лише детально розглянути основні її складові, а й розкрити наявні між ними взаємозв'язки та взаємозалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України : Постанова Нац. банку України від 04.07.2018 р. № 75 : станом на 28 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Text> (дата звернення: 16.02.2023).
2. Концептуальна основа фінансової звітності : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.09.2010 р. станом на берез. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення: 10.02.2023).
3. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Нац. банку України від 28.12.2018 р. № 163. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_28122018_163 (дата звернення: 18.02.2023).
4. Національний банк України. Національний банк оприлюднив нові правила складання фінансової звітності банків. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-oprilyudniv-novi-pravila-skladannya-finansovoyi-zvitnosti-bankiv> (дата звернення: 18.02.2023).

РОЗДІЛ 2.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

---

*Olena Bozhynska,
getter of specialty
071 "Accounting and taxation"
Pryluky Technical Professional College;
scientific supervisor: PhD in Economics, Olena Lehoshyna
Pryluky Technical Professional College*

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF CREDIT COOPERATIVE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Actuality of the topic. In the conditions of formation of a market economy in Ukraine, it is of particular importance to solve the problem of investment support of enterprises, especially small and medium-sized enterprises, whose own investment resources are limited. One of the important sources of enterprise investment resources is the loans they receive in the borrowing capital through financial intermediaries.

Formulation of the problem. The research of credit cooperation is devoted to the scientific works of V. Goncharenko, A. Morozov and others.

Despite the increased interest of scientists in the development of credit cooperation, some preconditions and features of building a credit cooperative system need further research.

The purpose of the scientific work is to determine the features of credit cooperation in Ukraine, its activities and development prospects at the present stage.

Despite the increased interest of scientists in the development of credit cooperation, some preconditions and features of building a credit cooperative system need further research.

Determining of the basic material. According to the Law of Ukraine "On Credit Unions", a credit union is a non-profit organization founded by individuals on a cooperative basis in order to meet the needs of its members in mutual lending and provision of financial serv

ices at the expense of combined monetary contributions of members of the credit union. The activity of the credit union is based on the basic principles of cooperation, namely: voluntariness of entry and freedom to withdraw from the credit union; equality of credit union members; municipality; publicity [1].

The credit union sector developed rapidly between 2004 and 2008. But the financial crisis, which reached Ukraine in 2008, had a significant impact on their activities, resulting in many credit unions ceased their activities and existence.

However, during the financial crisis, most credit unions, unlike banks, continued to lend to the population, although again, unlike the banking system, they were completely deprived of any state support.

In general, statistics indicate a fall in the majority of credit unions by 2011, a certain positive picture in 2012-2013, another fall (typical for most financial market

institutions) in 2014-2016 and some improvement in 2017 [3]. The dynamics of changes in the main indicators of credit unions-members of the Credit Association of Ukraine (VAKS) is represented by Table 2.

Table 2

Summary data of credit unions-members of VAKS on 01.01.2017-2020

Years	Number of credit unions	Membership	Assets, mln UAH	Credit portfolio, mln UAH	Deposit portfolio, mln UAH	Capital, mln UAH
2017	87	291 786	695,6	663,2	398,9	299,9
2018	84	268 508	783,7	773,5	462,1	317,8
2019	77	234811	866,72	879,9	552,0	334,9
2020	74	210365	965,74	863,4*	577,1*	318,0*

Note: * - Data at the end and quarter of 2020

Source: [2]

Table data indicate that in recent years there has been a decrease in the number of membership in credit unions. Most of the reduction is the exclusion from the list of their members of those who have not used and plan to use the services of a credit union for a long time. However, the dynamics of asset growth has a positive trend and as of 01.01.2020, the total amount of assets is 965.7 million UAH.

The structure of assets of credit unions-member of VAKS is presented in Fig. 2.

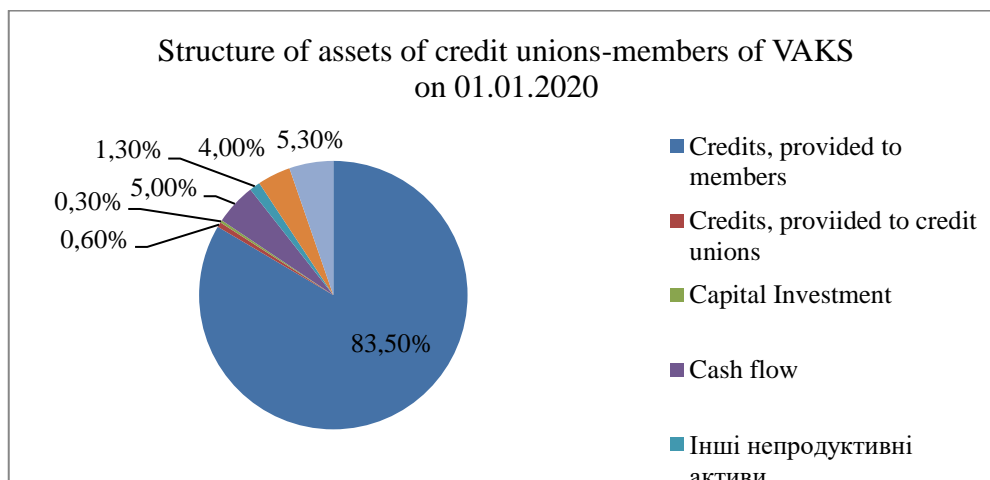

Fig. 2. Structure of assets of credit unions-members of VAKS

Source: [2]

The reduction of credit unions is due to the objective need to be released from those institutions that have not worked transparently and not on cooperative principles, reducing the confidence of the population in the activity situations of the following years in the country [5].

The main problems that take place in the work of credit unions include the

following [4,5]:

- improper level of state regulation of credit unions;
- the absence of a guarantee of repayment of deposits of credit unions, which would contribute to the establishment of confidence among the available and potential clients of this group of credit institutions;
- lack of current infrastructure of risk diagnostics in credit unions;
- insufficient level of self-organization of credit unions, the lack of influential associations, the functioning of which is aimed at developing and introducing uniform rules of conduct in the market of cooperative lending, professional and technological standards of activity, raising the image and trust in credit unions.

Conclusions. During the years of the revival and development of credit unions in Ukraine, not only have some experience in their activities have been accumulated, but problems have been clarified, which adversely affect their development, restraining it, interfering with the development of a strong and full-fledged system of credit unions. All this necessitates the development of the State Targeted Comprehensive Program for the Prevention of Offenses in the Credit and Financial Sphere and will help to solve a number of topical socio-economic issues.

REFERENCES:

1. Закон України «Про кредитні спілки». URL: <http://www.unascu.org.ua/main/lawfinal.html/>.
2. Всеукраїнська асоціація кредитних спілок. URL: https://www.vaks.org.ua/images/files/2020/finzvit/Analiz_za_2019_rik.pdf.
3. Звітність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, за 2009-2017 роки. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.
4. Журавка О., Васильчук А. Аналіз сучасного стані страхового ринку. Ефективна економіка. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>.
5. Коцовська Р. Шляхи забезпечення розвитку кредитних спілок на сучасному етапі реформування фінансового сектору України. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 70-76.

*Kuzmina V.D.,
3rd year student Kharkiv National University named after V.N. Karazin,
NNI "Karazinsky Banking Institute";
academic supervisor: Doctor of Economics, associate professor Golovko O.H.,
Kharkiv National University named after V.N. Karazin,
NNI "Karazinsky Banking Institute"*

ANALYSIS OF THE US LABOR MARKET

The labor market is the most complex and dynamic element of the market economy. Here not only the interests of employees and employers are intertwined, but also all socio-economic, political and demographic processes taking place in society are reflected.

The labor market is understood as an integral part of the economy, which performs the functions of distribution and redistribution of social labor by spheres and sectors, economies, types and forms of activity, by the criteria of labor force and production efficiency, structure, social demand and forms of ownership [4]. One of the important components of the labor market is the quality of the workforce, as employers are interested in highly qualified employees who have the latest technologies and know how to experiment.

The US labor market model is characterized by a high degree of activity of labor market subjects on the basis of national policy, which supports the state of economic competition and the desire of individuals to succeed.

The US labor market is characterized by openness (easy to find and lose a job), flexibility (multiple forms of employment), low unemployment and social security, and dynamic growth (many employment opportunities). In the United States, 69% of the working-age population aged 15 to 64 is employed [2].

The US labor market is developing an employment structure with signs of a post-industrial society. This is manifested in the reduction of employment in industry and agriculture and the growth of employment in the service sector, where the US is a leader among developed countries with a high level of development of modern information technologies. Thus, a large portion of the US workforce is employed in the service sector, while other sectors, industry and agriculture account for less than 20% of the US economy. Significant reductions are predicted for the future under the influence of the development of robotics, artificial intelligence, etc. At the same time, the number of workers employed in the field of information processing increased.

Differences in the ethnic composition of the workforce are clearly visible on the labor market. In 2016, there were 27 million foreign workers, accounting for 16.9% of the total workforce. The average weekly earnings of full-time employees in 2016 was \$715. For Americans, the figure is \$860. Foreign workers are more likely than

Americans to work in the service sector and are less likely to hold management positions.

Latin American workers make up the largest share of foreign workers (48.3%), followed by Asian workers (25%). Relative to the total US labor force, these figures are 10.4 percent and 1.9 percent, respectively.

The level of education is also different. In 2016, 22.4% of the foreign-born working age population aged 25 and over did not complete high school, compared to 4.5% of US-born workers. Foreign nationals are also less likely to earn a degree: just 17%, compared to 29.8% for Americans. The ratio for those with a college degree (bachelor's degree or higher) is also different: 35.9% among foreigners and 39.6% among Americans. 24.7% of foreigners and 26.1% of Americans have a full school education [1].

According to the US Bureau of Labor Statistics, the unemployment rate among foreign workers in the US was 4.3% in 2016, compared to 4.9% in 2015, largely in line with local employment trends. Currently, the share of able-bodied citizens who have been out of work for more than a year is about 0.6%, which is below the average indicator for OECD countries, where the average indicator is 2.0%.

The low level of unemployment compared to European countries can be explained by the low level of social protection of the population, characteristic of the US labor market model. Yes, high unemployment benefits in Europe are sometimes more lucrative than wages in low-wage jobs. The low level, strict conditions and terms of receiving unemployment benefits in the USA currently make it more profitable to work than to receive social transfers from the state. In addition, there is a practice of providing tax discounts to the unemployed who find low-paid work.

According to the American model of the labor market in the USA, flexible employment conditions have been created: workers can be easily fired without notice, but they also have the opportunity to quickly find a job. There is high geographic and professional mobility, as the population is interested in actively looking for work [3].

In the US, non-standard forms of employment with a variety of employment and working conditions are common, allowing employers to reduce labor costs, use working hours efficiently and avoid problems with unions. Individual contracts have become commonplace for highly skilled workers and freelancers who typically work less than 35 hours a week. A common practice is recruitment through private employment agencies, which provide rental companies with specialists with the necessary specialties and qualifications, saving on training costs.

REFERENCES

1. The future of the US workforce. Middle-skilled jobs and the growing importance of higher education. Achievements, 2021. - 28 p.

2. Chap. Lee, J. Kim. Expanding the delivery of structured learning in the workplace. HRD effectiveness and knowledge transfer. Symposium. No. 17. Academy of Human Resources Development (AHRD)
3. A. Vaughnam, B. Veldkamp, V. Ankersmit, J. Lagemaat. Characteristics explaining the effectiveness of HRD. HRD effectiveness and knowledge transfer. Symposium. No. 17. Academy of Human Resources Development (AHRD) Proceedings of the conference. Honolulu, Hawaii, February 27 - March 3, 2019 - 23 p.
4. Burlai T.V. Actual problems of employment in newly integrated EU countries. 2020 #2. P. 71-85

***Manko M.O.,**
higher education student, second (master's) level of higher education,
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University;
scientific supervisor: Maiboroda A.V.,
Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer,
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University*

PROFIT MANAGEMENT OF ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS

In modern conditions, the endowment of each enterprise is the effective management of its activities in order to make a profit. Profit is not only a source of formation of financial reserves and the main indicator of the company's efficiency, but also one of the main elements due to which the growth of the national economy in general occurs.

The unstable financial state of the country's economy, associated with the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine, had a negative impact on the work of enterprises. First of all, domestic enterprises faced a reduction in demand for most types of goods and services, a significant increase in the cost of raw materials and materials, and the increase in the cost of living in Ukraine had a significant impact on the natural increase in employee wages. In such conditions, most business entities had to decide whether to continue their activity or to suspend it for a certain period. Thus, the large-scale crisis of the domestic economy showed how important it is not only to work and support the economy, but also to create new products, to modernize approaches to managing the profitability and efficiency of the enterprise.

Profit is a part of the net income that remains to the enterprise after reimbursement of all expenses related to production, sale of products and other types of activities. Profit is the main financial source for the company's development, so the company's activity is aimed at increasing this indicator [1].

Many factors affect the amount of profit, which can be conditionally divided into external and internal.

External factors do not depend on the enterprise, they can include those factors related to the economic situation in the country, the level of inflation, market development, competition, the influence of geographical, transport, natural conditions on the production and sale of products, etc.

Internal factors are those that are directly related to the enterprise. These include the cost price, price and quality of products, volume of production and sales, etc.

Profit management is the process of developing and making decisions on the formation, distribution and use of profit at the enterprise in order to maximize the welfare of the owners in the current and future periods [2].

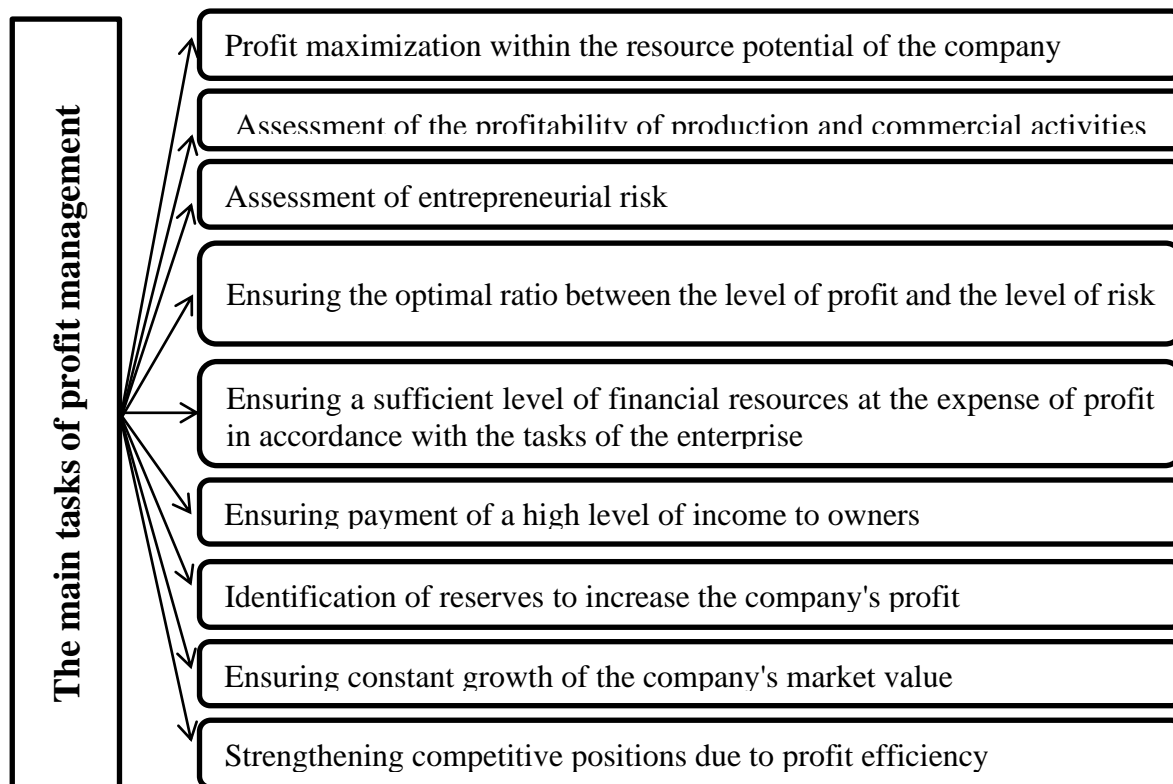

Fig. 1. Tasks of enterprise profit management
 Source: developed by the author based on data [2]

Profit management of enterprises occurs: in the increase of incomes; cost reduction; formation and implementation of effective tax policy; optimal profit distribution [3].

In order to increase income, it is necessary to fully use the potential and power of the enterprise, enter new sales markets and conclude agreements with new counterparties.

To reduce costs, first of all, it is necessary to analyze them. One of the results of the conducted analysis may be the reduction of variable costs through negotiations with suppliers of raw materials and materials with the approval of a system of discounts or obtaining product credits, and others [4].

An effective tax policy contributes to the reduction of tax pressure and the increase of financial resources that are at the disposal of the enterprise and can be used for development in the future.

The importance of the enterprise is not only profit, but also its distribution. It includes: timely payment of taxes and optimization of profit distribution. The company's financial policy determines exactly how the company's profit is distributed [3].

To ensure a perfect profit management mechanism for Ukrainian enterprises, the following can be distinguished:

1. Implementation of an effective personnel policy. Providing the most qualified personnel will reduce time spent on production.

2. Improvement of sales policy. After all, the income depends on the sold products, so it is necessary to pay more attention to it.

3. Carrying out planning and cost analysis, which will lead to the avoidance of useless and unjustified costs.

4. Increase in marketing.

5. Increase in product quality and elimination of losses due to defects.

Many enterprises do not carry out profit planning at all due to the conditions of the crisis, the constant rise in prices and the instability of the economy. Of course, in conditions of such uncertainty, it is quite difficult to predict anything. However, it is impossible to fully hope for profit without an important stage of planning and calculation of planned indicators. Therefore, detailed planning, the indicators of which may deviate in crisis conditions, will ensure the company's success in the market [5].

Therefore, profit is one of the main tasks of any enterprise. Considering the particularly difficult crisis in Ukraine, companies should look for ways to improve their business and increase profits while supporting the country's economy. An effective profit management system will allow to fully achieve the goals and objectives of the enterprise, increase profitability and strengthen competitiveness.

REFERENCES

1. Boltyanska L.O. Enterprise economics: textbook / L.O. Boltyanska, L.O. Andreeva, O.I. Fox – Kherson: OLDI-PLUS, 2015. – 668 p.
2. Popovych D.V. Improving the profit management system as a condition for the effective functioning of enterprises / D. V. Popovych, O. R. Slavchanyk // Young scientist. - 2018. - No. 2(2). - P. 746-749. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2%282%29__72 17
3. Financial management: textbook / T.F. A. Govorushko, O. A. Hnatenko, A. V. Silakova and others. in general ed. T. A. Govorushko. - Lviv "Magnolia 2006", 2014. - 344 p.
4. Vidomenko, O. I. Management of profitability and solvency of the enterprise in crisis conditions / O. I. Vidomenko, N. A. Kozachuk // Scientific Ukraine: 8th International Scientific and Practical Internet Conference, - Part 4. -K. , 2011.
5. Pavlyuk I. O. Profit management of enterprises in today's conditions / I. O. Pavlyuk. // Bulletin of the Khmelnytskyi National University. – 2020. – P.84–88.

*Yizhachenko V.V.,
student of higher education, second (master's) level of higher education,
NNI "Karazinsky Banking Institute" KhNU named after V.N. Karazin;
scientific supervisor: candidate of economic sciences, associate professor
Golovko O. H.,
NNI "Karazinsky Banking Institute" KhNU named after V.N. Karazin.*

SOCIAL RESPONSIBILITY OF ENTERPRISES DURING THE WAR

The social responsibility of the enterprise during the war is an extremely important and topical topic. In the conditions of a military conflict, enterprises have a special responsibility to society, the state and their employees.

Corporate social responsibility or corporate social responsibility (hereinafter - CSR) is the responsibility of one's own staff, owners, potential investors, business partners, competitors, local communities, the natural environment, consumers, government structures, etc. conduct business with their needs in mind. In general, CSR activities are aimed at improving the quality of life of a person, community and society. This is an important and necessary aspect of the company's activity. In the countries of Western Europe and North America, CSR activity of the company is the norm of its functioning. In Ukraine, only a small part of the business deals with this [1].

Basically, CSR activities in our country are carried out by large companies and companies with sales markets in countries where such activities are the norm, companies that are branches of foreign companies operating in countries where the principles of social responsibility are applied in almost all spheres. Societies.

The essence of social responsibility of business (it is also called corporate social responsibility) and its aspects were studied by many foreign and domestic scientists, in particular, it is necessary to note the works of O.A. Grishnova, A.M. Kolota, L.A. Sherginoi, L.M. Bukharina, A.V. Suchkova, V.V. Rubana, L.I. Kalenichenko, N.O. Tkachenko and others.

One of the main tasks of enterprises in the conditions of war is to ensure the safety of their employees and maintain the stability of the economy. Enterprises must provide their employees with the necessary protective equipment, organize evacuation from dangerous areas and provide the necessary medical assistance in case of need.

In addition, enterprises must help the local population and participants in military operations by providing food, medical care and other assistance that is necessary for life and maintaining health.

The social responsibility of enterprises in providing the armed forces of the state with the necessary technical means and material resources necessary for the successful conduct of military operations is also extremely important.

An important aspect of corporate social responsibility is also the provision of jobs for their employees, despite hostilities and economic instability. Businesses must

take care of their workers and their families by providing them with the necessary social guarantees and working conditions, as well as compensate for the damage that may occur due to hostilities.

One of the manifestations of social responsibility of enterprises is also participation in the reconstruction of infrastructure and economy after the war. Businesses can contribute to recovery from the devastating effects of war by providing financial and technical assistance, providing jobs and investing in economic development and infrastructure.

Acceptance of social responsibility of enterprises in the conditions of war not only contributes to the security and stability of the economy, but also reflects their moral responsibility to society and improves the image of the company.

The humanitarian activities of Ukrainian enterprises and international companies in Ukraine are an example for the entire corporate world in the implementation of the goals of sustainable development and commitment to humanitarian values.

If we talk about the business environment since the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, it is only in the context that entrepreneurs need to be helped to preserve their own practice. After all, the country cannot exist without production of products and provision of services, employment of citizens and taxes.

We have the opportunity to say that the range of obligations of commercial structures to society and communities was extremely wide - from banal assistance to low-income sections of society and the construction of sports grounds in villages to the implementation of large infrastructural, educational, environmental, medical, cultural and social programs.

It is clear that in the conditions of war it is not entirely correct to demand from the owners and managers of companies to get involved in the financial support of other projects, because they already provide a lot of help to volunteers and defenders. However, most businesses are adapting to wartime operations. And no one shirks responsibility for the sustainable development of society. After all, entrepreneurs are interested in the fact that even in a peaceful Ukraine, their business continues, and their products are sold on the domestic market [2].

No matter how much the aggressor tried to paralyze the domestic economy, put the absolute majority of Ukrainians on the verge of survival and lead to starvation, it turned out exactly the opposite - big business not only did not limit social programs, but also strives to reach a new level - with the implementation of ESG principles.

This acronym can be deciphered as "ecology, social policy and corporate governance". In a broad sense, this is the sustainable development of commercial activity, which is based on the principles of a responsible attitude to the environment (E - environment); high social responsibility (S — social); high quality of corporate governance (G — governance) [2].

For example, the management of the MHP company believes that under the influence of destabilizing events today, the key task of the direction of corporate social

responsibility is the gradual restoration of social programs and development projects. That is why, even in the most difficult days of the invasion of the MHP, it did not stop its activities, ensuring the stability of production processes [3].

The company also dealt with security issues. In particular, it was possible to ensure the relocation of workers and their families, to help those citizens who lost their homes find shelter.

International humanitarian aid was imported and distributed according to the urgent needs of that period by the forces of specialists of the MHP company and BF "MHP-Hromadi" and volunteers.

So, recently the charity fund "MHP-Hromadi" organized a competition of business ideas "Do it yourself", within which 62 projects were supported for a total amount of UAH 6 million, among the winners of the competition more than 20 are residents of Vinnytsia. The "MHP-Community" Charitable Foundation provided UAH 20 million to support the health care sector within the framework of the global initiative of the President of Ukraine United24. This is an extremely important factor in the personal development of Ukrainian citizens, a tool for synchronizing Ukrainian society even more effective than the law [3].

Therefore, the social responsibility of the enterprise during the war is very important and should be developed even better in this direction for the better prosperity of its country, and should also be focused on ensuring the safety of its employees, helping the local population and military personnel, providing the necessary resources to the state for successful management war, as well as participation in post-war reconstruction.

REFERENCES

1. Bezvukh S.V. Social responsibility of business in times of conflict / S.V. Bezvukh // Economy and society. - No. 3.-2016.-art. 123-129
2. Social responsibility of business during martial law. European Business Association. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu/>
3. Social responsibility of business during the war: keep what is, or introduce new practices? URL: <https://news.vn.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-pid-chas-viyny-utrymaty-te-shcho-ie-abo-vprovadzhuvaty-novi-praktyky/>

Бабенко Т. С.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти ,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Мірошник О. Ю.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ДЕПОЗИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні, під час війни, держава робить усе можливе для збереження фінансової стабільності України. Це перший раз, коли ми проходимо випробування в такому масштабі. Наразі спільним завданням Національного банку, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та банківської спільноти є підтримка стабільної та ефективної роботи української банківської системи.

100% гарантія вкладів фізичних осіб під час воєнного стану додасть населенню впевненості захистити свої заощадження, оскільки держава гарантує кожному громадянину повне повернення його коштів.

Потрібно розуміти, що 100% гарантія банківських вкладів не означає, що всі банківські вклади потребують відшкодування державою. До початку війни банківська система мала великий запас фінансової міцності, показуючи солідні показники прибутковості, капіталізації та ліквідності.

«Запровадження 100% гарантії вкладів, так званої "формальної гарантії", є світовою практикою. Наприклад, Ірландія, Данія, Ісландія та Німеччина використовували цей крок під час глобального кредиту 2008 року. У деяких країнах до 24 місяців) , держава гарантує повернення 100% суми вкладів фізичних осіб. Ця можливість передбачена, зокрема, основними принципами Міжнародної асоціації страхування вкладів (IDAI), схваленими Базельським комітетом з банківського нагляду. Перше і основне, що дасть запровадження 100% гарантій закладами – щоб українці мали впевненість у збереженні своїх заощаджень, тож можна було б запобігти нестабільності на банківському ринку», – зазначила Світлана Рекрут, директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб[1].

13 квітня 2022 року набув чинності закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб».

У разі банкрутства банку Фонд гарантування вкладів фізичних осіб від імені держави повертає кошти вкладникам у межах гарантованих сум.

До введення воєнного стану розмір гарантованого відшкодування закладами в банку становив 200 тисяч гривень. Винятком є лише вклади в державних ощадних касах.

Протягом та через три місяці після припинення воєнного стану новий закон передбачав 100% гарантію (разом з нарахованими відсотками за вкладками) банківських вкладів фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Депозитні вклади (депозити) використовуються для повернення коштів у національній та іноземній валюті або вкладів (депозитів) разом з нарахованими відсотками, які фізичні особи та окремі виробничо-комерційні підприємства позичили в банках згідно з договорами банківського (карткового) рахунка[2].

Погашення вкладів в іноземній валюті здійснюється в гривнях за курсом Національного банку України.

Гарантія поширюється на вкладників платоспроможних банків. Тобто вплив закону на вкладників банків, які вже ліквідуються, не пошириться.

Здатність витримати такі вимоги до банківської системи є наслідком того, що банківська система в цю війну зайшла достатньо стійкою, бо пройшла через ряд економічних реформ, зокрема, пруденційного нагляду, та здійснила апробацію антикризових заходів під час коронакризи напередодні війни. Тоді банки показали досить позитивні результати. З 2014 по 2016 рік слабкі гравці пішли з ринку, а ті банки, які залишились повинні були мати значний запас фінансової стійкості та платоспроможності.

В той же час, військова агресія російської федерації проти України, не могла не вплинути на банківську діяльність. Для надійного функціонування банку необхідною умовою є ефективне функціонування його активів. Проте, під час війни кредитна дисципліна послабилась, якість активів знизилась, що спричинило підвищену потребу банків у свіжих вливаннях капіталу. Ці питання потребують значної уваги з боку держави, особливо після закінчення війни. Крім того, кредитний портфель банку, кредитний ризик – це зараз фактично неможливо поррахувати, важко спрогнозувати і якими будуть сукупні збитки держави, домогосподарств, підприємств, організацій, проте вже сьогодні питання стійкості банківської системи мають бути одними з ключових, як для науковців, так і практиків[3].

Отже, заходи, які держава здійснює для збереження стабільності та ефективної роботи банківської системи України в умовах війни. Зокрема, вводиться 100% гарантія за депозитами фізичних осіб на період дії воєнного стану, що має надати українцям упевненість у збереженні їх заощаджень. Проте, головною проблемою постає проблема компенсації цих депозитів, адже збільшення проблемних активів банків, підвищення ризиків банківської діяльності, в умовах значного фінансового навантаження на державу, пов'язаного з військовими діями, може призвести до значної банківської кризи, а, отже, потребує додаткової підвищеної уваги в наш час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. На період воєнного стану планують запровадити 100% гарантії депозитів населення. Дебет-Кредит. 2022. URL:<https://news.dtki.ua/finance/bank-system/75413-na-period-vojenного-stanu-planuiut-zaprovaditi-100-garantiyi-depozitiv-naseleennia>
2. Закон України «Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з питань виведення з ринку системно важливого банку в умовах воєнного стану» 03.12.2022 № 238 – чинний. Правління національного банку України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0238500-22?find=1&text=%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4#n11>
3. Гарантування вкладів фізичних осіб під час воєнного стану. Безоплатна правова допомога. 2022. URL:<https://legaid.gov.ua/publikatsiyi/garantuvannya-vkladiv-fizichnyh-osib-pid-chas-voennogo-stanu/>

Богуш М.В.,

здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Москаленко О.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКУ

Банківська система за своєю природою є найважливішою складовою механізмом реалізації відтворювальних відносин в економіці, бо саме банківський кредит виступає необхідною умовою формування та розвитку ринкових відносин. Саме кредитні кошти сприяють пришвидшенню темпів суспільного виробництва, спонукаючи позичальників розсудливо використовувати позикові кошти, вишукувати внутрішні резерви, нарощувати прибуток, як джерело для повернення кредиту [1].

Ресурсна база – це основа фінансової діяльності кредитних організацій. Її структура включає як власні кошти, так і залучені [2]. Перші формують статутний капітал, деякі резерви та фонди, а другі формують основу здійснення кредитних операцій (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл ресурсної бази кредитної організації [3]

В 2022 році депозитні ресурси організацій і населення становлять понад 70% залучених коштів банків. Залучення у вклади вільних грошових коштів та їх подальше розміщення дає змогу банкам реалізувати свою найважливішу функцію фінансового посередника в економіці. Власний капітал при цьому завжди є в центрі уваги, як самого банку, так і регулятора. Високий рівень уваги до власного капіталу пов'язаний насамперед із найважливішими його функціями, що забезпечують стабільність роботи банку, захист банку від непередбачених негативних впливів і захист інтересів клієнтів банку [1]. На даний час в Україні введені більш жорсткі вимоги до величини власного капіталу. Подібні заходи спрямовані на формування більшої стійкості та конкурентоспроможності українських банків.

Вплив банківської системи на стан економіки може здійснюватися різними засобами, з використанням різних банківських інструментів. Ефект досягається за рахунок центрального місця в схемі перерозподілу коштів в економіці, яке посідає банківська система.

Питання управління ресурсним потенціалом є актуальними для кожного комерційного банку. Ті банки, які працюють з надлишком вільних фінансових ресурсів, втрачають прибутковість, але їх ліквідність є досить високою. Інші банки, котрі віддають перевагу агресивній політиці, спрямованій на розміщення всіх наявних ресурсів з максимальною ефективністю, змушені шукати шляхи вирішення проблеми пошуку додаткових ліквідних коштів, щоб своєчасно виконати зобов'язання.

Оскільки управління ресурсним потенціалом включає два взаємопов'язані питання – управління власним капіталом й управління пасивами, до складу яких входять залучені та запозичені кошти, потрібно послідовно розглядати дві сторони цього процесу [2]. Крім того, процес управління ресурсним потенціалом нерозривно пов'язаний з активними операціями, тобто з використанням ресурсів, тому важливо зосереджувати увагу саме на взаємозв'язку між пасивними та активними операціями банку і на розробці методології оптимізації залучення та розміщення банківських ресурсів.

Будь-які управлінські рішення, котрі приймає керівництво банку і стосуються проведення операцій або внутрішньобанківської діяльності, зачіпають одну або кілька складових - підсистем управління ресурсним потенціалом банку, причому можливий сумарний ефект від рішень за окремими складовими не завжди позитивний.

Управлінські рішення, ухвалені за окремими складовими ресурсного потенціалу банку, прямо чи опосередковано впливають на фінансову підсистему, а отже і на сукупний фінансовий результат.

Управління ресурсним потенціалом банку (у взаємозв'язку фінансової підсистеми і підсистеми управління ризиками) безпосередньо пов'язане зі здійснюваними операціями у сферах грошового обігу та кредиту, є найважливішою складовою банківського менеджменту, що визначає фінансові результати і стійкість кредитної організації.

Різні теоретичні підходи до визначення сутності ресурсів комерційного банку зумовлюють концептуальні позиції в області підходів, принципів і методів управління, що реалізуються в практиці українських банків. В таких умовах система управління ресурсним потенціалом має розглядатись як ключовий елемент комплексного управління активами і пасивами банку (рис. 2), завданням якого є досягнення такої структури балансу, яка в умовах мінливої ринкової кон'юнктури дала б змогу банку відповідати обраній місії, досягати короткострокових і стратегічних цілей, реалізовувати програми розвитку, задовольняти інтереси всіх суб'єктів системи банківської діяльності (акціонерів, менеджерів, клієнтів банку і держави).

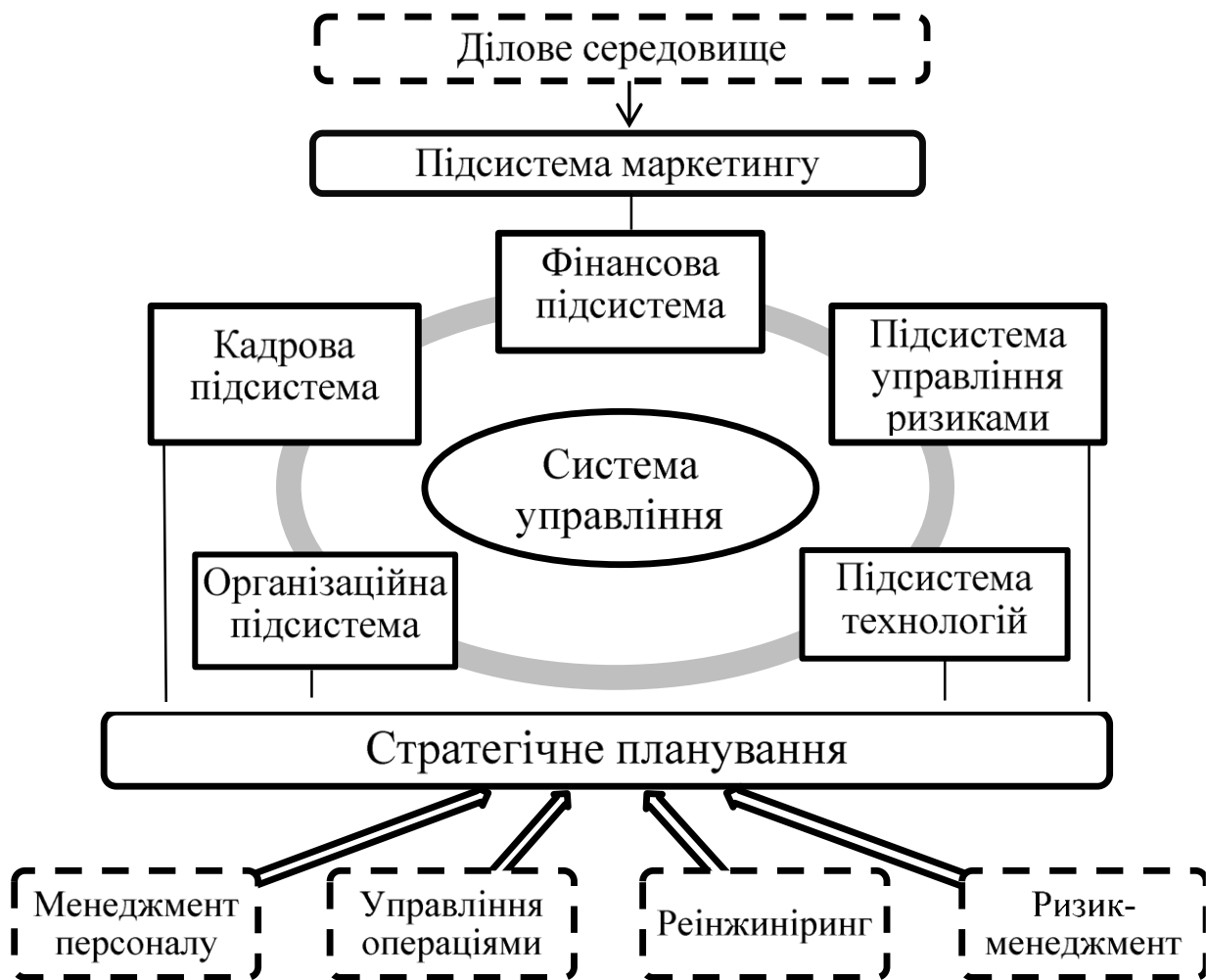

Рис. 2. Комплексна система управління банком
Джерело: Складено автором за матеріалами [4].

Критеріями ефективності управління ресурсами виступають у цьому випадку динаміка показників прибутковості банку (рентабельність капіталу та активів) за умови одночасного виконання регулятивних вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічний фронт: ситуація в економіці та фінансових ринках. Блог [Богдана Данилишина](https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/517890_ekonomichniy_front_situatsiya.html). URL : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/517890_ekonomichniy_front_situatsiya.html
2. Лисенок О.В. Удосконалення сутності і процесу управління формуванням депозитних ресурсів банків. Формування ринкових відносин в Україні. 2019. № 2. С.42-47.
3. Тисячна Ю. С. Формування депозитної стратегії банку з урахуванням стадії розвитку депозитних продуктів .Сучасні проблеми управління

підприємствами: теорія і практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро. 2021. С. 60-64.

4. Школьник І.О., Акоюн Д.Е. Теоретичне обґрунтування та класифікація бізнес-моделей банків. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2021. № 1. С. 128-136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.1-15.
5. Clusters_4_Ukraine. Економічний фронт. Дайджест № 1. URL: <file:///C:/Users/Tan%C3%A1r/Downloads/I4U%20Economic%20front%20Digest%201.pdf>

Вепрецька С.О.,

*здобувач вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н. Галушко Ю.П.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Актуальність теми. В сучасних умовах ведення банківського бізнесу пріоритетним завданням є досягнення та збереження високого рівня конкурентоспроможності банківських установ на внутрішньому ринку. Конкурентоспроможність банків є узагальнюючим показником фінансової стійкості та стабільності банківської установи та її здатності забезпечити собі провідні позиції в умовах високої конкуренції. За цих обставин актуальним питанням є проведення аналізу економічних категорій «конкурентоспроможність», «оцінка конкурентоспроможності» та узагальнення їх теоретико-методичних основ.

Постановка проблеми. В межах даного дослідження автором за мету ставилося дослідження теоретичних основ поняття «конкурентоспроможність» та його вдосконалення на основі систематизації існуючих трактувань, а також формування комплексу показників оцінки конкурентоспроможності банку в умовах особливого стану.

Виклад основного матеріалу: На сьогодні в економічній літературі вітчизняних та зарубіжних вчених немає єдиного трактування конкурентоспроможності, щодо сутності цього терміну, то думки авторів співпадають. У таблиці 1 наведена характеристика поняття «конкурентоспроможність» різними вченими.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика поняття «конкурентоспроможність» різними
вченими

Автор	Визначення поняття «конкурентоспроможність»
Примостка Л.О.	Комплексна характеристика, яка визначається рівнем і ступенем використання своїх конкурентних переваг і можливістю адаптуватися до мінливих умов зовнішнього й внутрішнього середовища, зберігаючи при цьому в будь-який момент часу прибутковість.
Волощук І.П.	Інтегральна рейтингова оцінка, яка припускає економічно найбільш доцільне й комплексне використання всіх видів потенціалів, кожний з яких має узагальнену числову оцінку.

Медведев М.В.	Єдність «конкурентних позицій» та «конкурентного потенціалу», які формують «конкурентні переваги» банківської установи.
В. Є. Хруцький, І. В. Корнеєва	Конкурентоспроможність – це стабільна можливість задовольняти певні потреби споживачів краще, ніж конкуренти, та завдяки цьому вдало продавати послуги з прийнятними фінансовими результатами для компанії.
І. О. Піддубний, А. І. Піддубна	Конкурентоспроможність – це потенціальна або реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію стосовно конкурентів
М. Саєнко	Конкурентоспроможність продукції підприємства – це його комплексна порівняльна характеристика, яка відбиває ступінь переваг над підприємствами-конкурентами за сукупністю оціночних показників діяльності на певних ринках та за певний проміжок часу.

Джерело: узагальнено автором з використанням [1-6]

Таким чином, пропонуємо власне визначення поняття «конкурентоспроможності» яке, на відміну від вищерозглянутих, акцентує увагу на спроможності витримати гонку в прогресі новизни, але також це результат роботи усіх служб і підрозділів банку, та його реакції на зміну екзогенних факторів. Також особливої значення набирає здатність банку своєчасно й адекватно реагувати на зміни в поведінці клієнтів та в їхніх смаках.

Тоді як, оцінка конкурентоспроможності банківської установи, на нашу думку – це систематизований аналіз, що включає в себе не лише дослідження конкурентних позицій банку за певний момент часу, а й протягом усього життєвого циклу надання ним послуг.

Оцінюючи конкурентоспроможність банку, необхідно розглянути показники його конкурентоспроможності, які поділяються на дві групи: якісні та економічні. Якісні показники – це корисність, зручність, безпека, надійність тощо. Економічні – це ціна банківського продукту або послуги і витрати, щодо його використання, що і складає ціну споживання.

На рис. 1 наведено перелік основних показників конкурентоспроможності банку.

Доцільним є доповнити та виділити на сьогодні основний якісний показник, а саме - здатність банку працювати в умовах особливого стану, бо споживачі банківських послуг зараз надають перевагу банкам, які можуть працювати за будь-яких обставин.

Рис. 1. Основні показники конкурентоспроможності банку
Джерело: систематизовано та доповнено автором [7]

Висновки. Вище розглянуті визначення дозволили поглибити теоретико-методологічні засади функціонування конкурентоспроможності банку та її оцінки. На сьогодні головна перевага конкурентоспроможності банку – це пряма пропорційність між довірою та фінансовими показниками. Чим вищою є довіра, тим більшою є значимість банку, тим кращими є його фінансові показники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку / Л.О. Примостка. К.: КНЕУ, 2004. 468 с
2. Волощук І.П. Управління конкурентоспроможністю банків в умовах трансформаційної економіки: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг та кредит» / І.П. Волощук. К., 2002. 23 с.
3. Мірошніченко О.В. Методи оцінки конкурентоспроможності банку / О.В. Мірошніченко // Економіка Крима. 2009. № 28. С. 42-47.

6. Медведєв М.В. Сутність конкурентоспроможності банку. // М.В. Медведєв. Управління розвитком. 2013. № 12.С. 38-39.
7. Бурачек І.В., Біленчук О.О. Конкурентоспроможність продукції підприємств: сутність, методи оцінки та зарубіжний досвід управління // Бурачек І.В., Біленчук О.О. Електронний журнал «Економіка та управління підприємствами», 2016. С. 288-293.
8. І. О. Журба., Ю. М. Коляденко. Сутність і значення конкурентоспроможності підприємства // І. О. Журба., Ю. М. Коляденко. Електронний журнал «Збірник наукових праць» 2012.С. 97-103.
9. Золотарьова О.В. Конкурентоспроможність банку: зміст, фактори впливу та перспективні методи оцінювання. // О.В. Золотарьова, С.О. Гура. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 3. С. 34-37.

Вепрецька Софія,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛІКОВОГО РИНКУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність обраної теми. Обліковий ринок є важливим компонентом фінансової системи країни, який забезпечує залучення коштів на довготермінові інвестиційні проекти та розвиток корпоративного сектору. Рівень економіки країни тісно пов'язаний з обліковим ринком, оскільки є джерелом фінансування для різних видів підприємств.

Метою даної роботи є аналіз ролі облікового ринку у фінансовій системі країни та дослідження його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Роль облікового ринку у фінансовій системі полягає в забезпеченні доступу до додаткових джерел фінансування для компаній та інших емітентів. Основними учасниками на обліковому ринку є державні та корпоративні емітенти, інвестори та посередники [1].

Обліковий ринок в Україні є складним та динамічним ринком, який на даний момент розвивається та стабілізується. Основними учасниками на ринку є комерційні банки, брокерські компанії, інвестиційні фонди, пенсійні фонди та інші інвестори. До основних інструментів облікового ринку в Україні належать облігації, акції, депозитні сертифікати, депозити та інші інструменти [2]. В табл. 1.1 відображені основні особливості українського облікового ринку.

Табл. 1.1

Основні особливості облікового ринку в Україні

№	Особливості облікового ринку в Україні:	Порівняно з міжнародними стандартами:
1.	Наявність ринку державних цінних паперів (ОВДП) і корпоративних облігацій.	Обмежена розмаїтість інструментів, які доступні на ринку.
2.	Функціонування Національної депозитарної системи, що забезпечує зберігання та облік цінних паперів.	Обмеженість участі іноземних інвесторів через складні процедури реєстрації та обліку.
3.	Наявність кількох учасників ринку, таких як банки, брокерські компанії, інвестиційні фонди тощо.	Нестабільність економічної та політичної ситуації, що може впливати на ринок.
4.	Регулювання діяльності ринку Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.	Недостатня прозорість та захищеність прав інвесторів.

Джерело: складено автором на основі [2]

Український обліковий ринок все ще розвивається та потребує додаткових заходів щодо його розвитку та вдосконалення у відповідності з міжнародними стандартами.

Однією з особливостей облікового ринку в Україні є його незначна розвиненість порівняно з ринками розвинутих країн. Рис. 1.2 покаже відношення обсягу облігаційного ринку до ВВП в трьох країнах: Україні, США та Європейському Союзі.

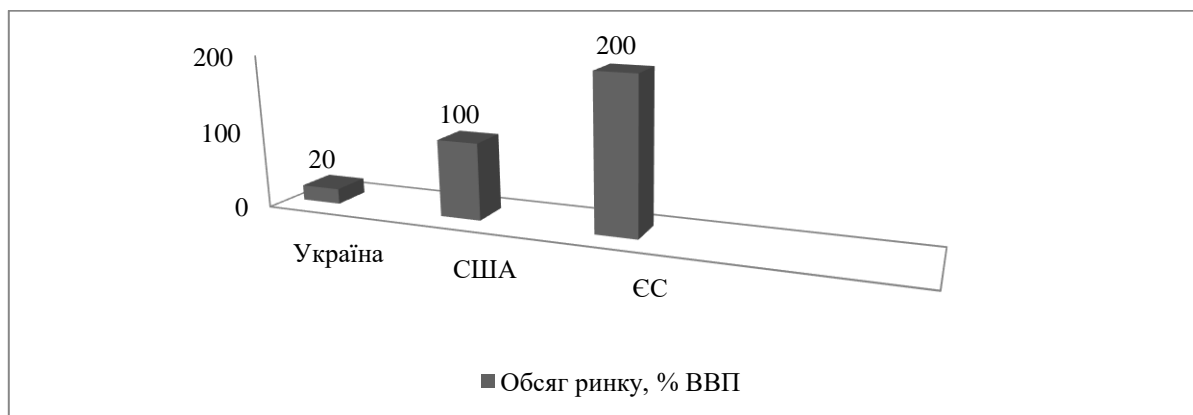

Рис. 1.2. Обсяг облігаційного ринку до ВВП

Джерело: складено автором на основі [3;4]

Тобто, обсяг облігаційного ринку України за 2022 рік становить близько 20% ВВП, в США обсяг ринку облігацій становить більше 100% ВВП, а в Європейському Союзі - близько 200% ВВП [3;4]. Крім того, в розвинутих країнах більш розвинені інфраструктура та інструментарій для облікового ринку, такі як ринок деривативів, електронні торговельні платформи та інші. Також, на ринку України домінують облігації державних позик, тоді як на ринках розвинутих країн значно більшою популярністю користуються корпоративні облігації.

В останні роки в Україні відбулися певні зміни, які допомагають розвивати обліковий ринок. Наприклад, уряд ввів стимулюючі заходи для випуску корпоративних облігацій, зменшивши податки на проценти за цими облігаціями. Також, були створені умови для розвитку ринку депозитів та інвестиційних фондів.

Український обліковий ринок характеризується низькою ліквідністю та невеликою кількістю учасників. За даними Національного банку України, угоди на первинному та вторинному ринках облікових цінних паперів у 2022 році склали менше 0,2% ВВП країни [5]. Така ситуація пояснюється відсутністю розвиненої системи посередництва та інфраструктури ринку, низькою довірою до ринку з боку інвесторів, а також високим ризиком емітентів. Однак, ринки вторинного обігу цінних паперів мають значний потенціал для подальшого розвитку, що підтверджується обсягом в 103,6 млрд грн. за 2022 рік. Зазначимо, що лише 14,1% угод відбулися на вторинному ринку, тоді як 85,9% - на

первинному [6]. Комерційні банки та інвестиційні фонди є найбільшими учасниками ринку цінних паперів.

Національний банк України є регулятором облікового ринку та забезпечує його функціонування. За даними Національного банку України, станом на 1 лютого 2023 року обсяг ринку корпоративних облігацій в Україні становив 60,2 млрд грн, що становить близько 1,7 млрд доларів США за офіційним курсом НБУ [7]. Також, обсяг державних облігацій становив 1,6 трлн грн, що становить більше 57 млрд доларів США. Загальний обсяг облікового ринку в Україні становить близько 8,5% ВВП [7].

Згідно з даними Національного банку України, станом на 1 лютого 2023 року, загальна кількість емітентів на обліковому ринку становила 119, а загальна кількість цінних паперів - 450. З них 92,2% становлять державні цінні папери, а 7,8% - корпоративні [7]. Найбільшими емітентами державних цінних паперів є Міністерство фінансів України та Національний банк України. З кількості корпоративних емітентів виділяються компанії "Нафтогаз України", "Укргазбанк" та "Приватбанк".

Український обліковий ринок має низький рівень капіталізації компаній, які використовують його для залучення коштів. Згідно з даними Національного банку України, середня капіталізація корпоративних емітентів становить лише 15,3 млрд грн, що є порівняно низьким порівняно з іншими країнами. Незважаючи на ці особливості, обліковий ринок має важливе значення для розвитку економіки України. За допомогою цього ринку компанії можуть залучати необхідні для розвитку кошти, а інвестори - отримувати дохід від інвестування в довготермінові інструменти. Крім того, розвиток облікового ринку є однією з передумов розвитку фінансової системи країни в цілому [8].

Висновки. в Україні існують деякі проблеми на обліковому ринку, такі як низька ліквідність, обмеженість доступу для малих і середніх компаній та недостатня регуляторна база. Для покращення ситуації можливі такі кроки, як зменшення бар'єрів для вступу на ринок, поліпшення інформаційної прозорості, створення регуляторної бази для захисту інвесторів і збільшення попиту на облігації через залучення нових інституційних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кривенко В.С. Обліковий ринок України: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Наукова думка, 2018. 244 с.
2. Бондаренко О. Розвиток облікового ринку в Україні: сучасний стан та перспективи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2019. Вип. 28. С. 19-24.
3. Звіт про фінансову стабільність, Грудень 2022, URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 19.03.2023).

4. Drivers of Corporate Bond Market Liquidity in the European Union – URL: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2017-11/171120-corporate-bonds-study_en.pdf (дата звернення: 19.03.2023).
5. Інфляційний звіт, Жовтень 2022, URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q4.pdf?v=4.
6. Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку, URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 19.03.2023).
7. НБУ. Статистика фінансового сектору, URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 19.03.2023).
8. БЮДЖЕТНА ДЕКЛАРАЦІЯ на 2022 – 2024 роки, URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/Бюджетна%20декларація%20на%202022-2024%20роки.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).

*Водолазська Ірина,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бізнесу
та фінансових технологій Вядрова Н. Г.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна.*

СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КУРСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність. Для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни та максимального забезпечення діяльності ЗСУ, а також безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури НБУ впровадив відповідні дії. Тема валютного регулювання в країнах, що розвиваються при врахуванні економічної ситуації у світі, має особливий інтерес, у зв'язку з тим, що валютне регулювання є однією з частин механізму фінансової стабілізації, розвитку зовнішньої торгівлі та зміцнення стабільності національної валюти. Курсові коливання є однією із загроз національним інтересам нашої країни, ось чому необхідною умовою для реалізації головної функції НБУ – «забезпечення стабільності національної грошової одиниці» – є здійснення ефективної валютної політики для забезпечення стабільності фінансово-кредитної сфери. Тому тема, пов'язана з дослідженням механізму валютного регулювання є актуальною для дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є характеристика системи валютного регулювання та курсова політика в Україні в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Під валютним регулюванням розуміється сукупність форм і методів організації грошових потоків в іноземній та національній валюті під час проведення зовнішньоекономічних операцій, переслідуючи основну мету - зміцнення вітчизняного платіжного балансу, забезпечення стабільності валютного курсу та запобігання відтоку капіталу. Джерело: [1]

Основні елементи системи валютного регулювання наведена на рисунку 1.

Валютні операції визначаються як угоди, контракти між учасниками валютного ринку купівлі-продажу, надання в позику, платежами іноземної валюти на конкретних умовах та проводяться з урахуванням котирувань валют, щодо їх курсу [2].

Рис. 1 Елементи системи валютного регулювання

Джерело: [1]

У відповідь на російське вторгнення український уряд вжив низку заходів, спрямованих на подолання сильного потрясіння в економіці:

- для того запобігання паніки та забезпечення номінального якорю, НБУ зафіксував обмінний курс на довоєнному рівні;
- для захисту внутрішніх кредитів та платежів, центральний банк ввів контроль за рухом капіталу та пом'якшив макропруденційні правила;
- переслідуючи ту ж мету, уряд утримав підвищив максимальний страховий ліміт і на час війни та застрахував усі внески фізичних осіб;
- уряд призупинив дію деяких податків (або замінив існуючі податки на альтернативні податки; так, малим підприємствам було дозволено перейти з ПДВ на податок з продажу);
- ввів канікули для різних платежів (іпотечних кредитів, рахунків за комунальні послуги);
- потреби уряду ліквідності задовольнялися центральним банком, який безпосередньо передавав ресурси Міністерству фінансів.

Загальний підхід цієї початкової реакції полягав у тому, щоб використовувати резерви для поглинання шоку та зафіксувати деякі ціни, щоб обмежити нестабільність. Ці заходи були адекватними у короткостроковій перспективі, але, враховуючи обмежені резерви та зростаючий дисбаланс, вони навряд чи забезпечать стійку економічну основу для підтримки воєнних дій протягом тривалого періоду.

Перспектива затяжної війни передбачає, що макроекономічна політика має бути скоригована таким чином, щоб внутрішня економіка могла забезпечити набагато більшу частку ресурсів, необхідних фінансування війни.

Стосовно валютного курсу гривні до іноземних валют, то в грудні-листопаді 2021 року євро закріпилося на рівні 30 грн. за одиницю. Взимку 2022 року курс євро починає підвищуватися і знаходиться в межах 31 - 32 грн. за одиницю. Наприкінці лютого і аж до кінця березня курс євро закріплюється на

33 грн. за одиницю. А вже на початку квітня курс євро знижується на 31 грн. за одиницю. Станом на 13 квітня євро коштує 31 грн. за одиницю (рис. 2).

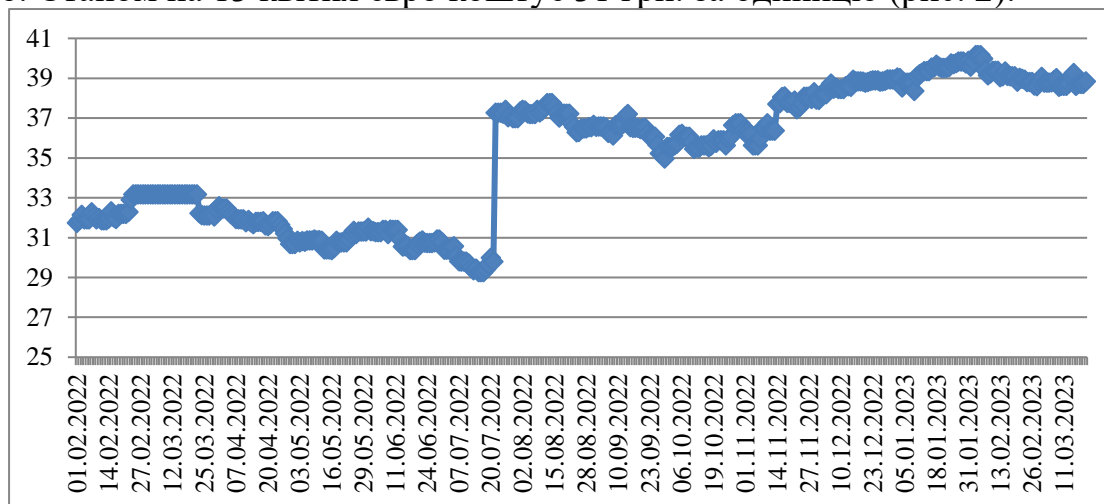

Рис. 2 Офіційний курс гривні щодо євро 2021-2022 рр.

Джерело: [3]

Тож, проаналізувавши рівень курсу євро можна зробити висновок, що з періоду на 2021-2022 рр. відбувалися коливання курсу євро, спочатку відбувалося його зростання, а у квітні прослідковується спад іноземної валюти та укріплення національної валюти України.

Наприкінці 2021 року курс долара США знаходився на рівні 27 грн. за 1 доллар. На початку 2022 року відбулося підвищення курсу долара, його вартість сягала 28 грн. за одиницю. Протягом лютого до березня доллар закріпився на рівні 27-28 грн.

Навесні у березні-квітні відбулося зростання 29 грн за доллар. Станом на 13 квітня курс долара тримається на рівні 29 грн. за доллар. Тож, на період 2021-2022 рр. спостерігається зростання вартості долара до національної валюти, що свідчить про хитке становище національної валюти по відношенню до іноземної (рис. 3).

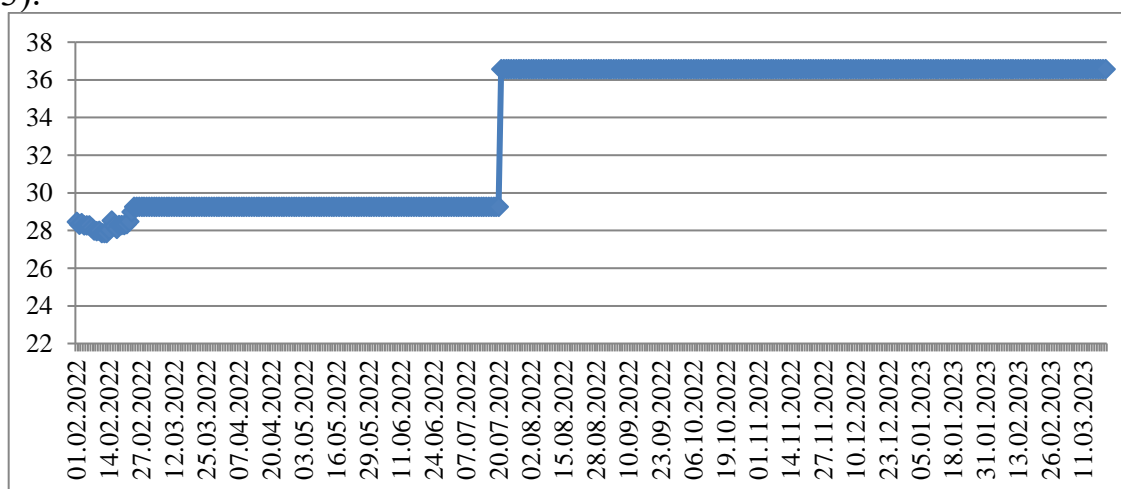

Рис. 3 Офіційний курс гривні щодо долара США 2021-2022 рр.

Джерело: [3]

Під час воєнних дій НБУ проводить валютну політику для стабілізації попиту та пропозиції іноземної валюти та процесу девальвації гривні.

Висновки. Стан валютного ринку складний, однак Національний банк України робить все можливе для стабілізації ситуації, фіксуючи курс гривні та впроваджуючи обмежувальні заходи стосовно валюти. Як ми зазначали вище, тотальна національна мобілізація, яку війна нав'язала Україні, веде до фіскального панування до завершення воєнних дій. Бюджетний дефіцит стає ендогенним для потреб війни та основних громадських послуг, а попередні способи фінансування заповнюють бюджетну прогалину. У цих умовах стабільність цін стає обов'язком фіскального органу, який може впливати на інфляцію за допомогою інструментів, які він вибирає для залучення ресурсів з внутрішнього приватного сектора. Коротше кажучи, уряд має прагнути збільшення національних заощаджень, а не покладатися на грошове фінансування від НБУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко О., Вертійко А. Валютне регулювання і валютний контроль – нова модель в Україні. Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 2019. № 1.
2. Товкун Л. Актуальні питання правового регулювання валютних операцій в Україні (на прикладі зняття валютних обмежень для фізичних осіб). Актуальні питання правової теорії та юридичної практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13–14 серпня 2021 року). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. 84 с.
3. Валютний ринок. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market> (дата звернення: 19.03.2023).

Герус Д.Ю.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Чеканова Н.М.,

к.ф-м.н., доцент,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інтеграція України у світову економіку є однією з найважливіших стратегічних мет України. Якщо ми беремо до уваги фінансово-кредитну систему, треба розуміти що ефективний розвиток можливий тільки при повному функціонуванні змішаної економіки. І основним напрямком вважаю доступність бізнесу до залучення капіталу.

На думку фахівців, розвиток ринку капіталу та професійного фондового ринку в Україні виконують дуже важливу функцію, та є свого роду зрошувачами фінансової екосистеми в цілому, і тому є неминучим процесом. У сучасних умовах коли країни конкурують між собою відносно фінансових інститутів та приватної власності, ринок капіталу стає необхідністю. Цей ринок дозволяє залучати борговий капітал та торгувати частками у бізнесі, акціонерним капіталом. В Україні наразі спостерігається певний початок цього шляху.

Фондовий ринок може стати інструментом для досягнення цієї мети, оскільки він може забезпечити доступ до капіталу та інвестицій українським компаніям та підприємствам. Це може допомогти збільшити обсяги іноземних інвестицій в Україну та залучити іноземних партнерів для спільних бізнес-проектів.

Для того, щоб фондовий ринок в Україні функціонував ефективно та забезпечував максимальний ефект для економіки країни, необхідно розвивати та модернізувати фінансову інфраструктуру, що включає в себе розрахункові системи, систему депозитарного зберігання, електронну торговельну платформу тощо. Також необхідно забезпечити належний рівень регулювання та нагляду за ринком і захисту інвесторів.

За О. Білик, класифікувати фондовий ринок можна за такими критеріями (Рисунок 1) [1]:

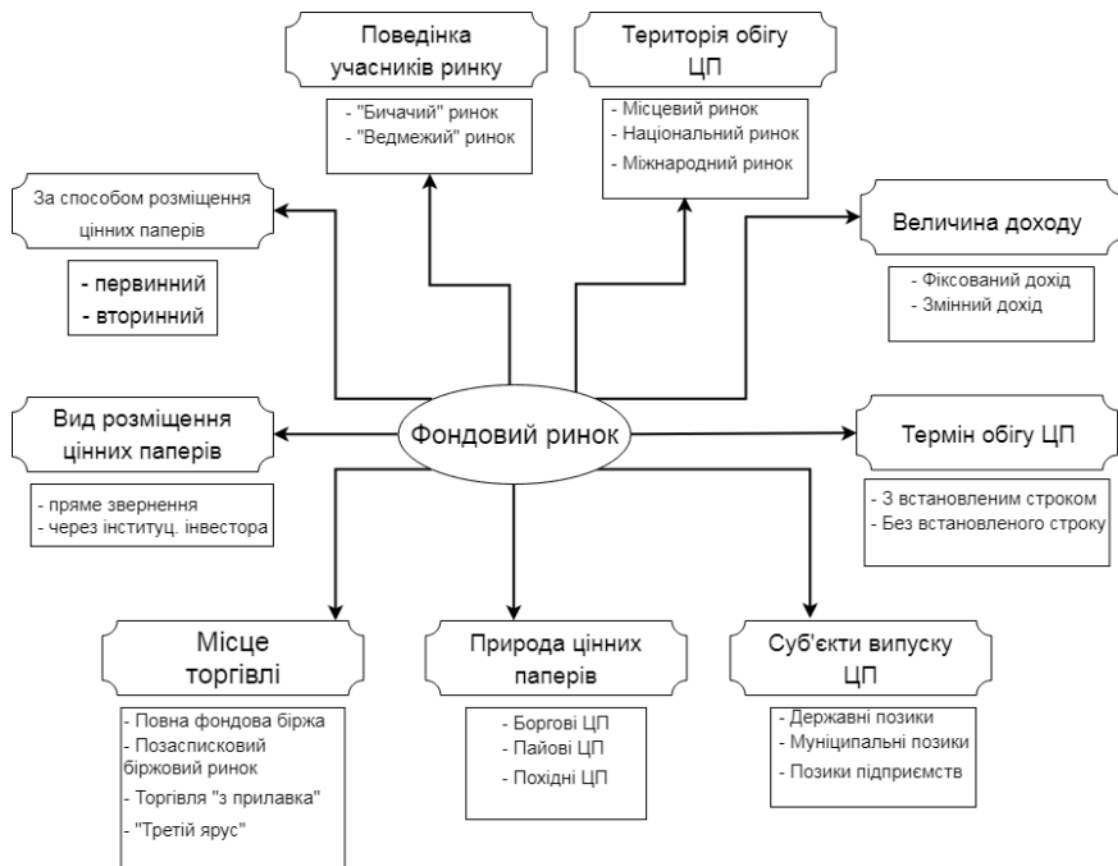

Рис. 1.3. Структура фондового ринку за О. Білик [1]

Однією з найважливіших переваг фондового ринку є здатність залучати капітал з різних джерел. Наприклад, біржа може залучати капітал від інвесторів-фізичних осіб, інституційних інвесторів, державних фондів тощо. Це дозволяє забезпечити різноманітність джерел капіталу та зменшити ризики для інвесторів.

Щоб фондовий ринок став ефективним інструментом для залучення капіталу, необхідно виконати декілька ключових умов:

1. Наявність стабільного правового середовища: дуже важливо, щоб інвестори могли довіряти фондовому ринку, тому потрібно забезпечити стабільність і прозорість правового середовища, яке регулює функціонування ринку.
2. Надійність та ефективність фінансової інфраструктури: як було вказано раніше, розвиток фінансової інфраструктури, такої як система розрахунків та вирішення спорів, депозитарне зберігання цінних паперів, та система електронної торгівлі, є важливими складовими для забезпечення ефективного та надійного функціонування ринку.
3. Прозорість та доступність інформації: надання інвесторам достатньої та чіткої інформації про підприємства, їх фінансові результати та можливості залучення капіталу.
4. Наявність достатньої кількості високоякісних цінних паперів: це означає, що підприємства мають можливість видавати цінні папери, які мають високу ліквідність та привабливість для інвесторів.

5. Активна участь інституційних інвесторів: інституційні інвестори зазвичай володіють значними капіталами та мають професійний досвід в управлінні активами. Вони здатні впливати на ринки та настрої інших інвесторів, тому їхня активна участь є важливим фактором на фінансовому ринку.

Інституційні інвестори можуть виконувати різні функції на ринку, такі як збір та аналіз інформації про підприємства, участь у придбанні акцій компаній, а також управління активами у портфелі. Вони також можуть виступати в ролі арбітражерів, які використовують відмінності цін на різних ринках для отримання прибутку. [2]

Отже ми бачимо що біржа та фондовий ринок в змішаній економіці відіграють важливу роль у залученні капіталу для розвитку бізнесу. І кожна топова економіка світу має свій розвинений фондовий ринок, який за допомогою біржової діяльності інтегрувався у світові економічні процеси. На табл. 2 можемо побачити ТОП-10 економік світу та їх біржі.

Таблиця 1.

ТОП-10 економік світу та їх біржі

Біржа	Країна
Нью-Йоркська	США
NASDAQ	США
Токійська	Японія
Шанхайська	Китай
Гонконзька	Гонконг
Euronext	Франція, Нідерланди
Лондонська	Великобританія
Бомбейська	Індія
Сінгапурська	Сінгапур
SIX Swiss	Швейцарія

На фондовому ринку компанії можуть розміщувати свої акції та інші цінні папери для приватних та інституційних інвесторів. Інвестори можуть купувати ці цінні папери, щоб отримувати прибуток від подальшого зростання цін або дивідендів. Це дає компаніям можливість залучати нові інвестиції на розвиток свого бізнесу.

Біржа, в свою чергу, забезпечує доступність та прозорість процесу торгівлі цінними паперами, знижує витрати на залучення капіталу та забезпечує зручну форму торгівлі. Крім того, біржа може допомогти залучити капітал від інституційних інвесторів, які можуть бути більш зацікавлені в розміщенні великих сум грошей.

У наш час, коли діджиталізація набрала великі оберти, система електронної торгівлі є необхідною складовою фінансової інфраструктури навколо фондового ринку. Ця система дозволяє учасникам ринку здійснювати торгівлю цінними паперами ефективно та швидко.

Для успішної інтеграції у світову економіку, одне із основних над чим нам необхідно замислитися, це про впровадження клірингового банку, який забезпечить стабільність та надійність функціонування ринку. Цей банк зможе виконувати важливі функції центрального контрагента та головного ризик-менеджера, що дозволить зменшити ризики, пов'язані з взаємодією між фінансовими установами. Найбільші банки країни зможуть довіряти кліринговому банку та використовувати його послуги для максимальної диверсифікації доступу до операцій з іншими учасниками ринку.

Також потрібно ретельно вивчити кожен сегмент ринку, та розробити ефективну стратегію розвитку для кожного з них.

Перший з ключових сегментів є ринок валют, для якого необхідно створити добре налаштовану валютну біржу та забезпечити обіг державних цінних паперів. Для цього потрібно випускати великі обсяги облігацій, використовуючи якісну інфраструктуру для їх обертання та налагоджувати міжнародні розрахункові системи.

Другим ключовим елементом є ринок корпоративного та квазідержавного боргу високої якості. Такий ринок може з'явитися після стабілізації ринку державних цінних паперів. На ньому будуть представлені боргові зобов'язання найбільших фінансовостійких державних підприємств та компаній, що мають доступ до зарубіжного фінансування.

Третім важливим етапом є створення 5-6 «блакитних фішок», які представлятимуть дуже великий бізнес зі стабільними дивідендами та високими темпами зростання. Цей розвиток ринку передбачається після успішного становлення державного та корпоративного боргових інструментів. В слід чого наступним кроком будуть торги високоприбутковими облігаціями.

Коли середній бізнес починає випускати незабезпечені облігації на фондовій біржі, з'являється можливість для компаній з невеликою капіталізацією вийти на ринок акцій. Ці компанії можуть бути середнього розміру, активно зростаючими, або зовсім недавно пройшли венчурну стадію. Такі ринки досить рідкісні у світі, але вважаються найцікавішою можливістю на фондовому ринку.
[3]

Отже, розвиток фондового ринку, біржової торгівлі та ринків капіталу дозволять не тільки залучати потрібні кошти підприємствам для реалізації інвестиційних проектів. А ще й стануть важливим елементом розвитку інвестиційної культури серед громадян.

Звісно це складне завдання, але зараз я вважаю є одним з найбільш перспективних для нашої фінансово-кредитної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Б. О., «Структура та механізм функціонування фондового ринку,» *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.*, pp. 22-24, 2007.
- [2] Т. Турлов, «Тимур Турлов про розвиток фондового ринку України,» *NV Бізнес*, 28 Квітень 2021. [В Інтернеті]. Available: <https://biz.nv.ua/markets/fondovyyu-rynok-ukrainy-razvivaetsya-stremitelno-fridom-finans-ukraina-investicii-v-ukraine-50157059.html>. [Дата обращения: 26 Березень 2023].
- [3] Д. Ливч, «Як перезавантажити ринок капіталу в Україні,» *ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА*, 4 Січень 2021. [В Інтернеті]. Available: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/4/669734/>. [Дата обращения: 26 Березень 2023].

Гнип Н.О.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;

Кравченко Л.О.,

здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ФІНАНСОВА СТАБІЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших і найголовніших сучасних проблем трансформації агропромислового сектора в Україні є забезпечення виходу на траєкторію стабільного зростання. Фінансова стабілізація інноваційного розвитку – економічне, соціальне та політичне середовище, в якому створюються сприятливі умови для інвесторів, що в свою чергу сприяє розвитку інновацій в агропромисловому секторі економіки України [1].

Актуальність дослідження зумовлена недосконалістю теоретико-законодавчого забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств агробізнесу в рамках розвитку нової інноваційно-орієнтованої економіки.

На мікрорівні майже всі підприємства агробізнесу залишалися в кризовому або передкризовому стані в 2015-2020 роках. Обсяги виробництва протягом 5 років не відновлюються порівняно з рівнем, досягнутим на початку ринкових перетворень з 2006 року, а повільні процеси стабілізації економіки аграрного сектору перериваються безперервними хвилеподібними кризами. Таким чином, фінансова стабілізація інноваційного розвитку не була реалізована ні на мікрорівні (підприємства), ні на макрорівні (агропромисловий сектор). Фінансова стабілізація інноваційного розвитку агропромислового сектору досліджується науковцями в контексті банкрутства, без урахування параметрів фінансової стабілізації відповідного сектора економіки [4].

Проблема фінансової стабілізації інновацій в аграрному секторі базується на таких факторах:

- пристосування до ринкового середовища, шляхом активізації ринкових факторів, серед яких основним фактором структурних зрушень і переорієнтації виробництва є збільшення отриманого прибутку по відношенню до витрат виробництва, що загалом не відповідає ідеології сучасного ринку агропромислової продукції;

- невизначеність умов рівноваги фінансових (грошових) та інвестиційних потоків, неузгодженість яких зумовлена непропорційністю обміну між галузями, сезонністю виробництва, що суттєво впливає на синхронність фінансового забезпечення інновацій;

- системність фінансової стратегії інноваційного розвитку не спрямована на оптимізацію структури капіталу аграрного сектору, на відсутність нових капітальних вкладень, на зниження платоспроможності та економічної ефективності учасників ринку;

- ефективність регулювання фінансової стійкості інноваційного розвитку, що забезпечує економічне зростання аграрного сектору та забезпечує ефективну пропозицію ринку факторів виробництва, а також активізацію інвестиційних процесів та впровадження інновацій [3].

У контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС найважливішою економічною реформою має стати впровадження нової індустріалізації. Необхідність її збереження обґрунтовується важливою роллю промисловості як основи соціально-економічного прогресу, а також необхідністю вирішення гострих проблем, що стоять перед країною. Основними елементами нової промислової політики є:

- активізація промисловості як ключової галузі національної економіки;
- забезпечення фінансової стабілізації та доступності ресурсів фінансового ринку для реального сектору економіки;

- залучення інвестицій для розвитку нової промислової бази економіки;
- реструктуризація промисловості, модернізація виробництва на основі нових технологій;

- децентралізація інструментів промислової політики та стимулювання промислового розвитку в регіонах країни;

- фінансування науки та підтримка технологічних інновацій у виробництві; розбудова сучасної виробничо-технологічної інфраструктури [4].

Відповідно до вищевикладеного можна констатувати, що фінансова стабілізація інноваційного розвитку українського аграрного сектору призводить до покращення партнерських відносин з європейськими партнерами та прискорює темпи економічного зростання аграрного сектору галузі як одного з основних платників державного бюджету України.

Фінансова стабілізація інноваційного розвитку може бути досягнута, якщо аграрний сектор зможе забезпечити довгострокову фінансову рівновагу. Тому стратегічний механізм захисних заходів має бути спрямований на збереження фінансової стабільності протягом тривалого періоду економічного розвитку.

Одним із основних і найрадикальніших напрямів фінансового оздоровлення є пошук внутрішніх резервів підвищення рентабельності виробництва та досягнення беззбитковості за рахунок повнішого використання виробничих потужностей, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції та зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат [2].

В Україні постійно здійснюються заходи щодо окремих напрямів фінансової стабілізації інноваційного розвитку агропромислового комплексу,

але через їх суперечливість не створено збалансованого механізму, який би забезпечив сталий економічний розвиток агропромислового комплексу виробництва та успішного вирішення продовольчої проблеми країни. Для покращення процесів між окремими елементами таких механізмів та підвищення їх злагодженості рекомендую такі заходи: запровадження нормативного методу амортизації; механізм здешевлення кредитів комерційних банків сільгоспвиробникам необхідно узгодити з дією «податкового регулятора»; регулювання податкових інвестиційних пільг для активних інвесторів, які здійснюють реальні інвестиції [3].

До найпопулярніших систем автоматизації АПК, що застосовуються в Україні, можна віднести Soft.farm, Farmer, АгроКонтролер, Agro-online та Preagri. Варто зазначити, що в Глобальному рейтингу інновацій (Global Innovation Index), Україна посіла 47 місце в 2019 р. За даними Індексу інноваційності українських компаній статус інноваційної в галузі АПК надано лише компанії «Агропросперіс», яка отримала 78 балів. Таким чином, агропромисловий комплекс як стратегічно важлива галузь економіки України потребує інноваційної індустріалізації, що може підвищити конкурентоспроможність та поліпшити інвестиційну привабливість на міжнародних ринках [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник О.В. Тенденції та фактори економічної динаміки в аграрному секторі. *Вісник ХНАУ*. 2003. № 4. С. 21-32.
2. Наумова Л.Ю. Аспекти фінансової стабілізації агропромислового комплексу України. 2007. *Фінанси України*. № 9, С.46-50.
3. U. S. Department of Agriculture. (2022). FY 2021. Performance Report. Retrieved from. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/usda-fy-2021-performance-report.pdf>
4. Republique Francaise. (2022). Delegation interministerielle a l'amenagement et a la competitivite des territoires. Retrieved from, [Електронний ресурс]. URL: <https://www.vie-publique.fr/ressources/mots-cles/delegationinterministerielle-lamenagement-et-la-competitivite-des-territoires>
5. The German Cooperative and Raiffeisen Confederation. (2022). About. Retrieved June 1, 2022 from. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dgrv.coop/about-us/>

*Гнип Н.О.,
к.е.н., доцент,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Кравченко Л.О.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В ПОЛЬЩІ

Соціальний страхування – це гарантія того, що у разі втрати працездатності особа отримує належні виплати від державних органів. Але хто має сплачувати ці допомоги, скільки і кому?

ZUS або Управління соціального страхування (Zakład Ubezpieczeń Społecznych) є державною структурою, яка збирає внески на соціальне та медичне страхування в Польщі та розподіляє кошти (пенсії, допомоги по інвалідності, хвороби чи вагітності та ін.). Національний фонд охорони здоров'я (Narodowy Fundusz Zdrowia – NFZ) займається медичними платежами (відвідування лікарів у державних закладах охорони здоров'я, перебування в лікарні, оплата ліків, відвідування стоматолога тощо). Гроші на ці цілі надходять із внеску на медичне страхування. У багатьох випадках внески на соціальне та медичне страхування є обов'язковими, а сам внесок (частково або повністю) сплачує як працівник, так і роботодавець [1].

Поляки та іноземці, які легально проживають у Польщі, можуть скористатися послугами ZUS. Центр соціального страхування збирає внесок на соціальні потреби та підбирає пільгові виплати. Всі, хто працевлаштовані в Польщі, підлягають обов'язковому страховому забезпеченню.

Іноземці можуть працювати в Польщі за різними договорами (трудовий договір (umowa o pracę), договір доручення (umowa zlecenie), договір підряду (umowa o dzieło)) . Відповідно до договору працівник повинен сплачувати соціальні внески. Особа, яка працює на підставі трудового договору або договору доручення, сплачує внесок, який утримується із заробітної плати брутто згідно з договором. Це означає, що загальна заробітна плата працівника зменшується на суму страхових внесків, а саме: пенсійний внесок становить 9,76% від нарахованої заробітної плати, внесок по інвалідності - 1,5% від заробітної плати брутто, лікарняні – 2,45% від зарплати, внесок на медичне страхування становить 9% від суми брутто-заробітної плати, зменшеної на суму трьох внесків ZUS, згаданих вище. Крім того, 7,75% цього внеску вираховується з місячного податкового внеску, що означає, що працівник у підсумку сплачує 1,25% від нарахованої суми цього внеску на вартість внеску на медичне страхування [1].

Внески, сплачені до ZUS, використовуються для фінансування різних виплат соціального страхування, зокрема:

1) Пенсія (*emerytura*) або виплати у зв'язку із втратою працездатності (*renta*) фінансуються з пенсійних внесків чи внесків на випадок втрати працездатності.

Завдяки угоді про соціальне забезпечення, укладеній між Польщею та Україною, яка набула чинності 1 січня 2014 року, люди, які не досягли мінімального страхового стажу, необхідного для призначення пенсії в Польщі чи Україні, мають можливість її донарахувати до цього періоду стаж соціального страхування в іншій країні за умови, що ці періоди не перекривають один одного. В такому випадку з метою призначення пенсії або виплати із втрати працездатності «доплюсовуватимуться» періоди страхування в Польщі та в Україні, а сума пенсії/виплат у зв'язку із втратою працездатності буде визначатися пропорційно до періоду страхування в кожній державі [2].

Сума внеску залежить від суми внесків, сплачених у програму, та очікуваної майбутньої тривалості життя на момент виходу на пенсію;

2) Виплати у разі хвороби й материнства фінансуються із внесків на випадок хвороби.

У разі хвороби сплата страхового внеску гарантує користування наступними послугами в разі хвороби або материнства:

- Допомога у випадку хвороби (*zasiłek chorobowy*) призначена для особи, яка втратила працездатність внаслідок хвороби під час страхування на випадок хвороби. Це 70-100% середнього заробітку за останні 12 місяців перед хворобою. Максимальний період виплати допомоги становить 182 дні (включаючи перші 33 або 14 днів, які роботодавець/клієнт фінансує як заробітну плату у разі хвороби).

- Допомога на реабілітацію (*swiddenka rehabilitacyjne*) призначається особі, яка вичерпала можливість отримання допомоги у разі хвороби (тобто через 182 дні), але все ще не може працювати, а подальше лікування або реабілітація забезпечують повернення пацієнту здатність до праці. Така допомога виплачується максимум на 12 місяців.

- Допомога у випадку материнства (*zasiłek macierzyński*) виплачується особам, які народили або усиновили дитину віком до 7 років протягом періоду медичного страхування. Термін виплати залежить від кількості дітей, народжених під час одних пологів, і становить від 20 тижнів (при народженні однієї дитини) до 37 тижнів (у разі народження п'яти і більше дітей при одних пологах).

- Допомога по догляду (*zasiłek opiekuńczy*) виплачується протягом 60 днів на рік у зв'язку з доглядом за здоровою дитиною до досягнення нею 8 років або за хворою дитиною до досягнення нею 14 років. У разі догляду за іншим хворим членом сім'ї - не більше 14 днів на рік;

3) Виплати з причини нещасного випадку на виробництві або професійної хвороби фінансується виключно за рахунок внесків від нещасних випадків, які сплачує роботодавець.

4) Допомога по безробіттю (zasiłek dla bezrobotnych) фінансується з внесків до Фонду праці, які сплачує роботодавець;

Соціальне страхування в Польщі і Україні має деякі схожі та відмінні риси.

Схожість:

Обидва країни мають загальну систему соціального страхування, яка забезпечує соціальний захист населення.

Обидва країни включають основні види соціального страхування, такі як пенсійне, медичне, безробіття та соціальне страхування.

В обох країнах системи соціального страхування фінансуються через збори з оплати працівників та співробітників, а також з державного бюджету.

Відмінності:

В Польщі пенсійна система розділена на три частини: загальна, додаткова та індивідуальна. Україна має загальну пенсійну систему, де всі пенсіонери отримують однакову пенсію.

У Польщі відсутній податок на доходи з інвестицій та дивідендів, що дає змогу зберігати та інвестувати більше коштів у фонди соціального страхування. Україна має такий податок.

В Польщі соціальне страхування охоплює не тільки громадян, які працюють офіційно, а й самозайнятих, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу. Україна має відокремлену систему соціального страхування для самозайнятих осіб.

В Україні медичне страхування забезпечується державними коштами, тоді як в Польщі медичне страхування обов'язкове для всіх громадян.

Отже, обидва країни мають системи соціального страхування, але мають деякі відмінності у своїх підходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.zus.pl/portal/logowanie.npi?jezyk=ua>
2. Medisky International Sp. z o.o. [Електронний ресурс]. URL: https://medisky.pl/ja/?gclid=Cj0KCQiAkMGcBhCSARIsAIW6d0DbXGJrvBJqQvduH8LjBLJBds3l-UNz1NhjQy2SLINzglQPNEPao0waAsuREALw_wcB
3. ZUS и NFZ в Польше, автор: Майя Забавська. [Електронний ресурс]. URL: <https://jobian.com/ru/news/zus-i-nfz-v-pol-shchi-shcho-tse/>

*Давиденко Д. О.,
к.е.н., старший дослідник, провідний науковий співробітник
відділу аспірантури та докторантури
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України;
Шорох В. Д.,*

*здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії третього року навчання
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Широкомасштабна війна російської федерації проти України спричинила значні руйнування інфраструктури країни та завдала майнової шкоди її населенню. Через порушення життєдіяльності країни постраждала її економіка, загалом, та діяльність суб'єктів кредитно-фінансової системи, зокрема. Так як головним завданням цих інститутів є акумуляція вільних коштів і їх спрямування підприємствам, організаціям, населенню, уряду, воєнний стан порушив процеси забезпечення механізму надання фінансових послуг необхідними ресурсами. Суттєві економічні зміни вплинули на діяльність фінансових посередників, в тому числі, страхових компаній як найбільш ризико-орієнтованих установ на ринку небанківських фінансових послуг (далі – РНФП) ініціюючи питання захисту зобов'язань за договорами в умовах виникнення форс-мажорних обставин у вигляді війни.

З одного боку, факт запровадження воєнного стану [1] не звільняє від відповідальності страховика, а з іншого – збройна російська агресія проти України як юридично непередбачувана обставина дає можливість страховій компанії затримувати страхову виплату. Крім того, невизначеним залишається правочинність договорів страхування на територіях бойових дій, що є підставою для спорів між сторонами угод. Незважаючи на це, страхування залишається привабливою фінансовою послугою враховуючи природню потребу фізичних і юридичних осіб завчасно уникнути збитків, заподіяних унаслідок, в тому числі, дій агресора.

За даними регулятора Національного банку України (далі – НБУ) станом на грудень 2022 року ринок страхування продовжує успішно працювати [2]. Відповідно до наданих страховиками відповідей на опитування НБУ, 89 % страхових компаній продовжують своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання за договорами [2]. Оприлюднений платформою FORINSURER [3] рейтинг страхових компаній України підтверджує зазначену регулятором інформацію демонструючи статистику обсягів страхових премій. Так, 137

страхових компаній, що діють на ринку в умовах воєнного стану, продемонстрували впродовж 2022 року високий рівень прибутковості за рахунок автострахування (автоцивілка, Зелена карта, КАСКО), що збільшилось на 76 % порівняно з минулим роком [3]. Досягнути таких стабілізаційних результатів стало можливим завдяки переходу до надання послуги страхування в онлайн-форматі через спрощену процедуру оформлення полісів. Також позитивно впливає цінова політика страховиків, що залишилась майже без змін [4] за для привабливості послуги для клієнта. Натомість, утримання сприятливих тенденцій на ринку потребує вирішення проблем організації врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, так як фактично неможливим стало проведення оглядів транспортних засобів, оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, тощо [5]. Тобто, слід розуміти, що процес реєстрації страхового випадку в зоні бойових дій в теперішніх умовах ускладнений чи взагалі неможливий, а значить фіксація події, чи пошкодження майна стала відповідальністю постраждалого клієнта.

Висновки. Отже, діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану притерпіла певних змін, але не втратила своєї актуальності в умовах триваючої війни, що свідчить про затребуваність страхування серед населення та можливість реалізовувати власну політику в межах дистанційної взаємодії з клієнтом. Крім того, для подолання перешкод діяльності з питань фіксації страхових випадків, страхові компанії мають підлаштовуватись до кожного окремого страхувальника. Запровадження індивідуального підходу до клієнта в умовах об'єктивних реалій має включати процедуру відстрочення платежів, онлайн консультування з подальшим супроводом щодо відповідного фіксування та належної реєстрації у випадку настання страхової події. Дотримання таких рекомендацій стане основою створення механізму надання страхової послуги онлайн саме в умовах воєнного стану та сприятиме поглибленню довіри до страхування як однієї із форм убезпечення майна населення під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України № 64/2022. Дата оновлення: 06.02.2023 року. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення : 15.03.2023).
2. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> (дата звернення : 15.03.2023).

3. Forinsurer. Рейтинг страхових компаній України. URL : <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення : 15.03.2023).
4. Страхування бізнесу під час війна: як працює. URL : <https://buduysvoe.com/publications/strahuvannya-biznesu-pid-chas-viyny-yak-pracyuye#:~:text=%C2%AB%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B8%20%D0%B2%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D1%96,%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%A2%D0%9F%2C%20%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%89%D0%BE> (дата звернення : 15.03.2023).
5. Страхування під час війни. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/> (дата звернення : 15.03.2023).

Данілець Д.О.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., старший викладач Майборода А.В.,
ННІ «Карінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ

Банківська система є важливим елементом фінансово-кредитної системи країни, яка здійснює значну кількість фінансових операцій, які обслуговують усі сектори держави. Тому ефективне управління фінансовою безпекою кожного окремого комерційного банку забезпечить безперебійне функціонування всієї банківської системи загалом.

Тема управління фінансовою безпекою комерційного банку є відносно новою у науковій проблематиці, маловивченою та потребує подальшого дослідження. Більшість вчених вважають, що управління фінансовою безпекою комерційного банку є процесом, що забезпечує виконання певних планових, регулятивних, аналітичних та контрольних функцій, спрямованих на протидію можливим зовнішнім та внутрішнім загрозам з метою забезпечення сталого розвитку банку-гаранта [1].

Науковці досі не прийшли до єдиної думки щодо суті поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки КБ». Найбільш повним визначенням є поняття, запропоноване О.І. Копилуком, що розглядає механізм управління фінансовою безпекою банків як «сукупність форм, методів, важелів та інструментів за допомогою яких здійснюється забезпечення безпеки банківської діяльності з базуванням на відповідному нормативно-правовому та інформаційному забезпеченні й спрямуванням на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію ризиків, загроз й небезпек» [2].

Формування механізму управління у сфері забезпечення фінансової безпеки банку складає основу для досягнення встановлених цілей. Вчені формулюють мету управління фінансовою безпекою банку по-різному: по-перше, вона має досягти максимальної операційної стабільності, а також перспективу старту та зростання незалежно від об'єктивних та суб'єктивних факторів загрози; по-друге, виключити можливість заподіяння банку шкоди або заподіяння втраченої вигоди, забезпечити його стійке та найбільш ефективне функціонування в даний момент часу та накопичити достатній потенціал для розвитку та зростання в майбутньому; якісне виконання операцій та угод; по-третє, безперервне та стабільне підтримання стану, що характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу зовнішніх та внутрішніх загроз [3].

Тому ефективна політика управління фінансовою безпекою банку має бути сформульована у вигляді плану дій із забезпечення стійких показників

фінансового стану банку як у поточному, так і в майбутньому періодах та на усунення можливості зовнішніх та внутрішніх загроз, що впливають на його діяльність. безпеку. Поставлена мета може бути досягнута в результаті реалізації таких етапів, які є невід'ємною складовою механізму управління в структурі системи фінансової безпеки (рис. 1).

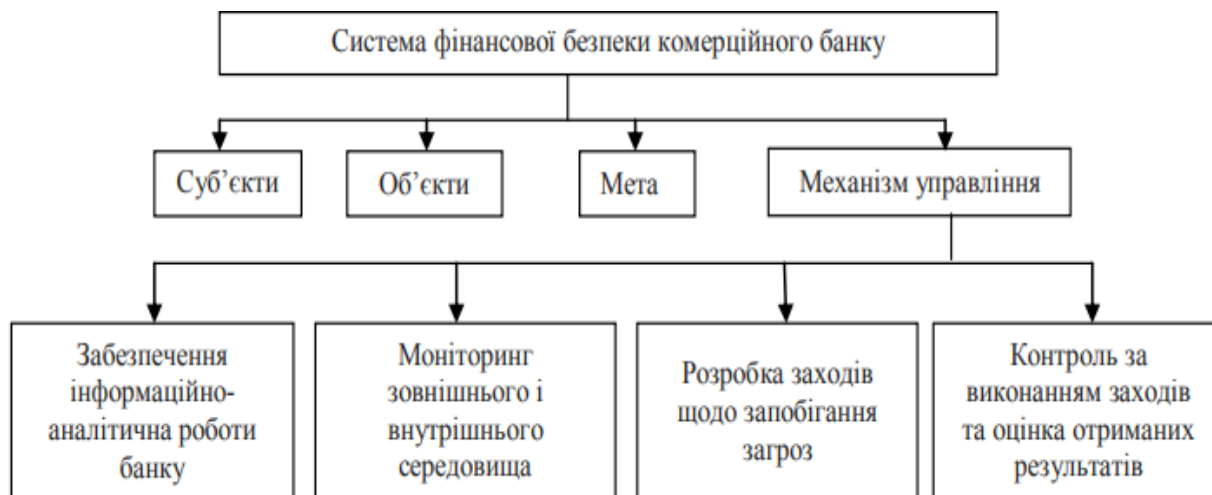

Рис. 1. Система управління фінансовою безпекою комерційного банку
Джерело: [1]

Кожен банк у процесі роботи намагається знайти межу між прибутковістю та ризиком, який безпосередньо від нього залежить. Тобто, свідомо йдучи на великі ризики, банк сподівається отримати значний прибуток, який пропорційний розміру можливого ризику. З метою ефективною оцінки стану та рівня фінансової безпеки комерційного банку варто використовувати ряд показників, що можуть дати реальну оцінку рівня фінансової забезпеченості [4]. Так, до таких показників ми віднесли: відношення прибутку до рівня активів, що визначається політикою та стратегією банку; різниця між відсотковими ставками за кредитами та депозитами – цей показник фактично характеризує потенціал банку, його здатність вести прибуткову діяльність; ставлення доходів до витрат, оскільки це свідчить про здатність банку генерувати достатні кошти покриття понесених витрат і отримання нормального прибутку, і навіть про успішність кадрової політики та ефективність системи оплати праці персоналу банку [5].

Отже, управління фінансовою безпекою банку є особливий вид фінансового менеджменту фінансово-кредитної організації, спрямований на забезпечення найвищих результатів фінансової діяльності банку та мінімізацію впливу загроз на досягнення фінансових інтересів як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Забезпечення ефективною взаємодією всіх елементів системи управління фінансовою безпекою банку дає змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності за певний період часу. Кожному банку

важливо вживати скоординованих та належних заходів для підтримки належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека є важливим інструментом для досягнення його бізнес-цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савчук А. В. Управління фінансовою безпекою комерційного банку [Електронний ресурс] / А.А. В. Савчук, С. М. Дячек // Житомирський державний технологічний університет. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/510/260.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Копилюк О. І. Механізм управління фінансовою безпекою банків України / О. І. Копилюк. // Фінанси та бюджетна політика: соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – №3. – С. 62 – 65.
3. Левицький Л. Формування механізму управління фінансовою безпекою банківської установи / Л. Левицький. // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – №1. – С. 90–95.
4. Пантелєєв В. П. Фінансова безпека банку / В. П. Пантелєєв, А. В. Чмихалов // Молодий вчений. - 2018. - № 1(2). - С. 949-951. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1\(2\)_91](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1(2)_91).
5. Васильчишин О. Б. Аналіз наявних моделей оцінки фінансової безпеки банків і банківської системи і напрями їх удосконалення / О. Б. Васильчишин // Регіональна економіка. - 2016. - № 2. - С. 156-164. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_2_21.

*Їжаченко В.В.,
здобувачка вищої освіти, другий (магістерської) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., старший викладач Майборода А.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

АНТИКРИЗОВИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

Антикризовий фінансовий менеджмент є відносно новим напрямком в загальній системі управління, але не дивлячись на це, зараз він набирає все більшої популярності, дозволяючи не тільки своєчасно виявляти причини та ознаки можливої кризи, надавати оцінку фінансових ризиків, запобігати фінансовій нестабільності, але і розробляти управлінські рішення для забезпечення перспективи фінансової стабільності підприємств під час війни[1].

Антикризовий фінансовий менеджмент - це процес управління фінансовою діяльністю організації з метою попередження та подолання фінансових криз. В умовах військового стану в країні суть даного поняття зазнає змін та стає певною системою фінансових стратегій і заходів, які призначені для забезпечення стійкості та ефективності фінансової діяльності підприємства в умовах війни.

Наразі основна мета антикризового фінансового менеджменту для підприємств полягає в тому, щоб зменшити вплив війни на їх фінансовий стан та забезпечити стійкість його фінансових ресурсів, зменшити ризики його банкрутства та підвищити його прибутковість.

Основні особливості використання антикризового фінансового менеджменту на підприємстві під час війни полягають у таких аспектах:

1. Аналіз ризиків та прогнозування ситуації. Під час війни загрози можуть бути непередбачуваними та непередбачуваними. Тому, антикризовий фінансовий менеджмент має забезпечити проведення аналізу ризиків та прогнозування ситуації, щоб зменшити вплив негативних факторів на діяльність підприємства.

2. Мінімізація витрат. Антикризовий фінансовий менеджмент на підприємстві під час війни передбачає мінімізацію витрат для збільшення ефективності використання ресурсів та забезпечення стабільного фінансового стану підприємства.

3. Планування бюджету та фінансових ресурсів, що дозволить забезпечити ефективне використання ресурсів та підтримати фінансову стабільність підприємства.

4. Управління кредитними ризиками, оскільки в умовах війни банківська система може бути нестабільною та може призвести до зменшення доступності кредитів та збільшення їх вартості. Тому підприємства повинні планувати свої фінансові потреби з урахуванням можливості отримання кредитів, а також забезпечити вчасну оплату своїх зобов'язань перед кредиторами.

5. Використання резервних фондів. Під час війни підприємства повинні бути готові до можливих негативних наслідків, таких як зниження попиту на продукцію, зростання вартості ресурсів тощо. Тому антикризовий фінансовий менеджмент передбачає створення резервних фондів, що дозволяє зменшити вплив негативних факторів на діяльність підприємства.

6. Залучення додаткових ресурсів. Умови війни можуть вимагати залучення додаткових ресурсів для забезпечення продуктивності підприємства та зменшення його ризиків. Антикризовий фінансовий менеджмент може передбачати залучення інвестицій, пошук нових ринків збуту, залучення додаткових ресурсів від держави та інших джерел.

Для досягнення цілей, підприємство повинно ретельно планувати свої фінансові ресурси, прогнозувати ризики та вживати заходів для їх зменшення, контролювати та оптимізувати витрати, шукати нові джерела фінансування та підвищувати ефективність використання наявних ресурсів.

Крім того, антикризовий фінансовий менеджмент на підприємстві під час війни передбачає використання інструментів фінансового контролю та аналізу, що дозволяє вчасно виявляти та коригувати недоліки в фінансовій діяльності, а також забезпечувати стабільність і розвиток підприємства в умовах невизначеності та складних економічних умов.

У процесі антикризового фінансового менеджменту можуть використовуватися різноманітні інструменти, такі як планування та контроль бюджету, аналіз фінансової звітності, управління потоками грошових коштів, раціональне використання ресурсів, оптимізація податкових платежів тощо.

Залежно від особливостей розвитку та стану підприємства, антикризове управління поділяється на попереджувальне, кризове та післякризове.

Попереджувальне антикризове управління – це управління, що спрямоване на передбачення кризи, зокрема причин її виникнення та прогнозування динаміки розвитку ситуації з метою нейтралізації кризи[2].

Кризове управління – це процес виявлення можливих загроз та кількісної оцінки кризоутворюючих факторів, розробки антикризової програми для забезпечення поступального розвитку підприємства[2].

Післякризове управління – це управління, яке спрямоване на оцінку посткризового стану підприємства, планування його діяльності та реалізацію бізнес-проекту[2].

За наявністю ознак кризи антикризове управління підприємством поділяється на активне та пасивне: Активне антикризове управління – це управління при зміні зовнішнього та внутрішнього середовища, яке зорієнтоване

на використання існуючих оздоровчих заходів або розробку нових[2]. Пасивне антикризове управління – управління процесів на підприємстві з врахуванням появи можливих небезпек у майбутньому[2].

Отже, антикризовий фінансовий менеджмент на підприємстві під час війни є надзвичайно важливим засобом, який допомагає забезпечити успішне функціонування підприємства в складних економічних та політичних умовах. Він передбачає комплекс заходів з мінімізації ризиків та забезпечення стабільності фінансового стану підприємства в умовах загрози національної безпеки та економічної нестабільності. Антикризовий фінансовий менеджмент може бути успішним, якщо є своєчасним. Тому дуже важливо застосовувати дієві інструменти.

Отже, тільки таке управління в сучасних швидкозмінних умовах здатне досягти поставленої цілі і ефективно вирішувати завдання загальної системи менеджменту підприємства[3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єпіфанова І. Ю., Оранська Н. О. Сутність антикризового управління підприємства. Економіка і суспільство. 2016. Вип. 2. С. 265-269.
2. Болотнов Д.Г. Особливості антикризового управління вітчизняними підприємствами / Д.Г.Болотнов // Innovation and Sustainability.-№2.-2022.-ст.171-176
3. Нікольчук Ю.М., Лопатовська О.О. Антикризовий фінансовий менеджмент як основа управління фінансами вітчизняних підприємств / Ю.М. Нікольчук, О.О. Лопатовська // Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету.-№1.-2021.-ст.99-103.

*Каменєва Я.І.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АКЦІЙ

Актуальність теми зумовлена тим, що акції є одним із найпоширеніших інструментів інвестування на ринку капіталу. Їх можна зустріти у портфелях як індивідуальних, так і корпоративних інвесторів. Розуміння поняття та видів акцій дозволяє компаніям та інвесторам розуміти різні аспекти функціонування акційного ринку та приймати обґрунтовані інвестиційні рішення. А також актуальність цієї теми зумовлена важливістю розуміння принципів та функціонування акційного ринку, а також для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень.

Постановка проблеми полягає у тому, перед тим як вирішувати, в які акції інвестувати, важливо розуміти їхні види та особливості. Серед науковців, які займалися дослідженням цієї теми можна назвати такі імена як М. Агаркова, Д. Мельникова, В. Посполітака, Р. Дзибу, О. Жукову та інших.

Метою тез доповіді є аналіз теоретичних визначень поняття "акції" та їх видів, а також порівняння міжнародного ринку акцій з українським.

Викладення основного матеріалу. Закон України "Про цінні папери і фондовий ринок" містить легальне визначення поняття "акція". Згідно з цим визначенням, акція - це іменний цінний папір, який засвідчує майнові права його власника (акціонера) щодо акціонерного товариства. Ці права включають, зокрема, право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством та інші немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законами, що регулюють питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств [2, с. 93].

Так, одним із критеріїв класифікації акцій є їх поділ за способом визначення особи власника на іменні акції (registered shares) та акції на пред'явника (bearer shares). Основною класифікацією акцій у юридичній літературі є їх поділ на прості (common shares) та привілейовані (preferred shares) [2, с. 93-94].

Основною метою ринку акцій є забезпечення компаніям доступу до додаткових фінансових ресурсів, підвищення інвестиційної привабливості та залучення іноземних інвестицій. Загалом, міжнародний досвід ринку акцій

включає в себе багато різноманітних підходів та практик, які залежать від країни та регіону. Проте, деякі загальні тенденції можна виділити.

Одна з них - це тенденція до зростання ринків акцій в світі. Ринки акцій у розвинутих країнах, таких як США, Японія та країни Європейського Союзу, зазвичай є найбільшими та найбільш розвиненими.

Також, в останні роки можна спостерігати зростання популярності електронних ринків акцій та розширення інвестиційних можливостей за допомогою технологій, таких як блокчейн та криптовалюти.

За даними звіту, з сайту SMIDA станом на 5 січня 2022 року, загальна капіталізація українського ринку акцій склала 489 млрд гривень, що є на 6% більше, ніж на початку 2021 року. Також було зафіксовано зростання індексу Української біржі на 21% за 2021 рік [1].

Порівняно з міжнародними ринками, український ринок акцій значно менший за ринки таких країн, як США, Японія, Великобританія, Німеччина і т.д. За даними World Federation of Exchanges, загальна капіталізація всіх міжнародних ринків акцій на початку 2022 року склала 113,8 трильйонів доларів США, що є більш ніж у 200 разів вище за український ринок акцій [1].

Однак, варто відзначити позитивні зміни на українському ринку акцій, зокрема, збільшення обсягів торгів, розвиток електронної торгівлі та поступове збільшення інтересу з боку іноземних інвесторів. Також український уряд активно працює над реформами, які сприятимуть подальшому розвитку ринку акцій.

Висновки. Хоча ринок акцій в Україні ще не досягнув рівня деяких розвинених країн, можна стверджувати, що він поступово розвивається та стає все більш привабливим для інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огляд ринку акцій станом на 5 січня 2022 року *SMIDA*: веб сайт. URL: <https://smida.gov.ua/news/publications/ogladrinkuakcijstanomna5sicna2022roku> (дата звернення 16.03.2023)
2. Щока С.В., Заборовський С.В. Поняття й види акцій та процедура їх конвертації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. С. 92–96.

*Кононович А.М.,
здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К. В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І КУРСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність теми. На сьогодні валютно-фінансові відносини є важливою складовою для економічної взаємодії між країнами світу. З метою забезпечення належного функціонування і захисту валютно-фінансових відносин існують механізми валютного регулювання. Вони забезпечують стабільність валютних відносин в державі, сприяють захисту валютних систем певної країни від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, впливають на формування та розвиток економічних зв'язків.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабних воєнних дій на території України, які почалися у лютому 2022 року, НБУ спрямував усі свої сили на забезпечення стабільності у фінансовій сфері і належного функціонування банківської системи країни. Також НБУ прагнув до стримування девальвації національної валюти та відпливу капіталу за кордон. Для цього НБУ впровадив зміни до здійснення курсової політики та валютного регулювання.

Метою роботи є аналіз нових принципів валютного регулювання та курсової політики в період війни.

Викладення основного матеріалу. Валютне регулювання включає в себе комплекс заходів і інструментів, за допомогою яких, держава здійснює контроль валютних операцій, міжнародних розрахунків, правил володіння, користування і розпорядження валютними цінностями, з метою підтримки стабільності національної валютної одиниці, платіжного балансу країни, формування і розвитку валютних відносин [1].

Нормативно-правовою базою, на підставі якої здійснюється валютне регулювання в Україні, є Закони України «Про валюту та валютні операції» [2], «Про Національний банк України» [3], та інші нормативні документи. Згідно з законодавством, валютне регулювання в Україні здійснює Національний Банк України.

НБУ має визначені принципи валютного регулювання та курсової політики. Станом на 2022 рік, в умовах повномасштабних воєнних дій на території України, НБУ був вимушений внести зміни для забезпечення збереження макростабільності у воєнний час (табл.1.1).

Впровадження валютних обмежень дало змогу задовольнити критичні

потреби економіки без істотної шкоди для валютного ринку.

Таблиця 1.1

Принципи валютного регулювання і курсової політики до і під час війни

	До війни	Під час війни
Валютне регулювання	курс на лібералізацію валютних обмежень та лібералізацію руху капіталу	жорсткі обмеження на валютні операції та рух капіталу для підтримки фіксації курсу
Курсова політика	дотримання режиму плаваючого обмінного курсу	фіксований курс – номінальний якір для очікувань та антиінфляційний інструмент
Валютні інтервенції	важливий, але не основний монетарний інструмент, метою є згладжування надмірних курсових коливань	основна монетарна операція, метою є збалансування ринку

Джерело: [4]

Потреби у валюті для капітальних операцій покривалися частково, тоді як потреби для критичного імпорту покривалися повністю. Також, через постійне здійснення валютних інтервенцій, задовольнявся значний валютний попит на валюту, який виник під час війни.

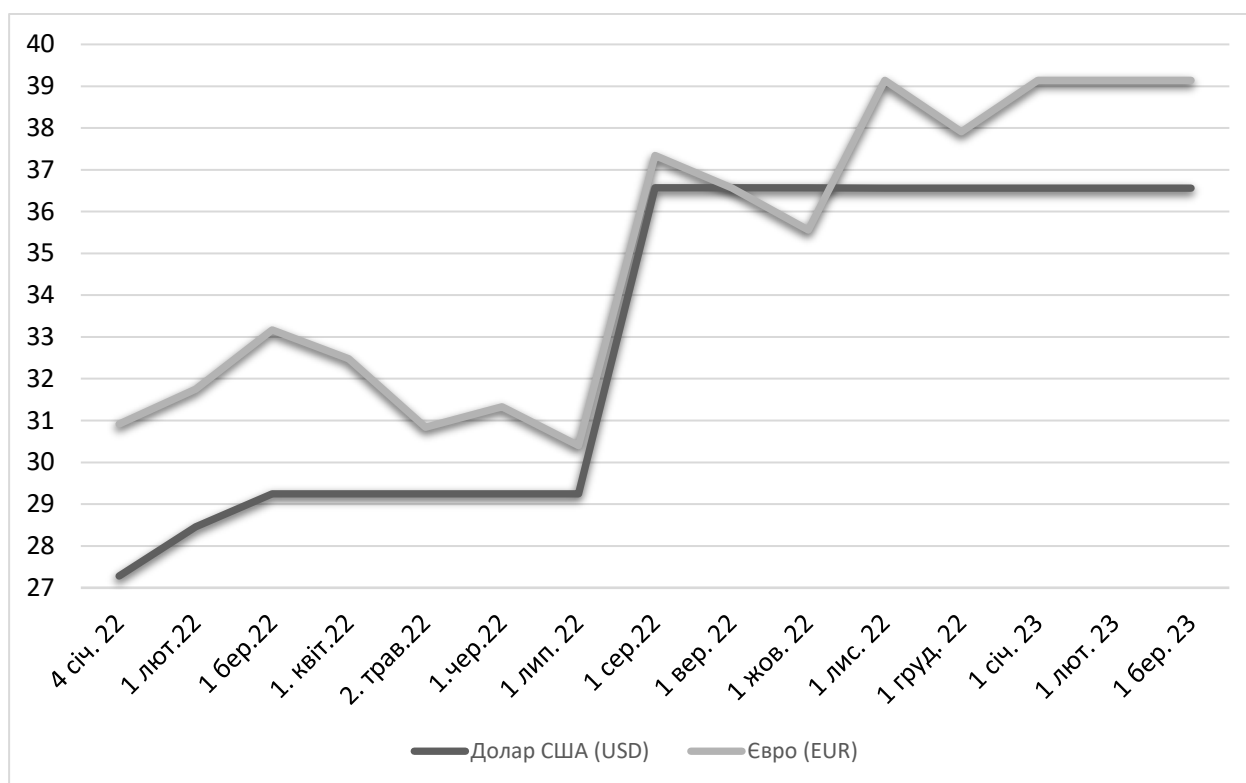

Рис. 1.1 Офіційний валютний курс НБУ за 2022-2023 р. (Долар США, Євро)

Джерело: [5]

Також, за умов війни, НБУ був вимушений внести зміни у курсову політику. Як ми бачимо за графіком (рис. 1.1) НБУ зафіксував курс долара на

рівні 29,25 грн. за 1 долар США на початку вторгнення. У липні 2022 року НБУ підвищив курс на 25% до значення 36,56 грн. Це зумовлено тим, що курс, встановлений у лютому втрачав роль якоря очікувань і за допомогою підвищення курсу надалі буде змога здійснювати контроль за динамікою інфляції.

Висновки. У час, коли економіка країни та фінансова система почне функціонувати у нормальному режимі, НБУ планує повернутися до застосування принципів та інструментів грошово-кредитної політики, визначеної Основними засадами ГКП на 2022 рік. Валютні обмеження мають бути поступово скасовані, спираючись на поліпшення стану платіжного балансу. НБУ буде прагнути до повернення плаваючого валютного курсу та валютні інтервенції будуть проводитися на довоєнних засадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнян С.С., Добриніна Л.В. Фінансовий ринок: навч. посіб. Одеса, 2018. 484 с.
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
4. Валютне регулювання та курсова політика в період війни та після перемоги. [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin-uploads/article/_pr_2022-11-03.pdf?v=4
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://minfin.com.ua/>

Лазієв Р.Б.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський рівень) вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

науковий керівник: Орехова К.В.

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОЗИК

Актуальність теми зумовлена тим, що банківські позики є невід'ємною складовою фінансової системи будь-якої країни. Регулювання такого ринку є необхідністю, що пояснюється значним впливом на економіку.

Постановка проблеми полягає у тому, що недостатнє регулювання ринку банківських позик може призвести до негативних макроекономічних наслідків, серед яких є зростання кількості неплатоспроможних позичальників, збільшення ризику фінансової нестабільності і загрози економічній безпеці країни.

Метою проекту є розкриття основних особливості регулювання ринку банківських позик.

Викладення основного матеріалу. Основним регулятором банківської системи є Національний банк України. Під регулюванням ринку банківських позик розуміється визначення оптимальних параметрів, які забезпечують ефективну роботу банківського сектору і захищають інтереси клієнтів та держави в цілому.

Національний банк України з метою регулювання банківського сектору використовує такі інструменти [1]:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків;
- процентна політика;
- рефінансування банків.

До обов'язкових резервів відносяться грошові кошти, які банки зобов'язані зберігати на рахунках в Національному банку України. Національний банк України може змінювати рівень процентних ставок, що впливає на вартість банківських позик. Таким чином, зростання процентної ставки на позику у комерційному банку зменшить бажаних брати позику, а значить – і попит на гроші [2,с.31]. Рефінансування банків може допомогти банкам знизити вартість коштів, оскільки це дозволяє їм залучати кошти на більш сприятливих умовах. Якщо банки залучають кошти на менш сприятливих умовах, то вони можуть підвищувати вартість позик, щоб забезпечити свою рентабельність.

Існують вимоги Національного банку щодо надання банківських позик банками. Вони стосуються капіталовкладення та резервування, лімітів на кредитні ризики, проведення моніторингу та інформаційної відкритості. Вимоги щодо першого стосуються достатності капіталу банку, аби мати змогу приймати відповідні ризики та втрати. Також, банки повинні створювати резерви для

покриття можливих збитків та забезпечення стабільності. Станом на сьогодні, норматив обов'язкового резервування становить 10% за коштами у національній валюті та 20% за коштами в іноземній валюті [3]. Лімітування на кредитні ризики передбачає встановлення регулятором заборони щодо видачі банком позик на конкретний сектор або клієнтів, з метою зменшення ризиків невиклат. Зокрема, існують наступні нормативи щодо кредитного ризику: Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента та Н8 – норматив великих кредитних ризиків [2, с.53]. Національний банк України встановив здійснення моніторингу банками як суб'єктами первинного фінансового моніторингу з метою забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [4]. Таким чином, банки звітують про порогові та підозрілі фінансові операції, а також проводять ідентифікацію та верифікацію фізичних та юридичних осіб. Щодо інформаційної відкритості, регулятори вимагають від банків публічної інформації про їх діяльність та фінансовий стан для забезпечення прозорості та довіри до ринку.

Слід також загострити увагу, на нинішньому стані ринку банківських позик. Відповідно до звіту Національного банку України, є тенденція до зростання гривневого кредитного портфеля у сільському господарстві. Проте, попит на позики надалі є пригнічений. Ключовим рушієм гривневого корпоративного кредитування залишатиметься державна програма підтримки “Доступні кредити 5-7-9%”. Проте темпи надання позик в межах програми скоротилася в очікуванні оновлення її дизайну, поточна заборгованість позичальників за програмою у IV кварталі 2022 року зменшилася на 0.2%. Нині надані в межах програми позики формують вже близько третини працюючого валового гривневого корпоративного кредитного портфеля банків [5, с.1].

Висновки. Таким чином, ринок банківських позик регулюється Національним банком України. Існують нормативно-правові акти, а також безпосередньо внутрішні документи банків, які визначають правила і умови, за якими можливе надання позик клієнтам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національний банк України: Закон України: за станом на 19 вересня 2022 р. ст.238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
2. Національний банк та грошово-кредитна політика: конспект лекцій (електронне видання). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. С. 91.
3. Національний банк продовжує імплементацію заходів для посилення монетарної трансмісії та активізації внутрішнього боргового ринку. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prodovjuye-implementatsiyu-zahodiv-dlya-posilennya-monetaranoi-transmisiyi-ta-aktivizatsiyi-vnutrishnogo-borhovogo-rinku> (дата останнього звернення: 20.03.2023).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України: за станом на 29 грудня 2022 р. ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Огляд банківського сектору лютий 2023 року. Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4 (дата останнього звернення: 20.03.2023).

Лісена Є.О.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, ст. викладач Майборода А.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Економічні та соціальні зміни, що відбуваються за часів незалежності України, вимагають створення ефективного страхового ринку для захисту економічних інтересів юридичних та фізичних осіб у разі настання непередбачуваних подій. Надійна система страхування у розвинених країнах сприяє результативній організації інвестиційних ресурсів та розширенню виробництва, соціальній згуртованості та підвищенню рівня життя населення.

Страхування звільняє підприємство від покриття втрат, забезпечує зміцнення фінансового становища, є формою нагромадження коштів громадян та постійним джерелом довгострокових інвестицій для держави. Формування страхового ринку в Україні є нерівномірним та характеризується нестабільним розвитком, проте обсяг наданих страхових послуг має тенденцію до зростання, адже за неринкової економіки відшкодування збитків відбувалося ресурсами держави. Створення нормативної та законодавчої бази страхування забезпечило перспективи для зростання ринку. Не дивлячись на покращення розвитку страхового ринку в Україні в останні роки, 2022 рік став роком кардинальних змін та викликів, до яких економіка України та страховий ринок в тому числі, не були готові. А тому дослідження особливостей функціонування ринку в сучасних умовах є доволі актуальним та необхідним.

Страховий ринок України, як і у всіх розвинених країнах світу, складається з двох напрямків: страхових компаній life та non-life. На даний момент на страховому ринку України функціонує 132 страхові компанії non-life. Враховуючи особливо складні часи в 2022 році, з вказаних 132 страховиків 25 фірм, що становить 9% від обсягу ринку, не надали результатів свого функціонування через воєнні дії в Україні. Окрім цього 17 страховиків (менше 2% від обсягу ринку) повідомили, що на момент подання результатів у них ще не налагоджено механізм виплати страхових відшкодувань. Всі інші страхові компанії, на які припадає 89% страхового ринку за обсягом, повідомили, що продовжують працювати, вчасно та успішно виконують свої зобов'язання за договорами страхування, а також підписують нові договори.

За результатами, наданими страховиками, 42% страховиків мають проблеми з достовірною та своєчасною звітністю. Питання щодо виконання нормативів зареєстрували 25 страховиків, що становить 10,5% страхового ринку. Серед них 7 найбільших за обсягом діяльності (8,9% ринку) мали проблеми з комплаєнсом ще

до війни, у 2021 році. Фінансова спроможність страховиків під час війни залежить від якості та стану їхніх активів і фінансового капіталу під час війни. Водночас результати дослідження показали, що всі компанії мають проблеми через військові дії на території України.

Звісно, обсяг продажів значно зменшився, особливо через канали збуту, є багато звернень від клієнтів щодо перенесення чергових платежів та розірвання договорів страхування. В умовах виселення, викупу, фізичного знищення нерухомості кількість страхових компаній зменшується. Підготовка страхових випадків на конфліктних ділянках, перевірка транспортних засобів, отримання та оформлення оригіналів документів для подання страховику для оформлення страховки, виклик поліції на місце ДТП [2, с.43-45].

На даний момент на страховому ринку України працює 13 компаній зі life-страхування. Усі вони виконують доручення, обслуговують клієнтів і платять страхові відшкодування. При цьому в компаніях кажуть про різке зниження страхових надходжень, фіксуються обмеження в діяльності компанії, пов'язані зі складнощами в організації спілкування зі співробітниками, пошуку роботи в офісі та оригіналів документів. Все це ускладнює процес надання страхового захисту українцям, особливо на окупованих територіях, де неможливо оцінити достовірність інформації щодо смерті застрахованих осіб.

Незважаючи на війну, страховий ринок продовжує функціонувати. НБУ робитиме все можливе, щоб ця тенденція зберіглася. Перш за все, постійно здійснюючи монітори роботи учасників ринку та миттєво реагуючи на їхні потреби.

Війна в Україні – це надзвичайний стан, який негативно вплинув не лише на структуру актуальних страхових продуктів, а й на особливості виконання своїх зобов'язань страховиками перед страхувальниками. Так, страхувальники стикнулися з проблемами отримання страхового відшкодування через військові дії в Україні.

На підставі договору страхування сторони договору можуть посилатися на дію форс-мажорних обставин, як на підставу звільнення їх від відповідальності за невиконання умов договору (відповідні форс-мажорні застереження з посиланням на війну на практиці завжди включаються до договорів страхування) [3, с.21-23]. Поряд з цим глава 1 статті 991 Цивільного кодексу та глава 1 статті 26 закону «Про страхування» передбачають кілька випадків, коли страховик має право відмовити у виплаті страховки.

Водночас цей перелік не є вичерпним, і в договорі можуть бути передбачені й інші підстави для відмови у сплаті страховки, якщо вони не суперечать закону. На практиці страховики включають у законодавство про страхування й інші підстави для відмови у виплаті страховки, особливо пов'язані з війною.

Вказані особливості страхових договорів та вітчизняного законодавства стали причиною для відмови страховиків від покриття збитку, наприклад, якщо застраховане майно пошкоджене або знищене внаслідок бойових дій (враження кулями, бомбами тощо). Через це значна кількість застрахованих осіб не отримали

своє страхове відшкодування. А тому, довіра до вітчизняних страховиків могла похитнутися.

При цьому, варто зазначити, що військове страхування існує як окремий продукт на ринку, але через високу вартість в останні роки воно не є поширеним.

З 2014 року страховики включили в усі договори «військовий аспект» – договір страхування не діє на території бойових дій та на окупованих Україною територіях [4, с.40]. Це означало, що ніщо, що відбувається в зоні бойових дій або на некерованій території(пов'язане з війною чи ні), не покривається.

До 24 лютого 2022 року з метою визначення відповідних територій страхувальники керуються наказом Міністерства, яким затверджено перелік об'єктів проживання на земельних ділянках, щодо яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та перелік об'єктів проживання, розташованих на лінії сполучення.

З іншого боку, в контексті наступу РФ проти України з 24 лютого 2022 року такий «територіальний» пункт у страховій угоді є спірним, оскільки бойові дії не локалізовані, і наразі немає переліку чіткого керівництва – райони керівництва, де тривають бойові дії.

Отже, договори страхування є чинними незалежно від введення в Україні воєнного стану, зі стандартними форс-мажорними застереженнями, які застосовуються і в інших видах договорів. Натомість, як правило, страховики не покривають "воєнні" ризики та виключають зони бойових дій і неконтрольовані урядом терени з території страхування. Невизначеність таких зон і територій може бути підставою для спорів зі страховиками, що зараз вимагає завчасної комунікації між сторонами договорів щодо цього питання.

Не зважаючи на складну економічну ситуацію в Україні, вітчизняні страховики продовжують працювати. Ринок поступово відновлюється, хоча й зазнає кардинальних змін в структурі надаваних страхових послуг. Проте, наразі більшість страхових договорів, укладених на окупованих територіях або якщо майно постраждало в результаті військових дій не покриваються страховим захистом, що може мати значний негативний вплив на рівень довіри до сектору страхування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базелевич В.Д. Страхування. – К.: Знання. – 2008. – С. 304.
2. Базелевич В.Д. Сучасна парадигма страхування: сутність та протиріччя. // Фінанси України. – 2007. – №9. – С. 43, 45.
3. Баранова В. Проблеми функціонування страхової системи в умовах фінансової кризи. // Економіст. – 2009. – №11. – С. 21, 23
4. Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко О.В. Стархування: теорія та практика. - Х: Бурун Книга. – 2003. – С. 40.
5. Гвозденко О.О. Основи страхування. - М.: Фіномен та статистика. – 2000. – С. 10-11.

Марчак Д.О.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, ст. викладач Майборода А.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

АНАЛІЗ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Страховий ринок є дуже важливою складовою фінансової системи будь-якої країни. Він забезпечує захист від несподіваних фінансових витрат, пов'язаних з ризиком втрати майна, життя, здоров'я або бізнесу. Військові дії на території України кардинально змінили всю фінансову та страхову систему країни. Ті послуги, які раніше були актуальні та затребувані зараз поступилися місцем більш актуальним на часі страховим продуктам.

Аналіз стану страхового ринку України варто розпочати з того, як змінилась кількість зареєстрованих та функціонуючих страхових компаній. Так, кількість учасників страхового та фінансового ринку України в лютому 2023 року зменшилася з 1 436 (станом на 31 січня 2023 року) до 1 384 (станом на 28 лютого 2023 року), в грудні 2022 року сягала кількість 1488, і це при тому, що рік тому їх кількість сягала 1 893 учасників[1].

Що ж до кількості страхових компаній, що працюють на вітчизняному ринку, то в Україні зареєстровано 132 компанії non-life страхування, з яких зараз працює 90 компаній, на які припадає 89% обсягу ринку[1]. Варто зазначити, що перед початком військових дій на території України ця кількість становила 215 компаній.

Щодо зміни обсягів діяльності life-страхування, то протягом 21.03-04.09.2022 спостерігалось відновлення показників діяльності на ринку страхування життя. Обсяги страхових премій, порівняно з початком війни (-57%), зменшилися на -21%. У той же час, обсяги страхових виплат також відновлюються, збільшуючись до рівня аналогічного періоду попереднього року (-52% та -65% проти +6% та +10% у страхових виплатах та виплатах викупних сум відповідно). Компанії зі страхування життя під час дії військового стану накопичують ліквідність та інвестують у військові облігації(Рис 1.) [1].

Також варто зазначити, що кількість укладених договорів страхування за січень-вересень 2022 року, за даними НБУ, склала 60,38 млн. одиниць, у т.ч. з ризикового страхування та страхування життя. Валові страхові премії за 9 місяців 2022 року скоротились на 25,5% з 38,1 млрд. грн до 28,6 млрд грн: від страхувальників – фізичних осіб отримано 17,6 млрд грн, від юридичних осіб 10,1 млрд грн та від перестраховальників 885,2 млн грн.. [2]

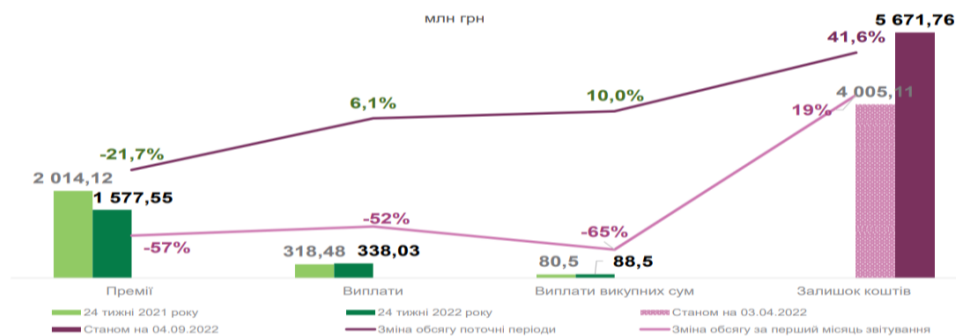

Рис 1. Загальні зміни обсягів діяльності

У 2022 році страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами, що змусили їх змінити підхід до надання послуг та перевести свою роботу в он-лайн простір. Так, наш аналіз показав, що за останній рік найбільшою популярністю користувалися страхові послуги із захисту свого авто при виїзді за кордон.

Драйвером підтримки страхового бізнесу стала «Зелена картка». За період війни цей вид страхування зріс на 76% (Рис 2.) [1]. Якщо станом на 1 липня 2021 року у структурі страхового портфеля цей вид страхування становив 0,9 млрд грн, то на 1 липня 2022 року – 1,5 млрд грн.

Загалом у першому півріччі 2022 року в Україні 44% (7,6 млрд грн) страхових премій становило автострахування («автоцивілка», «Зелена картка», КАСКО). Цікаво, що за зменшення обсягів наданих послуг частка цих видів страхування в портфелі навіть збільшилася. У першому півріччі 2021 року вона становила 36% (8,9 млрд грн) [3].

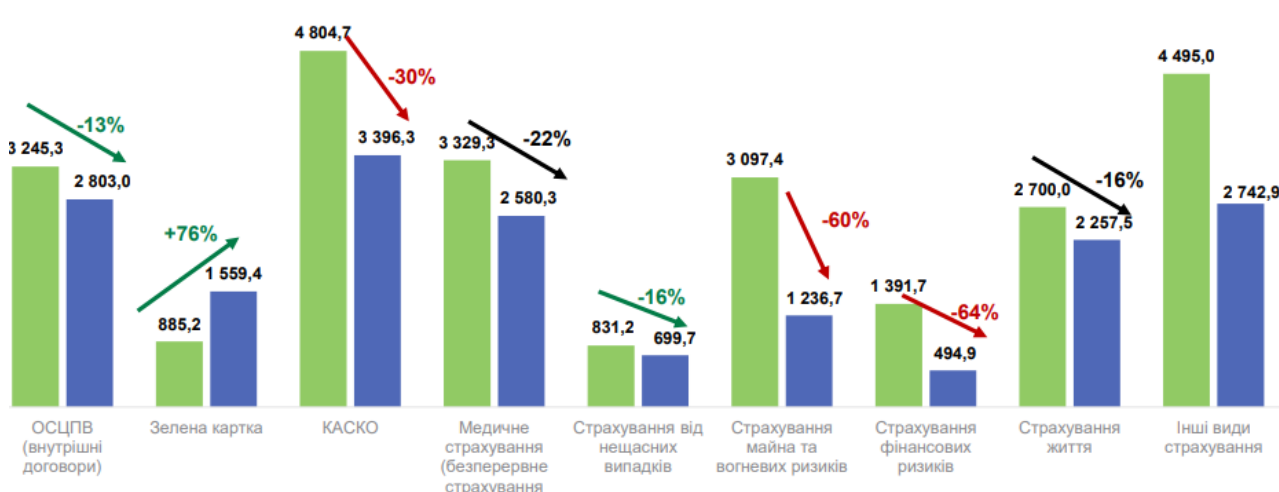

Рис 2. Зміни страхового портфеля вітчизни

У цілому, у першому півріччі ризикові страховики показали високу прибутковість. Значну роль у цьому відіграло помітне скорочення витрат (крім операційних). Страховики життя за результатами кварталу отримали значний прибуток.

Тобто, можемо зробити висновок, що війна негативно вплинула стан страхового ринку України. Але, не зважаючи на всі загрози та виклики, ринок страхування продовжує працювати. Більшість страховиків організували свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних. Про це свідчать результати опитування страховиків, проведеного Національним банком України у березні 2022 року.

У підсумку можна зазначити, що страховий ринок є важливою складовою економіки, яка допомагає людям та компаніям захистити своє майно та здоров'я від ризиків та непередбачуваних подій. Страхування може мати різноманітні форми та види, які залежать від потреб та обставин конкретної людини чи компанії. Крім того, страхові компанії активно використовують різні стратегії для залучення нових клієнтів та збільшення свого бізнесу. Не дивлячись на війну в Україні страховий ринок працює та продовжує надавати страховий захист українцями, підтримуючи вітчизняну економіку та створюючи впевненість у стійкості нашої фінансової системи та економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України© 1991—2023 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsy>
2. ©2004-2023 Forinsurer™ «Форіншурер» URL: <https://forinsurer.com/news/23/03/13/42432>
3. Моторне (транспортне) страхове бюро України 2013 URL: <https://mtsbu.ua/ua/>

Москаленко О.В.,*к.е.н., доцент,**доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;***Герман В.О.,***спеціаліст з обслуговування клієнтів АТ КБ «ПриватБанк»*

РОЛЬ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Серед основних цілей, що постають перед кожною державою з метою забезпечення фінансового добробуту населення, є стимулювання ефективної діяльності та збереження сталого розвитку банківництва. Суб'єкти банківської системи, при цьому, напряму залежні від обсягів фондування, що банк має змогу залучити та перерозподілити між учасниками грошового ринку. Чим об'ємнішою є ресурсна база кожного окремого банку, тим ширшими є напрями фінансування фізичних осіб та господарюючих суб'єктів, розгортання вітчизняної економіки та якості життя населення.

Ключове місце у накопиченні ресурсного потенціалу українських банків займають депозитні операції, адже депозити становлять основу для формування зобов'язань банків перед клієнтами та іншими кредиторами.

Динаміку обсягу основних видів фінансових заощаджень можна побачити на рис. 1.

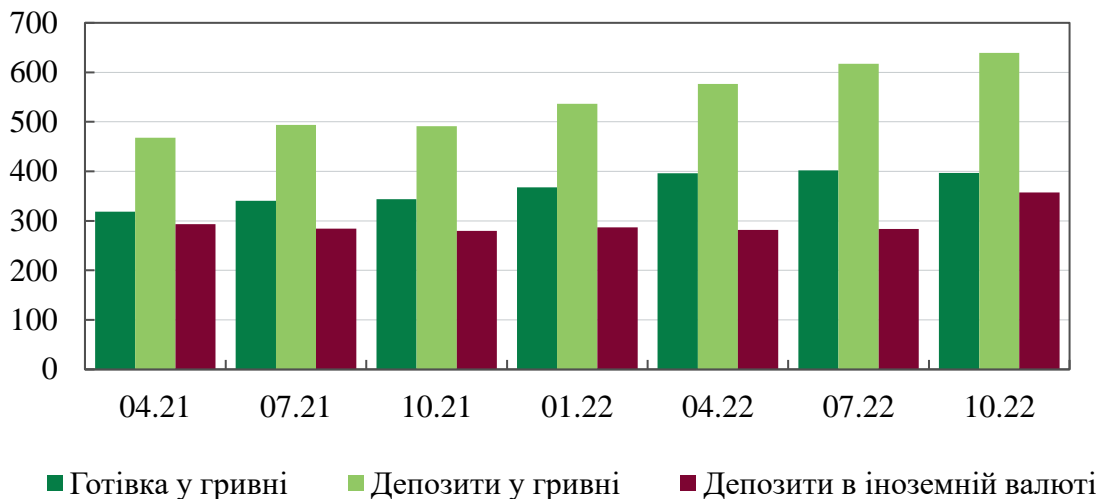

Рис. 1. Ключові види фінансових заощаджень, млрд грн [1]

З рис. 1 прослідковується позитивна динаміка, що вказує на нарощення депозитної бази не дивлячись на повномасштабну війну.

Серед причин нарощення обсягу грошових коштів населення в національній валюті у банківських установах необхідно відмітити номінальне збільшення доходів через виплати держави. Тому зрозумілим є збільшення вкладів саме в державних банківських установах, в яких переважно відкриті соціальні рахунки. Для підтримки власної ресурсної бази з врахуванням збільшення облікової ставки Національного банку України у другому півріччі 2022 року банки поступово збільшували й ставки за депозитами. Такі заходи мали свій ефект, який знайшов прояв у збільшенні строкових коштів в гривні вперше після початку війни. Але частка таких коштів все одно складає $\approx 30\%$. Але такі кроки дозволили банкам знайти альтернативу більш дорогим кредитам рефінансування від Регулятора.

Безперечно, строкові кошти населення на сьогодні стають однією з найбільш стабільних складових ресурсної бази. Зменшення цієї складової напряму впливає на розгортання ризику ліквідності. Саме тому Національним банком України вживаються оперативні заходи з нарощення обсягу депозитів. Наочно результативність таких заходів можна побачити, проаналізувавши динаміку обсягів інвалютних коштів фізичних осіб в (рис. 2). За 100% прийнято обсяг коштів станом на 01 січня 2020 року.

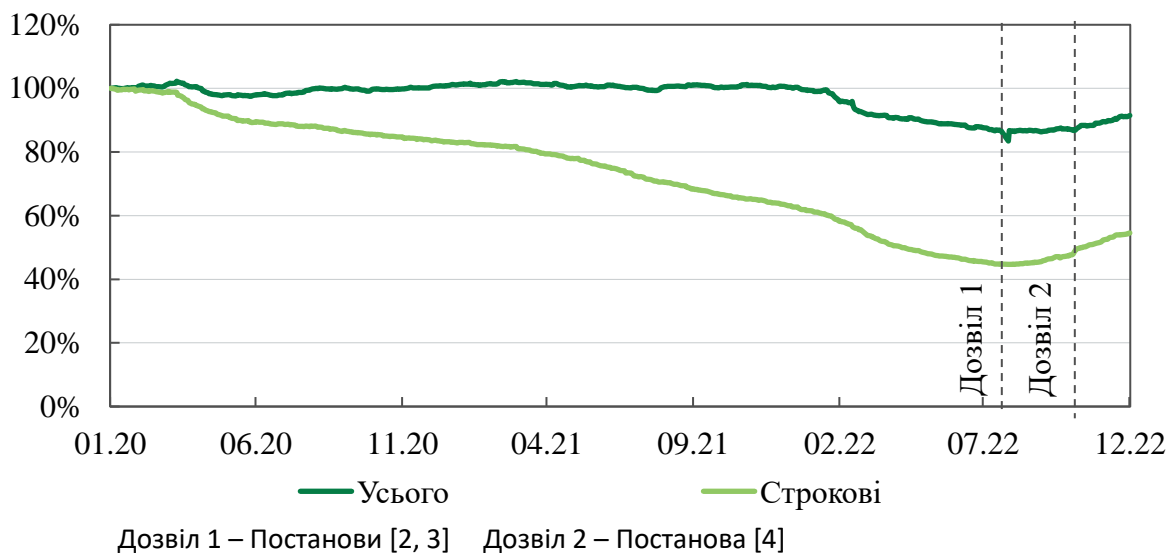

Рис. 2. Динаміка обсягів інвалютних коштів фізичних осіб [1]

Досить різке збільшення обсягів саме інвалютних строкових депозитів пов'язане з такими заходами НБУ, як:

1. Постанова [2] щодо дозволу фізичним особам придбавати валюту у безготівковій формі з вкладенням її на строковий депозит терміном від 3 місяців у межах еквіваленту 50 тис. грн (пізніше Постанова [3] – 100 тис. грн);
2. Постанова [4] щодо дозволу фізичним особам придбавати валюту у безготівковій формі з вкладенням її на строковий депозит за офіційним курсом

НБУ терміном від 6 місяців без ліміту суми, але з обов'язковим зворотнім продажем по закінченню строку.

Необхідно відмітити, що зростання інвалютних строкових депозитів розпочалось вперше з початку коронакризи. Обсяги зазначених депозитів наблизились до передвоєнних значень. Звичайно така динаміка є позитивною, проте і вона пов'язана з ризиком. Адже, через зниження попиту на кредити в іноземній валюті, звужуються напрямки валютних активних операцій.

Отже, депозитні операції посідають вагоме місце у наповненні ресурсної бази вітчизняних банків, сприяючи налагодженню стабільності функціонування всієї банківської системи. Ефективна депозитна політика є запорукою та джерелом активізації економіки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Грудень 2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 17.03.2023)
2. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова Нац. банку України від 26.07.2022 р. № 159 . URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0159500-22#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
3. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова Нац. банку України від 29.09.2022 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0211500-22#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
4. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова Нац. банку України від 20.10.2022 р. № 222 : станом на 5 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0222500-22#Text> (дата звернення: 04.03.2023).

Москаленко О.В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Кріль В.В.,
провідний фахівець з кредитування АТ "ОТП БАНК"

КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ

Кредитні операції є одним з основних джерел прибутку банку та, окрім цього, саме вони дозволяють надавати фінансову підтримку різним категоріям клієнтів. Отже, слугують рушійною силою вітчизняної економіки, що значно актуалізує проведення досліджень в цьому напрямку. Проте, як і будь-яка інша діяльність, кредитні операції не позбавлені ризиків.

Місце кредитних ризиків на узагальненій карті ризиків фінансового сектору представлено на рис. 1.

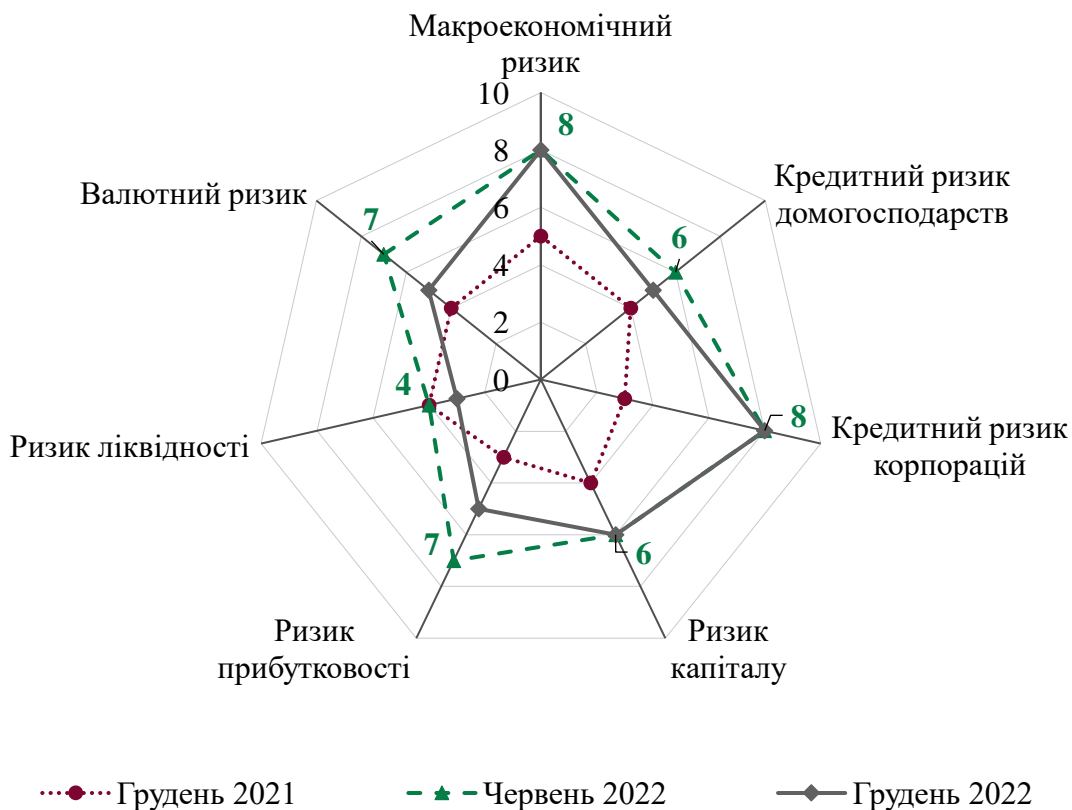

Рис. 1. Карта ризиків фінансового сектору [1, с. 20; 2, с. 18]

За оновленою методологією Національного банку України ризики оцінюються за шкалою, де 1 – найнижчий рівень ризику, а 10 – найвищий [3, с.19]. Наведена карта демонструє, що, на відміну від кредитного ризику домогосподарств, кредитний ризик корпорацій за останні півроку не змінився. Він й досі залишається на достатньо високому рівні.

Це й не дивно, оскільки специфіка банківської діяльності вказує на те, що банки несуть найбільші втрати саме в результаті реалізації кредитного ризику. Тому у 2022 році НБУ здійснив реверсивне стрес тестування для оцінювання стійкості банків до кризи, оскільки саме воно, на відміну від класичного, є оптимальним за умов глибокого фінансового стаду. Результати вказали, що обсягу основного капіталу тринадцяти з дослідженої двадцятки найбільших українських банків вистачить для відшкодування втрати понад 25% кредитного портфеля [1, с. 36-38].

З одного боку, реверсивне стрес-тестування продемонструвало високу здатність найбільших банків до поглинання збитків, спричинених кредитним ризиком. Та, з іншого боку, слід пам'ятати, що кредитний ризик виявляється поволі. А імовірність затягування війни ще значно його підсилює.

Негативним фактором також виступає нерелевантність фінансової звітності суб'єктів господарювання, що значно ускладнює своєчасне виявлення ризикоформуєчих факторів. Адже поточної звітності взагалі може не бути через дозвіл скласти її по закінченню воєнного стану.

Отже, стримуванню кредитного ризику сприятимуть лише превентивні заходи, такі як, наприклад, вчасна реструктуризація кредитів з метою підтримання платоспроможності боржників.

Ще одним важливим поштовхом, що дав банкам змогу не зупиняти своєї роботи та продовжувати кредитування стали державні програми підтримки.

Яскравим прикладом є Державна програма підтримки “Доступні кредити 5-7-9%” [4], котра заснована ще у 2020 році з метою активізації інвестиційного кредитування. Проте вектор Програми змістився в бік антикризової підтримки бізнесу (спочатку в період карантину, потім – війни).

Дольове співвідношення напрямків кредитування за Програмою наведено на рис. 2, з якого чітко видно, що в сучасних кризових умовах така державна підтримка займає провідне місце в відновленні кредитування, а, отже, й в підтримці фінансової стійкості економіки держави.

Результати проведеного дослідження свідчать, що українські банки зустріли кризу з достатнім запасом стійкості, чому, в першу чергу, сприяли результативні антикризові заходи Національного банку України щодо нівелювання проявів впливу повномасштабного вторгнення росії як на банківський сектор, так і на всю економіку держави.

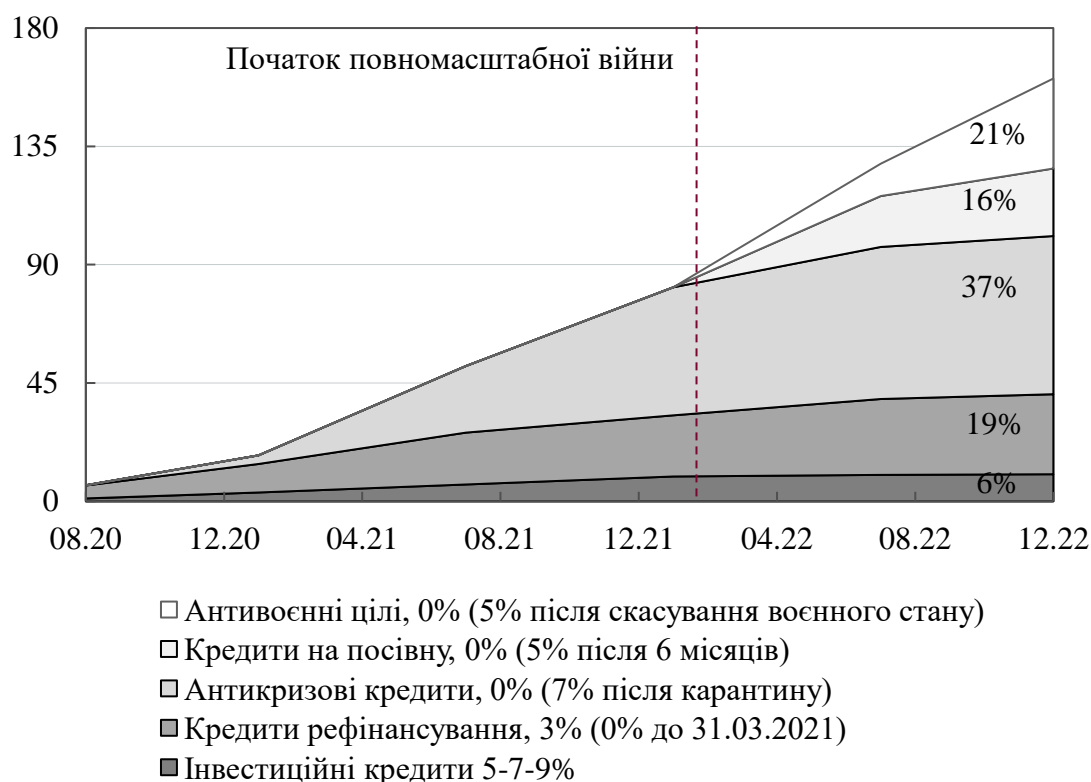

Рис. 2. Частка укладених кредитних договорів за Програмою, млрд грн [2, с. 26-27]

Важливість фінансово стійкого банківського сектору неможливо переоцінити, особливо в такий складний час, адже саме банки через кредитні операції стають ключовим елементом в системі фінансової стійкості національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4. (дата звернення: 10.03.2023)
2. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Грудень 2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 17.03.2023)
3. Нова методологія побудови карти ризиків фінансового сектору. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H1.pdf?v=4#page=19 (дата звернення: 10.03.2023)
4. Державна програма підтримки “Доступні кредити 5-7-9%”. Офіційний сайт. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення: 12.03.2023)

*Нікітіна К.А.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К.В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ІНФРАСТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Актуальність теми зумовлена тим, що малий бізнес є важливим джерелом економічного розвитку країни. Інноваційність і підтримка малого бізнесу є ключовими факторами в економічному розвитку та створенні робочих місць. А також стимулювання розвитку малого бізнесу є важливим завданням для уряду та підприємницької спільноти.

Постанова проблеми полягає у тому, що успішний розвиток малого бізнесу потребує певного рівня інфраструктури. Розвитку інфраструктури у розрізі підприємницької діяльності та у сфері малого бізнесу присвячені роботи таких вчених як О. Барановський, З. Варналій, Л. Воротін, В. Герасимчук, В. Ляшенко, Т. Некрасова, І. Труш, Г. Колесник, М. Казим, І. Матюшко, С. Реверчук, Л. Федулова, Н. Чала та ін.

Метою тез доповіді є аналіз інфраструктури інноваційного розвитку малого бізнесу в Україні.

Викладення основного матеріалу. Термін «інфраструктура» характеризує групу галузей, підприємств і організацій у складі цих галузей, діяльність яких спрямована на створення умов для нормального функціонування виробництва і товарообігу, а також повсякденного життя людей[1, с.12].

Дослідники не мають єдиної думки щодо класифікації типів інфраструктури, і в основному розглядають виробничу (обслуговує виробництво), соціальну (забезпечує життєдіяльність людей) і ринкову (забезпечує потік товарів, техніки та діяльності) і послуги). За територіальним поділом науковці розглядали такі три категорії: перша – діяльність на всій території України, друга – в одному чи кількох регіонах – регіональна інфраструктура, третя – окремо в межах підприємства чи конгломерату (локальна інфраструктура). Варто відзначити класифікацію інфраструктури за галузями: міжгалузеву, яка обслуговує багато галузей економіки – транспорт, електро- та газопостачання, зв'язок тощо; внутрішньогалузеву, яка обслуговує суто певну галузь – наприклад, у рослинництві, різноманітність. насінництво є обов'язковою інфраструктурною одиницею тощо[1, с.13].

Інноваційний процес включає багато учасників і має власну інфраструктуру, яка забезпечує організаційне, правове та економічне забезпечення розвитку інноваційного потенціалу підприємств на різних рівнях і в різних формах. Інноваційна інфраструктура ринку включає фінансово-кредитні

установи, зони інтенсивного розвитку технологій, технопарки, інноваційні центри, інкубатори, консалтингові фірми, компанії, промислово-фінансові групи, кластери тощо[2]. Інноваційний процес відбувається на державному та міждержавному рівнях, регіональних і галузевих секторах, місцевих організаціях і безпосередньо на підприємствах. Учасники мають власні цілі та формують організаційні структури для їх досягнення. Існують відмінності в інноваційній діяльності великих і малих підприємств, які зумовлені різними стратегіями діяльності. Організаційні форми інноваційної діяльності мають широкий спектр від бізнес-інкубаторів до стратегічних альянсів, які покликані реалізувати складні інноваційні проекти, в тому числі міжнародного рівня [3].

Існує кілька основних чинників, що можуть загрожувати інноваційному процесу. Серед них недостатнє фінансування науково-технічних робіт, слабкий розвиток інфраструктури для трансферу технологій, зниження рівня "інтелектуалізації" експорту та зростання імпортозалежності країни, недостатній рівень інформаційного забезпечення в інноваційній сфері, недосконалість податкової системи та повільний розвиток ефективних форм інноваційної діяльності. Щоб забезпечити ефективний інноваційний процес, потрібна інноваційна інфраструктура, яка охоплює усі ланки цього процесу - освіту, наукову та науково-технічну діяльність, виробництво та споживання. Інноваційна інфраструктура повинна мати такі властивості:

1. Поширеність у всіх регіонах, що дасть змогу виконувати на місцях завдання функціонально повного інноваційного циклу: від розробки інноваційної пропозиції, маркетингу і техніко-економічного обґрунтування до впровадження та комерціалізацію новацій малими фірмами.

2. Універсальність та гнучкість, що сприяють реалізації інновацій у будь-якій сфері діяльності фірми та адаптивність до швидких змін у розвитку як науки і техніки, так і ринкового середовища.

3. Інформаційна, кадрова та фінансова забезпеченість усіх ланок інноваційної діяльності малого бізнесу.

4. Конструктивність, що забезпечує досягнення оптимального остаточного результату та досягнення мети справи [2].

Інфраструктура інноваційного розвитку малого бізнесу є важливою складовою створення умов для стійкого розвитку економіки країни. Забезпечення малого бізнесу сучасними технологіями та інфраструктурою, які б відповідали вимогам ринку та сприяли підвищенню його конкурентоспроможності, є важливим кроком на шляху до створення сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Забезпечення інфраструктури малого бізнесу передбачає наявність сучасних інформаційних технологій, доступ до інноваційних рішень та методів управління бізнесом, а також високоякісних послуг підтримки, які допомагають забезпечити успішне функціонування малого бізнесу. Важливо, щоб така

інфраструктура була доступна для всіх суб'єктів малого бізнесу, незалежно від їх розміру та рівня розвитку.

Висновки. Таким чином, створення інфраструктури інноваційного розвитку малого бізнесу є важливим елементом забезпечення стійкого розвитку економіки країни. Це передбачає наявність необхідних інструментів та послуг для підтримки розвитку малого бізнесу, які допоможуть підвищити його конкурентоспроможність і внести вагому складову в розвиток економіки країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Д. Узагальнена класифікація елементів інфраструктури підприємництва. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 4. С. 12–17. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-4-2012/012-17.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).
2. Бержинець М. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2016. 352 с.
3. Тимченко О. І. Інноваційна інфраструктура як чинник забезпечення ефективності інноваційної діяльності малих підприємств. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1644> (дата звернення: 18.03.2023).

*Олійниченко К.В., Рока І.В.,
здобувачі вищої освіти, 2 курс;
Красножон С. В.,
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГІВ

На сьогодні трансформація, що пов'язана із розвитком цифрових технологій стала необхідним та масовим явищем, а відповідні проекти модернізації бізнес-процесів – життєвоважливими для успіху не лише окремих компаній, але й регіонів та країн. Поліпшення цифрових технологій може допомогти забезпечити безпеку та ефективність роботи фінансово-кредитної системи, а також досягти повного захисту фінансових операцій та даних, зменшити ризики шахрайства та кіберзлочинності та забезпечити високий рівень конфіденційності та безпеки. Цифровізація охоплює окремі ділянки і сфери функціонування, що призводить до суттєвої економії на трудових ресурсах та всіх пов'язаних з ними витратах, і дозволяє банкам диференційовано працювати з клієнтами в залежності від їх індивідуальних переваг.

Задля підвищення безпеки та ефективності роботи фінансово-кредитної системи можна використати такі елементи цифрових технологій: застосування блокчейн технології (використання блокчейн технології може забезпечити безпеку, швидкість та надійність фінансових операцій), використання штучного інтелекту (штучний інтелект також може допомогти відслідковувати та прогнозувати фінансові ризики), розвиток електронної ідентифікації (це може включати в себе використання біометричних даних, таких як відбитки пальців та сканери обличчя, щоб підтвердити ідентичність користувача), застосування криптовалют (вони використовують криптографічні методи для захисту від несанкціонованого доступу та забезпечення конфіденційності) [2].

В Україні вже існує ряд цифрових технологій, які допомагають підвищувати безпеку та ефективність роботи фінансово-кредитної системи, але існують й інші можливі шляхи їх удосконалення та впровадження, такі як: використання цифрових ідентифікаційних технологій, використання аналітики даних, підвищення кібербезпеки, розвиток мобільних платежів, підвищення доступності та ефективності електронних сервісів, освіта та підвищення кваліфікації.

Блокчейн-технологія як інновація у сфері фінансових технологій має величезний потенціал. В Україні блокчейн технологія активно використовується в різних галузях. Один з реальних прикладів - це платформа для електронної торгівлі ProZorro.Sale.

ProZorro.Sale — це державне підприємство, яке адмініструє електронну торгову систему, а також слугує центральною базою даних для електронних торгів. ProZorro.Sale використовує технологію блокчейн для реєстрації та обробки транзакцій з продажу державного майна. Ця платформа дозволяє покупцям з усієї країни прямувати на аукціон та здійснювати онлайн-торгівлю з максимальною прозорістю та безпекою [1].

Всі дані про продаж - від початку до кінця - реєструються в блокчейн, що забезпечує недоступність для зловмисників та дозволяє стежити за ходом транзакції. Крім того, за допомогою технології блокчейн можна підтвердити автентичність документів, що використовуються під час торгів.

Використання цифрових технологій дозволяє автоматизувати багато процесів, скорочуючи час і витрати, пов'язані з виконанням повсякденних операцій. Крім того, цифрові технології можуть підвищити безпеку операцій і допомогти зменшити ризик шахрайства та крадіжок.

Однак, успішне впровадження цифрових технологій вимагає не лише технічної підготовки та інвестицій, а й культурних та процесних змін в організації. Захист персональних даних клієнтів та забезпечення безпеки транзакцій є основними викликами діджиталізації у фінансовому секторі.

Успішне впровадження цифрових технологій може стати конкурентною перевагою для фінансових установ на ринку, надати більші можливості для клієнтів та підвищити їхню задоволеність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кавецький Я. – Застосування блокчейн-системи у фінансовій сфері – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine – 2018 - Випуск № 30.
2. Соснін О. – Цифровізація як етап становлення цифрового суспільства знань – Юридичний вісник України.

*Панишин В.С.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Кочорба В.Ю.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК БАНКУ ЗА УМОВ ЕФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Стратегія розвитку є концептуальною основою будь-якого бізнесу, яка визначає пріоритети в процесі прийняття ключових рішень щодо забезпечення підвищення конкурентоспроможності організації.

Банки, прагнучи максимізувати свій прибуток, можуть надавати перевагу спекулятивним операціям, розміщуючи свої активи у високоризикові інструменти, що може призвести до втрати ліквідності та платоспроможності. Це зумовлює зростання відповідальності керівництва банку за визначення стратегічних цілей фінансового розвитку установи, які мають відповідати сучасним тенденціям рівня конкуренції на ринку банківських послуг загалом, та його окремих сегментах зокрема. Банківська стратегія розвитку як послідовність процедур здійснюється через управлінські рішення. На даний момент без стратегії розвитку не може функціонувати жоден комерційний банк. В свою чергу успішний довгостроковий розвиток банку неможливо забезпечити без формування ефективної корпоративної політики, яка відноситься до рівня функціональних стратегій розвитку банківської установи.

Наближення вітчизняного банківського законодавства України до законодавства Європейського союзу та запровадження найкращих міжнародних практик регулювання банківського сектору вдосконалює питання організації корпоративного управління в банках України та інших питаннях щодо функціонування банківської системи. Удосконалюється і вимога до системи внутрішнього контролю в банках, яка має бути інтегрована в систему корпоративного управління. Система внутрішнього контролю має базуватися на застосуванні моделі трьох ліній захисту, що передбачає її організацію на рівні бізнес-підрозділів та підрозділів підтримки діяльності банку, підрозділів з управління ризиками та контролю за дотриманням норм (комплаєнс), а також внутрішнього аудиту.

Це сприятиме покращенню якості управління банками, включаючи управління ризиками.

Концепція управління ризиками стосується як банку в цілому, так і всіх його структурних підрозділів. Комплексне управління ризиками має бути невід'ємною частиною корпоративного управління будь-якого банку, який прагне стати лідером на фінансово-кредитному ринку

Дієвим елементом в системі корпоративного управління банку може бути запровадження нової форми фінансового контролю – комплаєнсу. Він вважається фундаментом, на якому будується система контролю банківської організації.

Досвід професіоналів у сфері комплаєнсу та юридичного супроводу провідних українських банків формується сьогоднішнім та майбутніми викликами в фінансовій сфері, а відтак комплаєнс - це: прозорість, ефективність та майбутнє.

Але підлаштувати комплаєнс-контроль під внутрішні правила організації дуже важко. Тож кожен банк підходить до даного процесу, опираючись виключно на специфіку своєї діяльності.

Для висвітлення загальних тенденцій на ринку банківських послуг та імплементації досвіду формування ефективних засад корпоративної культури необхідно звернутись до рейтингів вітчизняних банків, їх місії, слоганів та ключових аспектів корпоративної культури.

Рейтинг стійкості банків, складений Міністерством фінансів України, - це щоквартальна оцінка діяльності банків на підставі інформації з офіційних і відкритих джерел (Таблиця 1).

Таблиця 1

Рейтинг стійкості банків за підсумками Міністерства фінансів України станом на 01.01.2022 року

Банк	Стресостійкість в балах	Лояльність вкладників в балах
АТ «Райфайзен Банк Аваль» (RaiffeisenBank, Австрія)	3,7	4,9
АТ «КредіАґріголь банк»(CreditAgricole, Франція)	3,8	4,6
АТ «Укрсиббанк» (BNPParibasGroup, Франція)	3,6	4,6
АТ «ОТП банк»(OTPBANK, Угорщина)	3,9	4,1
АТ «Кредобанк»(PKOBANKPOLSKA, Польща)	3,7	4,5
АТ Укргазбанк (державний)	3,6	3,5
АТ «Укрексімбанк» (державний)	3,5	3,7
АТ «ПУМБ»(СКМ Фінанс, Україна)	2,9	4,4
АТ КБ «ПриватБанк»(державний)	3,4	3,6
АТ «Альфа-банк» (AVH Holdings, Люксембург)	2,8	4,5

Таким чином, 60% найприбутковіших банків – банки з іноземним капіталом. Це свідчить про їх ефективну діяльність на території України. Під час кризи банки іноземних банківських груп забезпечили фінансову стійкість банківської системи України завдяки збереженню внутрішньо-корпоративного припливу дефіцитних капітальних і кредитних коштів.

Оцінка стійкості вітчизняних банків проводиться і Національним банком України з 2018 року. Вона складається з оцінки якості активів та стрес-тестування. Дана оцінка була відновлена регулятором після обумовленої

коронакризою річної перерви та проведена в травні 2021 року. Список банків, що успішно пройшли стрес-тестування наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Список банків, що успішно пройшли стрес-тестування в 2021 році

№з/п	Банк	Норматив Н2 на 01.12.2021	Норматив Н3 на 01.12.2021
1.	АТ «А-банк»	14,62	8,85
2.	АТ «Альфа-банк»	14,35	10,76
3.	АТ «Ідея Банк»	20,80	12,07
4.	АТ «КредіАгріголь банк	15,36	8,85
5.	АТ «ОТП банк»	22,67	15,96
6.	АТ КБ «Приватбанк»	27,32	13,67
7.	ПАТ «ПрокредитБанк»	15,59	13,32
8.	АТ «ПУМБ»	16,44	11,16
9.	АТ «Райфайзен Банк Аваль»	15,29	10,69
10.	АТ «Укрсиббанк»	24,41	20,52

За даними НБУ, додаткової капіталізації на 5,3 млрд грн потребували лише 4 банки, які повинні були підтягнути показник до кінця 2021 р. З даних НБУ випливає, що п'ятірка банків, які здали тест за базовим сценарієм «зі скрипом», складається з: державних Ощадбанку, Укрексімбанку, а також Правекс Банку, Індустріалбанку та МРБ.

Слід відмітити, що оцінка проводилася, виходячи з показників початку 2021 р. При цьому її результати стали відомими лише за рік, протягом якого багато що змінилося.

Для підкреслення стратегічних позицій щодо бізнес-моделей вітчизняних банків, важливо наголосити на прогресі, який був досягнутий ними за останній рік з урахуванням ринкових умов. Сьогодні вітчизняні банки намагаються запроваджувати стратегії на майбутні роки та такі бізнес-моделі, які призводять до виконання показників діяльності з дотриманням внутрішніх процедур банку.

Підсумки перших трьох місяців 2022 року вказують на те, що банківська система України припинила зростання і негативними показниками відреагувала на початок війни Росії проти України. Втім у 2021 році українські банки отримали рекордні 77 млрд 530 млн грн. чистого прибутку, що на 95,2 % більше, ніж у 2020 році. Доходи банків за 12 місяців склали 273 млрд 843 млн грн., тоді як роком раніше – 250 млрд 171 млн грн. Головними чинниками прибутковості банків у 2021 році стали подальше зростання операційної ефективності та істотне скорочення відрахувань до резервів. Найприбутковішим знову став державний Приватбанк, який заробив 35 млрд 50 млн грн (Таблиця 3).

Найприбутковіші банки України станом на 01.01.2022 року

№ з/п	Назва банку	Чистий прибуток банку (млрд.грн./млн грн.)
1.	АТ КБ «ПриватБанк»	35,05
2.	АТ «Райфайзен Банк Аваль»	4,858
3.	АТ «ПУМБ»	4,188
4.	МР Банк (Сбербанк)	3,897
5.	АТ «Укргазбанк»	3,82
6.	АТ «Альфа-банк»	3,072
7.	АТ «Універсалбанк»	3,072
8.	АТ «ОТП банк»	2,745
9.	АТ «Укрексімбанк»	2,683
10.	АТ «Сітібанк»	1,765
11.	АТ «КредіАгріголь банк»	1,553
12.	АТ «Укрсиббанк»	1,48
13.	АТ «Ощадбанк»	1,109
14.	АТ «А-Банк»	827
15.	АТ «Кредобанк»	796
16.	АТ «ПроКредит Банк»	765
17.	АТ «Банк «Південний»»	711
18.	АТ «Ідея Банк»	581
19.	АТ «Банк Кредит Дніпро»	561
20.	АТ «Айбокс Банк»	480,2

Однак внаслідок повномасштабної війни реалізація кредитного ризику призвела до збитковості банківського сектору вперше за останні п'ять років. Резерви за кредитними збитками зростатимуть й надалі. Щоб зберегти операційну ефективність, банки мають пристосувати свої бізнес-моделі до роботи в кризових умовах, а також належним чином відображати фінансові показники для збереження фінансової стійкості банківського сектору.

Розуміння своєї бізнес-спрямованості та чітка виражена стратегія подальшого розвитку з її досягнення є запорукою життєздатності банку. А успішний довгостроковий розвиток банку неможливо забезпечити без формування ефективної корпоративної політики, яка відноситься до рівня функціональних стратегій розвитку банківської установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство фінансів України. - Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>

2. Метлушко О.В. Напрями розвитку та вдосконалення корпоративного управління в банках / О.В. Метлушко, З.К. Сороківська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – С. 101-104.
3. Національний банк України. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

Прокопенко С.С.,

*здобувач вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н. Галушко Ю.П.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ НА ПРИКЛАДІ КОМПЛЕКСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ

Актуальність теми. Сучасні реалії в Україні спричинюють погіршення стану банківської діяльності, що призводить до зниження конкурентоспроможності банківської системи України. Конкуренція в сфері банківського бізнесу є рушійною силою в розвитку продуктивних сил. Ринок банківських послуг є одним із найбільш динамічних сегментів фінансового ринку, адже кількість суб'єктів банківського бізнесу, також спектр банківських продуктів, рівень сервісу та технологій постійно змінюється.

Постановка проблеми. Ринок банківських послуг змінюється під впливом зовнішніх викликів. Тому кожна банківська установа має своєчасно враховувати ці зміни, що дасть їй змогу отримати виграшні та пріоритетні можливості перед конкурентами та досягти високого рівня конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Для об'єктивного моделювання оцінки конкурентоспроможності банку щодо обслуговування клієнтів було проведено Інтернет-опитування серед споживачів банківських послуг за допомогою Google Форм (<https://forms.gle/qZcqWpXVXTxQMNRcA>).

Було отримано 110 анкет, які далі потрапили у розрахунки. Загалом респонденти були жителями 19 областей України та клієнтами 6 банків.

Оцінку конкурентоспроможності банків проводили за формулою [1]:

$$L_i = \sum X_{ik}$$

де L_i – комплексна оцінка конкурентоспроможності банку з номером i ;

$i = 1, 2, 3, \dots, n$;

n – кількість оцінюваних банків;

X_{ik} – оцінка i -го банку за критерієм k , для якісних критеріїв зазвичай приймається від 10 (найвища) до 1 (найнижча);

$k = 1, 2, 3, \dots, m$;

m – кількість критеріїв для оцінки банків;

Σ – знак суми.

За результатами опитування респонденти розмістили показники від найважливіших до менш важливих у порядку, вказаному у таблиці 1.

Ранг показників

Рейтинг показника	Показник оцінки	В скількох анкетах був поставлений на це місце
1	використання банком сучасних технологій в обслуговуванні (електронний банкінг: мобільна та Web-версія)	48/110
2	професійний рівень фахівців з обслуговування клієнтів	33/110
3	швидкість проведення платежів через касу, ТСО, електронний банкінг	36/110
4	розмір комісії, що стягується банком за надання послуг	24/110
5	надійність банку як платіжного агента	29/110
6	адаптованість до роботи в особливих умовах	42/110

Джерело: побудовано автором

Кожна із 110 анкет, заповнена респондентами була занесена до створеної бази даних через Google таблиці (https://docs.google.com/spreadsheets/d/1oyiC-khcmWYpzELoGDpaPtKDLvsoc_Dyl4QE6x2eLsg/edit?usp=sharing).

Ранги критеріїв від найбільш важливих було присвоєно з урахуваннями пропозицій респондентів. На основі отриманих відповідей від респондентів створено комп'ютерну базу даних оцінок за кожен ознаку конкурентоспроможності банку. Кожна оцінка респондентів була занесена до розробленої комп'ютерної бази даних. Для кожного банку було розраховано середній бал *Вх_{ik}*. Результати розрахунків представлені в таблиці 2.

На основі проведеного аналізу найбільш конкурентоспроможними банками є «Монобанк» з оцінкою в 55,62 балів; «Райффайзен Банк Аваль» з оцінкою в 51,2 балів; «ПриватБанк» з оцінкою в 48,66 балів та найменш конкурентоспроможним виявився «Укргазбанк» з оцінкою в 43,4 балів.

Висновки. Необхідність оцінки ринкової позиції банків є важливою як для окремого банку, так і для банківської системи в цілому. Привабливість банків для клієнтів безпосередньо впливає на покращення рівня руху капіталу, що в свою чергу визначає рівень конкурентоспроможності всієї банківської системи.

Таблиця 2.

Середній бал та сумарна кількість балів для кожного банку за
обслуговування клієнтів.

Рейтинг пок-ка	Показник оцінки	Monobank Universal Bank	ПриватБанк	Ощадбанк	Укргазбанк	УкрСиббанк	Райффайзен Банк Аваль
1	використання банком сучасних технологій (електронний банкінг: (мобільна та Web-версія)	9,97	8,84	7,25	7,8	6,11	8
2	професійний рівень фахівців з обслуговування клієнтів	9,44	8,31	8,25	6,6	8,11	9,2
3	швидкість проведення платежів через касу, ТСО або в електронному банкінгу	9,44	8,98	8,63	8,2	8,22	8,4
4	розмір комісії, що стягується банком за надання послуг	9,34	6,57	6,25	7,8	6,67	8,2
5	надійність банку як платіжного агента	9,09	8,29	8	7,4	9	8,8
6	адаптованість до роботи в особливих умовах	8,34	7,67	6,25	5,6	8,56	8,6
Усього		55,62	48,66	44,63	43,4	46,67	51,2

Джерело: розраховано автором [3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крухмаль О.В., О.А. Барановська. Конкуреноспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка. Електронний журнал «Ефективна економіка», № 5, 2014.
2. Google Form: Анкетування серед споживачів банківських послуг. URL: <https://forms.gle/7r5QghN6HZ5nXPTV9>
3. Google таблиці: Анкетування серед споживачів банківських послуг. URL: <http://surl.li/fotyx>

*Прокопенко С. С.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський рівень) вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: Орехова К. В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність іпотечного кредитування в Україні полягає в тому, що з 2022 році відбулися зміни та вплив на неї із-за воєнного стану на території України, тому є необхідність дослідження цих змін.

Мета дослідження цієї теми, полягає в необхідності проаналізувати діяльність банків на іпотечному ринку України, визначити її проблеми, особливості та дослідження перспектив розвитку іпотечного кредитування в Україні.

На сьогодні недостатньо досліджено перспективи розвитку цього виду кредитування. Необхідно під час вирішення таких завдань, як: пропозиції щодо розвитку, вивчення їх правових передумов, виокремлення проблем його поживлення, здійснення аналізу діяльності банківських установ на ринку України.

Виклад основного матеріалу. Українські банки видали 2009 іпотечних кредитів на загальну суму 1,96 млрд. грн. у 2022 році. Якщо порівнювати з 2021 роком, то це кредитування зменшилось в 5,3 рази за кількістю договорів та в 4,3 рази в грошовому вимірі. Ці дані відомі завдяки щомісячним опитуванням банків, про обсяги виданих людям іпотечних кредитів.

Національний банк України щомісячно оприлюднює підсумки опитувань банків про обсяги виданих іпотечних кредитів населенню. До початку війни в Україні, опитування здійснювалось у всіх банках на території України, але з 24 лютого 2022 року для деяких банків надсилання відповідей та процес анкетування було ускладнено. Тому, у файлі за 2022 рік, містяться дані з цією інформацією, яка була отримана від більшості діючих банків на території України, якою володіють іпотечні портфелі або здійснювали на протязі декількох років цей вид кредитування. На них також робляться відповіді за звітний період, і частка банків-респондентів змінюється із кожним новим файлом [2].

Більше половини іпотечних кредитів в Україні було надано в січні-лютому у 2022 році, до початку військового стану на території України. З вересня 2022 року попит на іпотечні кредити почав відновлятися. Банки видали 252 іпотечні кредити на загальну суму приблизно в 280 млн. грн., у вересні-листопаді, а 405 кредитів на пів мільярда гривень у грудні 2022 року. Від початку

повномасштабної війни в Україні, за грудень був найвищий місячний показник [1].

У червні по грудень 2022 року, укладених іпотечних договорів частка становить 99%, від усіх нових іпотечних кредитів купівлі житла.

Якщо досліджувати, де саме в Україні було видано за цей період більше іпотечних кредитів, то це 241 договір на загальну суму 345 млн. грн. - 43% від загального обсягу – в Києві та Київській області; 48 договорів на 60 млн. грн. – 8% – у Волинській області; 37 договорів на 50 млн. грн. - 6% - Вінницькій області та 54 договори на 47 млн. грн. - 6% - Чернігівській області. Банки можуть уточнювати відомості за попередні місяці, тож у наступних періодах можуть бути ретроспективні зміни.

З початку війни на територію України, було призупинено розгляд кредитних заявок за усіма кредитними послугами, у зв'язку з воєнним станом [4].

Клієнтам банків доступні іпотечні кредити різних типів, такі як: придбання житла на вторинному ринку; придбання нового житла та рефінансування на іпотечні кредити банків.

Банки здійснюють іпотечне кредитування на максимально на певних умовах, позичальник має право самостійно вибирати суму початкового внеску, приблизно від 20% або від 40%, оскільки кожен банк має свої вимоги.

Іпотечним фінансуванням доступне для фізичних так і для юридичних осіб, які ведуть підприємницьку діяльність. Для підприємців видається іпотечна позика при наданні розширеного пакета документів. Для цього необхідно додати виписка про зарібок за останні 6–12 місяців.

Послуга з рефінансування кредитних зобов'язань перед іншими банками, надає можливість клієнтам зберегти заставне майно, на яке було оформлено іпотеку в Україні, а також можливість на найвигідніших для людини умовах погасити заборгованість [3].

Не тільки на отримання безпосередніх житлових фондів здійснюється іпотечне фінансування. Можуть бути спрямовані кошти на самостійне будівництво «з нуля» або на здійснення капітального ремонту вже існуючої будівлі в Україні.

Фінанси надаються під 10,50% річних, якщо відбувся первісний внесок від 40% або вище, та виконання умови по надходженнях на рахунок клієнта банку, станом на 2022 рік. Ця можливість погашення кредиту довгостроково, воно дає можливість не здійснювати оплату додаткової маржі.

Висновки: тобто ми можемо сказати, що незважаючи на воєнний стан, українці знову почали з вересня активно брати іпотечні кредити завдяки державним програмам підтримки кредитування «Доступна іпотека» та «ЄОселя». За цими програмами позичальники можуть отримати іпотечні кредити під низькі відсотки 7% та 3% річних відповідно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іпотечне кредитування поступово відновлюється завдяки державним програмам – результати опитування. : веб-сайт. URL <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ipotechne-kredituvannya-postupovo-vidnovlyuyetsya-zavdyaki-derjavnim-programam--rezultati-opituvannya>
2. Обсяг іпотечного кредитування у грошовому вимірі знизився у понад 4 рази: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/16/697104/>
3. Національний банк відновлює щомісячну публікацію результатів опитування банків про обсяги наданих населенню іпотечних кредитів. Веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidnovlyuye-schomisyachnu-publikatsiyu-rezultativ-opituvannya-bankiv-pro-obsyagi-nadanih-naselennyu-ipotechnih-kreditiv>
4. Іпотечне кредитування поступово відновлюється завдяки державним програмам: веб-сайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/ipotechne-kredytuvannya-postupovo-vidnovlyuyet-sya-zavdyaky-derzhavnym-prohramam>

*Редзюк Є.В.,
к.е.н., доцент, старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (м. Київ)*

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І ЇЇ ВПЛИВ НА ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну відбулись значні зрушення в державній економічній, фінансовій та інвестиційній політиці. Їх оцінка та аналіз має на меті – з'ясувати, що було зроблено правильно, а які моменти необхідно вдосконалити. В цьому аспекті дане дослідження є актуальне і необхідне для подальшого більш системного соціально-активного розвитку України та, особливо її фінансово-інвестиційної сфери.

Відзначимо, що руйнівна війна 2022-2023 рр. призвела до прямих сум втрат України на більш як 125 мільярдів доларів США, а непрямі збитки досягають до 1 трильйона дол. США [1]. При цьому ВВП України знизився на рекордні 31,4% в 2022 р.; споживча інфляція виросла до 26,6%; відбулась і значна девальвація національної валюти – з 29 грн/дол. США перед вторгненням до 40 грн/дол. США [2]. До того ж близько 50% вітчизняної енергетичної інфраструктури постраждали від обстрілів в 2022 році. За даними Київської школи економіки станом на кінець 2022 р. в Україні зафіксували 143,8 тисячі зруйнованих внаслідок воєнних дій будинків. Найбільше – на Донеччині: 78,7 тис. будинків на 14,3 млрд дол. США, на Київщині – 22,8 тис. житлових будинків на 8,2 млрд млрд дол. США. У п'ятірці найбільш постраждалих регіонів за руйнуваннями житлового фонду – Донецька, Київська, Луганська, Чернігівська та Харківська області. Екологічні втрати також колосальні, тільки вартість обстеження та розмінування постраждалих від війни земель оцінюється в 436 млн дол. США. Вартість подальшої рекультивациі земель із пошкодженим родючим шаром ґрунту – у майже 40 млн дол. США. На цей процес можуть знадобитись десятиліття [3]. За даними ООН понад 8 млн. осіб населення України виїхали з країни, понад 5,3 млн. осіб внутрішньо переміщені, тому значна кількість бізнес-структур закрилась, або суттєво скоротило свою діяльність. Особливе занепокоєння викликає негативний вплив збройного конфлікту на зайнятість населення (безробіття за різними оцінками складає приблизно 30%); також знизилась активність і середня продуктивність праці малого та середнього бізнесу, що може призвести до їх банкрутства та зменшення процесів бізнес-діяльності.

Існуючі надскладні соціально-економічні умови України вимагають від органів державної влади стратегічно прорахованих стабілізуючих заходів із відновлення економічних процесів і пришвидшення повернення населення до їх

активної участі в економічних процесах. Державна фінансова політика, як дієвий інструмент, може суттєво посприяти цьому процесу. До того ж значні фінансові ресурси на війну і підтримку соціальної сфери Україні було б важко знайти, якщо б не допомога євроатлантичних партнерів. Так, в 2022 році від початку війни до державного бюджету України вдалося залучити макрофінансової допомоги на суму понад 32 млрд дол. США, із них 14 млрд дол. США – у формі грантів. Зовнішня допомога (гранти та кредити) покрила 1045 млрд грн бюджетних витрат, тобто 38,6%. За даними Міністерства фінансів України наша держава в 2023 році потребуватиме додатково близько 3 млрд дол. США щомісячного фінансування від іноземних партнерів, тому партнери від США і країн ЄС домовились виділити приблизно по 20 млрд. дол. США на ці заходи у формі грантів і пільгових кредитів (в 2023 р. планується від ЄС виділити 18 млрд. євро пільгових кредитів; від США планується отримати 13,2 млрд. дол. США у формі грантів та 10 млрд. дол. США у формі кредитів). При цьому кошти партнерів можна витратити лише на соціальні трансферти не пов'язані з сектором безпеки, оборони і відновлення інфраструктури. Тому Україні потрібно мати достатньо сильну економіку, щоб оплачувати працю правоохоронних органів, військових, воєнні закупівлі тощо, а також ті соціальні трансферти та витрати на відбудову зруйнованої інфраструктури, які не мають міжнародного донорсько-кредитного покриття [4].

Для забезпечення і стабілізації соціально-економічної сфери України під час війни доцільним є розширення механізмів фінансування, кредитування та інвестування широкого кола малого, середнього і крупного бізнесу в Україні. Під час війни державна політика визначає, формує і контролює ці механізми фінансового забезпечення, від її правильного лідерства в значній мірі залежить Перемога і швидке відновлення.

На жаль, запуску ефективних механізмів фінансування бізнесу і підтримки населення в Україні не спостерігається. Навпаки, відбулось призупинення всіх фінансово-інвестиційних каналів забезпечення потреб економіки України. Причина – слабкість гривні, її девальвація за рік війни склала майже 40% до дол. США і ризики війни зберігають тиск на обмінний курс. Також є труднощі з купівлею валюти під потреби бізнесу, відзначаються проблеми з панічним настроєм населення і подальшим вимиванням золотовалютних резервів. До того ж відзначається суттєвий відтік капіталу з України. У зв'язку з цим НБУ підняв облікову ставку до 25%, тому кредитування бізнесу за цих умов майже неможливе, а впровадження депозитних сертифікатів для банків з доходністю 20-23% суттєво знизило бажання фінансувати бізнес і населення банківською системою. Крім того, в 2022 році часто відбувалось емісійне фінансування ОВДП, що сприяло підвищенню цін в країні та суттєво тиснуло на вітчизняний валютний ринок. Все це в комплексі призвело до масштабного призупинення кредитування бізнес-структур, як крупного, так і малого й середнього бізнесу; більшість інвестиційних програм підприємств також було призупинено.

Кредитні урядові програми «5%-7%-9%» та «Робота» носять вузький і дуже локальний ефект, рівень падіння ВВП України підтверджує ці висновки.

Агресор у своїй фінансово-інвестиційній політиці задіяв інший підхід. Облікову ставку центробанк росії підняв з 9,5% до вторгнення, на рівень 20%, щоб стабілізувати ситуацію після вторгнення, а через 2 місяці війни потім поступово знизив до 9-7,5% (зараз 7,5%). Також запустив активний механізм бюджетного стимулювання імпортозаміщення та нарощування військово-промислового комплексу. Разом з високими цінами на енергоносії та значними проблемами з поступовим введенням санкцій проти росії, їй вдалося уникнути бюджетної кризи та вимивання золотовалютних резервів. За 2022 рік Світовий банк оцінює падіння ВВП росії лише на -3,5%. Економічний потенціал росії виснажитья при більш активній і дієвій санкційній політиці (повне ембарго на продаж нафти і газу, відключення від системи платежів SWIFT, блокування всіх зовнішньо-торговельних операцій і банків росії, повний вихід західних компаній з росії, заборона на науково-технічну співпрацю з іншими країнами світу, повноцінні вторинні санкції, вигнання з Радбезу ООН тощо).

На наш погляд, Україні також потрібно діяти більш рішуче і прагматичніше на фінансовому фронті, необхідне залучення євроатлантичних партнерів до стабілізації валютно-фінансового ринку України. Через МВФ, СБ, США, ЄС доцільно залучити на час війни пільгову траншову допомогу для утримання курсу. Ці заходи суттєво стабілізували б зростання цін, інфляційних очікувань, курсових коливань гривні до провідних валют світу. Крім того, державним органам влади активніше потрібно залучати грантове фінансування від структур ООН, від євроатлантичних партнерів на підтримку населення, відбудову житла, відновлення інфраструктури, фінансування мікро-, малого і середнього бізнесу. Такі заходи в значній мірі активізують внутрішній попит, посприяють пожвавленню економічних процесів. Очевидним разом з цим є суттєве зниження облікової ставки НБУ на рівень 6-8%, що дасть активний сигнал банківській системі України кредитувати бізнес і населення (деPOSITNІ сертифікати НБУ мають надавати дохідність банкам на рівні 0-5% і не більше). До того ж необхідно суттєво розширити існуючі кредитні урядові програми, особливо цінним є підтримка бізнесів, що виробляють продукцію з високою доданою вартістю на експорт. Інвестування коштів у перепідготовку національних кадрів під сучасні вимоги економіки також має бути пріоритетним завданням державної фінансової політики. Все це в комплексі, на наш погляд, посприяє зміцненню економіки України і її Перемозі у війні на більш здоровій фінансовій основі [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пряма сума втрат України від війни – понад \$125 млрд. Непрямі втрати – до \$1 трлн. / ТОВ «Finance.ua» / URL: <https://news.finance.ua/ua/pryama-suma-vtrat-ukrainy-vid-viyny-ponad-125-mlrd-nevernyami-vtraty-do-1-trln>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України / URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
3. Росія зруйнувала в Україні маже 144 тисячі будинків / Видання Район.Еко / 27 Грудня 2022 р. / URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/562133-rosiya-zruynuvala-v-ukraini-mazhe-144-tisyachi-budinkiv>
4. Сидоренко С. Порятунк в обмін на реформи: за яких умов Київ отримає гроші ЄС та США у 2023 році / Інтернет-видання "Європейська правда" / 16.01.2023 / URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/01/16/7154226/>
5. Редзюк Є.В. Стан, проблеми і чинники гальмування розвитку бізнес-активності в Україні / Збірник наукових праць "Стратегія економічного розвитку України", КНЕУ ім. В.Гетьмана. –2 (52) м.Київ, 2022. – с.35-48

*Ткачук Н. М.,
доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЕНТРОПІЯ У ФУНКЦІОНУВАННІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Характер поведінки економічних систем далекий від непорушної послідовності однорідних станів, адже в їх функціонуванні складно поєднуються повільні та швидкі стадії, відбувається консолідація, утворення та розпад структур. Внаслідок цього порушується впорядкованість поведінки системи, стають надчутливими навіть дуже слабкі збурення, які можуть породити принципово інший режим поведінки складових елементів еволюціонуючої системи. В контексті синергетики, нерівноважна економічна система з плином часу піддається складним перетворенням і набуває впорядкованого режиму функціонування.

Під потужним натиском глобальних і національних інституційних факторів середовище функціонування банківської системи наповнене різноманітними коливаннями, які впливають на її функціонування та поведінку її елементів (банків). Зокрема, зростає ризик посилення хаосу, невизначеності та послаблення стійкості функціонування, погіршується конкурентоздатність й підвищується ймовірність банкрутства банків. За таких умов розвиток банківської системи все більше набуває ознак нелінійності з характерними раптовими змінами векторів, повільними та швидкими, плавними та різкими фазами руху.

Еволюційному розвитку банківської системи притаманна динамічна «гра» хаосу та порядку, внаслідок якої за певних обставин стають можливими самоорганізаційні процеси в системі. Внаслідок цього, в мінливому середовищі банківська система піддається якісним змінам і перебудові: зміщуються швидкі й повільні фази розвитку, створюються та зникають структури системи. Це зумовлює необхідність з'ясування економічної природи та характерних властивостей ентропійної залежності функціонування банківської системи від кількості введеної до її середовища управлінської інформації. Тому, пізнання й інтерпретація умови самоорганізаційних процесів у функціонування банківської системи має не лише теоретичну, а й практичну цінність для проектування можливих наслідків консолідації банків й утворення в результаті цього синергетичних ефектів.

Відтак, вважаємо за необхідне виявити умову самоорганізаційних процесів у банківській системі й дослідити можливі варіанти впливу рівня насиченості інформацією банківської системи на стан її рівноваги та впорядкованості.

В нерівноважних середовищах втрата енергії компенсується її надходженням ззовні, саме завдяки цьому й відбувається процес самоорганізації системи [1]. Принциповою умовою процесу самоорганізації банківської системи є переведення системи в нерівноважний стан, що можливо лише в тому випадку, коли система обмінюється зі своїм зовнішнім середовищем матеріально-енергетичними, фінансовими та інформаційними потоками й є досить чутливою до зовнішніх збурень. При цьому слід враховувати, що за умови нелінійності таких процесів навіть дуже незначні зовнішні збурення внаслідок їх багаторазового повторення й посилення можуть породжувати масштабні структурні зміни в системі.

Ентропія є доволі складним для розуміння поняттям фізики, трактування її сутності залежить від того як дослідники розглядають складну економічну систему, тому, ентропія не є суто властивістю системи, оскільки залежить від суб'єктивного бачення дослідників. Скористаємося запропонованою відомим дослідником Г. Ферстером поняттям відносної ентропії (міри впорядкованості), що дає можливість з'ясувати момент настання порядку чи хаосу в системі. Відтак, міра впорядкованості банківської системи може бути охарактеризована так [2]:

$$R = 1 - (H / H_m), \quad (1)$$

де H – ентропія джерела інформації;

H_m – максимально можлива ентропія джерела інформації;

R – міра впорядкованості (відносна ентропія) системи.

Аналізуючи наведену формулу 1 зазначимо, що величина показника міри впорядкованості (відносної ентропії - R) перебуває в інтервалі від 0 до 1, тому її граничні значення ($R=0$) відповідають відсутньому порядку в системі й характеризують міру ентропії, або показують досконалий порядок, коли $R=1$ і рівень ентропії дорівнює 0 [2].

Нелінійна динаміка уможливорює розкриття сутності процесу самоорганізації банківської системи як ланцюжку окремих фаз порядку та хаосу, які послідовно в процесі її функціонування змінюють одне одного. Самоорганізація банківської системи передбачає доволі складні типи її поведінки – відбуваються постійні переходи системи від рівноважного до нерівноважного станів, які за синергетичної методології відомі як «нерівноважні фазові переходи». Головною передумовою самоорганізаційних процесів у банківській системі є її ентропійна природа, що передбачає динамічні зміни порядку й хаосу. В дослідженні економічної природи та характерних рис самоорганізації банків виявляє себе ентропійна залежність стану розвитку банківської системи від кількості введеної до неї управлінської інформації. Тому подальших досліджень потребують питання виявлення ефекту функціонування банківської системи від показника її ентропії (міри впорядкованості поведінки).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирилюк Є. М. Процалкіна А. М. Методологія дослідження процесів трансформації економічних систем у сучасних теоріях. *Механізм регулювання економіки*. 2011. №4. С. 172-179.

Цовма Б.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Оніщенко І.О.,

*PhD, старший. викладач,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЮ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Одним з найбільш ефективних підходів до комплаєнс-контролю є ризик-орієнтований підхід, який дозволяє виявляти та запобігати можливим порушенням регуляторних вимог на ранніх етапах. Однак для успішного запровадження ризик-орієнтованого підходу до комплаєнс-контролю необхідно мати достатній рівень транспарентності та доступності інформації про фінансовий стан та діяльність суб'єктів господарювання. Це є однією з особливостей трансформаційних процесів у фінансовій системі країни, які потребують підвищення прозорості діяльності банківських установ [1].

Актуальність дослідження полягає у необхідності аналізу та оцінці сучасних підходів до комплаєнс-контролю в банківському секторі. Зокрема, потрібно дослідити ризик-орієнтований підхід до комплаєнс-контролю, технології, які використовуються в сфері комплаєнс-контролю, та впровадження регуляторних вимог.

Основним завданням дослідження є аналіз сучасних підходів до комплаєнс-контролю в банківському секторі. Зокрема, визначення особливостей ризик-орієнтованого підходу до комплаєнс-контролю, оцінка використання технологій у контролі за дотриманням регуляторних вимог, а також аналіз процесу впровадження регуляторних вимог в банківському секторі.

В сучасних умовах глобальної невизначеності, банки стикаються зі значними викликами, пов'язаними зі збереженням стійкості корпоративного управління. Крім того, у зв'язку зі зростанням конкуренції та посиленням регулювання в банківській галузі, зростає ризик порушення правил та норм, що може призвести до негативних наслідків для банку та його клієнтів.

У таких умовах, роль комплаєнс-контролю стає все більш актуальною для забезпечення стійкості корпоративного управління банку. Комплаєнс-контроль включає в себе систему контролю та виконання правил та норм, які стосуються діяльності банку, з метою запобігання порушень та негативних наслідків для банку та його клієнтів.

Комплаєнс-контроль є необхідним елементом у банківській діяльності, оскільки сприяє дотриманню нормативно-правових вимог та запобіганню

ризиків. Проблема комплаєнс-контролю на макрорівні банківського сектору є актуальною в Україні та потребує досліджень та критичного аналізу його нормативної бази в країні [2].

Комплаєнс-контролю може включати розробку та впровадження корпоративної політики та стандартів на місцевому рівні для керівництва діяльністю компанії чи організації [3]. Ці політики та стандарти мають відображати відповідні закони та нормативні акти, що регулюють галузь, а також будь-які етичні чи професійні стандарти, які застосовуються.

Беручи до уваги європейський вектор розвитку та основні принципи політики євроінтеграції банківського сектору України, постає потреба запозичити міжнародний досвід з організації комплаєнс-контролю з метою забезпечення ефективного регулювання та нагляду за фінансовим сектором.

В міжнародній практиці комплаєнс-контроль це особлива культура, в якій знаходять відображення такі принципи впровадження його функцій [4], котрі також доцільно запроваджувати в українському бізнес сегменті:

- принцип незалежності, що передбачає тісну взаємодію групи комплаєнс-контролю з іншими структурними підрозділами. Такий підхід сприяє виявленню ризиків з комплаєнсу на ранніх стадіях і спрощує процес контролю за дотриманням правил та стандартів;

- принцип розподілу: у банківських установах чи фінансових організаціях такі функції можуть бути розподілені між підрозділами, при цьому визначають відповідальних осіб для забезпечення контролю;

- чітка підзвітність співробітників функції комплаєнс-контролю, що працюють у підрозділах;

- унеможливлення конфлікту інтересів. Незалежність керівника служби комплаєнс і будь-якого іншого співробітника, що реалізує ці функції, може бути порушена в разі конфлікту інтересів між функціями комплаєнс та іншими функціями співробітника;

- доступ до будь-якої внутрішньої інформації. Однією з важливих функцій відповідальної особи з комплаєнсу є можливість отримання доступу до будь-якої внутрішньої інформації. В цьому контексті він має право самостійно звертатися до будь-якого співробітника, служби або підрозділу установи з метою отримання доступу до записів або файлів, необхідних для безперешкодного виконання своїх обов'язків з комплаєнсу та мінімізації ризиків;

- якісне кадрове забезпечення. Для ефективного виконання своїх обов'язків відповідальні працівники служби комплаєнс повинні мати достатню кваліфікацію, досвід, професійні та особисті якості;

- взаємодія з регулюючими і наглядовими органами.

Розробка ефективної системи комплаєнс-контролю в банку має бути пріоритетним завданням, у іншому випадку, це може спричинити низку негативних наслідків, які вплинуть на фінансову стійкість банківської установи, її ділову репутацію та конкурентоспроможність. До таких наслідків відносять

втягнення банку до незаконної діяльності клієнтів, застосування до банку санкцій (попереджень, штрафів), припинення кореспондентських відносин з таким банком, відкликання ліцензії. [5].

Оцінка ефективності такого контролю передбачає функціональну діяльність служби комплаєнс-контролю, зокрема, перевірку відповідності діяльності банку законодавству та стандартам, контроль за дотриманням банком внутрішніх процедур.

З метою вдосконалення підходів до комплаєнс-контролю в банківському секторі, можна використовувати наступні рекомендації:

- формування внутрішньобанківських документів та політик на основі системи внутрішнього контролю;

- розробка та закріплення на локальному рівні підприємства корпоративної політики, стандартів у сфері діяльності. Впровадження якісно нового підходу щодо управління функціональними ризиками через комплаєнс-контроль є доцільним з точки зору ефективності та рентабельності [5];

- застосування комплаєнс-контролю з урахуванням законодавчого регулювання в українських банках та формування відповідних функцій служби комплаєнс-контролю в банках;

- використання теоретико-методичних аспектів комплаєнс-контролю для обґрунтування підходів до корпоративного управління.

В цьому контексті рекомендаціями щодо вдосконалення підходів до комплаєнс-контролю в банківському секторі є вдосконалення підходів щодо організації та функціонування служби комплаєнс-контролю в банку. Також важливо формувати внутрішньобанківські документи щодо системи внутрішнього контролю та підвищувати культуру корпоративного управління. Крім того, до функцій комплаєнс-контролю варто зарахувати розробку та закріплення на локальному рівні підприємства корпоративної політики та стандартів у сфері діяльності. Важливим є також вирішення актуальних проблем комплаєнс-контролю в українських банках, щодо законодавчого регулювання та формування функцій служби комплаєнс-контролю.

В умовах глобальної невизначеності актуальним і важливим завданням є покращення та вдосконалення систем комплаєнс-контролю для забезпечення стійкості корпоративного управління банківських установ. Питання вдосконалення систем комплаєнс-контролю потребують подальшого дослідження та аналізу сучасних підходів, аби забезпечити банківський сектор надійним та ефективним механізмом контролю за дотриманням законодавства та регулятивних вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Azarenkova, G., Dziubliuk, O., Korneev, V., Golovko, O., & Onishchenko, I. (2022). Diagnostics of transparency of Ukrainian banking

- institutions using multivariate analysis methods. *Scientific Horizons*, 25(8), 85-105. [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(8\).2022.85-105](https://doi.org/10.48077/scihor.25(8).2022.85-105)
2. Мулик А. Питання економіко-правових передумов виникнення і розвитку комплаєнсу в сфері банківської діяльності / А. Мулик. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 1 № 73. – 2022. – С. 134–140.
  3. Михайленко О.В., Риштун Х.Ю. Ефективна система побудови комплаєнс-контролю в банківських установах. Проблеми системного підходу в економіці. 2018. № 3 (65). С. 120–126.
  4. Москаленко Н. В. Впровадження комплаєнс-аналізу фінансового моніторингу в банківських установах / Н. В. Москаленко // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2015. – № 2(69). – С. 115–123.
  5. Сівкова К. О. Міжнародні стандарти організації комплаєнс-контролю в банках / К. О. Сівкова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – № 17. – С. 582-586.

Шацька Н. А.,
здобувачка другого рівня (магістерської) вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К. В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна

ЛІЗИНГ ЯК ФОРМА ОНОВЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ВИРОБНИЦТВА. ЙОГО ФОРМИ ТА ВИДИ

Актуальність теми. Сьогодні в Україні діяльність підприємств неможлива без використання активної інвестиційної діяльності. Проте, в сучасних умовах підприємствам досить складно залучати інвестиції. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування лізингу, який є інноваційним рішенням для оновлення основних засобів в умовах обмеженого фінансового забезпечення.

Постановка проблеми. Оскільки лізингові відносини є досить новими в сучасній економіці, це зумовлює необхідність його подальшого дослідження. Особливу увагу їх дослідженням займалися багато науковців, серед яких Бурковська А. В. [1], Н.І. Верхоглядова, І.В Кононова, О.М. Кубецька, Є.В. Коваленко-Марченкова [2], Колесник М.С. [3], Разумова Г. В., О. В. Оскома, В. В. Волощук [4] та інші. Однак, в їх наукових працях не існує єдиного підходу щодо розвитку лізинг як форми оновлення технічної бази підприємства на сучасному етапі.

Мета. Проаналізувати сучасний стан лізингу, а також визначити його шляхи вдосконалення як форма оновлення технічної бази підприємства в Україні.

Викладення основного матеріалу. В Україні, ринок лізингових послуг знаходиться на стадії становлення та постійного потребує технічного оновлення, але порівняно з іншими країнами розвиток залишається на низькому рівні.

Аналізуючи поточний стан надання лізингових послуг в Україні, а саме: кількість юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу, можна відзначити, що у 2022 році вони зменшилися порівняно з попередніми роками (табл. 1) [3].

Таблиця 1.

Кількість юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу

Тип установи	2020	2021	2022
Юридичні особи – лізингодавці	104	104	105
Фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу	531	487	489

Так, станом на 2022 рік ліцензію на надання послуг з фінансового лізингу мали 594 компанії, кількість юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги, складає 105 юридичних осіб – лізингодавців, а фінансових компаній – 489. Тому існує об’єктивна необхідність розвитку лізингу, що унеможливило залучення приватних інвестицій для фінансової підтримки підприємств [3].

Існує два основних видів лізингу:

– фінансовий лізинг, полягає в набутті права володіння та користування майном на тривалий термін, після закінчення терміну якого орендоване майно переходить у власність клієнта.

- оперативний лізинг, коли закінчується термін дії договору, орендоване майно не переходить у власність клієнта, а повертається лізинговій компанії [2].

Тому лізинг слід розглядати як операцію з передачі майна, що є власністю лізингодавця, у користування лізингоодержувача з його ініціативи.

У класичному договорі лізингу беруть участь три сторони: лізингодавець, лізингоодержувач, постачальник майна, відносини між якими наведено схематично на рис. 1.

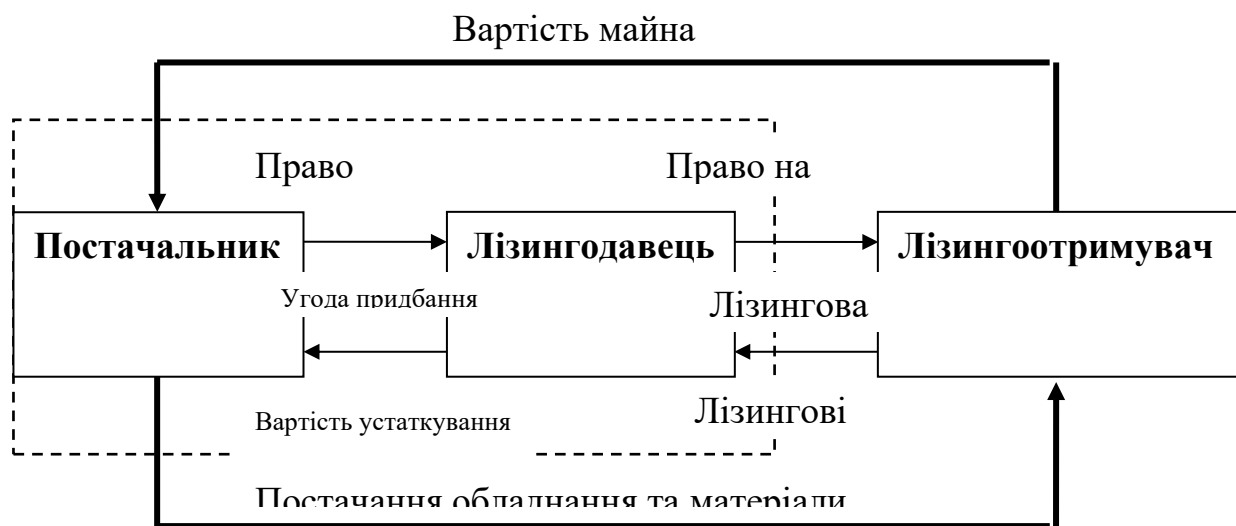

Рис. 1. Процес проведення лізингової операції
Джерело: сформовано на основі [1].

Процес лізингової операції полягає в наступному: майбутній лізингоодержувач, який не має власних коштів, звертається до лізингової компанії з пропозицією укласти договір лізингу. Відповідно лізингоодержувач обирає продавця, який має необхідне майно, а лізингодавець набуває права власності на нього та передає майно лізингоодержувачу у тимчасове володіння і користування за відповідну плату на підставах, передбачених договором. Після закінчення строку дії договору, залежно від його умов, майно повертається лізингодавцю або переходить у власність лізингоодержувача [1].

Взагалі фінансовий лізинг як вид підприємницької діяльності є дуже важливим, оскільки для виробників розширює можливості реалізації власної продукції, особливо дорогої [5]. Для лізингодавців лізинг є більш економічно вигідною формою передачі майна на найм через високий рівень лізингових платежів.

Отже, можна зробити висновок, що тематика лізингу є досить актуальною, адже це відносно новий та перспективний напрямок підприємницької діяльності. На сьогодні роль лізингу дуже важлива у світовій економіці, і вона може зробити великий внесок у розвиток економіки країн світу. Проте слід зазначити, що лізингова діяльність потребує постійного вдосконалення та належного державного регулювання. Багато країн мають позитивний досвід ефективного використання лізингу, що може стати хорошим поштовхом для розвитку лізингу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурковська А. В. Стан і перспективи українського ринку лізингу в умовах технічного прогресу. *Науковий вісник Івано Франківського національного технічного університету нафти і газу*. Економіка та управління. Івано-Франківськ, 2020. № 1. С. 133-142.
2. Верхоглядова Н. І., Кононова І.В, Кубецька О.М., Коваленко-Марченкова Є.В.. Управління структурними змінами в системі економічного формування сталого розвитку. *Науковий вісник Національного Гірничого Університету*, Економіка та менеджмент. Дніпро, 2022. № 2. С. 135–141.
3. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 2022 рік за даними Державного реєстру фінансових установ. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q> (дата звернення: 09.03.2023)
4. Колесник М.С. Лізинг – альтернативні фінансові операції для виживання українських авіакомпаній під час закриття повітряного простору в умовах ведення війни. *Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 26 трав. 2022 р., Київ, 2022. С. 60-62.*
5. Разумова Г. В., Оскома О. В., Волощук В. В. Лізингова діяльність: проблеми та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2021. №7. С. 202–207.

*Шацька Н. А.,
здобувач другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н, доцент Гнип Н. О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний стан розвитку економіки України та її інтеграція у світовий економічний простір вимагає пошуку нових шляхів функціонування підприємств. Ефективність діяльності залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства. У зв'язку з цим у сучасних умовах господарювання зростає роль механізму управління капіталом підприємства.

Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних з управлінням капіталом підприємств, розглянуто в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Д.С. Бутенко, Ю.Д. Шеянова [1], С. О. Домбровська, І. С. Лапіна [2], О. Ю. Єгорова, Ю. В. Єгорова [3], В. М. Кремень [4], Н. П. Лубкей [5]. Однак, в їх наукових працях не існує єдиного підходу щодо управління капіталом підприємства на сучасному етапі. Тому необхідно проаналізувати сутність управління капіталом підприємства та визначити шляхи розкриття його функціональних можливостей у сучасних умовах.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства багато в чому залежить від обсягу капіталу, присутність якого сприяє сталому розвитку, забезпеченню фінансової стійкості та стабільності функціонування, досягненню певного рівня конкурентоспроможності, платоспроможності та інвестиційної привабливості. І тоді кінцевим результатом зазначених буде створення ефективної системи управління капіталом підприємства, яка б дозволяла виконувати певні стратегічні цілі й завдання його функціонування.

Управління капіталом підприємства, як і весь процес управління, залежно від термінів, має два напрями: стратегію і тактику управління. Під стратегією розуміється залучення додаткових фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази. Тактика управління полягає у виборі оптимального рішення та методів його реалізації в існуючій ситуації [2].

Механізм управління капіталом підприємства передбачає :

- визначення певних цілей та завдань управління капіталом;
- ефективність аналізу усіх видів капіталу;
- розробка шляхів покращення процесу управління капіталом;
- розробка продуктивного методу управління високоліквідними оборотними активами;
- розробка спільної стратегії управління капіталом;

– використання прибуткових методів і моделей у процесі управління капіталом [3].

Головними напрямками управління капіталом підприємства поділяються на управління власним капіталом, залученим капіталом та позиковим капіталом. Поєднання власного і позиченого капіталу у своїй діяльності формує структуру капіталу, яка формує багато аспектів фінансової, операційної та інвестиційної діяльності та справляє активний вплив на кінцеві результати цієї діяльності [4].

У сучасній практиці українських підприємств використовуються такі методи управління капіталом, як:

– планування, дає процес, який передбачає розробку системи планів його формування та розподілу з урахуванням найбільш ефективних напрямів використання.

– оперативне управління капіталом, дає вибір найбільш оптимального рішення та методів його реалізації для конкретної економічної ситуації для його фінансування.

– моніторинг системи управління грошима, являється процесом систематичного збору інформації про параметри управління грошима, яка може бути використана для вдосконалення процесу прийняття рішень [1].

Процес управління капіталом підприємства здійснюється у визначеному порядку за етапами, що наведені на рис. 1.

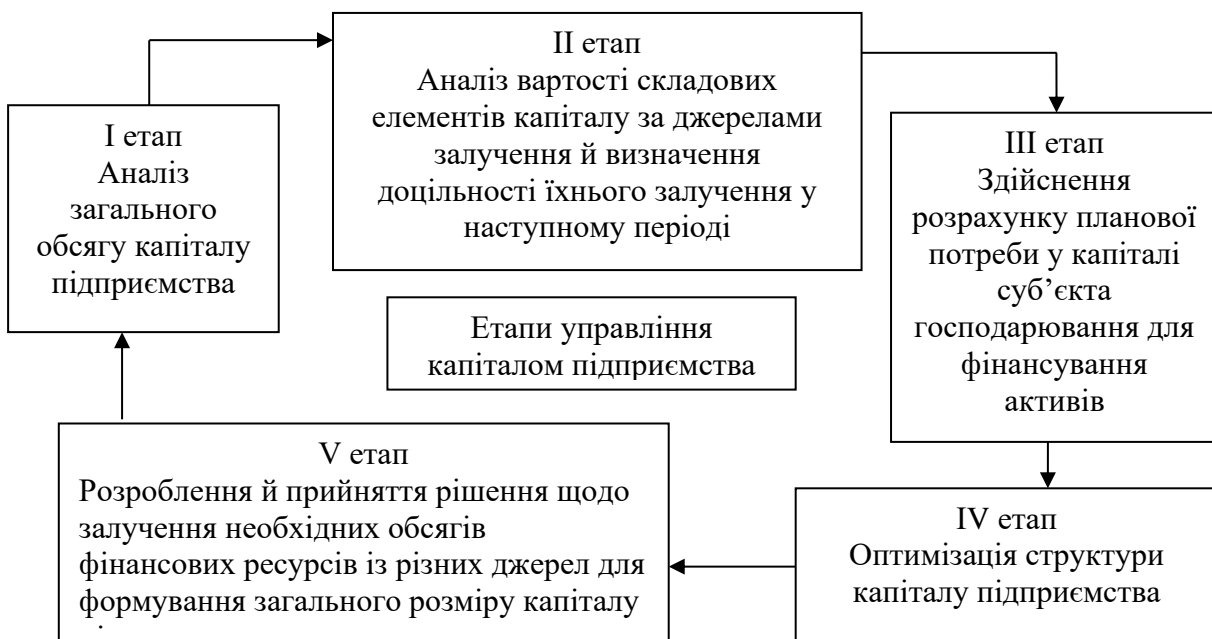

Рис. 1. Основні етапи управління капіталом підприємства

Джерело: сформовано на основі [5].

На першому етапі необхідно вирішити питання про необхідність оптимізації капіталу, проаналізувати цілі та завдання, виявити перелік основних джерел зовнішньої та внутрішньої інформації.

На другому етапі аналізується вартість усіх елементів капіталу за джерелами їх залучення, а потім визначається необхідність і доцільність їх використання в наступному періоді [5].

Третій етап передбачає розрахунок планових показників формування капіталу для фінансування активів підприємства.

Четвертий етап передбачає оптимізацію капіталу підприємства, а саме визначення найбільш оптимального співвідношення складових елементів капіталу. Оптимальна структура капіталу, дає співвідношення власних і позикових фінансових ресурсів, яке забезпечує найбільш оптимальне поєднання фінансового ризику та прибутковості, а також сприяє максимізації ринкової вартості підприємства.

На п'ятому етапі відбувається розробка та прийняття рішення про залучення необхідних обсягів фінансових ресурсів з різних джерел для формування загального розміру капіталу підприємства.

Реалізація вищезазначених етапів сприяє підвищенню рівня управління капіталом та ефективності підприємства в цілому.

Таким чином, в сучасних умовах економіки ефективне управління капіталом підприємства є важливою складовою частиною фінансового менеджменту підприємств й має сприяти забезпеченню їх фінансової стійкості, ефективності діяльності та мінімізувати ризики їх функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко Д.С., Шеянова Ю.Д. Формування механізму організаційного капіталу суб'єктів підприємництва. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 175-179
2. Домбровська С.О., Лапіна І.С. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку: монографія. Харків: Діса плюс, 2020. 256 с.
3. Єгорова О.Ю., Єгорова Ю.В. Головні завдання управління капіталом підприємства. *Вісник Харківської національної академії міського господарства імені О.М. Бекетова*. Харків, 2017. [Електронний ресурс]. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/32585/1/114.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).
4. Кремень В.М. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Економіка*. 2020. № 11. С. 19-22.
5. Лубкей Н.П. Теоретичні засади управління капіталом підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т 1. №1. С. 38-45.

РОЗДІЛ 3.

ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Cherniavska I.S.,
senior lecturer,

*Department of Management, Business and Professional Communications,
Karazin Banking Institute V.N. Karazin Kharkiv National University;*

Bachmaniuk D.,
student,

*Department of Management, Business and Professional Communications
Karazin Banking Institute V.N. Karazin Kharkiv National University*

WHICH LANGUAGES WILL OFFER THE GREATEST POTENTIAL FROM A BUSINESS PERSPECTIVE DURING THE NEXT SEVERAL DECADES?

Language is one of the most important factors in business. It is known that extensive understanding of the mother tongue and culture can help optimize success in diverse overseas markets. Nowadays, with the advent of global uncertainty, the arena of "world languages" is constantly changing. For example, Eastern languages are gaining popularity. Moreover, they are expected to be just as in demand as European ones soon. Therefore, the question of which languages will offer the greatest potential from a business perspective during the next several decades is as relevant as ever.

Without a doubt, English is the dominant business language. Commerce is booming in the United Kingdom and the United States since they are two of the major political forces on the globe. De jure, or by law, 55 nations recognize English as an official language. That is 28.5% of all the nations in the world. When we take into account countries where English is an official language de facto (not recognized by law), the number rises to 75, which is around 39%. Additionally, out of the estimated 1,531,179,460 persons in the world who speak English, 77.5% are Internet users [1]. Subsequently, English is currently the most widely used online language. Furthermore, it is predicted that 2 billion people will speak this language by 2050.

Mandarin Chinese is supposedly challenging, but the benefits far exceed the downsides. There are 900 million native speakers of the Mandarin language, and 1.4 billion can speak it fluently worldwide. Furthermore, China is a major player on the international stage. As Mr. Mann said, "At that pace, China will still be responsible for 35% of global growth, which is the biggest single contributor of any country and three times more important to global growth than the US." [2]. According to some estimates, this country may have the world's leading economy by 2050. As expected, the number of multinational corporations looking for executives who speak Mandarin has increased by 35% over the previous year [3]. For example, only 36% of UK employers said they were satisfied with their employee's language skills in a 2013 report by the Confederation of British Industry. The study made by the Department for Business, Innovation & Skills in 2014 estimates that language and cultural barriers are costing the UK economy up to £48 billion per year. And as China is a fast-developing market

that the UK has a huge trade deficit with, Mandarin speakers will not only be in high demand by UK companies, but also be essential to future-proofing the UK economy [4]. At last, well-known American business magnate Warren Buffett, who ranked as the world's wealthiest person in 2008 and the third wealthiest person in 2011, once said: "The 19th century belonged to Britain, and the 20th century to the United States, and the 20th century belongs to China. My advice: make sure your kids learn Chinese".

In addition, if you want to grow your business internationally, learning Spanish will be useful. Even though Spain's economy has struggled recently, it is currently recovering, offering investors incredible business chances. For example, according to the British Council, 34% of business communication in the UK is conducted in Spanish. Besides, it is the official language of more than 20 nations. As a native language, it is ahead of English, but behind Mandarin Chinese. So, the business advantages of learning Spanish can be strengthened by an examination of the economic potential of Spanish-speaking nations and areas. For example, Mexico is the top exporter in Latin America and has the fifteenth-largest economy in the world. Or Argentina, which has a highly educated populace, an agricultural industry focused on exports, and a varied industrial base. And moreover, this country has the second-largest national economy in South America. Therefore, the benefits of studying Spanish are clear to observe.

The Arabic language has increased by 2500% in the previous 10 years, in accordance with the demographics [5]. Likewise, it has even crossed the benchmark established by English and Spanish. Furthermore, the number of Arabic-speaking Internet users has grown by 9,348 percent in the last twenty years [1]. This is the highest index among all countries in the world. The reason, as expected, is that the Middle East's economy is expanding. And without a doubt, Arabic is a key to building valuable business relationships in wealthy countries like Qatar and the United Arab Emirates. There are a lot of employment options as well. It is worth mentioning that U.S. government agencies are seeking proficient Arabic speakers now more than ever. Learning Arabic will not only help you advance in your government career, but it will also help you advance in any industry, including business, engineering, medicine, and international relations.

To conclude, in order to better grasp the target market and the needs of the local consumer base, entrepreneurs should investigate the best language to learn for business. Besides that, graduates with multilingual skills will have a considerable advantage in today's job market. Overall, English is the most necessary and frequently required language in current business operations. Nevertheless, most researchers emphasize Chinese in forecasting demands for the next several decades. In the upcoming ten years, many expect it will replace English as the "lingua franca" of Asia. So, the need for businesses to have Chinese-speaking team members is growing rapidly. Arabic and Spanish are expected to gain in prominence in the future as regions, that speak these languages, will develop as manufacturing hubs and grow as sales markets.

REFERENCE

1. Miniwatts Marketing Group. (2021). The Agile Manifesto: the Past, Present, and Future. Available at: <https://www.internetworldstats.com/stats7.htm> (accessed 16 March 2023). (in English)
2. BBC News service. (2019). China anniversary: How the country became the world's economic miracle. Available at: <https://www.bbc.com/news/business-49806247> (accessed 15 March 2023). (in English)
3. Big language solutions. (2022). The 7 Best Languages To Learn. Available at: <https://biglanguage.com/blog/the-7-best-languages-to-learn/> (accessed 13 March 2023). (in English)
4. Generation UK: China Network. (2016) How to Master the Most Important Language of the 21st Century. Available at: <https://www.linkedin.com/pulse/how-master-most-important-language-21st-century-nishat-ali> (accessed 13 March 2023). (in English)
5. The language doctors. (2021). 10 Best Languages to Learn for Business Globally. Available at: <https://thelanguagedoctors.org/best-languages-to-learn-for-business/> (accessed 15 March 2023). (in English)

*Cherniavska I.S.,
senior lecturer,*

*Department of Management, Business and Professional Communications,
ERI "Karazin Banking Institute" V. N. Karazin Kharkiv National University;*

*Sektym T.A.,
student,*

ERI "Karazin Banking Institute" V. N. Karazin Kharkiv National University

TYPES OF CONFLICTS IN AN ORGANIZATION AND THE WAYS OUT OF THEM

Working in an organization is not easy, relationships are often difficult. This is inevitable because their understandings are intertwined and people become rivals. From this perspective, organizational conflict management is an important component of personal and corporate relationships.

There are many reasons for conflict. Due to limited resources and unclear objectives, the process of exchanging ideas between participants often leads to conflict. "However, when a conflict is handled effectively using the right approaches, these negative manifestations of conflict are avoided, as a successful resolution of conflict increases the trust-ability of concerned parties to support, secure, and collaborate in the future, which is essential for the development of quality relationships".[1]

Conflicts can be divided into work conflicts and relationship conflicts. Work conflicts are related to the content and purpose of work, while relationship conflicts are related to relationships with other people who are not the content of work. "Formation developed by Spanish researchers focuses on four main components: interaction in conflict situations, individual self-control, improvement of interpersonal relations, and conflict resolution strategies." [2]

There are several types of conflict management: avoidance (refusing the existence of conflict and unwillingness to understand or correct its causes); compromise (each side must give something to resolve a possible way out of a conflict); acceptance (they put the needs and interests of others ahead of their own in order to improve the satisfaction of the other party); cooperation (an approach to problem solving that allows concessions to be made when filing claims).

However, when people disagree, they hide about it and assume they are right. Social psychologists call this tendency "ugly realism." It is important to resist this unusual reaction. Of course, you don't have to agree with your colleagues about what happened and who is responsible for it. Instead of wasting time arguing about which interpretation is correct, it's better to focus on the truth. "The process of conflict management largely depends on the position taken by the participant of the interaction, on his own interests as well as on what means he uses to prevent the escalation of the conflict." [3]

Summing up, we can say that conflict is an inevitable daily phenomenon in the organization. It is necessary to be able to effectively manage conflicts in order to strengthen mutual trust and better understand colleagues. It is necessary to avoid deepening the conflict in order not to cause a strong negative reaction in the opinion of different parties and not to blame anyone, because this will spoil the atmosphere.

REFERENCE

1. W. O. Odiwo, S. O. Akhor, P. E. Egielewa, W. O. Olley, N. M. Agol, D. C. Ozuomode. Intergroup communication, conflict handling style and the quality relationship of multinational firms with oil producing communities Journal of Governance & Regulation. 2022. Vol. 11, Issue. 4. P. 78–89.
2. Miguelanez O., Sanchez T., Maria E., Conde R., Jose M. Conflict resolution professional skills: Efficacy of a program for competence improvement *Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*. 2017. Vol. 28, № 3. P. 30– 47.
3. V. Chychun, H. Polianko, N. Maksymiuk Theoretical fundamentals of the concept of corporate cultural culture as a factor of conflict prevention at the enterprise 2022. Issue. 1. P. 141-153.

*Petryna M.Yu.,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of
Management and Administration
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
Sabadosh V.V.,
higher education student, first (bachelor) level of higher education,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN RESTAURANT BUSINESS DEVELOPMENT

In today's conditions, the field of service has undergone significant changes. During the period of the Covid-19 disease and during the war, the restaurant business experienced severe restrictions on its activities, and in some places - a complete suspension of activities for an unlimited period. After the decrease in the incidence of the virus, the work of restaurants and cafes could not normalize due to the increased level of sanitary and hygienic requirements. In the current war situation, the service sector in general suffers significant losses: restaurants cannot function normally, cannot issue orders due to instability, there is no such demand for the product as it was in pre-war times. This greatly affects the results of enterprises. Therefore, the formation of the market in Ukraine requires new economic thinking, new approaches to managing the economy and restaurant activity, which should focus on innovations and the development of innovative activities that can facilitate the work of cafes at any time, regardless of the situation.

The emerging idea of our research is to prove the interconnectedness and mutually determined sustainability of the restaurant's functioning through the introduction of innovations in the field of service (restaurant business).

Recently, the issue of the introduction of innovations and their impact on the organization's activities has attracted the greatest interest. This is explained by the fact that the customer's choice, when buying or consuming a certain product, depends on certain factors that have a direct impact on his behavior and on his consciousness, encouraging him to make an order in a particular restaurant. This creates for the consumer a certain competitive advantage of the institution over others. Such Ukrainian and foreign scientists and specialists as I. Akulych, V. Arkhipova, M. Poplavskiy, O. Terenzio devoted their works to research and solving the problems of increasing the efficiency of restaurant enterprises. In the works of these scientists, both the basics of organizing the work of restaurants, as well as new models of personal management, marketing tools and the introduction of innovations are considered. Also, the researches of V. Karsenin and T. Tkachenko, V. A. Rusavska, G. T. Pyatnytska, T. K. Lytvynenko, and O. Breus are devoted to the issue of introducing innovations in the restaurant business in one or another aspect.

Nowadays the introduction of innovations and the development of innovative activities are extremely important, because the world is moving forward, new technologies, new methods of work and management are constantly being created. They can greatly facilitate the work of employees, help to work regardless of the situation and improve the image of the institution due to innovations. That is why we believe that the study of an old question is extremely important and relevant for managers of public catering establishments.

Studying the possible impact of the introduction of innovations on the activity of restaurants, we used the following methods: observation and generalization. The object of research, in our case, is innovations and innovations that will directly affect the development of catering establishments, their image and results.

It is important to add that the focus on consumer needs has changed quite a lot in recent years. On the one hand, guests have become more practical, and on the other hand, they need entertainment and more spectacles. Due to this, the restaurant business is increasingly turning to the latest technologies, to robotics and artificial intelligence.

Therefore, we will single out the innovations, the implementation of which will directly facilitate the work of the employees of the institution:

- the use of tablets for order processing;
- the use of robotic hands that can assemble salads or cook burgers in the kitchen, thereby facilitating the work of cooks.

In this case, robots and equipment do not replace workers, but optimize their work, help to prepare food with high quality and ensure fast delivery of dishes. Considering the possible effect of the introduction of such innovations, we will get the following results:

1. high-quality dishes and fast service;
2. increased level of service due to optimization of waiters' time;
3. optimization of time for order processing.

No less important can be the introduction of an interactive bar. Interactive bar or iBar is a touch panel that is equipped with a full-color screen that works on the basis of multi-touch technology. Moreover, the interactive bar reacts not only to a light touch of hands, but also to movements. The main goal of such a bar is to entertain the client and keep him at the bar for a longer period [1].

Also popular among consumers of the restaurant business is the preparation of dishes in the presence of visitors, which requires special equipment, highly qualified chefs - virtuosos of their business, who have the skills to communicate with people. An equally interesting innovation in the restaurant business is the organization of on-site service - catering. The development of the catering industry and the increase in consumer requests contribute to the fact that one service provider can offer several service options [2].

An interesting innovation for restaurants can be the creation of chatbots and voice bots. With their help, the client can book a table for any day and time and can even make a pre-order. You can also use them to place orders for delivery or pick-up.

QR codes and the presence of an electronic menu are gaining more and more popularity. Their implementation in all public catering establishments optimizes not only the time of employees, but also directly of consumers. A QR code is a two-dimensional barcode from which the phone reads information. This is a successful marketing move that attracts the attention of visitors. By visiting the establishment's website, potential customers can view the online menu, which lists all the items available in the restaurant or cafe. This is a convenient way that simplifies the process of choosing and ordering dishes directly on the spot or via delivery [3].

In summary, we believe that innovative technologies enable the restaurant business to attract new customers, expand the sales market, find the best suppliers of raw materials and goods, as well as improve its image. Understanding the essence of innovative technologies enables restaurants to more effectively carry out their activities, increase the effectiveness of the enterprise's functioning and competitiveness in the market. Basically, the introduction of innovations and innovations in the field of service leads to an increase in the number of visitors, to the expansion of the range of products and ways of serving them, as well as to the search for new original business solutions that increase the competitiveness of catering establishments. Due to improvements and management of innovative activities, the restaurant business will be able to reach a new level of service and expand its market.

REFERENCES

1. Innovatsiini tekhnolohii u sferi restorannoho biznesu. URL: <https://newfood.media/2022/01/27/innovatsiyni-tekhnolohii-u-sferi-restorannoho-biznesu/>
2. Byshovets L. H., Kurakin O. B., Kryzhanivskyi A. I. Innovatsiini tekhnolohii obsluhovuvannia v suchasnomu restorannomu biznesi. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3215/2/86.pdf>
3. Hloza A. P., Klymchuk A. O. Innovatsiini tekhnolohii v restorannomu biznesi. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/242.pdf>

Sun Wenxia,
higher education student, second (master's) level of higher education
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
V.N. Karazin Kharkiv National University;
Gao Shuijing,
higher education student, second (master's) level of higher education
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
V.N. Karazin Kharkiv National University;
Shevchenko V.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Department of Management, Business and Professional Communications
V.N. Karazin Kharkiv National University

EMOTIONAL INTELLIGENCE IN LEADERSHIP

Leadership refers to the best use of people resources within the jurisdiction. The objective conditions are improved in order to do what is needed at minimum cost. One of the modern instruments of effective management is emotional intelligence. What is emotional intelligence and leadership? Emotional intelligence or Emotional Quotient (EQ) means the ability to understand, control and regulate your own emotions, and the ability to manage emotions. Leadership emotional intelligence is leader's ability to manage effectively his own emotions and deal with the relationship with subordinates making this issue be relevant today. This abstract emphasizes the importance of emotional intelligence in leadership.

Daniel Goleman has identified five main abilities that make up emotional intelligence: the ability to understand your own emotions; the ability to control one's emotions; the ability to self-motivate; the ability to recognize emotions in others; the ability to build rapport [1].

Emotion is irrational. It often goes ahead of reason. Psychologists believe that emotional traits are the driving force in life, which can make IQ play a bigger role. IQ enables people to seize opportunities, emotional intelligence enables people to take advantage of opportunities, so emotional intelligence is an important factor affecting personal health, emotions, life success and interpersonal relationships [2].

Leaders should cultivate EQ because it is the most important fundamental leadership trait. Leadership means always-analyzing problems from the macro and overall situation, stepping out of the level of one person or one thing more calmly, coping with a more complex and changeable world with an integrated and balanced way of thinking, and paying more attention to the relationship between oneself and others while caring about one's own needs. They always try to find an equal, more honest and more efficient solution through constant communication.

According to the traditional view of leadership, the main strength of a leader comes from power, which emphasizes ordering and banning [3].

This abstract considers highlighting how leaders develop leadership traits through emotional intelligence promotion and proposes the ways to improve emotional intelligence, observing four aspects: knowledge, flirting, awareness and empathy. There are the ways to improve your emotional intelligence [4]:

1) Identify what you are really feeling and recognize your own emotions. Emotion refers to the attitude towards the external things generated in the process of cognition and consciousness. Human emotions are varied and extremely complex. There are two kinds of emotions in psychology: positive emotions (happiness, emotion, joy, peace, honesty, etc.) and negative emotions (jealousy, anxiety, hatred, irritability, depression, etc.). These emotions can be transformed into each other, such as envy, jealousy, hatred and evil. People who can turn their emotions upward are high EQ people.

Being aware of your emotions is fundamental to emotional intelligence, and this ability to recognize feelings at any moment is essential to understanding yourself. The internal cause is often our own unreasonable opinions, beliefs and so on. Internal causes determine external causes, so we should pay attention to overcome their unreasonable view of emotional problems.

2) Flirting - regulate your emotions and be a leader with self-control. Leading cadres only have good psychological adjustment ability and stable psychological balance force, can be good at controlling personal emotions, scientific management of their own emotions, adjust their own mentality, and enhance their psychological ability to bear.

3) Knowledge of the emotions of subordinates to understand them. Recognizing the emotions of others is the golden key to spiritual communication. High emotion leaders can perceive the emotions and needs of their subordinates from a variety of subtle information, decipher their inner world to effectively regulate and improve the relationship between the two sides, and enhance their psychological compatibility. Human body language expression is subconscious, is the true reflection of thought. Finally, learn to listen. Listening is not only a technical issue, but also an attitude issue. It is not only the process of acquiring general information, but also the process of penetrating emotion. Being a loyal listener is a leader's emotional intelligence process. It is an effective way for leaders to improve their emotional intelligence, and an important psychological basis for winning the hearts and minds of the people.

4) Empathy deals with the relationship with subordinates and makes a qualified leader. Empathy in action is an understanding employee's problems and difficulties offering them to help. It is engaging in a healthy debate that contributes to a better solution. Leaders are most successful when they express their anxieties and directly ask about subordinates' problems, and then listen to employees' responses carefully [5]. The leader handles the relationship with the subordinates well for the smooth work. It is vital to carry out. Here are a few things to note:

1. Respect is at the heart of everything. Respecting your subordinates will encourage, praise, and appreciate them from the bottom of your heart, giving them confidence and strength. Respect your own experience and the experience of the older colleagues who can regenerate the vitality of life and career, respect the passion and dream of a new colleague who can create greater value.

2. It is very important to keep learning. Leaders should always maintain an “empty cup” mentality, empty themselves, learn to zero, every day is a new starting point, every day with an empty cup state to learn new things, improve new abilities, so that they have absolute advantages in ability no matter what time.

3. Overcome the affection effect, public opinion effect, seniority effect, beauty effect, flattery effect, background effect and other seven bias effect to achieve fairness and justice. Where a person ends up in society is largely determined by non-intellectual factors. With high EQ, you can control your feelings and emotions to control your career and life, so it's an important subject for leaders to learn [6].

Coming to conclusion, emotional intelligence provides a new model for leaders to measure and monitor their employee's performance that inspires growth, innovation, and creativity in leadership.

REFERENCES

1. Goleman D. Emotional Intelligence - Available at: <https://asantelim.files.wordpress.com/2018/05/daniel-goleman-emotional-intelligence.pdf>
2. Charbonneau D. Emotional Intelligence and Leadership in Adolescents // Charbonneau D. Nicol A. - Available at: <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=e8e419687e56c54fa8b4914120e2>
3. Weinberger A. L. An Examination of the Relationship between Emotional Intelligence and Leadership style - Available at: <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=4c8e5d52ce3ce5b0f6c617122b7>
4. Weinberger A L. Emotional Intelligence: Its Connection to HRD Theory and Practice - Available at: <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=cdc75c0519170542e8973b132611ff37>
5. Fiori M. Emotional Intelligence as an Ability: Theory, Challenges, and New Directions: Integrating Research with Practice // M. Fiori, A. Vesely -Maillefer - Available at: <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=accd3328bb34ad7fbd8cd37f9f97c854>
6. Melita Prati L. EMOTIONAL INTELLIGENCE, LEADERSHIP EFFECTIVENESS, AND TEAM OUTCOMES // L. Melita Prati, C. Douglas, G. Ferris A, Ammeter M. Buckley - Available at: <https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=535a48be38085e4170f5675993764142>

*Voloshynovych A.O.,
higher education student, first (bachelor's) level of higher education,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
Taraevska L.S.,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

CHATGPT IN MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING IT

In the process of transforming the Internet from a global communication tool into an effective tool in marketing, an industry where everything changes almost every day, and requires marketers to familiarize themselves with marketing channels and chat rooms, read online publications, and develop new hard skills. This was the impetus for the fact that after the launch of GPT chat, it was almost completely associated with the work of a marketer.

ChatGPT stands for Chat Generated Pre-Trained Transformer and is an AI chatbot that uses the GPT-3.5 natural language processing model developed by OpenAI. Various industries, including marketing, have used it as a tool to enhance and automate customer interactions and improve the overall customer experience [1].

ChatGPT gained unprecedented popularity in the first days of its use: 1 million users in 5 days, while social networks such as Instagram, Facebook, Twitter took months to reach such figures.

Such popularity of ChatGPT is explained by many factors, namely:

- fast response time (quick and accurate answers to customer queries, which free up time for customer support agents to focus on more complex or unique tasks);
- content generation (the ability to create interesting and relevant content based on specific data and user interests, increasing the probability of engagement and driving traffic to the company's website or social media channels);
- content research and selection (the ability to research and select content from a variety of sources, in that way helping companies to create a consistent and valuable content marketing strategy);
- customer engagement (the ability to help communicate with customers on social media or provide conversation starters on a blog or website forum, improving a company's online presence and customer engagement).

Taking into account all the above, let's note the benefits that a company can get from using the ChatGPT neural network:

1) In the field of advertising and SEO: an unobvious but useful feature of ChatGPT is to help select keywords for contextual advertising on search engines or Twitter. Yes, Google Ads has its own tool for selecting keywords, but AI will help to expand the list and offer creative options. ChatGPT is able to select meta descriptions

and headlines for SEO optimization. The neural network can find words, sort them by query type, cluster them, create a table, and analyze tone.

2) In the field of market research. ChatGPT can be asked to analyze the market and create a list of key competitors, for example. The neural network can generate a list of journalists who write about a particular topic or a list of investors who invest in a particular business sector.

3) In the automation of routine tasks. According to a HubSpot study, marketers spend almost a third of their working day on routine tasks: creating lists, writing similar emails, collecting and organizing marketing data. Artificial intelligence can do all this [2].

However, using ChatGPT in marketing has its pitfalls:

1. Lack of experience: Chat GPT is a learning neural network, not an expert in any particular field;

2. Lack of self-awareness: Chat GPT is not self-aware and is unable to reflect on its own thinking or behavior [3];

3. ChatGPT may not be able to handle complex or unique content requests;

4. ChatGPT does not make predictions, evaluations, or express feelings, and therefore cannot fully reproduce the creativity and emotional intelligence of a human content creator;

5. ChatGPT has access only to data that is relevant for 2021;

6. ChatGPT relies on artificial intelligence and natural language processing technology, which may sometimes result in content that is not attractive or relevant to the target audience.

All of this confirms that humans should be at the center of any process: it is important for marketers to review carefully and edit the content created by ChatGPT to make sure it is consistent with their brand and messages [4].

A very important advantage of using ChatGPT is time saving. No longer will you need to google endlessly and study hundreds of pages in search of the information you need, and the machine will take no more than 10 seconds to prepare a brief overview on the selected topic, the main task is to ask a query correctly and edit the output.

Thus, ChatGPT has an undeniable potential in the marketing sphere. The bot can create content, generate ideas, and take over routine work. And people have already appreciated it. According to a survey in the US, 37% of marketing and advertising professionals say they have already used ChatGPT and other AI-based tools in their work.

In our opinion, ChatGPT is designed to help humans by performing simple and routine work, while the human can devote themselves to something more important and creative. The human control over the neural network proves the importance of the human factor, as the text generated by ChatGPT may not correspond to the message or interests that the company wants to convey to consumers, its data is limited to 2021,

and it has no self-awareness. In the end, ChatGPT is not an expert in a particular field, it can only recommend, and the final decision is always up to the person.

REFERENCES

1. Sosvat. Ua. Estimation of the market volume of marketing services. Conclusions 2022. Prediction for 2023. 2022. URL: <https://sostav.ua/publication/ots-nka-obsyagu-rinku-marketingovikh-serv-s-v-visnovki-2022-prognoz-na-2023-93339.html>
2. M. Laduba. It will come up with slogans for you, make a list of competitors, and... help you staying human. Will ChatGPT take away work from marketers? MC Today. 2023. URL: <https://mc.today/uk/pridumaye-za-vas-slogani-sklade-spisok-konkurentiv-i-dopomozhe-zalishatisya-lyudmi-chi-vidbere-chatgpt-robotu-v-marketologiv/>
3. Go Poland. Artificial intelligence Chat GPT explains how it works. 2023. URL: <https://www.gopoland.net.ua/2023/02/19/shtuchnyi-intelekt-chat-gpt-poiasniue-iak-pratsiuie/>.
4. Patryk Miszczak. Chat GPT Statistics: Revenue, Popularity, Implications & Potential. Business solution. 2023. URL: <https://businesssolution.org/chat-gpt-statistics/>

*Андросова Т.В.,
к.е.н, професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет;
Шевченко М.С.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет*

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА СИСТЕМА ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах активізації транснаціоналізаційних, інтеграційних та глобалізаційних процесів зростає необхідність розгляду питань розвитку світової торгівлі, в тому числі оцінки співвідношення інструментів регулювання міжнародною торгівельною діяльністю на всіх рівнях функціонування економіки. Дослідження системи регулювання міжнародної торгівлі також актуалізується наслідками мінливості світового розвитку, обумовленими зростанням як економічних (економічні, фінансові кризи), так і соціальних (пандемія коронавірусу) та політичних (війна в Україні) ризиків сучасної глобальної економіки.

Як це було на етапі формування світового ринку, так і нині міжнародна торгівля виступає двигуном розвитку як для окремих держав і регіонів, так і для світової економіки загалом. На міжнародному рівні розвиток торговельної діяльності був зумовлений низкою причин (рис. 1).

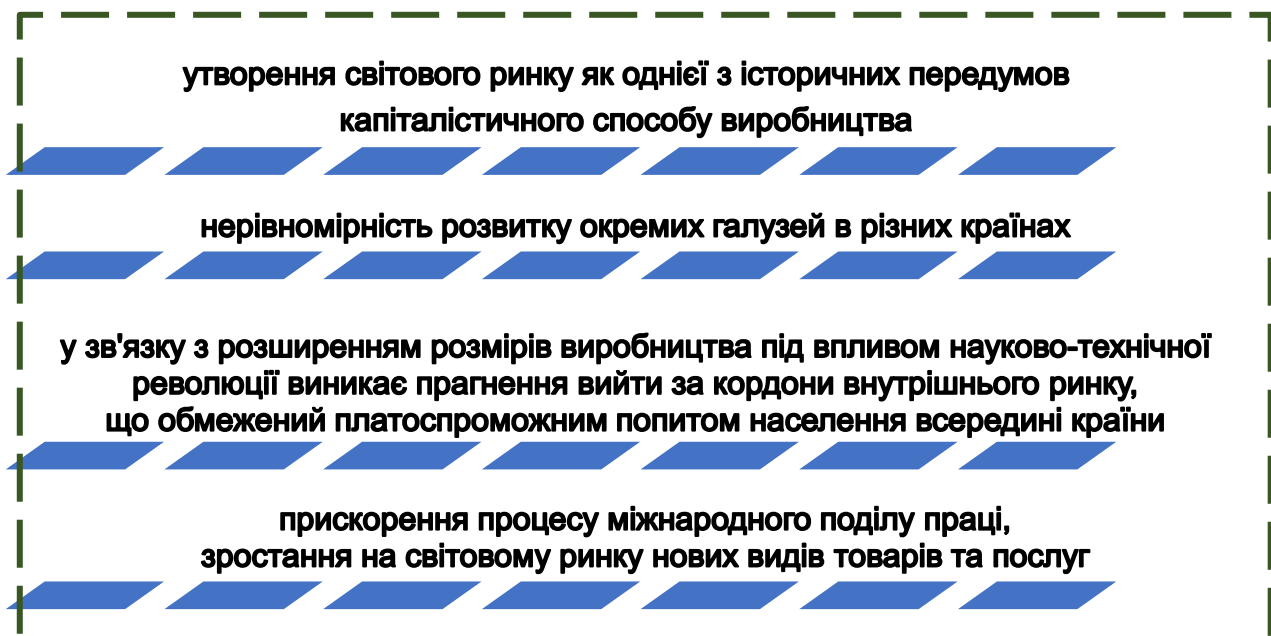

Рис. 1. Причини розвитку міжнародної торгівлі
(узагальнено автором)

Нині будь-які види сучасних виробництв не можна уявити без імпортованої сировини, деталей, комплектуючих, обладнання тощо. До участі в міжнародних торговельних відносинах долучається все більше окремих господарюючих суб'єктів, регіонів, країн, які отримують від цього додаткові вигоди і переваги.

Від участі в міжнародній торгівлі окремі господарюючі суб'єкти отримують: додаткові прибутки від розширення ринків збуту; специфічні, інколи дефіцитні для даної країни економічні ресурси; нові технології, які не створюються в даній країні або самостійне створення яких неефективне; можливість долати вузькість внутрішнього ринку і збільшувати ефект економії масштабів завдяки додатковому попиту на світового ринку.

Від участі в міжнародній торгівлі країни/регіони отримують наступні переваги: можливість реалізації своїх порівняльних переваг і формування нових; стимулюється більш ефективно використання внутрішніх ресурсів країни; створення нових фірм, які займаються обслуговуванням зовнішнього сектору; посилюється конкуренція всередині країни через зростання пропозиції іноземних товарів, що стимулює національних виробників до модернізації виробництва і менеджменту; загальний інноваційний розвиток через товарний технологічний трансферт тощо.

Зростаючі обсяги міжнародних торговельно-економічних відносин, поява нових форм та методів міжнародної торгівлі об'єктивно обумовили формування системи регулювання міжнародної торгівлі, яка включає кілька рівнів (рис. 2), кожний з яких характеризується своїми специфічними механізмами та інструментами впливу на міжнародні торговельні операції.

Рис. 2. Рівні системи регулювання міжнародної торгівлі

Усі рівні регулювання міжнародної торгівлі взаємопов'язані та взаємообумовлені. На корпоративному рівні основною формою регулювання виступає використання обмежувальної торговельної практики, боротьба з якою ведеться через спроби її регламентації на міжнародно-правовій основі. Основним механізмом регулювання міжнародної торгівлі на національному рівні є зовнішньоторговельна політика. Інтеграційні та глобалізаційні тенденції світового розвитку обумовили необхідність делегування низки регулятивних та управлінських повноважень в сфері міжнародної торгівлі з національного рівня на міждержавний, наднаціональний і глобальний рівні. Зростання нестабільності та мінливості сучасної економіки внаслідок збільшення глобальних економічних (фінансові кризи), соціальних (пандемія коронавірусу) та політичних (війна в Україні) ризиків ще більше актуалізують формування міжнародних торговельних інститутів.

Наприклад, діяльність Світової організації торгівлі (СОТ) в період поширення пандемії COVID-19 була спрямована на вирішення відповідних викликів шляхом посилення координації та співробітництва членів організації на міжнародному рівні через забезпечення: «відповідності правилам СОТ торговельних обмежень, що вводяться членами у відповідь на глобальну кризу; повноцінного функціонування глобальних ланцюгів постачання та вільного обігу необхідної продукції (у т. ч. медичних та продовольчих товарів); недопущення запровадження невинуватених заходів з обмеження експорту сільськогосподарської продукції, що може мати негативний вплив на продовольчу безпеку та здоров'я населення» [1].

Що стосується реакції СОТ на розпочату росією війну в Україні, то, на думку експертів, вона не була чіткою і однозначною: з одного боку, країни-члени СОТ виказали підтримку Україні, з іншого – керівництвом організації було «висловлено занепокоєння тим, що «конфлікт» може вплинути на міжнародну торгівлю агропромисловою і харчовою продукцією, а також спричинить зростання цін на товари енергетичного сектору, що негативно позначиться на населенні сторін «конфлікту» [2].

Проте все одно погоджуємося з тим, що регламентація на міжнародно-правовій основі міжнародної торговельної діяльності суб'єктів різних рівнів дозволяє зменшити негативні наслідки глобальної невизначеності та нестабільності розвитку, які останнім часом значно посилюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ісаханова Н., Пилипенко А. Обмеження міжнародної торгівлі на фоні COVID-19: світові тенденції. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/obmezheniya-mizhnarodnoyi-torgivli-na-foni-covid19-svitovi-tendenciyi.html>
2. У СОТ висловлюють солідарність із Україною. URL : <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/u-sot-vislovljujut-solidarnist-iz-ukrajinoju.html>.

*Бакоцький Е.Р.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет;
науковий керівник: Ушакова Н.Г.,
к.е.н, професор, професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет*

АНАЛІЗ ЗМІН ГЕОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни з росією однією з причин скорочення більше ніж на 33% економіки України за 2022 рік стало скорочення експорту і, як наслідок, зниження валютної виручки. Скорочення карантинних обмежень наприкінці 2021 року і початок постпандемічного відновлення світової економіки спричинили позитивну динаміку українського експорту в січні і лютому 2022 року - зростання становило 34 %. Протягом першого місяця війни український експорт знизився на 50 %, а повільне його відновлення почалося лише в травні. У серпні 2022 року завдяки частковому розблокуванню українських чорноморських портів було експортовано продукції на 3,4 млрд дол., що стало найбільшим обсягом з початку широкомасштабної війни [1].

За 2022 рік географічна структура експорту України зазнала суттєвих змін. Так, на перше місце за обсягом експорту з України вийшла Польща (15,4% українського експорту), а на Китай, який був основним споживачем українських товарів у 2021 році, нині приходиться 5,3% українського експорту (рис. 1). Основними причинами таких змін стали: проблеми з морською логістикою агрокультур; значні втрати металургійного сектору України; «нейтральна» позиція Китаю по відношенню до розв'язаної росією війни в Україні, що виглядає як мовчазна підтримка агресора. Відсутність або обмеження можливостей транспортування експортної продукції значно скоротило питому вагу традиційних споживачів українських товарів, насамперед, Індії і Єгипту.

Водночас істотно збільшилась частка постачання українського експорту до європейських країн, насамперед, географічних сусідів, бо є можливість транспортування вітчизняної продукції наземними магістралями з відносно благополучних прикордонних регіонів України. Також вагомими покупцями українських товарів залишаються Туреччина, Німеччина, Іспанія, Чехія, Нідерланди.

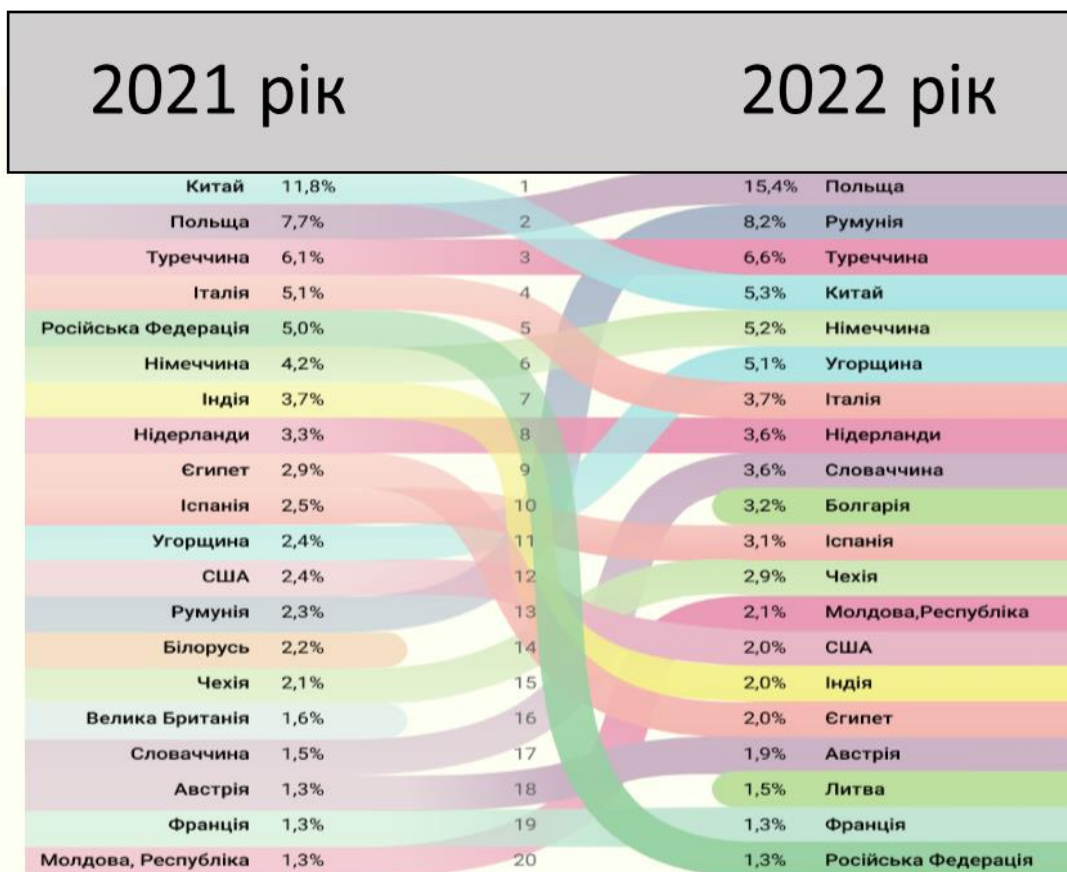

Рис. 1. Зміни в географічній структурі українського експорту в 2022 році порівняно з 2021 роком (джерело: [2])

У регіональному розрізі у 2022 році відбулося скорочення часток всіх регіонів світу на користь країн ЄС. Якщо у 2021 році питома вага українського експорту до країн ЄС складала 41%, то у 2022 році показник збільшився до 62% (рис. 2).

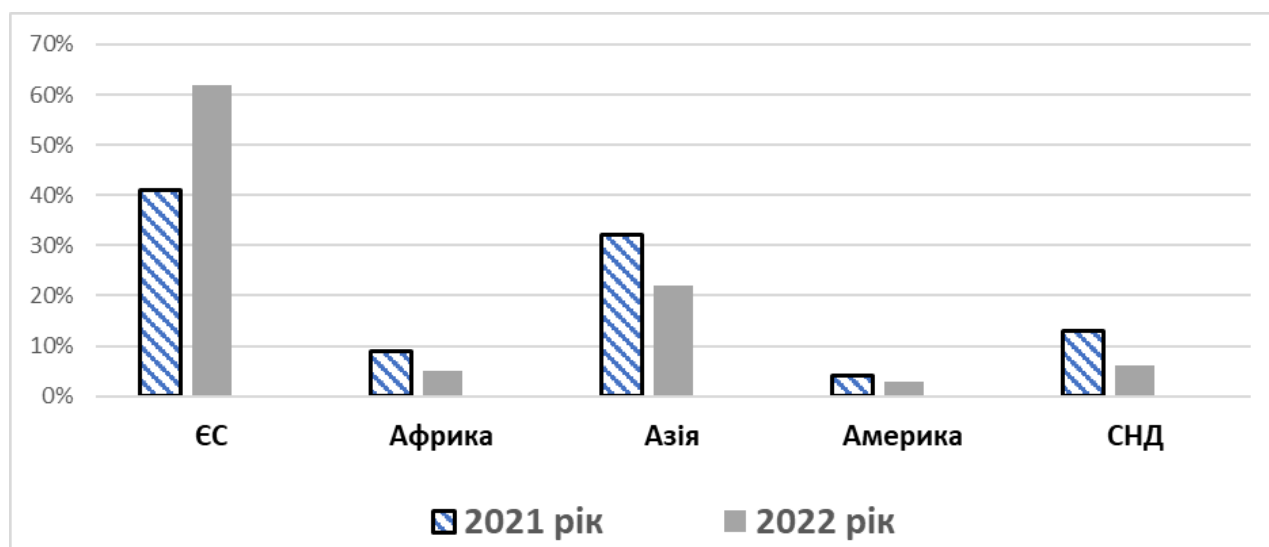

Рис. 2. Зміни напрямів українського експорту в регіональному розрізі в умовах війни (складено на основі: [1])

На думку експертів, навіть у складних воєнних умовах треба шукати шляхи зменшення ризиків подальшого падіння експортного потенціалу і, таким чином, забезпечити стабільний обсяг надходжень валютної виручки в Україну за експортовані товари і послуги.

Серед основних заходів пропонується наступне [3]:

- відхід від сировинного експорту;
- допомога економічним суб'єктам, які є експортерами;
- зменшення імпортової залежності України;
- розвиток інформаційних технологій.

Нині українська економіка потребує підтримки не лише західних партнерів у вигляді грантових і кредитних коштів, але і постійного надходження валютної виручки від експорту власних товарів та послуг. Це важливо, бо значну частину наданих донорських коштів, хоч і з невеликим відсотком, треба буде повертати, а в майбутньому умови отримання фінансової допомоги ставатимуть жорсткішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гвоздєва О. Експорт з України під час війни: як змінилась структура постачань української продукції за кордон. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/>
2. Імпорт та експорт України: вплив війни. URL : <https://youcontrol.com.ua/data-research/import-ta-eksport-ukrayiny/>
3. Слуцький Б. Розкрити вікно у світ: як збільшити експорт і заробляти більше валюти в часи війни. URL : <https://www.unian.ua/economics/finance/rozkriti-vikno-u-svit-yak-zbilshiti-eksport-i-zaroblyati-bilshe-valyuti-v-chasi-viyni-12092088.html>

Белік Д.В.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Торяник Ж.І.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

АГРОБІЗНЕС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Український агропромисловий комплекс багато років займав лідируючі позиції серед світових експортерів, наприклад, 40% від загального експорту України становила сільськогосподарська продукція у 2021 році. Проте дійсним випробуванням для сільгоспвиробників стала повномасштабна війна, яка порушила раніше налагоджені процеси та логістичні ланцюги, що призвело до втрати ринків збуту, багато орних земель було заміновано та втрачено, техніка та склади знищені.

Так, за даними Мінагрополітики, Україна за період 2021 по квітень 2022 рр. експортувала 48 млн. т. зернових і олійних культур, що на 4 млн. т. більше попереднього сезону, а саме експорт 18,8 млн. т. пшениці, 27 млн. т. кукурудзи та 5,7 млн. т. ячменю. З липня 2022 року по 31 січня 2023 року через блокаду портів експорт зерна впав на 30 % у річному обчисленні та досяг лише 26,8 млн т. [1].

Далі наведемо проблеми та збитки, які війна завдає агробізнесу (табл. 1). За даними KSE Institute та Мінагрополітики на вересень 2022 р. тільки непрямі втрати агробізнесу за час війни сягнули більше \$34 млрд. [2].

Ще цікавим доповненням до вище наведених проблем стало те, що наприкінці 2022 року Верховна Рада в першому читанні ухвалила законопроект №5839 "Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки", що негативно може вплинути на експорт та втратити ринки ЄС та Китаю, оскільки норми регулювання ГМО гостро відрізняються від підходів, що діють у ЄС та інших країнах.

Таким чином, на основі аналізу сучасного стану агробізнесу виявлено перешкоди агросектору в Україні, тому з метою покращення умов розвитку та функціонування агробізнесу потрібно запровадити державну програму щодо фінансової підтримки аграріїв та скоригувати систему кредитування та оподаткування малого агробізнесу за спрощеною системою. Реалізація зазначених заходів дасть можливість аграрним компаніям збільшити експортний потенціал та виробничі потужності.

Проблеми та втрати, які війна завдає агробізнесу

На всій території України	В зонах, де були або тривають воєнні дії
<p>- суттєвий ріст цін на мінеральні добрива та пальне, це підвищує собівартість і знижує рентабельність;</p> <p>- зміна сівозміни з причин зниження рентабельності культур і проблеми з реалізацією продукції;</p> <p>- проблеми з електроенергією виводять з ладу виробничі процеси, адже у виробництві важливою є безперебійна робота;</p> <p>- нестача робочої сили: міграція всередині країни та за її кордон також мобілізація;</p> <p>- нестача обігових коштів внаслідок збільшення вартості виробництва, інфляції;</p> <p>- проблеми з відшкодуванням ПДВ;</p> <p>- фіксований валютний курс надає додаткові обмеження, бо аграрні засоби часто купують з прив'язкою до ринкового курсу, в той час як валютна виручка, отримана експортерами, продається за міжбанківським курсом;</p> <p>- блокада портів;</p> <p>- обмеження сухопутних шляхів (мала пропускна здатність залізничних станцій на кордоні з європейськими країнами, відсутність достатньої кількості європейських вагонів для перевезення зерна, різна ширина колій в Україні та ЄС, ускладнений доступ на ринок країн Європи з точки зору імпорту та сертифікації зернових);</p> <p>- вартість логістики у гривневому еквіваленті зросла в 2-3 рази за рахунок підняття залізничних тарифів, збільшення плеча доставки та інфляції</p>	<p>- нестача ресурсів через втрати коштів та майна через обстріли та загарбницькі наміри російських окупантів, несвоєчасний збір урожаю, знецінення продукції або неможливості вивезти зерно;</p> <p>- знищення інфраструктури і техніки: склади, сховища, сільгосптехніка й обладнання;</p> <p>- окупація підприємств, вивезення врожаю, засобів виробництва.</p> <p>- унеможливлення технологічних операцій (внесення ЗЗР, підживлення, збирання, зрошення) через мінування полів та бойові дії.</p> <p>- погані наслідки для з фонду внаслідок мінування, обстрілів, важкої техніки.</p> <p>- на 27% зменшилась площа посіву у 2022 р.</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якби не війна. Згадали, яким прогнозувався 2022-й зерновий рік і що втратив український агросектор» URL <https://latifundist.com/spetsproekt/1001-yakbi-ne-vijna-zgadali-yakim-prognozuvavsya-2022-j-zernovij-rik-i-shcho-vtrativ-ukrayinskij-agrosektor>
2. Втрати агрохолдингів у війні з росією. Спойлер: великі, але всі планують відбудовуватися» URL <https://latifundist.com/spetsproekt/999-vtrati-agroholdingiv-u-vijni-z-rosiyeyu-spojler-veliki-ale-vsi-planuyut-vidbudovuvatisya>

*Блажко А.О.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця;
науковий керівник: к. е. н., доцент Черкашина Т.С.,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Основним джерелом доходів найманих працівників в Україні є заробітна плата. Тому аналіз динаміки заробітної плати в Україні є актуальним науковим завданням.

Метою даного дослідження є аналіз фонду оплати праці найманих працівників в Україні в умовах надзвичайного та воєнного стану (з 24.02.2022 р. по теперішній час).

Формування фонду оплати праці найманих працівників передбачає врахування особливостей трудової діяльності різних функціональних груп та досягнення прямої залежності між величиною трудового внеску у підвищенні ефективності промислового виробництва й розміром винагорода. Як правило, заробітна плата складається з трьох складових: основної, додаткової та інших заохочувальних та/або компенсаційних виплат. Основна заробітна плата – це матеріальна винагорода найманих працівників за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці. Натомість додаткова заробітна плата – це матеріальна винагорода найманих працівників за працю понад установлені норми, за трудові досягнення, новаторство, винахідливість, а інколи за особливі умови праці, тому вона включає премії, доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати. У той же час до інших заохочувальних та компенсаційних виплат належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати від участі у міжнародних грантів, компенсаційні та інші грошові й матеріальні виплати [1, с. 60-62].

Заробітна плата як основна складова оплати праці найманих працівників в Україні встановлюється у централізованому порядку та варіюється залежно від посад (для керівників, спеціалістів та технічних службовців), тарифного розряду (для робітників), кваліфікації, напруженості праці, масштабів і складності виробництва, обсягів виконуваних робіт, фінансових можливостей підприємства. За результатами атестації власник (або уповноважений ним орган) має право змінити розмір заробітної плати найманого працівника незалежно від посади або тарифного розряду. Проведений аналіз динаміки середньої заробітної плати в Україні в умовах надзвичайного та воєнного стану (з 24.02.2022 р. по теперішній час) свідчить про те, що вона має тенденцію до зниження (рис. 1).

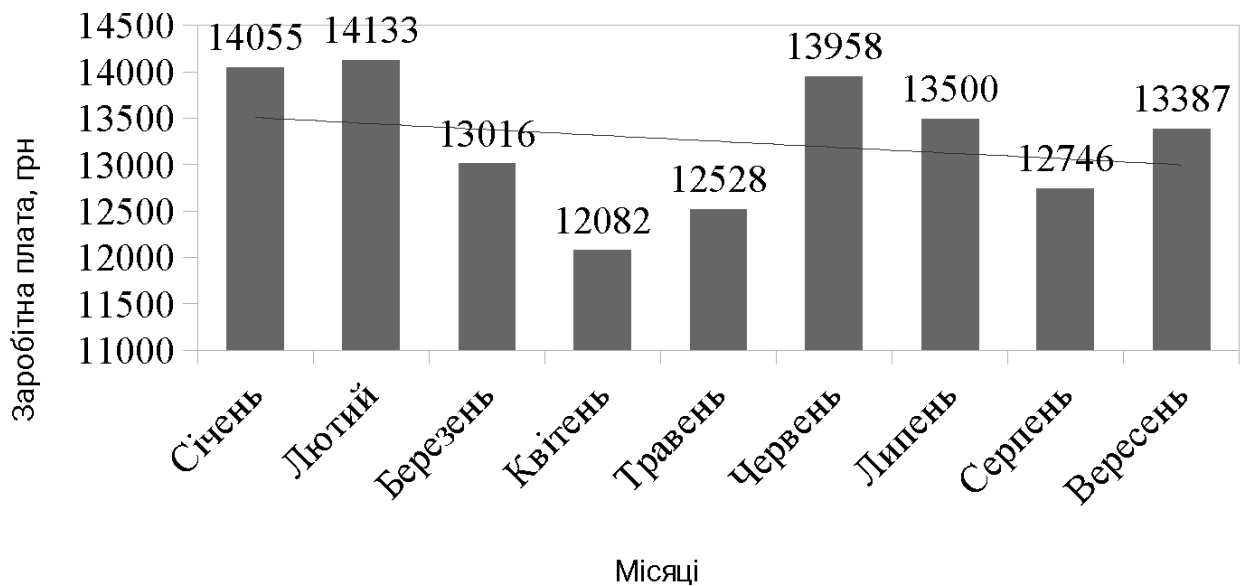

Рис. 1. Динаміка середньої заробітної плати в Україні в умовах надзвичайного та воєнного стану [4]

З рис. 1 видно, що за період з 01.01.2022 р. по 01.09.2022 р. середня заробітна плата в Україні знизилася на 668 грн (або 5%). При цьому збільшився розмір прожиткового мінімуму (з 01.07.2022 р.), що передбачає індексацію основної заробітної плати найманих працівників та зростання соціальних, заохочувальних та компенсаційних виплат, а також підвищився загальний рівень цін в країні, зокрема на продукти харчування (овочі, фрукти, безалкогольні напої) та транспортні послуги (табл. 1). Дана диспропорція навіть у довоєнний час свідчить про суттєву недооцінку ролі людського капіталу як визначального чинника соціально-економічного розвитку, та про розуміння ролі людини не як рушія суспільного прогресу, а лише як робочої сили. Щодо регіональних особливостей формування фонду оплати праці в Україні, то найвищою середня заробітна плата є у Київській (15,15 тис. грн), Дніпропетровській (14,48 тис. грн) та Миколаївській (14,38 тис. грн) областях, а найнижчою – у Волинській (11,74 тис. грн), Івано-Франківській (11,83 тис. грн), Кіровоградській (11,66 тис. грн), Тернопільській (11,46 тис. грн) та Херсонській (11,78 тис. грн) областях [4]. На думку автора, такі регіональні диспропорції обумовлені з тим, що економічне активне населення у віці від 16 до 70 років шукає роботу у більш розвинених областях або за кордоном, що, зрештою, призводить до скорочення чисельності населення України, зростання рівня безробіття, злочинності, а також посилення вкрай загрозливої тенденції “відпливу мізків” у науковій сфері. Тому необхідною є підтримка талановитої молоді і молодіжних стартапів, оскільки це сприятиме збільшенню ринкової вартості людського капіталу молоді у даних регіонах, забезпечить розвиток у молоді оригінальності та ініціативності, спростить процес самореалізації молоді у депресивних регіонах України.

Таблиця 1.

Динаміка індексу споживчих цін в Україні

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Січень-вересень 2022 р.
ІСЦ на продовольчі товари	104,8	104,9	112,7	127,8
у тому числі				
ІСЦ на овочі	99,2	87,9	112,7	142,0
ІСЦ на фрукти	118,8	112,9	89,8	175,9
ІСЦ на безалкогольні напої	102,9	102,0	10,8	128,6
ІСЦ на алкоголь, тютюн	113,0	109,2	109,4	119,5
ІСЦ на одяг, взуття	97,7	92,7	96,5	104,8
ІСЦ на житло, комунальні послуги	98,1	113,6	109,8	105,3
ІСЦ на побутову техніку і товари домашнього вжитку	99,8	100,5	104,2	123,7
ІСЦ на транспорт	97,6	102,7	111,1	138,2
ІСЦ на освіту	113,5	113,9	117,0	109,6
ІСЦ на охорону здоров'я	103,8	107,7	106,1	116,2
Індекс споживчих цін, %	104,1	105,0	110,0	121,8

Таким чином, проведене дослідження показало, що динаміки середньої заробітної плати в Україні в умовах надзвичайного та воєнного стану має тенденцію до зниження, особливо в регіонах з високою міграційною активністю (Волинській, Тернопільській та Івано-Франківській областях) та територіях проведення бойових дій (Херсонській області). Тому подальші наукові дослідження автора будуть спрямовані на пошук шляхів зниження трудової міграції як на пряму удосконалення соціальної політики держави та збільшення фонду оплати праці найманих працівників в Україні в умовах надзвичайного та воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крохмаль В.В., Пархоменко-Куцевіл О.І. Державне управління сферою оплати праці. Інвестиції: практика та досвід. 2022. №7-8. С. 57-63.
2. Федорчук-Мороз В.І. Безпека трудових відносин в умовах реформування економіки України : колективна монографія. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. 192 с.
3. Згідно з українським порталом про фінанси і інвестиції. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 12.03.2023)
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 12.03.2023)

*Бондарєва Є.Ю.,
здобувач фахової передвищої освіти,
рівень фахового молодшого бакалавра,
Відокремлений структурний підрозділ «Оптико-механічний фаховий
коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка»,
Україна, м. Київ;
науковий керівник: к.філос.н., заступник директора Романюк О.В.,
Відокремлений структурний підрозділ «Оптико-механічний фаховий
коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка»,
Україна, м. Київ*

НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЗНАННЯ ЯК ТОВАР В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На шляху до євроінтеграції Україна зазнає багато змін у всіх сферах життєдіяльності людини. Освітня, інформаційна, знанєва сфери не виключення. Десятиліття незалежності України певною мірою дали можливість узгодження як нормативної бази, так і практичної реалізації організаційних аспектів імплементації України в Європейський Союз. І вже можна було говорити про спільний освітній простір. Натомість, втягнення України у воєнний стан поставило низку нових завдань щодо євроінтеграції. Так, постає закономірне запитання про зміни запитів до знання в воєнний період.

Мета роботи полягає в аналізі знання, як товару, ставлення до якого змінюється в період воєнного стану в Україні.

Серед вітчизняних вчених проблематиці зазначеної теми присвячували свої дослідження: Б.Б. Семак (регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів у кризових умовах), І.З. Сторонянська (чинники погіршення стану ринку товарів в умовах війни), Є.Т. Штока (роль знань у сучасній економіці). Даному питанню присвячували свої роботи і зарубіжні науковці. Так, наприклад, С. де Діос Еммануель (перспективи економіки через 50 років після воєнного стану), Сонні Н. Домінго та Ма. Дівіна С. Олагуера (врегулювання цін на різні категорії товарів, в тому числі знання).

У своєму дослідженні під знанням ми будемо розуміти спеціальні вміння та навички, які людина може набути шляхом навчання у інших людей та відчужених від людини носіїв інформації. Тобто, ми виокремлюємо знання, які людина може набути самотужки та знання, які отримує зі сторонньою допомогою – від іншої людини чи іншого носія. Отже, є знання, якими володіють не всі люди, а лише окрема категорія. Цілком закономірним є, що те, чим володіють носії знання, наприклад унікальна й неповторна інформація, можна отримати лише віддаючи щось натомість. У цьому процесі обміну знання набуває властивості товару.

На думку Й.С. Завадського та інших, товар – усе, що може задовольнити потреби і пропонується ринком з метою привернення уваги, придбання, використання або споживання. Включає фізичні об'єкти, послуги, місце, організацію, ідеї та інше [1, с. 313]. З цієї точки зору, вдало висловився професор М.О. Кашуба «Знання – це товар, який не підлягає поверненню» [2] – і справді, те, що людина вивчила ніхто не може забрати й людина сама не може позбутись своїх знань. Знання – це такий товар, який людина купує лише один раз, а користується стільки скільки їй потрібно. Так, вона може передати їх іншим, використати з метою покращення матеріального стану свого чи інших, що знов таки підтверджує факт, що знання справді є товаром.

Є.Т. Штока зазначає, що знання постають як продукт безпосереднього кінцевого споживання [3, с. 6]. Його доведення підтверджують теорію про те, що знання це такий товар, який не може мати кінцевого строку дії.

В умовах війни знання як товар, має не аби яку актуальність, це зумовлено фактором дистанційної роботи, це не залежить від логістичних проблем, що постають в період війни. Кожен бажаючий може отримати знання не виходячи з оселі, перебуваючи в комфортних і, певною мірою, безпечних для себе умовах. Цей фактор має великий вплив і допомагає підняти сферу освіти на нову сходинку, новий етап трансформації, що в свою чергу допомагає розвивати економіку країни в теперішній час, час загрози євроінтеграції. Також, цілком передбачувано, що збільшується попит на певну категорію знань. Мова йде не лише про знання, дотичні до військової справи, а й новітні знання, освоювати які виникає необхідність в ході активних бойових дій і не лише військовим, а й цивільним. Тобто, знання як товар швидко оновлюються, певні його категорії набувають статусу особливої цінності, їх не можна освоїти самотужки (особливо в умовах обмеження часу), подекуди ціна таких знань вимірюється життями. Їх допомагають освоювати українцям, зокрема і європейські фахівці.

З метою аналізу знання, як товару, ставлення до якого змінюється в період воєнного стану, нами було проведено пілотне опитування здобувачів освіти 1-4 курсів, денної форми навчання, віком від 15 до 20 років, Відокремленого структурного підрозділу «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка» у кількості 70 осіб, що становить 100% опитаних. Питання анкети складались, відповідно до вимог Н.В. Паніної, блоками та містили верифікаційні запитання: розуміння студентами поняття «знання», поняття «товар», зміни пріоритетів у воєнний період щодо знання, визначення статі, попередньої освіти, спеціальності тощо. У межах пілотного опитування похибка не підраховувалась.

Так, нами було встановлено, що сприймають знання як товар і ставляться до нього відповідно 56,33% опитаних. 21,1% чули про різні види товарів і, що знання один з них, але не акцентують свою увагу на цьому. Не замислюються над цим 18,3%. Не знали, що знання – це товар 4,2%.

На питання «Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що знання є фактором соціально-економічного розвитку суспільства?», відповіді розподілились наступним чином: так – 50,7%; швидше так – 29,6%; ні – 5,6%; швидше ні – 2,8%; не замислювався над цим – 8,5%; важко відповісти – 2,8%.

На Вашу думку, воєнний стан та активні бойові дії в Україні вплинули на ставлення споживача знання на знання як таке? Отримали такі відповіді: так – 53,5%; ні – 5,6%; швидше так – 19,7%; швидше ні – 5,6%; вагаються зробити висновок – 9,9%; не замислюються над цим – 5,6%.

Чи відрізняється ставлення здобувачів знання до знання в Україні в умовах воєнного стану від ставлення здобувачів знання до знання в інших країнах, що продовжують жити мирним життям? Відповіли ствердно 49,3%; швидше так – 22,5%; ні – 5,6%; швидше ні – 7%; не замислювались – 15,6%.

На Вашу думку, чи змінила війна в Україні пріоритети у попиті на знання як товар? Так – 28,2%, швидше так – 26,8%; ні – 11,3%; швидше ні – 8,5%; не замислювались над цим – 25,4%.

Серед змінених знанєвих пріоритетів опитані здобувачі освіти виокремлюють: пошук та накопичення знань, необхідних для покращення ситуації в Україні та знань, які допоможуть її розбудувати після припинення воєнного стану; зміни в країнах, де перебувають біженці з України; знання, корисні у мирний час поступаються знанням, корисним у воєнний час (зброя, захист, домедична допомога, види небезпеки тощо); на думку опитантів, збільшився попит на інформаційні технології, засоби комунікації, шляхи їх збереження та оновлення; з загостренням воєнної ситуації збільшився попит на знання країни-виробника товару, зокрема, українці відмовляються на усіх рівнях від товарів РФ; серед здобувачів освіти Коледжу збільшився попит на короткотривалі заходи з надання/отримання знання; значно збільшився попит на філологічне знання; вивчається цінова політика – пріоритетність надається отриманню безкоштовних знань або не великої / помірної вартості (порівняння цін з різних джерел знання). Також, в пріоритеті інформація про перебіг подій у зонах активних бойових дій.

Висновки. Пілотне опитування продемонструвало, що ставлення до знання як до товару вкорінюється в свідомості сучасних студентів: є усвідомлення того, що якісний знанєвий товар має свою високу вартість, що знання як товар має певні властивості і характеристики. Такий підхід до знання наближає вітчизняного споживача освітніх послуг до європейського освітнього простору. Також, опитування показало як змінюється ставлення до знання як товару у період воєнного стану: змінюються запити до його часових і цінових показників, зміщуються пріоритети з знання, корисного в мирний період життя на знання, необхідні у період воєнного стану, а саме, для збереження життя, захисту та самозахисту, новітніх технологій ведення воєнних дій та інформаційних і комунікаційних технологій. Тема потребує подальшого дослідження в частині

верифікаційної групи, наприклад випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічний словник // Й.С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич – Київ, Кондор. – 2006. – 356 с., с. 313.
2. Кашуба М. Знання – це товар, який не підлягає поверненню – Новинний портал Погляд: твій погляд у фокусі подій – Електронний ресурс. - <https://poglyad.te.ua/podii/profesor-iz-ternopolya-mykola-kashuba-znannya-tse-tovar-yakuj-ne-pidlyagaye-povernennyu.html> станом на 15.03.2023
3. Штока Є.Т. Роль знань у сучасній економіці. Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса, 2016. №2(61). – С. 127-135.

*Голуб Д. М.,
здобувачка вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
науковий керівник: к.е.н., доцент Зомчак Л. М.,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Продовольча безпека означає наявність у будь-який час як фізичного, так і економічного доступу до достатньої кількості їжі для задоволення харчових потреб для продуктивного та здорового життя. Відсутність продовольчої безпеки часто спричинена бідністю та має довгостроковий вплив на здатність сімей, громад і країн розвиватися та процвітати. Проблема забезпечення продовольчої безпеки особливо гостро постала в Україні з початком широкомасштабного вторгнення росії.

Дослідження стану продовольчої безпеки перетинається із станом добробуту населення [1] сталого розвитку [2]. Для моделювання елементів продовольчої безпеки часто застосовують методи економетричного моделювання у різних модифікаціях, наприклад, на лонгitudних даних [3] чи із сезонною складовою [4] тощо.

Для аналізу детермінант продовольчої безпеки були підібрано показники (джерело офіційна сторінка Державної служби статистики України [5]):

- середньомісячна заробітна плата, грн;
- капітальні інвестиції на виробництво харчових продуктів, тис. грн;
- посівні площі культур сільськогосподарських, тис. гектарів;
- наявне населення, осіб;
- продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу населення, грн;
- рівень безробіття населення у віці 15-70 років;
- рівень зайнятості населення у віці 15-70 років;
- індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої.

Дослідження впливу факторів на індикатор економічної доступності продуктів допомогти зрозуміти, які чинники найбільше впливають на можливість населення мати доступ до необхідних продуктів.

Спочатку був проведений кореляційний аналіз (рис. 1), щоб визначити наявність кореляції між факторними і результативною змінними. Де кожен елемент у матриці показує кореляцію між двома змінними.

		Correlations								
		Індикатор економічної доступності продуктів, %	Середньомісячна заробітна плата, грн	Капітальні інвестиції на виробництво харчових продуктів, тис. грн	Посівні площі культур сільськогосподарських, тис. гектарів	Наявне населення, осіб	Продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу населення, грн	Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	Індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої
Індикатор економічної доступності продуктів, %	Pearson Correlation	1	-,158	,083	-,433*	-,226	,012	-,274	-,390	-,382
	Sig. (2-tailed)		,461	,700	,035	,289	,954	,196	,060	,065
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Середньомісячна заробітна плата, грн	Pearson Correlation	-,158	1	,496*	,259	,635**	-,395	-,026	,054	,068
	Sig. (2-tailed)	,461		,014	,221	,001	,056	,905	,802	,753
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Капітальні інвестиції на виробництво харчових продуктів, тис. грн	Pearson Correlation	,083	,496*	1	,335	,364	-,131	-,533**	,437*	-,113
	Sig. (2-tailed)	,700	,014		,110	,081	,541	,007	,033	,598
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Посівні площі культур сільськогосподарських, тис. гектарів	Pearson Correlation	-,433*	,259	,335	1	,240	,452*	-,083	,457*	,139
	Sig. (2-tailed)	,035	,221	,110		,258	,027	,699	,025	,517
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Наявне населення, осіб	Pearson Correlation	-,226	,635**	,364	,240	1	-,557**	-,046	,055	,242
	Sig. (2-tailed)	,289	,001	,081	,258		,005	,831	,797	,255
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу населення, грн	Pearson Correlation	,012	-,395	-,131	,452*	-,557**	1	,180	,038	-,246
	Sig. (2-tailed)	,954	,056	,541	,027	,005		,401	,861	,246
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	Pearson Correlation	-,274	-,026	-,533**	-,083	-,046	,180	1	-,596**	,073
	Sig. (2-tailed)	,196	,905	,007	,699	,831	,401		,002	,734
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	Pearson Correlation	-,390	,054	,437*	,457*	,055	,038	-,596**	1	,223
	Sig. (2-tailed)	,060	,802	,033	,025	,797	,861	,002		,295
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24
Індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої	Pearson Correlation	-,382	,068	-,113	,139	,242	-,246	,073	,223	1
	Sig. (2-tailed)	,065	,753	,598	,517	,255	,246	,734	,295	
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Рис.1 Результати кореляційного аналізу продовольчої безпеки

Індикатор економічної доступності продуктів має від'ємну залежність від посівних площ культур сільськогосподарських і рівня безробіття населення, що може свідчити про те, що при зменшенні посівних площ і збільшенні рівня безробіття, доступність продуктів зменшується.

Середньомісячна заробітна плата має негативну залежність від індикатора економічної доступності продуктів, що може вказувати на те, що зростання цін на продукти зменшує доступність до них для населення.

Капітальні інвестиції на виробництво харчових продуктів мають позитивну залежність від середньомісячної заробітної плати і негативну залежність від посівних площ культур сільськогосподарських, що може свідчити про те, що зростання капітальних інвестицій залежить від збільшення заробітної плати працівників, а зменшення посівних площ може обмежити можливість збільшення інвестицій.

Коефіцієнти кореляції також показують, що заробітна плата та капітальні інвестиції на виробництво харчових продуктів мають помірний позитивний зв'язок з доступністю продуктів. Це може бути пояснено тим, що зростання заробітної плати та капітальних інвестицій сприяє зростанню виробництва та збільшенню кількості доступних продуктів на ринку.

Посівні площі культур сільськогосподарських та продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу населення мають помірний негативний зв'язок з доступністю продуктів. Це може бути пов'язано з тим, що зменшення площ під сільськогосподарські культури та зниження виробництва сільськогосподарської продукції може призвести до зменшення кількості доступних продуктів на ринку та підвищення їх ціни.

Рівень безробіття та рівень зайнятості населення також мають помірний негативний зв'язок з доступністю продуктів. Це може бути пояснено тим, що безробіття та низький рівень зайнятості можуть призвести до зменшення доходів населення та погіршення їх доступності до продуктів.

Індекс споживчих цін на продукти харчування та безалкогольні напої має помірний негативний зв'язок з доступністю продуктів. Це може бути пояснено тим, що зростання цін на продукти харчування та безалкогольні напої може призвести до зменшення їх доступності для населення з низькими доходами та зниження загальної кількості споживання цих продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовин М. Я., Зомчак Л., Міщук Т. Аналітика сучасного стану добробуту населення України. Економіка та суспільство. 2022. (39).
2. Зомчак Л., Коваль Л. Сталий розвиток регіонів України: просторово-панельний підхід. Інфраструктура ринку, 2022. Вип. 65/2022, 211–215.
3. Зомчак Л. М., Умриш Г. Т. Моделювання залежності валового регіонального продукту від сільського господарства України на основі лонгітюдних даних. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 16. С. 972-977.
4. Zomchak L., Umrysh H. Modeling and forecasting of meat and eggs producing in Ukraine with seasonal ARIMA-model. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2017. 3(3). P. 16-27.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Горбунова Юлія,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Орехова К. В.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ І КЛАСИФІКАЦІЯ ОБЛІГАЦІЙ

Актуальність теми. Підприємства корпоративного типу, а це акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, є основою підприємницької структури, а отже і рушійною силою в розвитку державної економіки. Успіх компанії полягає у правильній роботі з інвестиційними ресурсами. Одним з особливих корпоративних інвестиційних варіантів у роботі цінними паперами на ринку є облігація. Практика випуску такого роду паперів в Україні є поки ще недостатньою, розвиток обігу на низькому рівні, тому облігації не набули особливого поширення.

Постановка проблеми. Необізнаність у сфері податків та бухгалтерського обліку призводить до невиправних наслідків. Вчені, такі як В. І. Козак, С. О. Москвін, В. В. Посполітак, активно працювали над темою облігацій, яким чином купувати, що робити після завершення їхньої емісії, як вкласти кошти в розвиток- все це потрібно знати, якщо ціллю стоїть залучення коштів від роботи з широко відомим у світі фінансовим інструментом.

Метою дослідно-аналітичної роботи ознайомлення з видами облігацій та класифікація цінних паперів як база налагодженої роботи інвестиційного ринку.

Викладення основного матеріалу. Облігація- цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію цінних паперів, строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію цінних паперів.[1]

Цінні папери загалом, як і облігації купуються-продаються на фондових біржах- (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів. [2]

На ринку цінних паперів обертаються такі види облігацій:

- 1) Державні облігації:
  - а) Центральний уряд
  - б) Місцеві органи самоврядування
  - в) Окремі незалежні державні установи
- 2) Облігації компанії:
  - а) Промислові фірми

- б) Комерційні банки
- в) Інвестиційні банки
- г) Інвестиційні фонди

Державні облігації вважаються кращими за надійністю, оскільки країна має найменші ризики банкрутства. Але в такому виді інвестицій не варто розраховувати на великі сплати відсотків. Тому на ринку такі цінні папери найстабільніші до банкрутства, але і з чи не найменшим відсотком сплати.

Облігації компаній випускаються підприємствами усіх передбачених законом форм власності, об'єднаннями підприємств, акціонерними та іншими товариствами і не дають їх власникам права на участь в управлінні. Умови випуску і розповсюдження облігацій визначаються Законом України "Про цінні папери та фондовий ринок", Статутом емітента та відповідними законами.

Усі облігації можна класифікувати наступними пунктами:

- 1) за ступенем ризику:
  - а) безпечні облігації (впевненість у погашенні базується на оголошеній заставі нерухомого майна або інших фондів);
  - б) незабезпечені облігації (які не підкріплені відповідною заставою);
- 2) за принципом викупу :
  - а) серійні облігації (які погашаються по чергово, через визначені інтервали часу);
  - б) ординарні облігації (які викупляються у встановлену дату);
- 3) можливостями дострокової викупу:
  - а) облігації з правом дострокової викупу;
  - б) відшкодовані облігації;
  - в) конвертовані облігації;
- 4) за механізмом виплати відсотків:
  - а) іменні облігації (відсоткові виплати, за якими поштою або іншим чином направляються безпосередньо власникам, прізвища яких повинні бути вказані в облігації і занесені до книги реєстрації);
  - б) облігації на пред'явника (до яких додаються купони на отримання відсоткових виплат на кожен дату платежу).

Період здійснення інвестиційної операції на ринку з цінним папером є наступним:

Конструювання операції- Мобілізація ресурсів-Придбання облігації – Утримання цінного паперу упродовж певного строку- Припинення утримання.
[3]

Висновки. Випуск облігацій є ефективним інструментом у роботі з залученням коштів. Облігації за своєю сутністю є цінним папером та інструментом позики, вони мають певну класифікацію, яка є основою у налагодженій роботі. Розвиток фінансової біржі в Україні є важливою ланкою стабільної економіки, тому починаючи з бази, можна прийти до чудового результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М., Бичкова С.С., Юнін О.С. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції. 2018. С. 826.
2. Про цінні папери та фондовий біржу: Закон України від 23.02.2006, N 31, ст.268.
3. В. І. Козак, С. О. Москвін, В. В. Посполітак. Фінансові інструменти: операції з облігаціями : науково-практичний посібник. 2-ге видання. 2020. С. 132.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ТРАНСФЕР ЕКОНОМІКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основною формою впровадження інновацій на суб'єктах господарювання виступає генератор інновацій, що відображає комплекс взаємовідносин об'єктів інноваційно-інвестиційної діяльності, визначає стримуючі бар'єри та ефективність її здійснення з урахуванням ризиків, що можуть спричинити зниження ефективного функціонування суб'єкта господарювання, і в інвестиційному забезпеченні впровадження інновацій на підприємстві. У зв'язку з підвищенням значущості інновацій, складнощами із впровадженням їх у діяльність підприємства, важливу роль слід відвести системі управління ризиками на підприємстві.

Генератор інновацій – поєднання економічних відносин суб'єктів інвестиційної діяльності щодо впровадження високотехнологічних рішень на основі впровадження нових науково-технологічних, соціальних, віртуальних, які обумовлюються взаємозв'язком інвестиційних та інноваційних процесів з метою досягнення економічного ефекту. Все більш актуальним постає питання, пов'язане з освоєнням нових технологій, забезпеченням економічного зростання та підвищенням енергетичної та екологічної ефективності. Однією з пріоритетної галузі національної економіки України є енергетична галузь, Підвищення її ефективності та конкурентоспроможності дозволить досягти значного рівня в економіці та й екологічній безпеці України [1]. Особливо актуальними і проблематичними залишаються питання щодо здійснення інноваційної діяльності та її фінансування в умовах кризових економічних процесів і явищ в Україні. У стані дефіциту самофінансування існує невизначеність стосовно формування складових механізмів інвестиційного забезпечення підприємств енергетики. Більше посилюється увага стосовно формування ринкових відносин у сфері виробництва та споживання електроенергії

Трансфер інновацій виявляє свою сутність, що дозволяє об'єднати сучасні бізнес-структури і наукові дослідження, які позитивно впливають на показники конкурентоспроможності і розвиток інноваційної діяльності [2]. Основна форма просування інновацій між об'єктами інновацій це основний активний розвиток трансферу технологій, який дозволяє досягти високих соціальних показників. Залучення інвестицій в інноваційну діяльність є складною так, як зумовлено наявністю перешкод під час реалізації інноваційних проектів. Зокрема впливу ряду перешкод – факторів економічних, правових, соціокультурних, форс-мажорних обставин, спричинених епідемією, військовою агресією на території

України, які вплинули на зростання інфляції, зростання цін на енергоносії під впливом світових цін [3]. Іноземні інвестори вважають актуальними проблеми з судовою системою, корупційною, монополізацією ринку в деяких галузях.

Необхідно вирішити проблему побудови комплексних показників якості за допомогою способу, коли для комплексної оцінки багатовимірної системи використовують характеристики, які базуються на поєднанні окремих оцінок якості по кожному виді у вигляді середньоарифметичного або середньозваженого значення.

Такі оцінки мають визначені дефекти, основний недолік при підходах, що визначення комплексного інтегрального показника здійснюється за рахунок за операцією суми або середньозваженої суми, що не дозволяє достатньо точно визначити оцінку системи за сукупністю ознак. Це таксометричний показник Плюти [4]. Найбільш зручним способом побудови узагальненого показника є узагальнена функція Е. Харрінгтона, де покладено ідею перетворення натуральних значень окремих відкликів у безрозмірну шкалу бажаності.

В останні роки зростає частка науково-дослідного сектору за рахунок приватних підприємців і за рахунок іноземних інвесторів. Україна цікава іноземним інвесторам з точки зору розвиненої інфраструктури, вільних виробничих майданчиків та індустриальних парків, доступній кваліфікованій робочій силі. Крім зручного географічно-економічного розташування, ресурсів наша держава пропонує іноземним інвесторам державну підтримку Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями в Україні» [4].

Стан економічного розвитку в Україні на сьогодні можна охарактеризувати як кризовий і такий, що не відповідає належному рівню інноваційних процесів, що спостерігається у розвинених країнах. В існуючих умовах трансформації світових економічних відносин інноваційний шлях розвитку розглядається як важливий фактор підвищення рівня економіки та її рівня конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлова, О. М., Павлов, К. В., Писанко, С. В., & Матійчук, Л. П. (2023). Регулювання інвестиційно-інноваційної активності в електроенергетичній галузі України.
2. Мартюшева, Л. С., & Калишенко, В. О. (2002). Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*, (10), 61-66.
3. Інфляційний звіт, січень 2023 року: Національний Банк України URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2023-roku>
4. Федулова, І. В. (2011). Підходи до оцінки рівня готовності підприємства щодо інноваційного розвитку.
5. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України № ІІІ-ІХ від 17.12.2020 року: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

Гудок А.С.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

науковий керівник: Морозова Н.Л.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу

та професійних комунікацій,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У нинішніх умовах воєнного стану в Україні, введеного 24 лютого 2022 року, та повномасштабної війни проти країни-агресора, дуже складно казати про планування та розвиток українського та міжнародного бізнесу на території України. Перед компаніями постало питання «Чи продовжувати взагалі свою діяльність?», адже в умовах невизначеності та неможливості планування навіть свого дня дуже важко розробляти стратегії розвитку чи то маленької компанії, чи то цілої корпорації.

Найкращим джерелом інформації про адаптацію українського бізнесу вважаємо серію статей від сайту mind.ua під керівництвом професійної спільноти менеджерів з управління змінами АСМР Україна та Mind під назвою «Лідерство, яке рятує: практичні поради українських менеджерів змін» [1].

За даними forbes.ua: «за п'ять місяців війни 41% компаній зазнали втрат до \$1 млн, 32% оцінили втрати в діапазоні \$1–10 млн та 18% повідомляють про втрати більше \$10 млн. Принаймні 38% зазнали втрат внаслідок бойових дій безпосередньо». Тобто 91% компаній зазнали витрат під час перших місяців війни [2]. Але, не зважаючи на це, з моменту поновлення можливості реєстрації бізнесів на початку квітня вже було зареєстровано 132 тис. ФОПів (дані за квітень-серпень 2022 року) [3].

Однією з причин такого швидкого та потужного відновлення бізнесу в Україні є рішення держави щодо послаблення податкового тиску на весь бізнес. Від перших тижнів повномасштабного вторгнення уряд скасував ПДВ та мита на весь імпорт, а також був дозволений перехід на спрощену систему оподаткування, 2% податку, навіть найбільших компаніям [4]. Такі пільги для усіх привабило багато ініціативних та рішучих підприємців до ведення бізнесу в Україні.

Варто зазначити, що на наш погляд спрощення системи оподаткування є основною причиною, але не єдиною. Багато великих українських та міжнародних компаній на початку війни мали тенденцію до сплати податків наперед, аби допомогти нашій економіці вистояти. До цього закликала ДПС, але це було не обов'язково. Наприклад, компанія ЕРАМ Україна, найбільша ІТ

компанія в Україні, за перший квартал 2022 року перерахувала авансом приблизно 50 млн гривень податку (сума розрахована на основі того ж періоду 2021 року) [5]. І так вчинили ПриватБанк, УКРГАЗБАНК, такі бренди як Хортиця, Баядера, Філіп Моріс, АТБ, Новус та інші.

Підводячи підсумки, економіка нашої країни вистояла, бізнес розвивається навіть в на стільки тяжкі часи, відкривається все більше нових підприємств, а це означає, що ми перемогли цю кризу та паніку на ринку через початок агресивної війни проти українського народу. Цьому посприяли як спрощення оподаткування, так і стійкість, мужність та моральний дух наших підприємців, які не закрили бізнес, а продовжили розвиватися, тим самим підтримуючи нашу економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стаття ««Завмерти чи бігти»: які практики управління змінами допомогли українському бізнесу подолати перший шок війни». Катерина Соболева. [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://mind.ua/publications/20254177-zavmert-chi-bigti-yaki-praktiki-upravlinnya-zminami-dopomogli-ukrayinskomu-biznesu-podolati-pershij>
2. Стаття «З початку війни в Україні відкрилося майже 150 000 нових бізнесів – Опендатабот». Аніта Прасад. [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://forbes.ua/news/z-pochatku-viyini-v-ukraini-vidkrilis-mayzhe-150-000-novikh-biznesiv-opendatabot-24082022-7896>
3. Стаття «Майже 150 тисяч сміливих бізнесів відкрилося з моменту вторгнення РФ. Які бізнеси відкриваються у війну?». [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://opendatabot.ua/analytics/brave-business-in-war>
4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://tax.gov.ua/>
5. Стаття «ЕРАМ сплатив 50 млн грн податків до держбюджету наперед». [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://mind.ua/news/20237509-eram-splativ-50-mln-grn-podatkov-do-derzhbyudzhetu-napered>

Жихор Б.І.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: Жихор О. Б.,
д.е.н., проф. факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ: МЕТОДИ ОЦІНКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В сучасних умовах господарювання розвиток конкуренції в умовах військової агресії росії формує абсолютно нові вимоги до ринкових контрагентів у сфері гостинності, а саме ресторанних та готельних підприємств. Підприємства сфери гостинності особливо намагаються приділяти велику увагу щодо підвищення конкурентоспроможності товарів/виробів/наданню послуг в умовах жорстких зовнішніх викликів та суворих карантинних обмежень, ґрунтуючись на запровадженні інноваційних товарів/виробів/послугах.

Здійснення оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання сфери гостинності в умовах війни вимагає об'єктивності, наукової обґрунтованості та особистої відповідальності щодо ухвалення важливих стратегічних рішень на перспективу.

Переваги та недоліки застосування сучасних методів оцінки конкурентоспроможності ресторанних та готельних підприємств в умовах війни представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Конкурентоспроможність ресторанних та готельних підприємств в умовах війни: сучасні методи оцінки

Сучасні методи оцінки	Переваги та недоліки застосування сучасних методів оцінки на підприємствах сфери гостинності
Графічний метод оцінки	<p>Недоліки методу: врахування та застосування великою кількості характеристик оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства у досліджуваній галузі може призвести до нівелювання його наочності.</p> <p>Переваги методу: наочність та простота методу дозволяють здійснити оцінку щодо положення ресторанного/готельного підприємства за окремими показниками (характеристиками) відносно позицій конкурентів підприємства.</p>

Матричний метод оцінки	<p>Недоліки методу: конкурентоспроможність не визначається лише часткою ринку, що належить готельному/ресторанному підприємству; складні моделі потребують попереднього визначення конкурентної позиції підприємства або конкурентоспроможності за відсутності узагальненої методики щодо їх визначення.</p> <p>Переваги методу: визначає конкурентну позицію готельного/ресторанного підприємства на ринку відносно інших контрагентів та є базою щодо вибору відповідної поведінкової стратегії.</p>
Метод, базисом якого є оцінювання конкурентоспроможності продукції/послуг підприємства	<p>Недоліки методу: сучасні умови господарювання готельних/ресторанних підприємств потребують необхідності оцінювання конкурентоспроможності за умови більшої кількості характеристик.</p> <p>Переваги методу: використовується щодо оцінки конкурентоспроможності готельного/ресторанного підприємства, за умови ефективної діяльності, тобто випуском якісної продукції/наданням якісних послуг.</p>
Метод, базисом якого є теорія ефективної конкуренції	<p>Недоліки методу: вплив зовнішніх чинників конкурентоспроможності готельного/ресторанного підприємства не враховує, які можуть бути визначальними в даних умовах господарювання.</p> <p>Переваги методу: оцінка конкретних видів економічної діяльності підприємства, які відбивають рівень використання наявних ресурсів, рівень конкурентоспроможності продукції/послуг в комплексі щодо загальної оцінки конкурентоспроможності готельного/ресторанного підприємства.</p>

Джерело: розроблено авторами на підставі [1-4]

Конкурентоспроможність ресторанного/готельного підприємства на національному/внутрішньому ринку представляє собою перелік наступних характеристик/складових в умовах війни:

1. Витратні чинники або витратні характеристики.
2. Цінові чинники, особливості виробничої (комерційної) діяльності.
3. Резервні внутрішні та зовнішні чинники.

Внутрішні та зовнішні резерви – є основою стабільної фінансово-господарської/виробничої/комерційної діяльності ресторанних/готельних підприємств, резерви надають можливості в сучасних умовах господарювання адаптуватися до викликів війни. Наприклад, наявність матеріальних запасів/продукції дозволяє деякий час втримати ринкові позиції в умовах різких коливань цін на сировину.

Перспективами подальших досліджень, є дослідження умов транспортування виробів/товарів/продукції/послуг ресторанних/готельних підприємств, з врахуванням ступеня вразливості виробництва/надання послуг в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жихор Б.І., Жихор О.Б. КОНКУРЕНЦІЯ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА // Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку : збірник тез доповідей II Міжнародної науковопрактичної конференції (Україна, м. Харків, 25 листопада 2022 року) [Електронний ресурс]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 554 с. ISBN 978-966-285-749-8, С.106-109, <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17665>
2. Кіор Ю.М., Жихор О.Б. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В ІНДУСТРІЇ ГОСТИНОСТІ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ COVID-19 // Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку : збірник тез доповідей II Міжнародної науковопрактичної конференції (Україна, м. Харків, 25 листопада 2022 року) [Електронний ресурс]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 554 с. ISBN 978-966-285-749-8, С.127-129 <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17665>
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. К.: Кондор, 2016. 378 с.
4. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.

Іваниця П.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник д.е.н., проф. Грінько А.П.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах для прийняття ефективних управлінських рішень необхідна інформація як про виробничий потенціал підприємства, так і про конкурентне середовище, в якому здійснюється його діяльність. Оскільки управління є об'єктивною необхідністю, що випливає із самої природи корпоративної стратегії, велике значення має спрямування економічної стратегії підприємства на єдину глобальну мету – високий рівень конкурентної переваги. Вибір ключових компонентів корпоративної економічної стратегії, орієнтованих на зовнішню та внутрішню сфери діяльності, може сформувати мотивацію для прийняття тих чи інших стратегічних рішень.

Стратегію можна визначити як логічну та послідовну модель поведінки, розроблену на підприємстві. Це найважливіший фактор його самовизначення. У цьому контексті стратегія тісно пов'язана з характеристиками та особливостями організаційної культури і в цілому може більш ґрунтовно сформульованою за елементами соціальної спрямованості. Наукові підходи до визначення стратегії надані у таблиці 1.

Підсумовуючи різні точки зору щодо стратегії та виділяючи найважливіші елементи (формування цілей розвитку системи, набір правил і методів для досягнення цілей, наявність ресурсів для впровадження правил і методів для досягнення цілей системи), можливо створити теоретичну базу для визначення економічної стратегії. Проте, під час формулюванні її змісту необхідно враховувати, що економічна стратегія повинна, перш за все, встановлювати правила і прийоми, які забезпечують економічно ефективно досягнення стратегічних цілей. У свою чергу, правила і методи, включені в економічну стратегію підприємства, повинні базуватися на тому, яким чином вона уможлиблює управління ним. Ми підтримуємо думку, що «Комерційний успіх підприємства у довгостроковій перспективі в сучасних умовах функціонування можливий лише за умов соціально-екологічного відповідального ведення бізнесу. Відповідно, базисним принципом розроблення стратегії стійкого розвитку підприємства має стати цілісний підхід, за якого враховується вимірі бізнес-процесів: економіка, екологія, соціальні питання та робота з людьми» [1, с. 6].

Не менш важливим для економічної стратегії підприємства є аналіз суб'єктивних умов, що визначають здатність підприємства використовувати економічні методи управління. До цих суб'єктивних умов слід віднести сукупність ресурсів підприємства, ступінь використання, наявність реальних резервів, а також економічну ефективність взаємодії різних видів ресурсів. Останній, як основний показник, що характеризує економічну ефективність, визначає необхідність дослідження економічного потенціалу підприємства та ступеня його використання, з чого випливає необхідність визначення сукупності показників економічної ефективності.

Таблиця 1. – Підходи до визначення стратегії різними авторами

<i>Автор</i>	<i>Визначення</i>
1. А. Чандлер	Стратегія – це «визначення основних довгострокових цілей та задач підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей».
2. Гарвардська школа бізнесу	Метод визначення конкурентних цілей організації. Стратегія визначає основні сфери бізнесу, які компанія буде продовжувати і (або) здійснювати
3. І. Ансофф	«Довгостроковий курс розвитку фірми, спосіб досягнення цілей, який вона визначає для себе, керуючись власними міркуваннями в межах своєї політики»
4. П. Друкер	«Теорія бізнесу даної організації».
5. Г. Мінцберг	Послідовна погоджена та інтегрована структура управлінських рішень Стратегія – це план, керівництво або напрямок розвитку, шлях із сьогодення в майбутнє. Це принцип поведінки або слідування деякій моделі поведінки. Це розташування певних товарів на конкурентних ринках
6. М. Хамель	Спосіб розвитку основних конкурентних переваг
7. М. Маскон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	Детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії і досягнення її цілей
8. І. Герчікова	Розрахована на перспективу система заходів, що забезпечує досягнення конкретних накреслених цілей компанії

Отже, виходячи з вищевикладеного, під економічною стратегією підприємства слід розуміти сукупність правил і прийомів досягнення цілей на основі ефективною реалізації економічного потенціалу підприємства.

Вітчизняні підприємства на сьогодні в умовах підвищення конкурентоспроможності в ризикованих ситуаціях недостатньо використовують інструментарій стратегічного управління, розроблений іноземними компаніями, але, звичайно, відчувають гостру потребу змінити підхід до управління. Але зарубіжний досвід стратегічного управління має бути адаптованим до умов

розвитку українських підприємств для вирішення перспективних і тактичних завдань.

Українські підприємства перебувають у складній економічній ситуації та шукають ефективні механізми управління та планування. Крім того, незалежність компаній щодо встановлення ключових показників ефективності та довгострокових цілей, а також визначення засобів їх досягнення зумовлена зростаючим значенням стратегічного управління та розробки економічних стратегій.

Отже, фахівці українських корпоративних і комерційних структур повинні оволодіти відповідними методами та процедурами стратегічного управління, які дозволять підприємствам підтримувати конкурентні переваги та ефективно досягати довгострокових цілей на основі відповідного реагування на зміни зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грінько А.П., Бондарчук Л.В., Ткаченко А.Г., Шапошник Б.В. Стратегічне управління стійким розвитком підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2022. № 9/1. С. 5- 8.
2. Савельєв Є.В. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри/ За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. К.: Знання, 2014.
3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку/ За ред. В.М. Гейця .К.: Ін-т екон. прогноз.,2013 .1008 с.

*Ізюмцева Н. В.,
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту,
бізнесу та професійних комунікацій,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
Куценко Є.В.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Організація є однією з основних функцій менеджменту, яка означає створення структури та встановлення взаємозв'язків між працівниками і підрозділами підприємства з метою досягнення його стратегічних та оперативних цілей. Організація є важливою для ефективного функціонування будь-якої організації, будь то бізнес, урядова агенція чи некомерційна організація.

Однією з найбільш поширених проблем, з якими стикається організація в сучасному світі, є швидкі зміни у технологіях та ринкових умовах. Такі зміни можуть створювати великий тиск та вимагати змін у стратегії, організаційній структурі та процесах. Ці зміни можуть впливати на співробітників організації, їх вміння та навички, що може стати причиною проблем при організації та управлінні персоналом.

Іншою проблемою, з якою стикаються, є недостатній розвиток лідерства та менеджменту. Організації повинні забезпечити належний розвиток та навчання своїх керівників та менеджерів, щоб вони могли ефективно управляти своїми командами та відповідати на виклики, з якими стикається організація.

Також серйозними проблемами можуть бути корупція та недостатня етика в бізнесі. Неправомірні дії та порушення етичних стандартів можуть пошкодити репутацію організації та вплинути на її подальший розвиток

При організації управління підприємством або організацією, можуть виникати різноманітні проблеми, які можуть суттєво впливати на ефективність діяльності. Деякі з таких проблем описані нижче:

- Недостатній розподіл повноважень: Якщо розподіл повноважень управління не є раціональним та чітко визначеним, це може призвести до конфліктів між підрозділами, затримок в прийнятті рішень та зниження ефективності діяльності.

- Недостатня комунікація: Недостатня комунікація між підрозділами може призвести до збільшення часу реакції на зміни, помилок та конфліктів між робітниками.

- Відсутність стратегії: Якщо організація не має чіткої стратегії, це може призвести до невизначеності та неефективності в діяльності.

- Недостатня кваліфікація персоналу: Недостатня кваліфікація персоналу може призвести до помилок, невиконання завдань, та зниження ефективності виробництва.

- Непродуктивність: Недостатня продуктивність може призвести до зниження ефективності

Управління в сучасних умовах стикається зі значними проблемами, які включають в себе зміну технологій та цифрові трансформації: розвиток технологій та цифрові трансформації змінюють способи взаємодії між компаніями, клієнтами та працівниками. Управління повинне адаптуватися до цих змін та навчитися використовувати нові інструменти та технології. Глобалізація та конкуренція: Глобальний ринок зробив конкуренцію більш жорсткою, тому управління повинне бути гнучким, швидким та ефективним для того, щоб успішно конкурувати на міжнародному рівні. Ризики та нестабільність: Сучасний світ характеризується великою нестабільністю та ризиками, такими як фінансові кризи, економічна нестабільність, політичні конфлікти тощо. Управління повинне бути готове до ризиків та уміти приймати швидкі та ефективні рішення в умовах невизначеності. Управління талантами: В сучасних умовах, де змінюється спосіб роботи та підхід до бізнесу, управління талантами є важливим елементом успіху компанії. Управління повинне знати, як залучати та утримувати талановитих працівників. Етичні проблеми: Управління повинне бути етичним та дотримуватися високих стандартів моральності та відповідальності перед громадськістю, клієнтами та працівниками. Ці проблеми змушують управління бути гнучким та швидким у своїх рішеннях.

Управління організаціями в умовах війни в Україні стає важливим фактором для забезпечення стійкості та розвитку підприємств, установ та організацій, які функціонують в зоні конфлікту. У таких умовах управління повинне бути адаптоване до нових викликів та ризиків, пов'язаних з війною, що можуть впливати на діяльність організацій.

До основних завдань управління в умовах війни в Україні можна віднести:

1 Забезпечення безпеки та життєдіяльності співробітників організацій в зоні конфлікту. Управління повинне враховувати можливі ризики та приймати необхідні заходи для захисту працівників.

2 Адаптація діяльності організацій до змін на ринку та в економічному середовищі. Управління повинне враховувати нові ризики та можливості, що виникають у зоні конфлікту, та вчасно реагувати на них.

3 Оптимізація витрат та ресурсів. Управління повинне виконувати ефективне фінансове планування та управління бюджетом, забезпечуючи економію ресурсів та оптимізацію витрат.

4 Підтримка співробітників. Управління повинно надавати підтримку своїм співробітникам, які можуть відчувати негативний вплив війни на своє життя та роботу.

5 Керування ризиками. Управління повинно розробляти та впроваджувати плани непередбачуваних ситуацій, що можуть виникнути в зоні конфлікту.

Отже, можна зробити висновок, що управління є ключовим елементом в розвитку та стійкості будь-якої організації. Правильно організоване управління дозволяє досягати поставлених цілей, забезпечувати ефективність та ефективність діяльності, керувати ризиками та використовувати ресурси максимально ефективно. Уміння адаптуватися до змін у середовищі, в якому функціонує організація, є невід'ємною частиною успішного управління. Необхідність управління стає особливо актуальною в умовах кризових ситуацій, таких як війна, коли вимоги до організацій можуть бути значно збільшені, а ризики - посилені. Отже, ефективне управління є важливим фактором для забезпечення її успіху та стійкості в будь-яких умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Організація як функція управління.//Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/tema-4-organizaciya-yak-funkciya-upravlinnya-103151.html>
2. Суть менеджменту та управління//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/30070/>
3. Кобилін, А. М. Інформаційний менеджмент : навч. посіб. / А. М. Кобилін, Б. В. Самородов. - Львів : Новий Світ-2000, 2018. - 216 с.
4. Необхідність і сутність управління суспільним виробництвом//Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.if.ua/book/32/2060.html>

*Ізюмцева Н. В.,
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
Фокіна Ю. Ю.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Розвиток сучасного бізнесу напряму пов'язаний з проблемами глобалізації, невизначеності, жорсткої конкуренції та військового стану. Сьогодні як і завжди для відкриття та розвитку будь-якого бізнесу необхідно продумати стратегію розвитку, тобто спланувати кожен крок до досягнення певної цілі. Планування є основним інструментом управління на будь-якому підприємстві. Воно допомагає визначити систему дій та рішень, які ведуть до досягнення підприємством поставлених цілей. Планування надає таких переваг:

- усуває невизначеність щодо майбутньої діяльності підприємства;
- уточнює цілі підприємства та дії щодо їх досягнення;
- допомагає уникнути помилок у майбутній діяльності;
- надає можливість передбачити виникнення нестандартних ситуацій і діяти з випередженням подій;
- сприяє усвідомленню важливості функціонування підприємства.

Планування важливо у будь-який час. Зараз, в умовах війни, може здатися, що планування немає ніякого сенсу, але це не так. Навіть у такий важкий час є велика потреба у плануванні. Адже за допомогою планування ми можемо передбачити різні ситуації, а головне вирішення цих ситуацій заздалегідь. Під час війни планування у бізнесі може допомогти мінімізувати втрати. Як каже бізнес-консультант Олег Зубченко: «Планування створює відчуття, що людина долає труднощі не просто так, а попереду світить маяк, на світло якого треба йти. Це дає енергію та мету»[5].

За даними статистики від 24 лютого 2022 року в Україні було відкрито 22 тисячі компаній і зареєстровано 177 тисяч ФОП. А результати дослідження Gradus Research вказують на те, що 45% українських бізнесів працюють у «довоєнному» режимі, ще 42% – частково [1]. Саме те, що підприємства продовжують свою роботу доводить, що вони стійкі до змін. Ця стійкість забезпечується правильно розробленою стратегією, яка допомагає боротися з проблемами сьогодення. Адже ведення бізнесу під час війни несе за собою цілу низку додаткових ризиків, впоратися з якими допомагає лише чітко визначена кінцева мета. Прагнучи до цієї мети підприємства ставлять перед собою певні

цілі, які досягаються за допомогою ресурсів. Отже, гарна стратегія – це завжди про завдання та ресурси. Якщо ми з'ясували всі завдання, які потрібно виконати, ми розуміємо їх пріоритети і послідовність їх виконання. Тоді ми завжди можемо розрахувати ресурси, які необхідні для виконання цих завдань.

Визначимо, що для підприємства є планування. Це функція менеджменту, яка з'ясовує, що компанія буде робити далі. Це, можна сказати, спроба зазирнути в майбутнє компанії. А наше майбутнє в свою чергу складається з поля визначеності та поля невизначеності. До поля визначеності ми відносимо те, що ми фактично знаємо про нашу компанію, наприклад, запас сировини на складі, кількість працівників чи який ми маємо технологічний процес. А ось до поля невизначеності, тобто того, що ми самі собі уявляємо відносимо, наприклад, скільки продукції треба виготовити та скільки й за якою ціною ми її продамо. Планування – це поєднання поля визначеності та поля невизначеності для формування образу майбутнього для всієї компанії. Якщо подивитися на реалії нашого життя зараз, розуміємо, що ми не можемо бути впевнені у завтрашньому дні, отже, поле невизначеності та ризики зростають. Але це не є причиною зупинятися, необхідно просто почати дивитися на ситуацію з різних сторін, створити певне бачення свого бізнесу в різних ситуаціях. Розберемося як втілити це бачення. По-перше, необхідно створити концепцію, після чого поставити завдання. Для кожного завдання знайти рішення і втілювати рішення в життя, після чого осмислити результат. Стратегічне управління не працює, якщо воно не послідовне – потрібно аналізувати результати втілення змін для коригування стратегії. Сучасні підприємці повинні одночасно мати уяву, щоб винаходити альтернативні курси дій, і логіку, щоб аналізувати їх наслідки.

Отже, планування є дуже важливим для кожного підприємства завданням, але в той же час і не простим. План має містити в собі всю інформацію про підприємство, охоплювати кожну галузь, але в той же час не бути складним та занадто довгим. Кожен управлінець при складанні плану має орієнтуватися на кінцеву мету, яку також треба вміти правильно поставити. Якщо план вийшов занадто довгим і складним, не має чітко визначеної кінцевої мети чи охоплює не всі галузі, то існує велика вірогідність того, що підприємство не зможе функціонувати. Зневажаючи плануванням, неможливо побудувати перспективний та стійкий до змін бізнес. Сьогодні довели нам, що не лише завтрашній день, а навіть наступну хвилину важко спрогнозувати. Тому саме стратегічне планування, яке допомагає розглянути всі можливі варіанти подій у спокійній обстановці та продумати їх вирішення, рятує підприємців сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майже половину нових малих бізнесів під час війни відкривають жінки//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/business/news/332971-mayzhe-polovinu-novih-malih-biznesiv-pid-chas-viyni-vidkrivayut-zhinki-opendatabot>

2. Стратегічне планування для НУО: керівництво з основ//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?kb=stratehichne-planuvannya-dlya-nuo-kerivnytstvo-z-osnov>
3. Л.І. Нечаюк, Н. О. Телеш Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навчальний посібник К.: Центр Навчальної Літератури, 2003. – 348 с.
4. Планування як базова функція менеджменту. //[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13471/>
5. Як ефективно планувати в умовах війни та непередбачуваності. . //[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://forbes.ua/lifestyle/yak-lyudyam-ta-kompaniyam-planuvati-pid-chas-viyni-ta-obstriliv-koli-obstavini-postiyno-zminyuyutsya-poyasnyue-biznes-konsultant-19102022-9105>

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ УКРАЇНИ

Перехід до інноваційної моделі економічного зростання є одним із головних завдань країни найближчим часом. Проте економічне зростання абсолютно неможливе без розв'язання проблеми збільшення обсягу інвестицій у виробництво. Щоб забезпечити стійке зростання потоку інвестицій, потрібне поєднання макроекономічних показників. На рівні підприємств потоки інвестиційних ресурсів і відповідних робіт мають, як правило, переривчастий характер, що зумовлено потребою мати мінімальний фонд для реалізації вигідних інвестиційних проектів або очікуванням такого поєднання умов на ринку капіталів і на товарному ринку, коли можна буде ефективно використовувати запозичені кошти або зробити додаткову емісію акцій. У масштабі ж усієї національної економіки інвестиційні потоки безперервні.

Макроекономічні показники України характеризують інвестиційний потік, як такий, що сильно погіршується недостатніми інвестиційними ресурсами та складнощами через кризу світової економіки. На сьогодні немає впевненості в інвестиційних продуктах та інвестиційних ринках.

Фундаменталізм ринку призвів до того, що корпоративна економічна політика вирішує проблеми, які насправді зацікавлені тільки у виробничих відносинах і не впливають на продуктивність та структурні зміни економіки. Однак такий підхід не можна розглянути, не враховуючи інформатизації епохи, яка розпочалася четвертою революцією змін та новим інноваційним економічним зростанням.

Іншими словами, основною категорією, що характеризує економічне зростання, стали саме інновації, а «Інноваційний розвиток є головним рушієм технологічного прогресу як окремих галузей, так і економіки країни та світу в цілому. Тому інтенсивність інноваційних процесів визначає потенціал розвитку економіки країни, її конкурентоспроможність на світових ринках» [1, с. 99]. Тому, підвищення економічної ролі інновацій та зміна темпів, напрямів і механізмів розвитку інноваційного процесу є одними з головних факторів, що можуть привести до радикальних структурних змін в економіці багатьох країн, що розвиваються. Економічна сутність інновацій полягає в об'єктивності нового, чітко визначеного і закінченого. У літературі існує кілька підходів до визначення сутності інновацій, найпоширенішим з яких є підхід, що включає всі інновації як результат творчого процесу у вигляді нових продуктів (технологій), нових

послуг або технологій тощо. Так згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – це «новостворені (застосовані) і (або) удосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [2, 3]. Проте ми підтримуємо думку, що «найважливіше полягає у тому, що інновація – не тільки нововведення але й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо. Ніяке нововведення не відбувається, якщо мислення саме не буде інноваційним. Таким чином, поняття інновацій поширюється на новий продукт чи послугу, спосіб їх виробництва, нововведення – організаційні, фінансові, науково-дослідні і будь-які удосконалення, що забезпечує економію витрат чи створює умови для такої економії» [4].

Циклічні економічні процеси, стрибкоподібні технологічні зміни та дисбаланси призводять до революційних змін, що дозволяє нам говорити про технологічні мандати як основу для інноваційних стратегій розвитку. Так, відповідно до теорії інноваційного розвитку Брайана Артура: «Кожні 60 років (або приблизно того) у світі відбуваються глибокі зміни. Розробки, що накопичуються за цей період, й технології здійснюють свого роду революцію. Суспільство починає жити за новими стандартами, створюються нові соціальні класи, нові сфери для бізнесу тощо. Сьогодні це «діджиталізація» (від англ. digitization) – переведення будь-якого вихідного матеріалу в цифрову форму» [5, с. 118].

Прикладом із реального світу, що допоможе аргументувати наступне твердження є те, що сучасні користувачі все ще користуються телебаченням і радіо, незважаючи на глобальну зміну парадигми. Зрозуміло, що найбільшою споживчою популярністю користуються мобільні гаджети для доповнення інформацією будь-якого характеру та формату. У той же час, можна сказати, що радіо, телебачення і цифрові технології різних стадій виникнення співіснують досі. Однак не можна заперечувати, що ці технології мають різні вектори розвитку.

Геніальний вчений К. Крістенсен проаналізував причини краху великих корпорацій під впливом сил творчої деструкції. Дослідники дійшли висновку, що стилі управління, які роблять компанії лідерами у своїх галузях, часто перешкоджають розвитку проривних технологій, які зрештою витісняють їх з ринку. Щоб продемонструвати швидкість цього процесу, К. Крістенсен вказує на високу «смертність» компанії, спираючись на приклад того, скільки інформації інженери можуть помістити на один квадратний дюйм поверхні диску: обсяг в середньому збільшувався на 35% в рік, з 50 Кб в 1967 р до 1,7 Мб в 1973-м, 12 Мб в 1981-му і 1100 Мб до 1995 му. Фізично диски зменшувалися з такою ж швидкістю – на 35% в рік: в 1978 р обсяг найменшого диску ємністю 20 Мб

досягав 800 кубічних дюймів, а в 1993-му – вже 1,4. Додамо, що на теперішній час існують технології, які здатні розмістити на носії в кілька сентиментів дані обсягом в 2 Тб.

К. Крістенсен розрізняє два типи інновацій: проривні інновації та підтримуючі. Інновація (базова, радикальна, базова) - це революційна технологія, яка виводить на ринок радикально нову пропозицію, якій поступаються за якістю технології, що використовується з самого початку, але має нові властивості та орієнтована на різні групи споживачів. Підтримуючі інновації - це технології, які сприяють вдосконаленню продукту. На думку авторів, такі технології можуть бути новими і радикальними, але всі підтримуючі інновації мають одну спільну рису. Йдеться про підвищення якості існуючого продукту в межах технічних характеристик, які важливі для ключових споживачів на існуючому ринку. Проривні ж, навпаки [6, с. 15].

Окремо розглянемо економічний аспект. Це надає іншу відповідь. Оскільки технологія покидає стадію розроблення, витрати починають різко падати, одночасно покращуючи взаємодію з користувачем. Оскільки можливості нових технологій зростають протягом 8-10 років, фундаментальні зміни, а саме вартість цих технологій, значно зменшуються. За даними Всесвітнього економічного форуму Accenture [7], цікаві приклади падіння вартості технологій надані на рисунку 1.

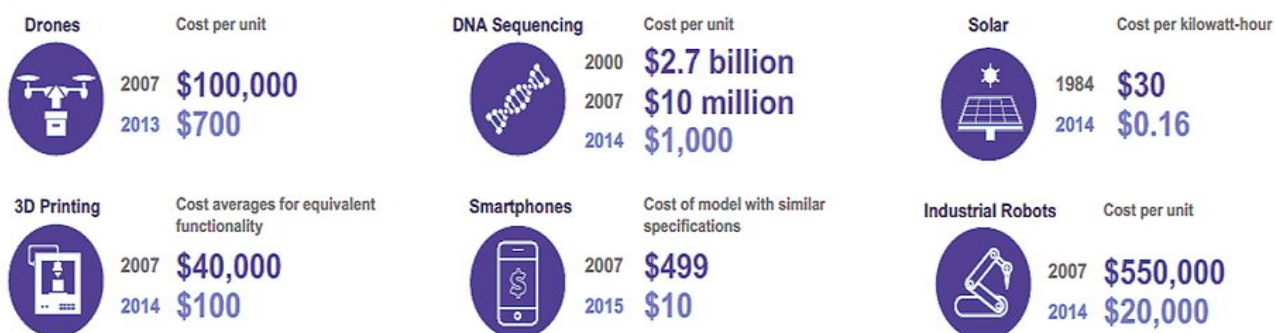

Рис. 1. 9. Приклади значного падіння вартості нових технологій (Джерело: [7])

Як бачимо, на початку появи дрон коштував близько \$ 100 000, а в 2013 році – вже \$ 700, а зараз вже менше \$ 100. Падіння вартості цієї технології за 7 років – в 1000 разів. Інший приклад – індустриальні роботи: за 7 років їх вартість впала в 25 разів. Вартість 3D-принтерів аналогічної функціональності за 7 років знизилася в 400 раз! Але лідером з падіння вартості залишається секвестрування геному – в 2007 році воно коштувало \$ 10 млн, в 2014 році – \$ 1000, а зараз вже близько \$ 100. Тобто падіння вартості за 10 років склало близько 100 000 разів. Такі значні падіння додатково показують масштаби цифрової революції, яку ми переживаємо.

Отже, використання можливостей і досягнень українського науково-технічного комплексу та участь у господарському обороті об'єктів інтелектуальної власності на сьогодні вважаються основним напрямом економічного зростання України, що забезпечує реалізацію українських національних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринько П. Л. Парадигма цифрової економіки в умовах глобальних змін. «Інтернаука», 2019. Серія: "Економічні науки". № 11 (31). С. 95– 105.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07. 2007р. № 40-IV (зі змінами і доповненнями) // Офіційний сайт Верховної Ради – www.rada.gov.ua.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року N 433-IV (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 13) зі змінами, внесеними згідно із Законом 3076-IV (3076-15) від 04.11.2005.
4. Кремень В. Г. Інноваційність як вимога часу. URL: <http://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu>
5. Arthur, Brian W. (1989), Competing Technologies, Increasing Returns and Lock-in by Historical Events, 99 Economic Journal, 116-131.
6. Hrynko P. Improvement of the digital transformation strategy of business on the basis of digital technologies. «EUREKA: Social and Humanitics», Number 6 (2019), p. 10-18.
7. Accenture, The future digital skills needs of the UK economics, 2015.

*Колесникова А.А.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Маріупольський державний університет, м. Київ;
Мацука В.М.,
к.е.н., доцент,
Маріупольський державний університет, м. Київ*

РИЗИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

За минулий рік бізнес-середовище в Україні зазнало значних змін і ті зміни тільки починаються. Надалі нас чекає ще не один рік, щоб прийти до стабільності в країні. Але діяти потрібно вже зараз. Ці зміни мають значний вплив, щоб залишатися конкурентоспроможними та вже торкнулися кожної сфери життя. На сьогоднішній час є досить реальна небезпека водночас втілення всіх видів ризиків, а економіка України зазнає великих збитків, які оцінити важко. Але підприємства мають працювати в умовах війни, бо людям, особливо зараз, потрібно працювати не лише для отримання доходів і підтримання рівня економіки країни, а ще для того, щоб морально відволікатися.

Якщо не казати про очевидні речі про складність ведення бізнесу в цьому та минулому році, про наслідки війни для економіки країни, то слід зазначити, що український бізнес усе одно продовжує працювати, рости, розвиватися та адаптуватися до будь-яких умов. Та нові виклики у будь-якому випадку створюють і нові ризики. Приклад ризиків, які є очевидними для кожного - це ризик зв'язків з РФ або будь-якою країною-агресором, зростання кількості шахрайств та пропозицій від ненадійних контрагентів. Але ці ризики можна попередити. На це підприємства мають звертати увагу в закупівлях, перевіряти санкції, учасників підприємств, третіх сторін [1].

Також слід бути досить уважними всередині компанії, бо існує ризик, що ненадійним виявиться керівник, директор, засновник або бенефіціар. Перевіряючи компанію, Експрес-аналіз може показати, що компанія є надійною. А от перевірка фізичної особи компанії може показати протилежне. Зверніть увагу на перевірку фізичних осіб компанії – бенефіціара, директора, засновника, інших учасників.

Також не слід забувати, що у теперішніх реаліях у вигірній позиції є той бізнес, який може працювати за будь-яких обставин. До переліку «звичних» ситуацій, до яких треба підготуватися кожній компанії, додалися ракетні обстріли, відключення електрики, загроза вторгнення ворожих військ тощо. Прогнози Нацбанку базуються на припущенні, що безпекові ризики в Україні істотно послабляться від середини 2023 року. Наразі є неофіційний лист, складений на досвіді самих українців, що бажано мати кожній компанії:

- бомбосховище. Якщо компанія працює не дистанційно, то бажано подбати про безпеку своїх співробітників, тому в будівлі або поблизу неї має бути бомбосховище на випадок повітряної тривоги;
- генератори. Так, наразі в більшості міст України ситуація зі світлом налагоджена, але є ризик у будь який момент залишитися знов без світла, через що багато українців не зможуть працювати як в офісі, так і віддалено. Саме тому автономні джерела живлення - це вимушена необхідність для кожного підприємця;
- план дій у надзвичайних ситуаціях. Якщо раніше кожна компанія мала план на випадок пожежної небезпеки, то зараз необхідно мати більш глобальний план. Варто завчасно підготувати “набір для виживання” компанії, також врахувати, хто відповідальний за евакуацію, зміну бізнес-процесів тощо. Такі плани складаються, щоб уникнути паніки в випадку загострення війни або ракетного обстрілу [2].

Не дивлячись на те, що багато компаній намагається подбати про безпеку своїх співробітників, зараз все більшої популярності набирає дистанційний формат праці. Ті компанії, де люди можуть не приходити на своє робоче місце, обирають онлайн формат або гібридний. Це все залежить від формату підприємства та опитування самих працівників.

Навіть якщо притримуватися усіх можливих порад, бізнес має бути готовим до погіршення економічного середовища, зростання інфляції, послаблення курсу гривні, скорочення обсягів виробництва товарів та послуг в Україні. Очікується скорочення української економіки на 30-40%, а ріст інфляції більш ніж на 33% [3].

Таким чином, на сьогодні наявні всі групи ризиків, визначені для міжнародного бізнесу. У цих умовах компаніям необхідно подбати про фізичну безпеку співробітників та їхніх родин, запровадити антикризовий менеджмент, шукати безпечні локації для розміщення основних засобів виробництва, орієнтуватися на зовнішні ринки збуту, формувати валютні резерви та максимально скоротити постійні та змінні витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Другий військовий рік. Які ризики для економіки принесе 2023-й. URL: <http://surl.li/foeei> (дата звернення: 17.03.2023).
2. У пошуках сильної ланки. Як бізнес готується до 2023 року. URL: <http://surl.li/foeel> (дата звернення: 17.03.2023).
3. Трильйон на оборону та повсякденні труднощі: які ризики для економіки України принесе 2023 рік. URL: <http://surl.li/foeeo> (дата звернення: 17.03.2023).

*Коломацька В.В.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.н.із соц.ком., доцент Швидка О. Б.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ (ПРИВАТБАНК)

В сучасних умовах забезпечення ефективного розвитку банківської системи в Україні є одним із першочергових завдань, оскільки лише надійна і розвинена банківська система має можливість сприяти відновленню економіки та її стабілізації, а високий рівень розвитку економіки, своєю чергою, здатний чинити позитивний вплив на розвиток банківської системи.

В умовах сьогодення важливим питанням є пошук нових підходів до ведення бізнесу, які забезпечать йому нормальне функціонування. Останні тенденції свідчать, що одним із таких підходів у корпоративному менеджменті є використання концепції корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ), що передбачає управління бізнес-процесами з метою забезпечення позитивного і відповідального впливу на суспільство, що, своєю чергою, позитивно впливає як на діяльність бізнесу, так і на стан економіки[6, с. 156].

Сучасний банк – це не тільки інститут фінансового ринку, що формує та розподіляє кредитні ресурси для отримання максимального прибутку, а також фінансова установа на ринку фінансових послуг, для якої репутація та соціальна роль в суспільних економічних відносинах стають першочерговими критеріями забезпечення їх конкурентної позиції.

КСВ Банку – це відповідальне ставлення банку до власного продукту (послуги), споживачів, працівників, акціонерів та партнерів, активна соціальна позиція, що полягає в постійному діалозі, взаємодії та гармонійному співіснуванні з представниками державної влади, суспільства і комерційного сектору, зацікавленими сторонами для надання ефективного сприяння рішенню гострих соціальних, економічних, екологічних та гуманітарних проблем [1, с. 953].

Одним із кроків на шляху впровадження КСВ в процесі управління банками в Україні є формування можливих ініціатив банку в межах здійснення КСВ. Досить ґрунтовно формування таких ініціатив здійснює І.Б. Івасів. Зокрема автор розділяє їх на зовнішні та внутрішні:

Зовнішні соціальні ініціативи банку:

- корпоративна філантропія у формі підтримки соціально-важливих заходів;
- благодійність, матеріальна і фінансова допомога;

- освітні та стипендіальні програми;
- робота в асоціаціях із законодавчими ініціативами;
- волонтерська діяльність;
- партнерські проекти з владою, та навчальними закладами;
- етичні підходи до взаємодії із зовнішнім середовищем;
- соціально відповідальний підхід до інвестування – вибір об'єктів інвестування виходячи з ділових, етичних, екологічних засад діяльності.

Внутрішні соціальні ініціативи банку:

- інвестиції в персонал (тренінги стажування та інші форми корпоративного навчання);
- соціальні пакети для працівників;
- етичні стандарти роботи;
- прозорі програми мотивації і кар'єрного росту;
- прозора звітність (фінансова, бухгалтерська, соціальна)[2, с. 4].

Увесь світ сьогодні стикається з головним викликом – змінами. ПриватБанк – це один із найтехнологічніших банків України. В оновленій «Стратегії розвитку ПриватБанку до 2024 року» йдеться про те, що він задає тенденції та тренди банківського ринку і не припиняє впроваджувати інновації, прагне бути найкращим роботодавцем, найкращим банком для клієнтів, інвестиційно-привабливою компанією та прикладом соціально-відповідального бізнесу [5].

Тих, хто хоча б раз у житті користувався послугами ПриватБанку, уже понад 20 мільйонів – половина всіх користувачів банківських послуг в Україні від приватних осіб до підприємців і компаній. Послугами ПриватБанку постійно користуються майже 18 мільйонів українців, а клієнтів діджитал-банку Приват24 нині 13,5 мільйона.

Проведений аналіз змісту офіційного сайту банку висвітлює його соціальну зорієнтованість:

1. Один з найбільших роботодавців України. Важко переоцінити значимість ПриватБанку як роботодавця на українському ринку праці. Сьогодні у ньому працює понад 22 тис. чоловік. ПриватБанк – соціально відповідальний банк, що приймає на роботу осіб з інвалідністю (4% від загальної кількості співробітників). Його співробітники отримують зарплату в середньому на 10% більшу, ніж їхні колеги в інших банках. До того ж ПриватБанк надає співробітникам щорічну оплачувану відпустку на 24 календарних дні, повний соціальний пакет, консультації з юридичних питань, систему пільгового кредитування авто та житла, знижки на корпоративний зв'язок, забезпечення безпеки працівникам та членам їх родин (програма «Захист»).

2. ПриватБанк – зелений банк. У жодному іншому банку України не діє стільки програм із захисту оточуючого середовища. Увесь документообіг банку електронний, тому папір практично не використовується. У банку працює

екологічна технологія інкасації. ПриватБанк щороку проводить суботники, учасником якого можуть стати всі бажаючі.

3. ПриватБанк навчає фінансовій грамотності. ПриватБанк не тільки сам постійно навчається чомусь новому, але й ділиться своїми знаннями з клієнтами. У ньому діють освітні програми, в яких кожен може знайти щось цікаве для себе. ЮніорБанк навчає школярів програмуванню та фінансовій грамотності. Топ-менеджери ПриватБанку діляться своїм досвідом і проводять бізнес-семінари для підприємців. На плазмових екранах у відділеннях транслюються навчальні ролики з фінансовими порадами споживачам, наприклад, як розрахуватися в Інтернеті банківською карткою.

4. ПриватБанк займається благодійністю. У ПриватБанку працює власний благодійний фонд «Допомагати просто», який регулярно допомагає онкохворим дітям, школам-інтернатам і дитячим будинкам, а також постраждалим від війни, терактів чи стихійних лих. Всі бажаючі можуть зробити благодійний внесок на будь-яку суму через Інтернет-банк Приват24, банкомат або касу ПриватБанку[4]. Благодійна діяльність, партнерства та спонсорство банку регулюються Положенням про благодійність, спонсорство і партнерства[3].

Нового значення КСВ українських банків набула в умовах війни. У речах, на кшталт допомоги громадськості та гуманітарним організаціям і декларування своїх цінностей, не залишилося простору для компромісів. Від початку війни ПриватБанк також активно допомагає ЗСУ.

Банк скасував комісії за перекази, пов'язані з волонтерською діяльністю, спростив переказ коштів на підтримку ЗСУ та на гуманітарну допомогу, реалізував можливість переказувати на потреби ЗСУ кошти із рахунків «Бонус+» та «Підтримка», надав можливість придбати військові ОВДП через Приват24 і т. п. Також було організовано різноманітні збори, як от на подарунки дітям, що втратили батьків через війну, на допомогу шпиталям та лікарням, які приймають тисячі поранених українців, на закупівлю розвідувальних дронів, генераторів, авто для ЗСУ та ін. [4].

Таким чином, концепцію КСВ сьогодні поширюють та намагаються інтегрувати у свою ділову активність усі великі вітчизняні банки. І це не просто данина моді, а необхідність, так як соціальні інновації, впроваджені в рамках стратегій КСВ, не лише дозволяють банкам продемонструвати громадянську позицію, а і є важливим інструментом маркетингу, що дає можливість розвивати нові напрямки і продукти, виділятися, створювати емоційний зв'язок між споживачами і брендом, тим самим сприяючи зростанню лояльності в суспільстві, покращенню економічних результатів та підвищенню ефективності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицька Я.Є. Місце соціальної відповідальності у забезпеченні конкурентної позиції банків України. *Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського*. 2015. № 8. С. 952-955.
2. Івасів І.Б. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в банках України. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (36). С. 3-6.
3. Положення про благодійність, спонсорство та створення партнерства з метою просування репутації, іміджу та бренду Банку. URL: <https://static.privatbank.ua/files/Charity,+Sponsorship+and+Partnerships+Regulation.pdf>
4. ПриватБанк / Офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua/>
5. Стратегія розвитку ПриватБанку до 2024 року. URL: https://static.privatbank.ua/files/Strategy+summary_2024_ukr.pdf
6. Цистан І.В. Врахування засад корпоративної соціальної відповідальності в управлінні інвестиційним потенціалом банків України. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2016. Т. 21, № 7-2 (49). С. 156-160.

*Краєвий Н.А.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шевченко В.І.,
к. філол. н., доцент,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ КЕРІВНИКІВ В УМОВАХ КРИЗИ

Професійне вигорання може негативно впливати не тільки на здоров'я, а й на безпеку працівників. Поточне дослідження спрямоване на визначення ризиків та захисних факторів професійного вигорання працівників та керівників зокрема. Особливого значення ця тема набуває у кризових ситуаціях, таких як пандемія та війна.

Питання професійного вигорання досліджували видатні науковці, а саме такі психологи, як Герберт Фрейденбергер та Христина Маслак. Герберт Фрейденбергер першим описав "емоційне вигорання" у 1974 році, ставши автором відповідного терміну. Його робота мала назву "Вигорання персоналу". Він зазначив, що фахівці з значним рівнем емоційної завантаженості більш схильні до професійного вигорання. В свою чергу Христина Маслак у 1986 році зазначила, що вигорання є протилежним до залученості: "Усе, що буде сприяти залученості, знижуватиме вигорання, і навпаки» [1].

Та перш ніж зрозуміти шляхи долання професійного вигорання, треба дослідити його основні ознаки, сутність та особливості. До числа важливих ознак професійного вигорання мають відношення такі:

- втрата енергійності;
- поява відчуття виснаженості;
- підвищення психологічного дистанціювання від роботи;
- негативні й песимістичні думки про неї;
- зниження професійної ефективності.

Тобто рисами професійного вигорання не є ознаки звичайного стресу. Іншими словами, якщо у людини з'явився стрес - це значить, що вона дуже залучена до роботи, а при вигоранні - їй буде дійсно байдуже до результатів її роботи.

Після ознайомлення із основними ознаками емоційного явища вигорання можна розглянути сутність та особливості професійного вигорання. Професійне вигорання - це синдром емоційного й фізичного виснаження, що дає розвиток погіршенню самооцінки, відношенню до роботи і, безумовно, погіршує комунікацію керівника з співробітниками. Тобто професійне вигорання є наслідком різних проблем на робочому місці, які з'являються через довготривалі стресові ситуації.

Щодо особливостей професійного вигорання керівника та підлеглих, варто сказати, що в наш час їх є велика кількість. Розглянемо декілька основних особливих симптомів, яких разом налічується близько ста. З них є три головні групи: фізична, поведінкова та психологічна.

До складу фізичної групи симптомів входять: втома, виснаженість, висока сприйнятливості до зовнішніх змін та проблеми із здоров'ям. Щодо двох інших груп симптомів належать: слабка мотивація, негативне налаштування, безладність працівників, а також - дратівливість, почуття гніву та слабкість в прийнятті рішень.

Особливо важливим є подолання емоційного вигорання як керівника так і працівників під час кризових ситуацій, спричинених війною. З початку війни кожен керівник і працівник відчуває стрес та переживає різні емоційні стани. Занепад сил відчувається не тільки психічно, але і фізично. Більшість працівників невпевнені у майбутньому.

Існують такі способи боротьби з проблемою емоційного вигорання в кризових ситуаціях: взяти невеличку паузу, щоб трохи оновити сили; розділяти роботу і дозвілля, що допоможе зробити правильний баланс, не змішуючи дві різні частини життя; приділити увагу собі, яка може запобігти наростання напруги; бути фізично активними, щоб роботи емоційну розрядку безпечно; спланувати день для здійснення потрібних завдань відповідно до пріоритету та бути уважними, щоб прийняти правильні й обдумані рішення. Заради душевної рівноваги та профілактики емоційного вигорання психологи радять хоча б трохи відсторонитися від деструктивного потоку негативної інформації [2].

Задля уникнення емоційного вигорання керівникам треба забезпечити комфортні умови для працівників. По-перше, безпека на робочому місці. Вона вкрай необхідна для продуктивної діяльності і керівника, і підлеглих у кризових ситуаціях. Дуже важливо, щоб керівник особливу увагу приділяв саме безпеці працівників, що накладає на нього окрему відповідальність, що може створити додаткові умови для професійного вигорання керівника, особливо в умовах воєнного стану в країні. По-друге, керівник має створити особливу атмосферу порозуміння, підтримки та взаємної допомоги серед працівників, що свідчить про міцну командну роботу. Зазначені умови є дуже цінними для збереження емоційного здоров'я колективу працівників у кризовій ситуації [3].

Отже, професійне вигорання керівника підприємства найбільш виражене у час змінення умов праці та принципів ведення бізнесу. Особливо помітним це стає під час війни, коли особливо важливою умовою роботи працівників є безпека. Основним завданням керівника стає запобігти професійному вигоранню працівників у кризовій ситуації. Керівнику варто змінювати умови праці, враховуючи всі чинники, які можуть впливати на продуктивність та емоційний стан працівників. Керівник має пристосовуватися до зовнішніх умов та вдосконалюватися задля ефективної праці підлеглих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Редько С. І. До проблеми дослідження синдрому емоційного вигорання керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Педагогічний процес: теорія та практика 1-2*. 2015. С. 142-147 // Електронний ресурс // <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9409/>
2. Василик Н. М. Підходи до діагностики професійного вигорання менеджерів. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка» 19 (75)*. 2022. С. 17-29 // Електронний ресурс // [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19\(75\)-2](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19(75)-2)
3. Міністерство Освіти і Науки України. Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни. 29 травня 2022 року // Електронний ресурс // <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni>

Кухоцька Т. О.,
здобувачка вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н., доцент Зомчак Л. М.,
Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ЦІН НА ПШЕНИЦЮ ВІД ВИТРАТ

Війна росії в Україні, вплинула, в тому числі, на продуктові ринки, адже Україна була та залишається великим гравцем на ринку сільськогосподарської продукції [1]. Особливу увагу привернули світові ціни на зерно, які різко зросли. Тому цікаво дослідити, які чинники впливають на ціну зерна на вітчизняному ринку. Для цього скористаємось методами економетричного моделювання, які широко застосовують як для моделювання макроекономічних [2] та сільськогосподарських процесів [3], так і для моделювання цін на сільськогосподарську продукцію зокрема [4] тощо.

Дослідимо взаємозв'язок між середньою ціною реалізації пшениці та витратами на виробництво. Вхідну статистику зібрано з офіційної сторінки Державної служби статистики України [5].

Спершу побудуємо аналітичне групування та зобразимо емпіричну лінію регресії. Аналітичне групування – статистична таблиця, де вказані інтервали значень факторної ознаки, згідно з якими згруповано одиниці сукупності, а також наведено групові середні значення результуючої змінної. Кількість інтервалів можна встановити емпірично або за формулою Стерджеса. У цьому дослідженні 24 одиниці сукупності, отже кількість інтервалів буде становити:

$$k = 1 + 3.322 \lg 24 = 6$$

Геометрично результати аналітичного групування можна представити як емпіричну лінію регресії (рис.1). Для порівняння на рис. 2 зображено регресійне поле та пряма регресії, яка відображає залежність середньої ціни реалізації пшениці від витрат на виробництво.

Отже, бачимо, що параметр b_1 (коефіцієнт регресії) відмінний від нуля, то на підставі цього можна сказати, що між ціною реалізації пшениці та витратами на виробництво наявна лінійна кореляційна залежність, а також цей показник додатний, тобто при збільшенні витрат на виробництво середнє значення ціни реалізації пшениці буде зростати.

Параметр b_0 (вільний член рівняння регресії або початкове значення результуючої змінної). Цей показник можна трактувати як середній рівень результуючої змінної при нульовому значення факторної ознаки. Тобто це означає, що при нульовому значення витрат на виробництво, середня ціна реалізованої пшениці у середньому має значення 76,98 грн за тону. Проте при цьому важливо зауважити, що така інтерпретація є доволі умовною, так як

значення факторної ознаки не входить в область існування моделі.

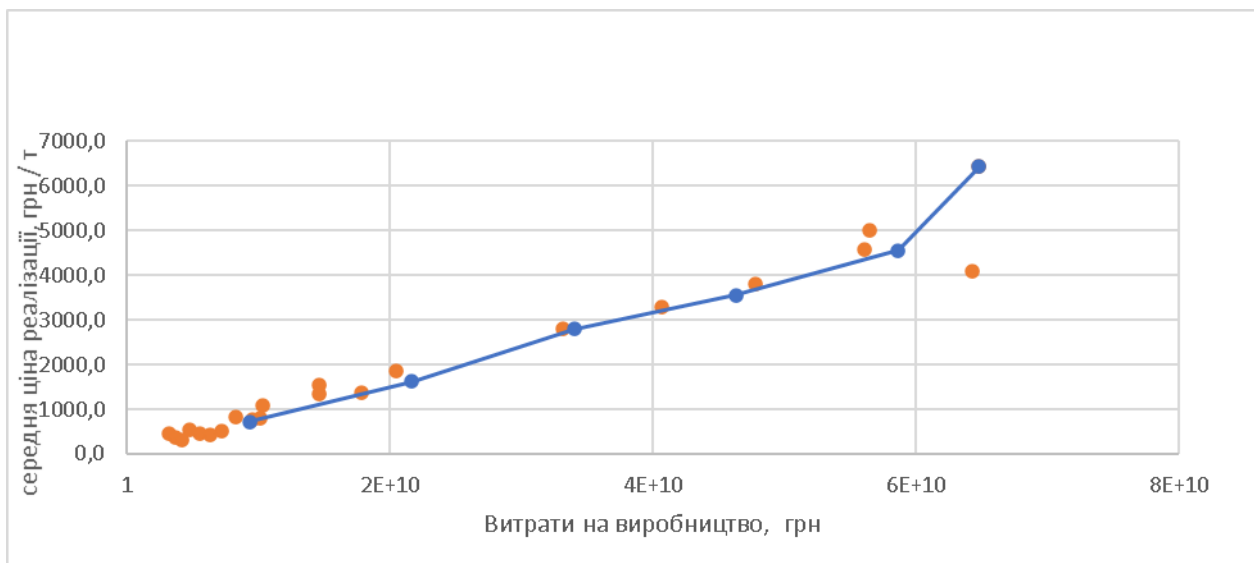

Рис. 1. Емпірична лінія регресії залежності середньої ціни реалізації пшениці від витрат на виробництво України

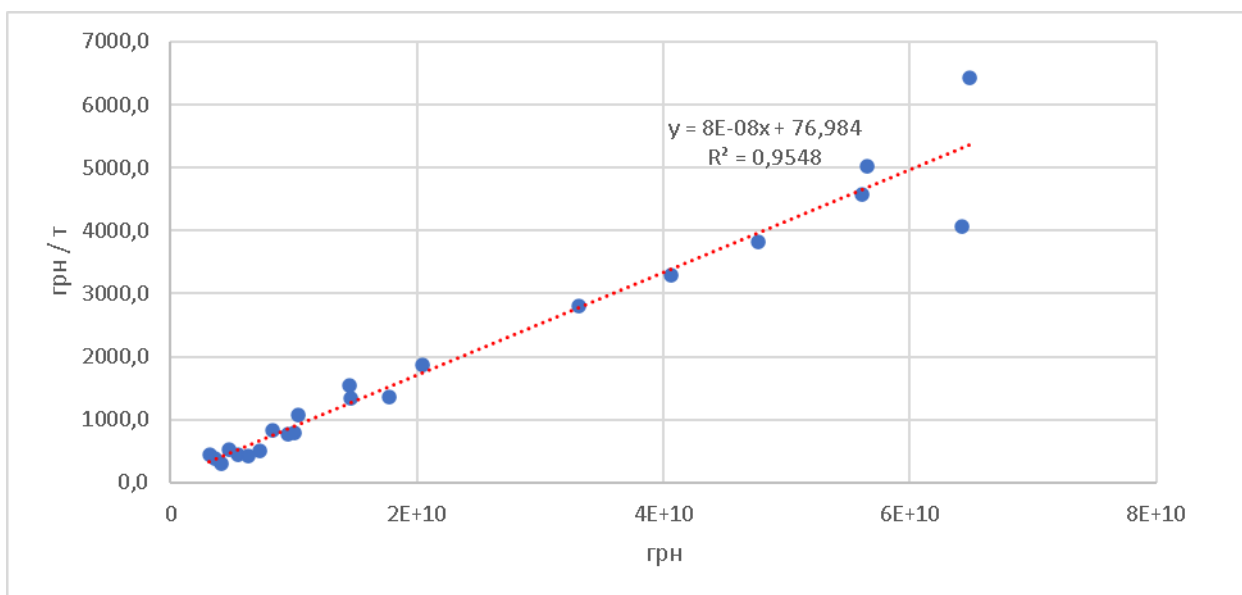

Рис. 2. Пряма регресії залежності середньої ціни реалізації пшениці від витрат на виробництво України

Також коефіцієнт кореляції становить 0,97, а коефіцієнт детермінації становить 0,95, що в свою чергу означає, що між змінними існує лінійна кореляційна залежність, залежність між змінними є тісною, а також так як знак додатній, то це означає, що при зростанні факторної ознаки середнє значення результуючої зростає.

Окремі р-значення свідчать, чи кожна незалежна змінна є статистично значущою. З отриманого регресійного аналізу видно, що р-значення факторної

ознаки є меншим за 0.05, що означає, що показник «витрати на виробництво» є статистично значущим.

Також модель було перевірено на наявність автокореляції. Автокореляція в даній моделі відсутня, оскільки значення критерію Дарбіна-Уотсона d попадає в проміжок між 1,430 та 2,570.

Отже, отримано коректну та адекватну модель залежності цін на зерно від витрат виробництва, відношення детермінації моделі високу, параметри статистично значущі, а модель може бути використана як для аналізу залежностей, так і для прогнозу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vdovyn M., Zomchak L. Export in services of Ukraine: pre-pandemic period, Covid-19 and war. *Věda a perspektivy*. 2022. 8 (15).
2. Зомчак Л., Рудницька Я. Економетричне моделювання залежностей між макроекономічним станом України та обсягами залучених депозитів. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 49. С. 196–200.
3. Зомчак Л. М., Умриш Г. Т. Моделювання залежності валового регіонального продукту від сільського господарства України на основі лонгітюдних даних. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 972-977.
4. Zomchak L., Umrysh H. Modeling and forecasting of meat and eggs producing in Ukraine with seasonal ARIMA-model. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. 3(3). P. 16-27.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Мирзоян М.М.,
здобувач вищої освіти,, перший(бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник д.е.н., проф. Грінько А.П.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ІНВЕСТИЦІЯ»

В умовах сьогодення інвестиції є однією з найбільш часто використовуваних категорій у працях економістів, а також на мікро та макрорівнях. Проте, в цілому це поняття визначається досить по-різному, що викликає певну невизначеність у цьому питанні. Так, в одній із перших перекладених праць з ринкової економіки Е. Дж. Долана та Д. Е. Лінде інвестиції на макрорівні визначаються як збільшення кількості капіталу, що функціонує в економічній системі, французький економіст П. Массе зазначає, що інвестування є актом отримання задоволення в майбутньому від інвестиційних благ у теперішньому. У класичній навчальній літературі з економіки інвестиції характеризуються накопиченням витрат виробництва і засобів виробництва та збільшенням матеріальних запасів.

Зі зміною економічного середовища в Україні змінюються погляди на сутність вкладених у різні види діяльності інвестицій. Тому найбільш повне і ґрунтовне визначення інвестицій відображено в Законі «Про інвестиційну діяльність» України [1], де під інвестиціями розуміються всі види майнових та інтелектуальних цінностей, вкладених у підприємства та інші види об'єктів, у результаті яких досягається прибутковий або соціальний ефект, що в цілому відповідає міжнародному підходу до ідеї інвестиційної діяльності.

Інвестиції в загальному і широкому розумінні економічної літератури визначаються як процес витрачання грошей у теперішньому періоді для отримання більшої суми в майбутньому. При цьому виділяють два основних фактори, що характеризують цей процес: час і ризик. Це також вузьке тлумачення цієї категорії, оскільки капіталовкладення в реальну діяльність відбуваються не лише в грошових коштах, а й в інших формах корпоративних активів.

На мікрорівні можливі, принаймні, чотири групи тлумачень поняття «інвестиції»: а) інвестиції, шляхом сплати вільних від господарського обороту грошових коштів; (б) інвестиції через майно; (с) комбінована концепція інвестицій; (d) диспозиційна концепція інвестицій.

Проте не завжди можна стверджувати, що інвестиція є засобом платежу, який використовується у господарському обороті. Водночас, поняття інвестицій,

яке визначається як грошові кошти до сплати, є головною відмінністю між категоріями «інвестиції» та «фінанси».

Розглядаючи інвестиції через призму перетворення готівки в об'єкт майна, що є частиною активів компанії, можна вважати інвестицію, що впливає на структуру балансу через об'єкт основного капіталу. Однак при цьому підході інвестиції фізичної особи не враховуються під час прийняття інвестиційних рішень.

Комбіноване поняття інвестицій визначає інвестиції як додаткові інвестиції, спрямовані на відтворення основного капіталу та розширення бізнесу. Такого трактування інвестиційної концепції особливо дотримується Дж. Перар. На його думку, можливо виділити такі види інвестицій: для заміни або підтримки матеріально-технічного рівня обладнання; для розширення парку організації за рахунок збільшення виробничих потужностей; для оновлення діяльності, створюючи нові види продукції; для науково-дослідної роботи; для просування та реклами товару; для участі у капіталі інших підприємств; інвестиції у запобігання забрудненню навколишнього середовища; інвестиції в соціальну сферу тощо. Таке визначення інвестицій пов'язує їх із виробничою системою підприємства і фактично виключає з поняття «інвестиції» численні капітальні вкладення на початкову організацію бізнесу та інноваційну діяльність.

Таким чином, інвестиції являють собою багатогранний аспект капіталовкладень, які виступають у різних формах і мають різні характеристики. З цього приводу ми підтримуємо думку Горбатюк Л.М., що «Посилення процесів глобалізації та регіоналізації, що характеризують сучасний розвиток світової економіки, вимагають більш широкого тлумачення інвестицій, пов'язаних з прискореним науково-технічним розвитком продуктивних сил, посиленням ролі економічних факторів з особливостями формування і використання людського капіталу» [2, с.202].

Отже, відродження та розвиток сучасної економіки України неможливий без забезпечення стабільного розвитку важливих галузей економіки шляхом посилення інвестиційної діяльності, пошуку та залучення надійних інвесторів для довгострокових інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р., №1560-ХІІ (зі змінами та доповненнями) <http://www.rada.kiev.ua>.
2. Горбатюк Л.М., Інвестиції: економічна сутність і класифікація Вісник Полтавської державної аграрної академії. № 2, 2010. С.201-204.

Пархоменко Т.Л.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Олійник Д.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Морозова Н.Л.,

к.е.н., доцент,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ БАНКУ

Специфіка банківського продукту полягає в його особливості – він безпосередньо не задовольняє жодну з потреб, а є свого роду посередником, який задовольняє вторинні потреби в продуктах фінансової сфери. У цій ситуації характеристики банку, його бренд та імідж виходять на перше місце при виборі клієнтів банківських продуктів, залишаючи позаду себе точні характеристики безпосередньо продукту.

Причиною цього є те, що банківський продукт має своєрідну рису – його неможливо відокремити від джерела-виробника.

Споживач зазнає складнощів під час занурення в усе різноманіття схожих між собою банківських послуг. На нинішньому етапі банку набагато легше створити складний і якісний продукт, ніж сформувати позитивний образ у свідомості споживача, підштовхнути його до купівлі, сформувавши водночас міцні та довгострокові взаємини і лояльність.

Підсумковим механізмом для поділу банківських продуктів між собою виступає бренд. Бренд несе функцію створення цінних для споживача особливостей, які відрізнятимуть продукти одного банку від продуктів іншого. Більш того, саме бренд є ключовим чинником в отриманні прибутку банком від свого позитивного іміджу.

Для того щоб створити успішний бренд, необхідне планомірне його формування. Бренд помилково прирівнюють до торгової марки: ці поняття взаємопов'язані, але не ідентичні. Торгова марка – це унікальне словесне і графічне позначення продукту, що присвоюється йому виробником, воно слугує для індивідуалізації, з метою його впізнаваності та подальших реклами і просування. Бренд, в свою чергу, - це унікальний образ товару або послуги, який одразу привертає увагу, формуючи у свідомості потенційного споживача певні невидимі сліди, що можуть бути зумовлені спогадами про емоції, отримані під час використання товару, або ж про місце та час, коли цей товар було придбано [1].

Брендинг, як інструмент створення бренду, є найефективнішим сучасним засобом формування та підтримання попиту на масових торговельних ринках. Він надає особливі характеристики товару, які надалі дають йому змогу бути відмінним від конкурентів.

На банківському ринку великі гравці здавна роблять великі інвестиції в розробку бренду, IT-ландшафту, який своєю чергою допомагає здійснити застосування сучасних, високотехнічних рішень.

Пандемія у 2020-2021 роках та неможливість очного обслуговування в результаті повномасштабного вторгнення ворога в Україну прискорила цей процес. «Дистанційка» справили величезний вплив на сферу послуг, особливо на банківський сектор. Для підтримки престижу бренду і контакту з клієнтами банки в посиленому режимі стали вдаватися до використання дистанційних сервісів, а для цього необхідна ідентифікація, але вже віддалена. Біометричні дані, голос і багато іншого нині виходять на перше місце.

Банківські установи пристосовуються до нових реалій, наприклад, взаємодії з клієнтами, для яких необхідні юридично значущі документи, зараз відбуваються в офлайн-форматі. Тому триває робота в напрямку переведення підписання документів у цифровий формат.

Новітні технології, які адекватні ринковим потребам свідчать про вельми ефективний і стійкий бренд. Щоб банку в довгостроковій перспективі на постійній основі отримувати додаткову вигоду і витратити при цьому мінімум ресурсів на просування своїх продуктів, необхідно мати успішний бренд.

На сучасному етапі розвитку банківського брендингу більшість фахівців не заперечує те, що брендом управляти необхідно, а також формувати його стійкість і затребуваність. Причини зміни бренду в основному залежать від внутрішньої ситуації, зміни умов діяльності банку і за таких ознак: інше позиціонування банку на ринку, зміна якісних і кількісних характеристик банку і продуктів, обслуговування, філіальної мережі; моральне старіння назви, бренду; зміна чисельності цільової клієнтської аудиторії банку; втрата унікальності бренду банку для клієнта тощо.

Ребрендинг є дуже важливою, масштабною, у низці випадків фундаментальною зміною сутності, цінностей, особливостей бренду. У фінансовій сфері ребрендинг – це не лише зміна логотипу, фірмового типу чи масштабна рекламна акція, а й водночас зміна філософії та змісту бренду [2]. Ребрендинг потрібен банку щоб виконати низку завдань: адаптація до змін ринку, потреб та очікувань клієнтів; посилення ринкових конкурентних переваг; стимулювання збуту продуктів і послуг; охоплення нових цільових аудиторій серед клієнтів [3].

Кейс екосистеми АТ КБ «Приватбанк» – один із найяскравіших прикладів успішної реалізації заходів щодо модифікації компанії. Задля вибудовування інноваційного іміджу він став цифровою екосистемою сервісів, провів ребрендинг і зайняв міцні позиції на вітчизняному ринку. Розширений бренд

отримав переваги у вигляді різноманітності видів діяльності, що не могло не торкнутися і сфери взаємодії з клієнтами [4].

Перехід до цифровізації сприяв зближенню Приватбанку з молодого аудиторією, представники якої активно вибудовують комунікацію у світі цифри. Примітно, що Приватбанк, який від початку не орієнтувався на молодь як на основний сегмент, зараз прагне встановити міцний зв'язок із нею, приділяючи особливу увагу вибудовуванню грамотної політики просування.

Ребрендинг і політика Приватбанку спрямовані на об'єднання таких найважливіших сегментів суспільного життя, як інфраструктура і зв'язок, маркетинг і реклама, фінанси і торгівля, медіа та розваги, держава і суспільство, кібербезпека, стартапи та інвестиції, освіта і кадри. Іншими словами, екосистема істотно, на рівні, який раніше не уявлявся можливим, проникає в суспільне життя та економіку [4].

Збільшуючи кількість важелів впливу на споживача послуг екосистеми, Приватбанк переходить до відносно нового для українського ринку способу взаємодії зі споживачем, здійснюючи його за допомогою управління потребами клієнтів. Просування послуг і продукції націлене на абсолютне закріплення клієнтів за екосистемою Привата.

Зміна стратегії позиціонування на ринку, зближення з молодого аудиторією за допомогою перерахованих вище чинників призвела до збільшення індексу довіри до Приватбанку. Це, в свою чергу, позначається на збільшенні кількості клієнтів банку, що пов'язане насамперед із розвитком екосистеми Приватбанку та розширенням завдяки цьому лінійки продуктів і сервісів, які дають змогу вирішити широке коло побутових завдань споживачів. Стратегія, обрана Приватбанком, дає йому змогу зберігати конкурентну перевагу і залишатися найстійкішим банком в Україні.

З усього перерахованого вище можна зробити висновки про те, що головним підсумком процесу управління брендом банку має стати конкурентоспроможність продуктів і послуг банку, поява у споживача у свідомості особливого образу, керуючись яким він робитиме свій вибір – у якому банку зрештою обслуговуватися і чи готові вони заради цього переплачувати, віддаючи свою перевагу дорожчим послугам стабільного, успішного банку. Ідея бути сучасним, ефективним і унікальним входить в основу управління брендом. Смаки споживачів дуже мінливі, нові покоління вимагають нових винаходів і підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борщ В.І., Кліменко В. Управління брендом сучасної організації як чинник її конкурентоспроможності. Економіка. Фінанси. Право. №4/1, 2020. С. 10-13.
2. Маслова Н.О., Зінченко, А.І. Особливості банківського брендінгу. Підприємство та інновації, (3), 2017. С. 37-42.

3. Нескуба Т.В., Зоріна О.І. Формування бренду як складової конкурентоспроможності підприємства. Економіка та управління національним господарством. 2018. №23. С. 39-44.
4. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/>

*Піддубний В.А.,
д.т.н., професор, професор кафедри технології
і організації ресторанного господарства,
Київський національний торговельно-економічний університет;
Кокша Д. О.,
здобувач вищої освіти, 3 курс,
Київський національний університет імені В. Гетьмана*

МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

На жаль, у наші часи невизначеність стала невід'ємною частиною життя, особливо у світі бізнесу. Актуальним є питання, яким чином економіка та менеджмент можуть бути змінені та адаптовані до цієї невизначеності.

У таких умовах, менеджмент повинен мати велику гнучкість та здатність до швидкого прийняття рішень. Управління бізнесом повинно бути здійснювано за принципом гіпотез та швидкого експерименту. Це означає, що менеджери повинні бути готові до того, що їхні рішення можуть бути помилковими та швидко коригувати їх у разі потреби.

Одним з ключових аспектів економіки та менеджменту в умовах невизначеності є гнучкість бізнес-моделей та продуктів. Компанії повинні бути готові до того, що їхні клієнти можуть змінити свої потреби та вимоги, або що ринок може змінитися в разі кризи. Це означає, що компанії повинні бути готові до швидкої зміни своїх продуктів та послуг, а також швидко пристосовувати свої бізнес-моделі до нових умов [1].

Також, важливим елементом в управлінні бізнесом в умовах невизначеності є управління ризиками. Менеджмент повинен бути готовий до того, що ризики можуть збільшуватися та змінюватися в непередбачуваний спосіб, тому потрібно забезпечувати адекватний ризик-менеджмент та готовність до непередбачуваних ситуацій.

Одним зі способів зменшення ризику є диверсифікація бізнесу та ринків. Компанії повинні розглядати можливості розширення своєї діяльності на нові ринки та розробки нових продуктів, щоб зменшити залежність від одного ринку або продукту.

Крім того, важливим елементом в управлінні бізнесом в умовах невизначеності є розуміння тенденцій та змін на ринку та їх впливу на бізнес. Менеджмент повинен бути готовий до швидкого аналізу даних та прийняття рішень на основі цієї аналітики [2].

Менеджмент в умовах глобальної невизначеності потребує гнучкості, швидкого прийняття рішень та здатності до швидкого експерименту. Компанії повинні бути готові до змін на ринку та готові до швидкої зміни своїх бізнес-моделей та продуктів. Також важливо забезпечити адекватний ризик-

менеджмент та готовність до непередбачуваних ситуацій. Диверсифікація бізнесу та ринків може зменшити ризик залежності від одного ринку або продукту. Компанії можуть розширювати свою діяльність на пов'язані галузі, виводити нові продукти на ринок, або вийти на нові ринки, включаючи міжнародні. Проте перед введенням нових продуктів та розширенням на нові ринки необхідно провести детальний аналіз та прийняти обґрунтовані рішення, щоб мінімізувати ризики та забезпечити успішну реалізацію проєктів. Важливо також розуміти тенденції та зміни на ринку та готовність до швидкого аналізу даних та прийняття рішень на основі цієї аналітики [3].

Загалом, менеджмент в умовах глобальної невизначеності потребує постійного моніторингу ринку та змін, готовності до змін та експериментів, швидкого прийняття рішень та здатності до швидкої зміни бізнес-моделей та продуктів. Такі компанії, які будуть гнучкими та готовими до змін, зможуть протистояти невизначеності та зберегти своє місце на ринку, а можливо й розширити його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Teece, D. J. (2010). Business models, business strategy and innovation. *Long range planning*, 43(2-3), 172-194.
2. Porter, M. E. (2008). The five competitive forces that shape strategy. *Harvard Business Review*, 86(1), 78-93.
3. Varian, H. R. (2014). *Intermediate microeconomics: a modern approach*. WW Norton & Company.

Проскурня А.А.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник д.е.н., проф. Грінько А.П.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА СКЛАДУ ПОКАЗНИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Дослідження інформаційних джерел виявляють різні підходи до оцінки фінансово-господарської діяльності організацій і свідчать про те, що проблема визначення рівня їх інноваційної активності в сучасних умовах потребує більшого напрацювання. Так, відсутній чіткий методичний підхід до формування структури та складу показників, передбачених у межах групи суміжних підсистем управління, не завжди зрозумілими є цілі та умови застосування тієї чи іншої системи показників тощо. Ми підтримуємо думку авторів що, «кількість показників у системі аналізу та оцінювання рівня розвитку має бути зведена до мінімуму, що забезпечить наочність чисельної інтерпретації та зручність оперування» [357, с. 638]. Наприклад, в компанії Elestrolux використовують 16 ключових показників, 12 з яких є нефінансовими.

Крім того, елементи, що стосуються системи показників оцінки ефективності стратегій інноваційного розвитку, не повинні збігатися з наявними даними в інших сферах управління, а повинні забезпечувати повноту, раціональність, динамічність, чутливість тощо в системі управління.

На сьогодні зовнішнє середовище, в якому працюють організації, стає все більш різноманітним, є досить динамічним і прискорює процеси, що в них відбуваються. Таким чином, рішення необхідно приймати з урахуванням значної кількості факторів, груп впливу та аспектів функціонування організації, як у формальному, так і в неформальному аналізі.

Набір чинників може змінюватись у міру того, як кожна організація обирає та розраховує найбільш відповідні для проведення аналізу оцінки інноваційного розвитку. У цифровій економіці інноваційна діяльність організації є основним фактором, що впливає на її конкурентоспроможність, тому методи оцінки допомагають використовувати результати в бізнес-стратегічних рішеннях.

Інформаційне забезпечення діяльності організації характеризується якістю наданої інформації та швидкістю її отримання. Щоб сформувати інформаційну базу, насамперед, необхідно вирішити проблему асиметрії інформації. Це можна зробити шляхом визначення чітких груп споживачів інформації, їх цілей і потреб. Тим не менш, доцільно визначитися з переліком показників, необхідних для кожного сегмента. Потім знаходять оптимальну кількість, виходячи з принципів економічної ефективності та раціональності.

Традиційно керівники використовують фінансову інформацію на основі фінансових показників. Фінансові показники часто вважаються синонімами показників, оскільки вони безпосередньо пов'язані з фінансовою звітністю організації. Проте, розуміння того, що успіх у конкурентній боротьбі залежить і від нефінансових показників, які характеризують якість, терміни та точність доставки, а також лояльність клієнтів приводить до переоцінки ефективності фінансових показників. Розглядаючи існуючу класифікацію показників, можна зробити висновок про відсутність чіткого розмежування між фінансовими і нефінансовими показниками.

Визначаючи термін «нефінансові показники», ми погоджуємося з дослідниками, що їх не завжди можна виміряти в грошовому еквіваленті. Наприклад, лояльність клієнтів, впізнаність бренду, мотивація співробітників тощо [2]. Проте ми вважаємо, що вплив цих чинників можна виміряти за допомогою як фінансових, так і нефінансових показників. Так, наприклад, нефінансові чинники (лояльність покупців) можна оцінити за допомогою фінансових показників (відношення грошових потоків покупців до суми валового доходу від продажів) і нефінансових чинників, наприклад, індекс задоволеності бажаних покупців, розрахований на основі опитувань клієнтів.

Існує фундаментальна різниця між двома типами інформації, і фінансові фактори, оцінені за допомогою фінансових показників, можна віднести до фінансової інформації. З іншого боку, нефінансові фактори можна оцінити за допомогою фінансових і нефінансових показників, як уже відмічалось. Таким чином, досить складно чітко визначити межу між фінансовою інформацією та нефінансовою, але оцінка впливу нефінансових факторів за фінансовими показниками вважається фінансовою інформацією.

Після визначення співвідношення цих термінів приступимо до групування елементів, що характеризують інноваційну діяльність організації. Вважаємо, що в процесі організації управління інноваційним розвитком підприємства важливо враховувати вплив груп зовнішніх факторів, таких як політичні, економічні, фінансові, геополітичні та внутрішніх груп факторів (табл. 1).

Проте, як показують проведені дослідження, залишається проблема побудови самої системи показників, яка надає можливість визначати міцність взаємозв'язків між обраними показниками та прогнозувати стратегічні та діагностичні дані для однієї або декількох організаційних заходів/періодів. Тобто, під час формування системи показників основним завданням є конкретизація змісту стратегічних цілей та уточнення напрямку руху.

Таблиця 1.

Узагальнена система показників, які впливають на інноваційну активність організацій

		Нефінансові показники			Фінансові показники
		Політичні	Економічні	Геополітичні	
Джерело дії на господарюючий суб'єкт	Зовнішні фактори	Інституціональні принципи регулювання економіки, торговельні угоди між країнами, політична стабільність регіону тощо	Глобалізація економічних процесів, глобальні індекси, купівельна спроможність населення, підприємницька активність, рівень інфляції, стан кон'юнктури товарного ринку тощо	Міжнародна інтеграція, географічне положення, національний склад, природні багатства тощо	Інвестиційна політика, інноваційна політика, стан фінансової системи, фінансова політика, податкова політика, кредитна політика, тощо
	Внутрішні фактори	Складність архітектури організації, якість внутрішніх та зовнішніх вертикальних і горизонтальних комунікаційних каналів, розподіл прав та відповідальності, рівень цифровізації, тощо	Забезпеченість персоналу комп'ютерами та програмними засобами, ступінь розвитку внутрішньої мережі, результативність роботи через аутсорсинг, сегментація ринку, сегментація покупців тощо	Розвиненість інноваційної культури, психологічні типи користувачів інформації та топ-менеджменту, ефективність управління, рівень витрат на управління, рівень витрат на підвищення кваліфікації тощо	Інноваційний потенціал, інвестиційна привабливість, інноваційна активність тощо

Вважаємо, що у процесі відбору показників «нечітке» формулювання стратегічних цілей має набути чітких параметрів, чіткого розуміння результатів їх досягнення. Для вирішення проблеми оцінки рівня інноваційної активності організації та впливу визначених факторів рекомендується використовувати підхід системної інтеграції, який може ідентифікувати багатофакторні показники, що відображають зв'язки між різними їх блоками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фещур Р. В., Самуляк В. Ю., Яворська Н. Р. Побудова системи показників аналізування та оцінювання розвитку організацій. Вісник Львів. ун-ту. Visnyk Lviv univ. Серія екон. 2010. Вип. 43. С.638-643.
2. Гринько А. П., Андросова Т. В., Гринько П. Л. Управління грошовими потоками торговельних підприємств з використанням збалансованої системи показників: монографія. Харків: ХДУХТ, 2015. 338 с.

Торяник І.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент Торяник Ж.І.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АТ «ТРЕСТ ЖИТЛОБУД-1» ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Трест «Житлобуд-1» є однією з найстаріших та провідних будівельних організацій міста Харкова, функціонує на ринку більше 76 років. З найперших днів існування, компанія брала на себе величезну соціальну відповідальність з відновлення та створення нових об'єктів соціального призначення, що сприяє сталому розвитку міста та регіону.

АТ «Трест Житлобуд-1» вніс значний внесок у духовний розвиток Харкова та активно підтримує культурні та мистецькі проекти, які спрямовані на збереження культурної спадщини нашого міста. Так, компанією було побудовано театр опери та балету, палац спорту, 11 храмів міста, 6 кінотеатрів, проведено реконструкцію музеїв, історичних пам'яток міста, центрального парку культури і відпочинку ім. Горького, зоопарку.

Крім цього з моменту заснування компанією побудовано 14 об'єктів охорони здоров'я, 67 магазинів, 5 універсамів, 2 критих ринки, 37 шкіл, 6 комплексів професійно - технічних училищ, 82 дитячих садка, навчальні комплекси ХНУВС МВС Україна, ХНАДУ, ХНАМГ, ХНАУ ім. В. В. Докучаєва та НТУ «ХПІ», Палац дитячої та юнацької творчості, бібліотеку ім. В. Г. Короленка [1].

Також з 2006 році підприємство підтримує жіночий футбольний клуб «Житлобуд-1», який є багаторазовим переможцем міських та всеукраїнських чемпіонатів.

Основні заходи щодо екологічної та соціальної відповідальності АТ «ТРЕСТ ЖИТЛОБУД-1» узагальнено в таблиці 1 [1].

Навіть під час війни в червні 2023 р. компанія закінчила ремонт у 64 будинках (близько 7000 квартир, які найбільше постраждали), також виконала роботи з консервації будівель на вул. Мירוносицькій, закінчується консервація обласної адміністрації на майдані Свободи [2].

Основні елементи екологічної та соціальної відповідальності АТ «ТРЕСТ
ЖИТЛОБУД-1»

КСВ	Сутність основних елементів
Екологічна політика	неухильне дотримання вимог законодавства в частині використання природних ресурсів, утилізації відходів, оперативне звітування про рівень цього впливу; широка оптимізація виробничих процесів щодо збільшення ступеню переробки сировини, зменшення споживання всіх видів ресурсів та відходів; перехід на максимальне споживання відновлюваних джерел енергії
Соціальна політика стосовно найманих працівників	жорстке дотримання засад конституційної рівності всіх людей незалежно від раси та кольору шкіри, політичних або релігійних міркувань, матеріального стану та місця проживання, мовних та інших ознак, дотримання вимог щодо охорони та безпеки праці жінок, неповнолітніх, інвалідів та інших для яких законодавством передбачені додаткові пільги і гарантії; заборона використання дитячої праці; гідна оплата праці та система стимулювання підвищення кваліфікації та розвитку працівників, вивчення іноземних мов, надання психологічної допомоги працівникам, які відчувають психічні наслідки війни; забезпечення здорового морально-психологічного клімату в колективі, надання фінансової допомоги робітникам, які опинилися у скрутній ситуації, пропагування здорового способу життя та харчування серед співробітників
Соціальна політика стосовно осіб, які не є найманими працівниками	участь у заходах з благоустрою міста та допомога органам місцевого самоврядування в ліквідації наслідків несприятливих кліматичних умов; призначати стипендії талановитим студентам та співпраця з навчальними закладами (проходження виробничої та переддипломної практики та стажування в компанії), участь у благодійній діяльності, співробітництво з підвищення обороноздатності держави.

Навіть під час війни в червні 2023 р. компанія закінчила ремонт у 64 будинках (близько 7000 квартир, які найбільше постраждали), також виконала роботи з консервації будівель на вул. Мироносицькій, закінчується консервація обласної адміністрації на майдані Свободи [2].

Отже, АТ «ТРЕСТ ЖИТЛОБУД- 1» дійсно на достатньому рівні впроваджує заходи соціальної відповідальності ведення бізнесу, що впливає на репутацію та конкурентоспроможність компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт АТ «Трест Житлобуд – 1» URL: <http://gs1.com.ua/>
2. Як просувається відбудова зруйнованого війною житла у Харкові: інтерв'ю з представником "Житлобуд-1" URL: <https://suspilne.media/346766-ak-prosuvaetsa-vidbudova-zrujnovanogo-vijnou-zitla-u-harkovi-intervu-z-zabudovnikom-zitlobud-1/>

*Туїнова Т.І.,
здобувач вищої освіти., перший(бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
Новікова Т.В.,
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту,
бізнесу та професійних комунікацій*

ПОРІВНЯННЯ ТЕРМІНІВ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ», «СТАБІЛЬНІСТЬ» І «НАДІЙНІСТЬ» КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

В умовах стрімкого розвитку економіки в цілому, а також її складової частини – сфери діяльності кредитних організацій, гостро постає питання про об'єктивну оцінку банківської діяльності. Сучасна економіка характеризується фінансовою нестабільністю і, як наслідок, призводить до нестабільності банківського сектору, підриву фінансової стійкості та неспроможності кредитних організацій, їх санації, а також ліквідації та банкрутства.

З метою здійснення контролю за банківською системою загалом, а також за діяльністю окремих кредитних організацій необхідно мати чітке уявлення про поняття «надійність», «стабільність» і «стійкість» банку.

Для характеристики стану кредитних організацій часто використовують такі поняття: «надійний», «стійкий», «стабільний» тощо. Як правило, їх вживають як синоніми у значенні здатності кредитної організації виконувати свої зобов'язання. Водночас у законодавчих і нормативно-правових актах, що регулюють банківську діяльність, немає чіткого й однозначного тлумачення зазначених термінів.

Розглядаючи зарубіжний досвід, можна стверджувати, що як такого терміну «фінансова стійкість» у ньому не представлено, як правило, використовується термін «фінансова стабільність» ("financial stability").

Базельський комітет з банківського нагляду використовує термін «стійкість банківського сектору» в документі «Підвищення стійкості банківського сектору». Під стійкістю в цьому документі розуміють «здатність банківського сектора витримувати потрясіння, що виникають унаслідок фінансового та економічного стресу, незалежно від його джерел» [1].

Незважаючи на схожість значень слів «надійний», «стійкий» і «стабільний» слід зазначити відмінність у їхніх смислових відтінках, які специфічним чином характеризують фінансовий стан банку.

Отже, надійним можна назвати банк, що вселяє надію, виправдовує вимоги вкладників і кредиторів (наприклад, повернення вкладів і виплату відсотків, виконання банківських операцій), тобто, сумлінний діловий партнер.

Відмінності в розумінні терміну «надійність» дають змогу виокремити характерні риси та властивості цього поняття:

- протягом проміжку часу банк відповідає певним критеріям і функціонує без фінансових труднощів;
- банк здатний виконувати взяті на себе зобов'язання (насамперед зобов'язання перед вкладниками, акціонерами, а також органами контролю);
- банк здатний протистояти негативним факторам, що впливають на нього [2].

Термін «стабільність» можна охарактеризувати, як постійний у своєму стані. Тобто в цьому терміні відсутня характеристика динаміки станів кредитної організації в умовах постійних змін економіки загалом, що не дає можливості оцінки розвитку зазначеної кредитної організації.

Найближчим поняттям до терміну «фінансова надійність» є поняття «фінансова стійкість», що дає змогу оцінити стан банку в умовах стресу та впливу на нього негативних чинників.

Слід зазначити нерівнозначність понять «стійкість» і «фінансова стійкість». «Стойкість» може бути застосовна до конкретних чинників ризику: капітальна стійкість, стійкість щодо політичних ризиків та інше. Тоді як фінансова стійкість дає комплексну оцінку стану банку та близькості до критичної межі. Так само як і до поняття «надійність» в економічній літературі немає єдиного підходу до розуміння фінансової стійкості. Найчастіше трактування визначає її як стійкість фінансового становища банку в довгостроковому періоді.

Можна визначити фінансову стійкість як властивість банку повертатися в рівноважний стан після виходу з нього [3]. У цьому визначенні відображено динамічний аспект, що відповідає сутності явища (фінансова стійкість) – здатності змінюватися відповідно до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, при цьому зберігаючи позитивні характеристики фінансового стану. Інакше кажучи, фінансова стійкість банку – це якісний стан банку, що дозволяє йому залишатися платоспроможним після впливу на нього чинників банківських ризиків.

Найбільш значущим критерієм фінансової стійкості банку є його платоспроможність, тобто несхильність до ризику банкрутства в результаті накопиченої фінансової міцності та високого рівня ризик-менеджменту в банку. Платоспроможність банку – це той самий інтегральний показник, що характеризує ступінь фінансової стійкості банку в плануванні.

Для проведення порівняльної характеристики трьох вищевказаних понять наведемо таблицю 1.

Порівняльна характеристика понять «надійність», «стабільність» і «фінансова стійкість» банку

Критерії	Надійність банку	Стабільність банку	Фінансова стійкість банку
Характеризує мінливість станів банку в певному проміжку часу	+	-	+
Характеризує обов'язковість виконання взятих на себе банком зобов'язань	+	-	+
Характеризує здатність повернення банку у початковий стан	-	-	+
Комплексно характеризує стан банку	-	-	+

Джерело: складено автором.

На основі проведеного понятійного аналізу можна стверджувати, що термін «фінансова стійкість банку» є найширшим щодо інших двох наведених. Найвужчим терміном є термін «стабільність банку».

Грунтуючись на наведених характеристиках розглядуваних категорій, можна визначити кожний із зазначених термінів у порядку збільшення широти їх застосування.

Стабільність банку – стан банку (у тому числі незадовільний), який за певний проміжок часу не зазнав змін.

Фінансова стійкість банку – комплексна оцінка стану банку за певний проміжок часу, що характеризує спроможність виконання банком усіх узятих на себе зобов'язань, а також здатність повернення до початкового стану в разі економічних потрясінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи) / Робочий варіант перекладу на українську мову. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Basel_Core_principles_2012.pdf
2. Індикатори фінансової стійкості / А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, Д. М. Павлов, С. С. Бичкова, О. С. Юнін. — Київ : Ваіте, 2018. — С. 303-304.
3. Москалець К.М. Визначення поняття та функцій категорії «фінансова стійкість» як критерію ефективності фінансової діяльності підприємства. *Materialy Vi Mędzynarodowej naukowipraktycznej konferenji «Nauka I wyksztaicenie bez granic – 2010»*. 2010. С. 81–88.

*Ушакова Н.Г.,
к.е.н, професор, професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет;
Воробйов Є.В.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Новий масштаб міжнародної економічної діяльності, характерний для сучасної стадії світового розвитку, є наслідком активізації глобалізаційних процесів. Національні економіки все більше взаємодіють і переплітаються, в результаті чого формується нова глобальна економічна система, ефективність функціонування якої перевищує суму її окремих елементів. В становленні і сучасних трансформаціях цієї системи важлива роль належить міжнародним економічним організаціям, які, як глобальні інститути, виступають координаторами і регуляторами цих процесів.

Отже, зближення національних економік створило передумови для формування механізму регулювання і координації глобальною економікою, надзвичайно важлива роль в якому належить міжнародним організаціям в різних сферах економічної діяльності. Протягом ХХ ст. кількість міжнародних економічних інститутів збільшилася з 30 до 250, і кожна країна розглядає переваги членства або співробітництва з ними.

На основі узагальнення наукової літератури в даній царині можна визначити два основні теоретичні підходи щодо визначення ролі міжнародних економічних організацій на світовій арені, в тому числі в регулюванні міжнародної торгівлі (рис. 1).

Відповідно до теорії «неоліберального інституціоналізму» Р. Когейна [1] в основі інтересів різних держав знаходиться міркування їх взаємної ефективності. Фундаментальний висновок цієї теорії полягає в тому, що колективні дії, трансакційні витрати разом з асиметричністю й нестачею інформації можуть створювати такі ситуації, коли раціональна з точки зору окремих держав поведінка не дозволяє їм реалізувати взаємні вигоди. Саме в таких ситуаціях міжнародний режим/міжнародні інститути, надаючи інформацію для зменшення невизначеності і зниження операційних витрат, створюють можливості для співпраці.

Дана теорія базувалася на досвіді торговельного режиму ГАТТ протягом 1970-х і 1980-х рр. Пізніше прихильники теорії неоліберального інституціоналізму відійшли від підходу, запропонованого Р. Когейном, та

акцентували увагу на впливі формальних міжнародних організацій на рівень співробітництва.

Рис. 1. Основні підходи щодо ролі міжнародних організацій в регулюванні міжнародної торгівлі (узагальнено автором)

Представники конструктивістської (або когнітивної) теорії, на відміну від інших наукових течій, віддавали міжнародним організаціям значно більшу роль у міжнародному співробітництві. Вони вказували на складність взаємодій на світовій арені, тому міжнародні організації є важливими учасниками даних процесів. В якості «головних соціальних агентів», які поступово прищеплюють

країнам загальні норми і цінності, описують міжнародні організації М. Фіннемор і К. Сіккінг [2]. Б. Сіммонс та Л. Мартін дійшли висновку, що міжнародні організації в змозі змінити сутність і інтереси держав в результаті їх довгострокової взаємодії на основі набору правил [3, с. 198].

На початку ХХІ ст. дослідження теорії міжнародних відносин вийшли за межі старих підходів, поєднавши раціоналістичний і конструктивістський підходи. Країни почали активно використовувати міжнародні організації для скорочення операційних витрат на міжнародній арені, підвищення ефективності, проводячи моніторинг як правил торгівлі, так і діяльності провідних міжнародних торгових гравців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Keohane R. Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics. *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*, Boulder, CO: Westview. 1989. P. 1-20.
2. Finnemore M., Sikkink K. International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*. Cambridge: Cambridge University Press. Vol. 52. № 4. 1998. P. 887-918.
3. Simmons B., Martin L. International Organizations and Institutions. *Handbook of International Relations*, London, UK: Sage Publications, 2002. P. 192-211.

*Ушакова Н.Г.,
к.е.н, професор, професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет;
Кривошея Д.Р.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ УКРАЇНА-ЄС

Сучасний розвиток української зовнішньої торгівлі визначається необхідністю адаптації вітчизняної економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів. Але незважаючи на постійні зміни факторів впливу Європейський союз вже досить тривалий час є найбільшим економічним партнером України в сфері зовнішньої торгівлі товарами.

У 2013 році на долю ЄС припадала чверть українського експорту, на росію – близько третини [1]. Починаючи з 2014 року, після початку російського вторгнення, відбувалося постійне зменшення економічної залежності України від росії, що відбилося на переорієнтації вітчизняного експорту на ринок Євросоюзу. Протягом кількох років частка експорту до країн ЄС збільшилася до 40%, тоді як до росії зменшилася до 5%.

Такій зміні сприяло підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [2], яка містить план реформ, що стосуються майже кожної сфери економічного та політичного життя. Протягом 2014-2016 рр. ЄС в односторонньому порядку створив для України режим автономних торговельних преференцій [3], скасувавши ввізні мита на більшість промислових товарів і товарів сільськогосподарської та харчової продукції.

Угода про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським союзом почала діяти з січня 2016 р. Положення Угоди ПВЗВТ, що переважно спрямовані на лібералізацію торгівлі товарами та послугами, поступове наближення й гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази, відкрили для українського бізнесу новий ринок з більш ніж 500 млн потенційних покупців.

Від моменту підписання Угоди про ЗВТ (січень 2016 р.) спостерігається поступове збільшення обсягів експорту українських товарів до ЄС, однак Україна все одно більше імпортує товарів з ЄС, ніж експортує до нього (рис. 1).

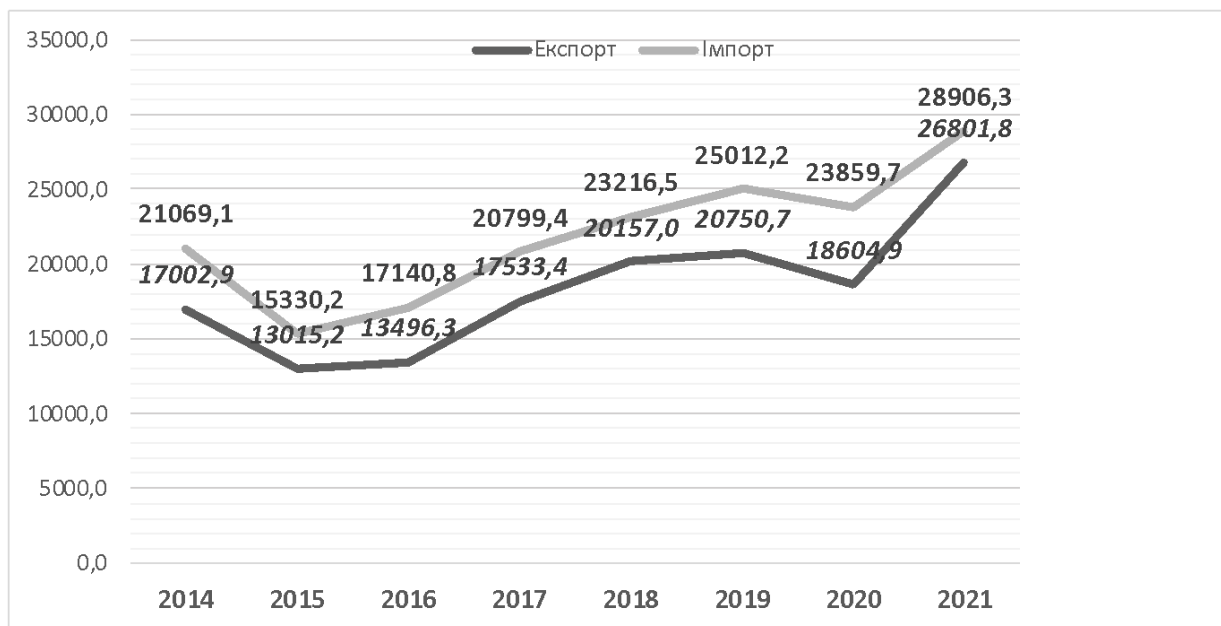

Рис. 1. Динаміка показників експорту та імпорту товарів Україна-ЄС, млн дол. (складено на основі [4])

Негативні наслідки пандемії COVID-19 відбилися зниженням показників зовнішньої торгівлі товарами між Україною і ЄС протягом 2020 року. У 2020 році українські експортери використали 31 з 40 тарифних квот в рамках угоди про ЗВТ з ЄС, причому 11 повністю використаних квот були на продукцію АПК. Постійно зростає кількість українських підприємств, які отримують право експорту своєї продукції на територію ЄС: якщо у 2014 р. таких було 185, то у 2019 р. – 319, а в 2020 р. – 333 [4].

У 2021 р. світова економіка почала відновлення після жорстких карантинних обмежень, які мали місце на початку пандемії, тому збільшився попит на низку українських товарів. Швидке відновлення економіки ЄС стало однією з рушійних сил для українського експорту. До того ж, зростання цін на основні товари, які експортує Україна (продукція гірничої та металургійної промисловості, аграрний сектор та деякі напрямки машинобудування), дозволило наростити експорт до Європейського союзу в півтора рази. Ще одна причина збільшення українських доходів від експорту – інфляція, яка у 2021 р. була рекорди, тому український експорт у грошовому вимірі до ЄС виріс. На жаль, Україна поки не здатна виходити на ринок ЄС з високотехнологічною продукцією й успішно конкурувати, за кількома винятками. Тому більшість експорту – це сировина, матеріали та продукти харчування, до яких поступово додаються побутові товари (меблі, одяг) та окрема продукція українського машинобудування.

В умовах повномасштабної війни з росією Європейський Союз став для України головним торговим партнером, на якого приходиться понад 55%

взаємного товарообігу [5]. Експорт українських товарів в країни ЄС у 2022 році зріс на 4,2% порівняно з 2021 роком і склав близько 28 млрд дол. [6].

Зростання експорту до ЄС навіть на фоні руйнування української економіки стало можливим завдяки державним інструментам підтримки українських виробників (лібералізація податків, дерегуляція, підтримка виробників, страхування експорту за допомогою інструментів ЕКА) та підтримці європейських партнерів. Це надзвичайно важливо з урахуванням необхідності диверсифікації логістичних маршрутів, враховуючи майбутнє відновлення економіки України. Ще тривалий час Україна не зможе використовувати морські порти для експорту продукції, тому їй потрібно розширювати сухопутні транспортні коридори та експорт до ЄС.

Динаміка показників зовнішньої торгівлі товарами України у 2023 році залежатиме від результатів на полі бою і можливостей поповнення економічних втрат, понесених у 2022 році. Тому зараз важливо підтримати темп розвитку торгівлі і продовжити дію автономних торгових заходів у вигляді повного скасування мит, а також продовжити угоди по сухопутних дозволах. Як вказує Міністр економіки України Ю. Свириденко, «відкритість торгівлі між Україною та Європейським Союзом і інтеграція до внутрішнього ринку ЄС – це ключ до збереження української економіки в умовах війни та швидкого економічного відновлення» [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна в півтора рази наростила експорт до ЄС: що відбувається. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-ekonomika-export-zerno-metal-mashyny-es-rf/31568426.html>
2. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL : http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf.
3. Автономний преференційний торговий режим ЄС для України. URL : <https://lithuania.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/3542-stan-torgovelyno-jekonomichnih-vidnosin/3809-association-agreement-ukraine-eu-dcfta-text>.
4. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. URL : <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>.
5. Частка Європейського Союзу в зовнішньоторговельному обороті України за підсумками 2022 року сягнула 55,5%. URL : <https://allretail.ua/news/77866-chastka-yes-v-eksporti-ukrajini-zrosla-do-55>.
6. Відкритість торгівлі та інтеграція до внутрішнього ринку ЄС. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/vidkrytist-torhivli-ta-intehratsiia-do-vnutrishnoho-rynku-ies-tse-kliuch-do-zberezhennia-ukrainskoi-ekonomiky-v-umovakh-viiny-ta-shvydkoho-ekonomichnoho-vidnovlennia-iuliia-svyrydenko>.

Ушакова Н.Г.,
к.е.н, професор, професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет;
Солдатова А.Д.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти ,
Державний біотехнологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Зростання інтернаціоналізації і міжнародної мобільності робочої сили перетворило світовий ринок робочої сили на один з найважливіших елементів глобальної економічної системи. Формування світового ринку робочої сили є свідченням того, що процеси міжнародної інтеграції відбуваються не тільки в економічній і технологічній сферах, а вже охопили сфери соціальних і трудових відносин, які нині набувають глобального характеру.

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів світовий ринок робочої сили постійно трансформується, в результаті чого набуває якісно нових рис і особливостей, які можна розділити на позитивні і негативні (рис. 1).

Позитивні	Негативні	Суперечливі
☐ зростання ефективності використання сукупної робочої сили ☐ розширення можливостей обміну знаннями, інформацією і досвідом між народами ☐ формування глобальної регуляторної системи міжнародної трудової міграції	☐ загострення проблем і протиріч у соціально-трудої сфері ☐ зростання безробіття ☐ збільшення соціальних конфліктів, десолідаризація суспільства ☐ посилення соціальної індивідуалізації	☐ все більша втрата національними ринками праці своєї замкненості і відособленості ☐ активізація міжнародних міграційних процесів ☐ зростання конкуренції на ринку праці

Рис.1 Наслідки глобалізаційних процесів для розвитку ринку робочої сили (складено автором)

Нині функціонування світового господарства практично неможливо уявити без використання іноземної робочої сили. Наприклад, значне скорочення обсягів міжнародної трудової міграції в умовах карантинних обмежень 2019-2020 рр. з причини всесвітньої пандемії призвели до значних економічних збитків та падіння темпів економічного розвитку як окремих країн, так і світової економіки в цілому.

Пандемія COVID-19 протягом 2019-2021 рр. та розпочата росією 24 лютого 2022 р. повномасштабна війна в Україні стали новітніми факторами нестабільності світової економічної розвитку і причинами стану невизначеності суб'єктів трудової діяльності.

Введення режиму ізоляції з метою стримування пандемії мали руйнівний вплив на і без того несприятливу останніми роками кон'юнктуру світового ринку праці, виробництво та споживання. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на чисельні показники і структуру робочих місць, від чого залежать фінансові можливості працівників і членів їхніх сімей (витрати на споживчі товари, комунальні послуги, соціальні потреби, освіту, охорону здоров'я тощо). Найбільш постраждалими з причини карантинних обмежень стали працівники в сфері готельного господарства, громадського харчування, торгівлі, обробної промисловості тощо [1]. В інших секторах також зросла кількість випадків вимушеної тимчасової та неповної зайнятості.

Пандемія збільшила нерівність економічного розвитку та інші соціально-економічні проблеми, які існували до її появи. У 2019 році були працевлаштовані тільки 57% людей працездатного віку, більшість з яких (в основному працівники з Азії, Латинської Америки та Близького Сходу), працювали в неформальному секторі економіки, часто не маючи соціального захисту та отримуючи низьку заробітну плату [2].

Багато країн вжили безпрецедентні за своїми масштабами заходи реагування на COVID-19, що допомогло уникнути закриття певних підприємств, ще більшого скорочення робочих місць і доходів, не допустивши перетворення наслідків коронакризи на тривалу депресію. Необхідність соціального дистанціювання та інші заходи профілактики COVID-19 надало поштовх до цифровізації економіки, зростання кількості дистанційних форм роботи, створило можливість найму фахівців, які мешкають в інших країнах/регіонах світу, тим самим розширивши попит і пропозицію на світовому ринку робочої сили. І навіть «після послаблення карантинних обмежень велика кількість компаній продовжили надавати перевагу віддаленій формі роботи на фоні зростання показників ефективності» [3].

В питанні впливу на функціонування ринку робочої сили можемо відмітити певну схожість наслідків коронакризи і повномасштабної війни в Україні – це необхідність фізичного дистанціювання працівників від місця роботи чи проживання. Основна відмінність – війна руйнує економіку і ринок праці насамперед в Україні, але проблема не є абсолютно локалізованою. Вже зараз на ринках праці європейських країн, які прийняли велику кількість українських біженців, зростає конкуренція і відсоток безробіття. І хоча в середньостроковій перспективі, на думку експертів, інтеграція українських мігрантів збільшить робочу силу країн Євросоюзу і стане фактором економічного зростання, проте зараз є стримуючим фактором їхнього розвитку.

Війна проти України має негативний вплив на ринки праці країн, які знаходяться географічно далеко, але економічно тісно пов'язані з учасниками конфлікту: наприклад, необхідність повернення з росії працівників-мігрантів (насамперед з Центральної Азії) внаслідок введення величезної кількості санкцій створить додаткове навантаження на їх національні ринки праці, які і так мають високий рівень безробіття, низький рівень зарплат і високий рівень неформальної зайнятості.

Отже, війна проти України ще більше посилила негативний вплив коронакризи на світовий ринок робочої сили, створивши нові проблеми для розвитку глобальної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вестник МОТ: COVID-19 и сфера труда. Четвертый выпуск Обновленные оценки и анализ. URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/briefingnote/wcms_746704.pdf.
2. Аналитическая записка: сфера труда и COVID-19. URL : https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_world_of_work_and_covid_19_russian.pdf
3. Ушакова Н.Г., Андросова Т.В. Цифровізація як каталізатор подолання негативних наслідків розвитку економіки України в умовах пандемії та війни. *Бізнес Інформ*. № 11. 2022. С. 113-120.

*Чайка Д.С.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет;
науковий керівник: к.е.н, професор Андросова Т.В.,
Державний біотехнологічний університет*

НАСЛІДКИ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна, розпочата росією в Україні 24 лютого 2022 року, значно підвищила інтенсивність зовнішніх міграційних потоків українців. Нині в Європі перебуває приблизно 8 млн біженців з України [1], більшість яких знаходиться в Німеччині і Польщі. З одного боку, це збільшення навантаження на економічну систему європейських країн та їх соціальне забезпечення (вони потребують значних видатків на їх утримання та адаптацію), бо майже 47% з них є дітьми, 6% - пенсіонери [2]. З іншого боку, це поповнення ринку праці європейських країн і втрата робочої сили України, бо серед мігрантів приблизно 45 % - люди працездатного віку, більшість з яких - жінки з вищою освітою. «Українці пожвавили європейські економіки і пом'якшили вплив нової економічної кризи, що крокує планетою. Вони швидко адаптуються до нових умов, шукають роботу і платять податки» [3].

Українські мігранти стимулюють економіку країн Європи, збільшуючи споживчий попит і підтримуючи економічну активність. Наприклад, в Естонії та Польщі українські біженці спричинили споживчий бум, витрачаючи протягом перших місяців війни переважно власні заощадження. В той час, коли мешканці Євросоюзу зменшили витрати через високу інфляцію, гроші з української банківської системи генерували пожвавлення споживчих ринків багатьох європейських країн. За кілька місяців в країнах з невисоким рівнем виплат для біженців частина українців працевлаштувалася в місцях проживання, що збільшило виробництво і посилило конкуренцію на місцевих ринках праці.

На думку експертів, навантаження на бюджети країн, які прийняли велику кількість біженців і надали їм фінансову підтримку, стане запорукою їх економічного зростання в середньо- і довгостроковій перспективі: затягування часу війни штовхає дорослих мігрантів до пошуку роботи, а діти в процесі навчання в закладах середньої і вищої освіти все більше асимілюються й обирають майбутнє в Європі, тим самим поповнюючи людський капітал європейських країн. Молодь набагато простіше долає мовні, культурні, етнічні кордони, має кращі цифрові навички, є більш мобільною і готовою швидко реагувати на сучасні виклики світового економічного розвитку, тому користується більшим попитом на ринку робочої сили.

Що стосується української економіки, то експерти визначають як позитивні, так і негативні наслідки зовнішньої міграції українців в умовах війни [4] (табл. 1).

Таблиця 1

Наслідки зовнішньої міграції українців в умовах війни

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
зменшення тиску на економіку та Державний бюджет України через виїзд значної кількості населення за кордон	міграційна та демографічна криза
збереження життя молоді та дітей, які покинули Україну в умовах війни	втрата людського капіталу та інтелектуального потенціалу
підвищення рівня добробуту та можливість забезпечення сімей мігрантів за рахунок грошових переказів	нестача висококваліфікованих кадрів, зокрема в сфері безпеки (кібербезпеки) та оборони
підвищення кваліфікації мігрантів, які після перемоги повернуться до України з новими знаннями та навичками	виведення бізнесу та активів за кордон
зростання ВВП України внаслідок грошових переказів мігрантів, що є актуальним в умовах війни	економічний спад та зростання інфляції

Таким чином, дуже гостро постає питання рееміграції українців, особливо з точки зору майбутньої повоєнної відбудови країни. Погоджуємось, що «імплементация досвіду інших країн у «схожих» ситуаціях у повному обсязі є недоцільною через застарілість підходів, інше місцезнаходження, поведінку влади, репутацію вимушених мігрантів і таке інше» [5]. Тому основними драйверами повернення українців додому мають виступити закінчення війни, економічне зростання на основі залучення іноземних інвестицій, модернізації та діджиталізації економіки, і, як результат, підвищення рівня добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В ООН назвали кількість українських біженців у Європі. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskyx-bizhencziv-yevropi>
2. Duszczuk M., Kaczmarczyk P. The war in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/thewar-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html>.
2. Вінокуров Я. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>
3. Сімахова А., Церковний І. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. № 4. (102) 2022. С. 60-64.
4. Ушакова Н., Шевченко К. Україна в процесах міжнародної трудової міграції *Бізнес Інформ*. № 12. 2022. С. 189-196.

*Червоточенко А.С.,
здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник Панкратова О.М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
бізнесу та професійних комунікацій,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ УСТАНОВИ В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Персонал – це основна та рушійна сила будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності, незалежно від його форми власності та сфери діяльності. Його ефективність та динамічність якісного розвитку рівноцінна дотриманню основних фінансових показників. Тобто, без досягнення відповідного рівня фінансової стійкості, який дозволяє установі динамічно та конкурентно функціонувати, уявити її успішне існування – неможливо. Проте, варто зазначити, що якраз таки в процесі досягнення та утримання основних показників діяльності, люди, а саме персонал, і виступають тією ключовою компонентою. Саме тому, питання ефективного та грамотного управління персоналом завжди відіграло важливу роль в процесі вибудовування політики установ і набувало особливого значення в моменти економічної та соціально-політичної нестабільності, особливо для країн, які розвиваються, та країн з ринковою економікою, якими є майже всі країни світу, в тому числі і наша держава.

Однак, для України, як держави з ринковою економікою, в якій до того вже був більш-менш відпрацьований перелік ефективних інструментів управління персоналом, відповідно до факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, особливої актуальності, дане питання набуло після початку розгортання повномасштабної війни. Війна в черговий раз показала, наскільки важливу роль грає персонал в роботі підприємств. Тим самим війна оголила низку проблем в процесах управління персоналом на вітчизняних підприємствах та змусила вже зараз підлаштовуватися і розробляти майбутні інструменти ефективного управління з подальших їх успішним імплементаціям. Тож, питання управління персоналом установи в умовах нової реальності, з якою вимушено стикнулися установи різних сфер функціонування та розмірів, набуває все більшого значення та актуальності.

Питанню управління персоналом організацій в своїх роботах приділяли увагу багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: З.М. Васильченко, Н.В. Бондаренко, Р.В. Пікус, Д.К. Руда, В.Ф. Братченко, Г.

Десслер, Б. Карлоф, К.Г. Гончарова, А.М. Виноградська, В.М. Гриньова, В.І. Крамаренко, А. І. Гордійчук, О. М. Шубалий, І. Хентце і багато інших.

Незважаючи на значний обсяг робіт, в яких наведені різні підходи авторів стосовно різноманітних ефективних інструментів управління персоналом, ніхто із них не досліджував можливість розгляду цього питання в плоскості війни, бо після закінчення Другої Світової світ був впевнений, що повторення цієї трагедії неможливе. Проте, реалії сьогодення в Україні вимагають від HR швидкої адаптації та комплексного підходу до розробки та впровадження ефективних інструментів управління персоналом, відповідно до ситуації, яка склалася.

Весь 2022 рік, від початку війни і до сьогодення, роботодавці та менеджери персоналу постійно стикаються з викликами. Найгостріше це проявлялося на початку війни, коли доводилося адаптуватися щохвилини і неможливо було зробити абсолютно ніяких прогнозів. Однак, як показав досвід сьогодення, досвідчені іноземні та вітчизняні роботодавці, які працюють на ринку України, знають цінність кадрів. Вони чітко усвідомлюють, що успіх їх компаній не так сильно залежить від обладнання, яке в разі чого можна закупити та завезти, як від працівників, їх професіоналізму та особистих якостей. Тому, в більшості установ, питання збереження та утримання компетентних працівників було і залишається пріоритетним.

Так, менеджерами по роботі з ключовими клієнтами Work.ua, у кінці 2022 року, було проведено опитування 64 великих компаній стосовно того, як саме війна змінила їхні підходи до управління персоналом. І відповідно до цього опитування були зроблені висновки, а саме:

- керівництво почало більше уваги звертати на психо-емоційний стан співробітників, їх безпеку, забезпечення неперервності робочих процесів та підтримку продуктивності команд;
- компанії продовжували наймати співробітників, і багато хто продовжували виплачувати працівникам заробітну плату повною мірою: і для того щоб підтримати їх родини, і для того, щоб зберегти штат;
- керівники все більше та частіше почали контактувати з підлеглими, і не лише по робочих питаннях, а й в плані допомоги працівникам в режимі реального часу та багато іншого [1-2].

Щодо 2023 року та тенденцій управління персоналом установ в сучасних умовах, то за результатами опитувань власників бізнесу, ключовими HR-пріоритетами буде підтримка та допомога працівникам у режимі реального часу, перегляд чисельності/організаційної структури, управління робочим навантаженням та розробка/адаптація програми підтримки добробуту працівників. Окрім того, впродовж 2022 року керівники установ надавали та продовжать надавати додаткову допомогу працівникам в Україні. Серед матеріальної підтримки найпоширеніше було медичне страхування, грошова допомога, допомога з переїздом та житлом, покриття витрат на мобільний

зв'язок. Серед нематеріальної - психологічна підтримка, робота за гнучким графіком, можливість навчання/перекваліфікації [3].

Тож, незважаючи на важкі умови, в яких ми всі опинилися, більшості установам поки що вдається забезпечувати ефективну комунікативну політику зі своїми співробітниками, тим самим забезпечуючи дієве управління персоналом.

Отже, таким чином, можна зробити висновок, що персонал – це рушійна сила розвитку установи, управління якою потребувало різкого форматування та корегування, відповідно до ситуації. Незважаючи на складний соціально-економічний стан в державі, більшість підприємств в особі керівництва, активно підтримували та продовжують підтримувати своїх працівників як спілкуванням, так і матеріально. І можна зауважити, що в тих умовах, в яких HR службі довелося трансформуватися, перевлаштування управління персоналом на військові рейки проходить стабільно та в більшій мірі ефективно. Після ж завершення війни перемогою України, компанії задля відновлення сфери людського капіталу мають акцентувати свої пріоритети на поверненні та утриманні талантів, добробуті працівників (зокрема, фінансовому, фізичному, психічному та соціальному), перегляді робочих процесів для забезпечення більшої гнучкості, відновленні та трансформації бізнес-діяльності з урахуванням принципів соціальної значимості [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт work.ua. Як проходить адаптація до роботи в умовах війни – досвід великих компаній [Електронний ресурс]. URL : <https://www.work.ua/articles/expert-opinion/2870/> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Deloitte. Опитування щодо впливу війни на підходи до управління людським капіталом [Електронний ресурс]. URL : https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/Press-release/AmCham-Deloitte-Survey-on-impact-of-war-on-НС_UKR.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
3. Офіційний сайт NV Business. Чого очікує бізнес у 2023. Головні виклики року у сфері управління персоналом [Електронний ресурс]. URL : <https://biz.nv.ua/ukr/markets/golovni-vikliki-roku-u-sferi-upravlinnya-personalom-novini-ukrajini-50292636.html> (дата звернення: 14.03.2023).

*Чертил А.А.,
здобувачка вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
науковий керівник: к.е.н., доцентка Іващенко М.В.,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

НАСЛІДКИ КОЛИВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Існування таких явищ, як економічні диспропорції, технологічні кризи, пов'язані з інноваціями, та коливання ринкової кон'юнктури обумовлює існування самого поняття «циклічність ринкової економіки», що в свою чергу є ознакою розвитку. Нерівномірність процесу розвитку економічної системи впливає з особливостей її побудови. Процеси євроінтеграції України, що наразі відбуваються, актуалізують питання циклічності економіки та проявів макроекономічної нестабільності, що супроводжують її. Економічна система, та зміни в ній мають безпосередній вплив на підсистеми, зокрема на ринок праці. Ринок праці - це одна з основних складових економічної системи. Він характеризується спадом або ростом рівня безробіття, що впливає з коливань ринкової кон'юнктури.

Спираючись на це, можна прогнозувати зміни кон'юнктури у довгостроковому періоді, напрям розвитку науково-технологічної сфери, подовжувати сприятливі економічні фази та послаблювати вплив дисбалансів та, відповідно, ухвалювати ефективні політичні та стратегічні рішення у цій сфері, враховуючи глобальні та регіональні тенденції.

Досліджуючи наслідки коливань кон'юнктури та їх вплив на співвідношення попиту та пропозиції, необхідно в першу чергу звертати увагу на три важливі процеси:

- зміна попиту на робочу силу;
- збільшення або зменшення об'єму виробництва, коли зменшення обсягів призводить до зменшення попиту, окрім випадків використання машинної праці, тоді як збільшення рівня виробництва не призведе до збільшення попиту на робочу силу;
- низька інвестиційна активність, яка призводить до зниження прибутків або взагалі надає їм від'ємного значення, з цього маємо збільшення боргових зобов'язань, зокрема, із заробітної плати. Як результат – розширення та вдосконалення виробництва стає вкрай важким, або взагалі неможливим. Без розширення виробництва не тільки неможливо створити нові робочі місця, а навіть може відбуватися звуження попиту на робочу силу [1, с. 57].

Різне співвідношення попиту та пропозиції, окрім рівноваги, створює ще два типи ринкової кон'юнктури, це:

1) трудодефіцитна – описує ситуацію, коли попит на працю на ринку перевищує пропозицію.

2) трудопереважаюча – коли безробітних багато, а робочі місця в дефіциті [2, с.14].

Не менш важливим є аспект ландшафту та, відповідно, природних ресурсів, бо в певних місцевостях збільшення видобутку корисних копалин, наприклад, призводить до підвищення попиту на ринку праці цього регіону. Регіональний чинник в такому випадку може виступати ключовою причиною відмінностей в ступені реакції самого ринку праці на зміну ринкової кон'юнктури [3, с.6].

Отже, дисбаланс у тривалості та структурі кон'юнктурних коливань обумовлюється впливом численних факторів, як об'єктивних, так і суб'єктивних. Аналізуючи ці фактори та показники, що їх характеризують, можна формувати прогноз щодо співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, а додавши інформацію стосовно ринку праці певного регіону, можна спрогнозувати стан ринку праці регіонального рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даньків В.В. Об'єктивні причини кон'юктурних коливань та їх наслідки впливу на ринок праці. ДВНЗ «Ужгородський національний університет. 2018. С. 56-58.
2. Демчук Н. І., Крючко Л. С. Економічні кризи та циклічність економічного розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Випуск 27. Частина 1. С. 11-15.
3. Галушка З. І. Економічні та соціальні цикли: особливості динаміки і взаємозв'язку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2020. № 2. С. 4-7.

Щербина Ю.В.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця;
Бутенко Д.С.,
к.е.н., доцент
Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

За останні роки в світі відбулось багато змін, а особливо у сфері економіки. Глобалізаційні процеси впливають на бізнес створюючи жорстку конкуренцію для підприємницького середовища. Вирішення зазначеної проблеми вимагає впровадження новітніх технологій виробництва та просування товарів і послуг. Найбільш сучасними інструментами реалізації продукції (послуг) є електронна комерція, яка щороку набуває популярності в провідних країнах світу.

Електронна комерція – це один з елементів електронного бізнесу, який тісно пов'язано з розвитком підприємницької діяльності, включаючи продаж товарів і послуг через інтернет-технології.

Згідно до Закону України «Про електронну комерцію» [1] це відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру.

Проте в науковій літературі існують різні точки зору щодо тлумачення поняття «електронна комерція», див. табл. 1

Таблиця 1.

Тлумачення поняття «електронна комерція» різними авторами

Автор	Визначення поняття «електронна комерція»
Тардаскіна Т. М. [2]	це вид електронної комерційної діяльності з використанням інформаційних комунікаційних технологій
Царьов Р. Ю. [3]	це будь-яка транзакція, яка здійснюється через комп'ютерну мережу, внаслідок якої право власності або право використання товару або послуги було передано від однієї особи до іншої
Маєвська А. А. [4]	це використання електронних комунікацій та технологій обробки цифрової інформації для встановлення та змін відносин створення вартості між організаціями та між організаціями та індивідами

Маєвська А. А. [4]	це використання електронних комунікацій та технологій обробки цифрової інформації для встановлення та змін відносин створення вартості між організаціями та між організаціями та індивідами
Мартовий А. В. [5]	це діяльність організації або індивіда, переважно орієнтована на отримання прибутку в результаті угод і транзакцій в Інтернеті
Юдін О. М. [6]	це ділова активність з купівлі-продажу товарів і послуг, що передбачає взаємодію сторін на основі інформаційних мереж (без безпосереднього фізичного контакту)
Полях В. М. [7]	це специфічна частина електронного бізнесу, яка включає в себе суспільні відносини стосовно купівлі-продажу товарів, послуг та інформації через Інтернет з використанням всіх інструментів, які доступні в мережі

Отже, аналіз існуючих понять надав можливість встановити, що під електронною комерцією варто розуміти – діяльність бізнесу, який здійснюється через засоби інтернет-технологій, та включає в себе купівлю-продаж товарів або послуг.

Електронну комерцію можна забезпечити різними електронними пристроями, у зв'язку з цим її розділяють на такі види: М – commerce (Mobile commerce) – комерція з використанням послуг мобільного зв'язку; Т – commerce (Television commerce) – комерція з використанням інтерактивного цифрового телебачення; V – commerce (Voice commerce) – голосова комерція. Це автоматизовані транзакції в Інтернет, які здійснюються через голосові портали за допомогою комп'ютера або телефону завдяки голосовим командам. Голосові портали, наприклад брокерські системи, можуть керувати домашніми пристроями через Інтернет; U – commerce (universal commerce) – універсальна комерція – це можливості здійснювати комерційні дії електронним пристроєм у будь-який час; D – commerce (dynamical commerce) – динамічна комерція – це динамічне ціноутворення, яке дозволяє продавцям досягти найвищої прозорості операцій і проводити електронні транзакції на найвигідніших умовах.

В електронній комерції просування, замовлення, купівля, оплата, розповсюдження та післяпродажне обслуговування, через мережі, символізує революцію в торгівлі.

З початком 2000-х років, в Україні все більше починає зростати частка електронної комерції. Споживачі стають постійними користувачами мережі інтернет-технологій. Так, за даними аналізу фірми Gemius, розмір української аудиторії інтернет-технологій становить 18,7 млн користувачів, а частка інтернет-торгівлі в загальній роздрібній торгівлі - 7,2%. [8]. За прогнозами Державної служби статистики України, річний обсяг електронної комерції в 2017 рік становив близько 4,5 млрд дол. США, тоді як потенційний ринок склав близько 120 млрд дол. США [8]. Проте, лише 4,7% населення України купує

товари в інтернет-магазинах, а в інших більш розвинених країнах більше половини населення здійснює покупки в Інтернеті (США - 53,1%, Німеччина - 64,0%, Велика Британія - 68,6%). Причиною цього може бути низький рівень оплат покупок за допомогою банківських карток в Україні. Лише 4% всіх таких покупок оплачується за допомогою карток, у Німеччині цей показник дорівнює близько 25%, а у США - 75%.

Основними рекомендаціями щодо стимулювання розвитку електронної комерції в Україні є: удосконалення нормативно-правового забезпечення; захист суб'єктів електронної комерції; усунення перешкод для розвитку міжнародного електронного бізнесу в країні та розбудова інфраструктури ринку електронної комерції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
2. Тардаскіна Т. М. Електронна комерція / Т. М. Тардаскіна, Є. М. Стрельчук, Ю. В. Терешко. – Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. – 244 с.
3. Царьов Р. Ю. Електронна комерція: навчальний посібник з підготовки бакалаврів / Р. Ю. Царьов. – Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. – 112 с
4. Маєвська А. А. Електронна комерція і право / А. А. Маєвська. – Харків, 2010. – 256 с.
5. Мартовой А.В. Сущность и основные характеристики электронного бизнеса, электронной коммерции, электронного и Интернет-маркетинга URL: www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp56_1/knp56_146-152.pdf
6. Юдін О. М. Системи електронної комерції: створення, просування і розвиток / О. М. Юдін, М. В. Макарова, Р. М. Лавренюк. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 201 с.
7. Електронна комерція: теоретико-правові засади та сучасний стан в Україні / [В. М. Полях, Н. М. Кривошеєва, В. М. Клочко та ін.]. // Scientific Journal «ScienceRise». – 2017. – №5. – С. 11–17
8. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

РОЗДІЛ 4.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ У ВИРІШЕННІ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ НАУКИ, ТЕХНІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

---

*Holovanov Y.V.,
higher education student,
second (master's) level of higher education,
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University;
Scientific advisor: Semenchenko T.O.
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University*

RESEARCH OF SOFTWARE TOOLS FOR AUTOMATED TESTING OF WEB APPLICATIONS

Automated testing is a technique for ensuring software quality that employs specialized software tools to run a predefined set of test cases. In contrast, manual testing and automated testing are two distinct approaches to software testing. The primary distinction between the two lies in how the test scenarios are executed: manual testing involves the tester performing the test scenarios manually, while automated testing uses specialized software to perform them automatically.

To further differentiate between automated and manual testing, here are some key points to consider [1-3]:

1. **Speed and efficiency:** Automated tests are usually faster and more efficient because they are faster than manual testing and can be run a large number of times without fatigue.
2. **Test coverage:** Automated testing can cover more test scenarios, which helps ensure higher software quality and reduces the risk of discovering problems after release.
3. **Costs:** Manual testing can require more resources (time, money, employees, etc.), especially if the project has a long development time or requires frequent updates.

Selecting the appropriate testing tools is a crucial step in the automated testing process. It is essential to determine the scope of the testing work, which includes deciding which areas of the web application require test coverage. Once the scope is defined, you can begin writing tests using the selected tools. It is important to note that maintaining up-to-date tests is necessary, as web applications are often updated.

Several functional and regression testing tools are available in the market. One of the widely used tools is Selenium, an open-source tool designed for regression testing.

Selenium WebDriver is a software tool used for automating web application testing. It enables programmers to write test scripts in multiple programming languages, such as Java, Python, and C#, to automate interactions with web applications.

The key components of Selenium WebDriver are:

1. A Webdriver is a component that provides interaction between a test script and a web application.
2. An Element is a specific element on a web application page, such as a button, text box, or link.
3. A locator is a way to find an element on a web application page, for example, using CSS selectors, XPath, or ID.
4. A Browser is a program that displays web pages. Selenium WebDriver supports various browsers such as Chrome, Firefox, Opera, etc.

Advantages and disadvantages of Selenium WebDriver

This tool is powerful and quite popular among testers, but like any other software, it has a number of advantages and disadvantages.

Advantages:

1. Simple set of commands and easy creation of scripts using libraries.
2. Auto-tests can be performed without human intervention and at any time.
3. A free and open-source product.
4. Integration with a large number of programming languages and cross-platform compatibility.

Disadvantages:

1. The need to have programming skills.
2. Limited functionality compared to paid analogues.
3. It cannot be used to test graphical elements and Flash objects.

Selenium, by itself, does not utilize metrics. However, during the web application testing process with Selenium, it is possible to measure various metrics to assess the effectiveness of testing, the quality of the web application, and its response time.

Some examples of metrics that can be measured during Selenium testing include:

1. Page Open Time is the time it takes to display a page after a request. This metric allows you to evaluate the response speed of a web application and identify performance issues.
2. Test execution time is the time it takes to run and execute a test. This metric allows you to evaluate test execution time and identify performance issues with the test system.
3. Number of tests - the number of tests that were successfully completed and the number of tests that failed. This metric allows you to evaluate the quality of testing and identify problems with your web application.
4. Number of errors - the number of errors that were detected during testing. This metric allows you to assess the quality of a web application and identify problems with its operation.

Testing in general is a crucial aspect of the software development process, as it allows companies to release high-quality products that are free from defects and errors.

With the ever-increasing complexity of modern software systems, automated testing has become an essential component of software verification.

Automated testing helps to streamline the testing process, increase testing accuracy, and reduce the time and effort required for manual testing. It also enables companies to detect defects early in the development cycle, which reduces the cost of fixing defects later on. Additionally, automated testing can be executed more frequently and consistently than manual testing, which ensures that the software is thoroughly tested before release.

Overall, automated testing has become an integral part of modern software development, and companies that embrace it are better positioned to deliver high-quality products to their customers.

REFERENCES

1. Documentation on automated testing. – Available online at: <https://habr.com/post/565352/>
2. Documentation Selenium. – Available online at: <https://selenium-python.readthedocs.io>
3. Gundecha U. Selenium Testing Tools Cookbook. – Packt Publishing, 2012. – 326 p.

*Nedzvetskyi D.V.,
higher education student, second (master's) level of higher education
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University;
Scientific advisor: Semenchenko T.O.
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University*

DEVELOPING AN APPLICATION FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES USING DJANGO REST FRAMEWORK AND REACT

In the modern world, foreign language skills are becoming increasingly important for both professional and personal development. The task of learning foreign languages is faced by both children and adults who want to expand their opportunities in the modern world. There is a growing demand for innovative learning methods that would allow you to learn a foreign language effectively.

This abstract will consider the theoretical foundations of developing an application for learning foreign languages using the Django Rest Framework and React, analyze existing analogues and conduct a comparative analysis of their capabilities. The process of application development will also be described, including architecture design, interface development, creation of the server and client parts of the application. The result of the research will be a ready-made application for learning foreign languages, which will include the necessary set of functions and capabilities.

This research topic has significant practical importance in today's world. Here are some potential advantages:

Improving the quality of language learning. The application can help users improve their foreign language skills by allowing them to learn according to their own schedule and choosing the most convenient learning methods.

Increasing the accessibility of language learning. With the help of this application, users can learn a foreign language from anywhere and at any time, making the learning process more accessible and convenient.

The development of an application for language learning was broken down into several stages, utilizing Django Rest Framework and React.

The first stage involved planning and designing the application, where functional requirements, interface, and technologies to be used were determined. Then a general concept of the project and corresponding architecture and design of the application were created.

The second stage involved the development of the server-side using Django Rest Framework, including creating data models, API development, database configuration, and other relevant settings.

The third stage involved the development of the client-side using React. At this stage, a user interface was developed using React components and the interaction between the client-side application and the server was set up through the API. Components were created for user registration and authentication, adding and deleting foreign words, testing and evaluating user knowledge. React Router was also utilized for navigation between pages and application components.

The fourth stage involved configuring and testing the application using automated testing tools such as Jest for the client-side and Django test framework for the server-side.

The final stage involved deploying the application and supporting it. For this, a dedicated server was used, on which a production environment was set up, including databases, environments, and web servers for the React and Django application. Additionally, Docker was used for deployment and containerization of the application, allowing it to be easily deployed on any platform by packing the application and all dependencies into a container.

In the application developed within the framework of the diploma project, the following functionality has been implemented:

Authentication and authorization of users - allows storing information about language learning progress and settings.

Language courses - the main function of the application, presented in the form of language courses. Each course can contain different levels of difficulty and topics for language learning. Lessons can include videos, text, audio files, and other supporting materials.

Learning plans - users can create their own learning plans by selecting courses they want to learn and setting deadlines for completing each of them.

Analytics - the application collects data on user progress, such as time spent on language learning, test and exercise results, and stores this data in a database. This data can be used for analysis and improvement of the language learning process, for selecting the next lesson and practice.

Notifications and messages - the notification and messaging functionality reminds users of important dates, warns about new lessons or missed learning.

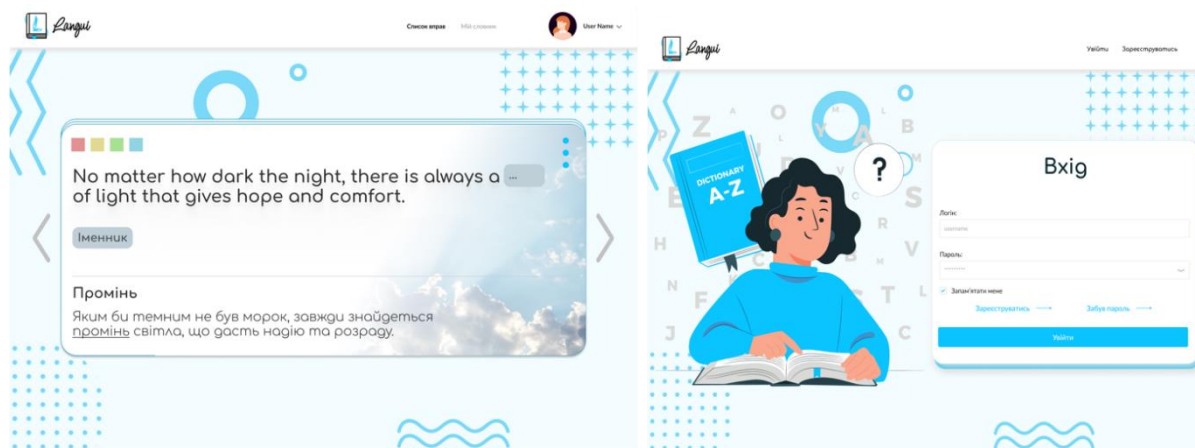
Settings allow users to choose the level of difficulty of the course, type of exercises and tests, set individual video playback settings, change the language of the application, and more.

Search allows users to search for specific language learning lessons or topics. An important aspect of the implementation of the language learning application is its adaptability. The application is optimized for different types of devices, including mobile phones and tablets, and has a user-friendly interface.

This research investigates and develops an application for learning foreign languages based on Django Rest Framework and React. The main features of such an application were considered, including user registration, different courses, and types of exercises for language learning, among others.

An application of this nature can be useful for a wide range of people who wish to improve their language skills and develop their abilities to learn other languages. Developing the application using Django Rest Framework and React allows for stable and fast performance, as well as providing users with a variety of options for learning languages.

Overall, the development of such an application is a relevant and promising field, as more and more people prefer online learning and self-study of languages through interactive technologies. Therefore, similar projects have great potential for development and practical use.

Pic 1. A sample page of the developed app.

REFERENCES

1. Chinnathambi K. Learning React: A Hands-On Guide to Building Web Applications Using React and Redux. – Boston: Addison-Westley, 2018. – 286 p.
2. Django REST Framework Documentation. – Available online at: <https://www.django-rest-framework.org/>
3. Python for Everybody: Exploring Data in Python 3. – Available online at: <https://www.py4e.com/book>
4. React Documentation. – Available online at: [_https://reactjs.org/docs/getting-started.html](https://reactjs.org/docs/getting-started.html)

Бондаренко О.М.,
 здобувач вищої освіти, перший(бакалаврський) рівень вищої освіти,
 ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
 науковий керівник д.е.н., проф. Грінько А.П.,
 ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій нового покоління в останні десятиліття надає компаніям безпрецедентні можливості для переходу на якісно новий рівень ефективності здійснення господарської діяльності. До таких технологій відносяться: великі дані, штучний інтелект, квантові технології, криптографія, Інтернет-речей, блокчейн, кіберфізичні системи тощо (Рис.1), що приводить до впровадження процесних і продуктових інновацій, виникнення нових ринків, нових бізнес-моделей. Функціонування цифрових технологій засновано на використанні більшої кількості даних, що дозволяє виявляти найкращі способи виконання складних завдань, починаючи від автоматичного розпізнавання речей на іноземній мові в режимі реального часу до більш ефективної діагностики різних захворювань.

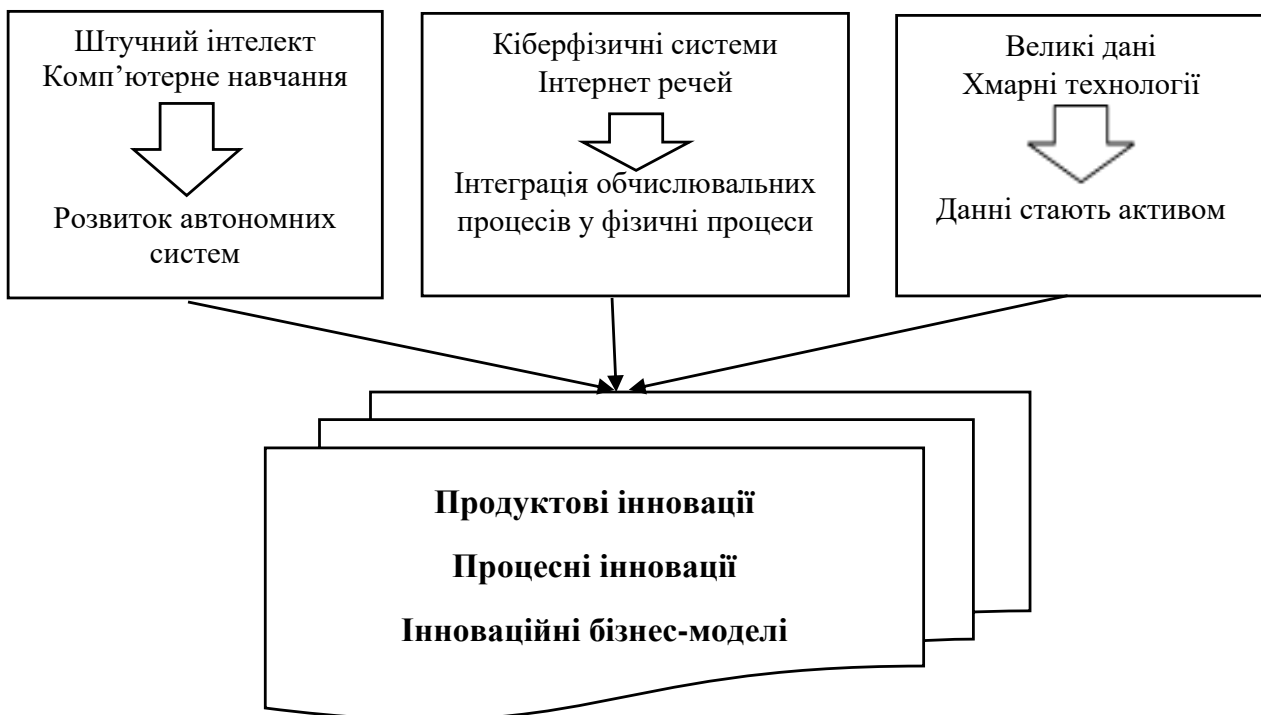

Рис. 1. Механізми впливу цифровізації на формування інноваційної активності організацій

Механізми впливу цифрових технологій на формування інноваційних продуктів, процесів та бізнес-моделей відображають такі взаємозв'язки: з розвитком технологій великих даних, хмарних обчислень і суперкомп'ютерних технологій стає можливим абсолютно новий рівень аналізу даних і формуються нові знання для країни, бізнесу та споживачів. Використання цифрових технологій у бізнесі дозволяє впроваджувати процесні інновації, які можуть оптимізувати бізнес-процеси як всередині організації, так і при взаємодії зі споживачами. Крім того, завдяки поєднанню великих даних, Інтернету речей і штучного інтелекту споживачі можуть отримувати конкретні послуги на основі обробки та передачі даних, а не існуючі послуги зв'язку. З точки зору споживача, поширення великих даних має перевагу в тому, що можна споживати персоналізовані продукти на основі аналізу вподобань конкретних людей.

Технології великих даних включають різноманітні програмні засоби для обробки великих обсягів як структурованих, так і неструктурованих даних. Аналітика великих даних може допомогти краще зрозуміти процеси, необхідні для прийняття кращих політичних і стратегічних бізнес-рішень. У результаті використання технологій великих даних в організаціях значно підвищується ефективність корпоративних процесів, що сприяє наданню індивідуальних продуктів і послуг споживачам. Згідно з дослідженнями, впровадження технологій великих даних у процес моніторингу технічного стану обладнання промислового виробництва та надання післяпродажного обслуговування, включаючи ремонт, підвищить продуктивність підприємств на 5-10% [1]. Однак, оскільки чисельність даних, що генеруються та передаються, продовжує зростати, а канали їх використання стають все більш масштабними, все частіше виникають питання щодо забезпечення зберігання, обробки та передачі, стимулюючи розвиток технологій хмарних обчислень, включаючи хмарне зберігання даних та інформації. Таким чином, впровадження технологій хмарних обчислень може сприяти як горизонтальним, так і вертикальним процесам внутрішньофірмової інтеграції шляхом розподілу даних між різними відділами організації незалежно від географічного розташування.

Завдяки прогресу в галузі аналізу даних, штучний інтелект (ШІ) і когнітивні обчислення протягом наступних 10-20 років вплинуть на всі матеріальні об'єкти, які використовуються в повсякденному житті (автомобілі, житлові будинки, прилади та інше майно). Прикладами застосування технологій штучного інтелекту є безпілотні транспортні засоби, програми автоматичного перекладу та віртуальних помічників тощо. Згідно з опитуванням Narrative Science 2016 року, 38% компаній вже активно використовують технології штучного інтелекту, а до 2025 року ця кількість зросте до 62% [2].

Нові розробки в кіберфізичних системах дозволяють створювати адаптовані, масштабовані, стійкі до збоїв, безпечні та зручні системи, які значно перевершують сучасні прості вбудовані системи. Технологія кіберфізичних систем змінить спосіб взаємодії людей з інженерними системами. Нові

кіберфізичні системи відкривають можливості для інновацій і посилять конкуренцію в таких секторах, як сільське господарство, енергетика, транспорт, проектування та автоматизація будівель, охорона здоров'я та промислове виробництво.

Таким чином, здатність мобілізувати ресурси для «наскрізного» розвитку цифрових технологій у рамках впровадження стратегічних програм розвитку є ключем до підвищення міжнародної конкурентоспроможності кожної організації та розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD Digital Economy Outlook 2015 / Paris: OECD Publishing, 2015 URL: <http://www.oecdilibrary.org/docserver/download/9315041e.pdf?expires=1498737138&id=id&accname=oid008831&checksum=48B>
2. Press G. Artificial Intelligence Rapidly Adopted by Enterprises / Survey Says, 2016. URL: <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2016/07/20/artificial-intelligence-rapidly-adopted-by-enterprisessurvey-says/#37bc173b12da>

Голованьов Я.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: проф. Гороховатський В.О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ ВЕБ ЗАСТОСУНКІВ

Автоматизоване тестування є методом перевірки якості програмного забезпечення, в якому використовуються спеціальні програмні інструменти, що виконують набір тестових прикладів [1-6].

Автоматизоване тестування та ручне тестування – це два різних підходи до тестування програмного забезпечення. Основна різниця полягає в тому, що під час ручного тестування тестувальник виконує тестові сценарії вручну, тоді як під час автоматизованого тестування ці сценарії виконуються автоматично з використанням спеціального програмного забезпечення.

Ключові відмінності між автоматизованим та ручним тестуванням:

1. Швидкість та ефективність: Автоматизовані тестування зазвичай швидші та ефективніші, оскільки вони виконуються швидше, ніж ручне тестування, та можуть запускатися велику кількість разів без втоми.
2. Покриття тестування: Автоматизоване тестування може охоплювати більше тестових сценаріїв, що допомагає забезпечити вищу якість програмного забезпечення та знижує ризик виявлення проблем після випуску.
3. Витрати: Ручне тестування може вимагати більше ресурсів (часу, грошей, працівників тощо), особливо якщо проект має довгий термін розробки або потребує частих оновлень.
4. Легкість сценаріїв: Ручне тестування може бути більш ефективним для тестування складних функцій та елементів інтерфейсу, які можуть бути складними для автоматизації.
5. Налаштування автоматизованих тестів може бути складним, особливо в разі зміни програмного забезпечення.

Тестування веб-застосунків має свої відмінності від тестування стандартних програмних засобів, оскільки веб-застосунки зазвичай мають ряд унікальних характеристик. Особливості тестування веб-застосунків:

1. Різноманітність браузерів та пристроїв: одна з особливостей веб-додатків полягає в тому, що вони можуть бути відкриті на різних браузерах та пристроях. Це може вплинути на відображення та функціональність застосунку, тому необхідно перевірити, що веб-додаток працює на всіх потрібних платформах.

2. Різні методи доступу до сервера: веб-додатки можуть мати різні методи доступу до сервера, такі як HTTP, HTTPS, SOAP, REST тощо. Тестування веб-додатків повинно включати перевірку того, що всі ці методи доступу працюють належним чином.
3. Функціональність та перевірка безпеки: тестування веб-додатків також повинно включати перевірку функціональності та безпеки.

Ось декілька прикладів тестів, які можуть бути виконані для перевірки функціональності та безпеки веб-додатків:

1. Перевірка форм введення даних на валідність та коректність обробки введених даних.
2. Тестування коректності роботи різних функцій додатку (наприклад, функції реєстрації, авторизації, замовлення, тощо).
3. Тестування відповідності додатка специфікаціям та вимогам користувачів.
4. Тестування зручності та швидкості роботи інтерфейсу користувача.
5. Тестування здатності додатку працювати з різними браузерами та пристроями.
6. Тестування відповідності додатка стандартам безпеки (наприклад, OWASP Top 10).
7. Тестування здатності додатку протистояти DDoS-атакам та іншим типам атак на доступність.

Один з ключових етапів автоматизованого тестування – це правильний вибір інструментів, які використовуються для написання тестів. Окрім цього, важливо визначити обсяг тестової роботи, який ми плануємо автоматизувати, тобто яку частину веб-застосунку ми будемо покривати тестами. Після цього можна приступати до написання тестів, використовуючи обрані інструменти. Важливо пам'ятати, що написання кожного тесту потребує технічної підтримки, оскільки веб-застосунки часто оновлюються, тому тести мають бути постійно актуальними.

Багато інструментів доступні на ринку для функціонального та регресійного тестування програмного забезпечення. Одним із найбільш поширеним є Selenium – інструмент з відкритим вихідним кодом для регресійного тестування [1-3].

Регресійне тестування включає запуск тестів з метою виявлення дефектів у вже протестованих ділянках програми, для знаходження та виправлення регресійних помилок.

Регресійні помилки – це помилки, які з'являються під час додавання нових частин програми в існуючий запуск тестів або виправлення інших помилок, і це може призвести до появи нових дефектів у вже протестованому продукті. Selenium дозволяє записувати тести для регресійного тестування та відтворювати їх. Крім того, він сумісний з різними фреймворками, такими як Junit, Pytest тощо. Selenium також дає можливість виконувати декілька тестів одночасно, крок за кроком [4, 5].

Технологія Selenium WebDriver – це інструмент для автоматизованого тестування веб-додатків, який дозволяє програмістам написати скрипти тестування на різних мовах програмування, таких як Java, Python, C#, і використовувати їх для автоматизованої взаємодії з веб-додатком.

Основні сутності Selenium WebDriver:

1. Веб-драйвер (Webdriver) – це компонент, який забезпечує взаємодію між тестовим скриптом і веб-додатком.
2. Елемент (Element) – це конкретний елемент на сторінці веб-додатку, такий як кнопка, текстове поле або посилання.
3. Локатор (Locator) – це спосіб знайти елемент на сторінці веб-додатку, наприклад, за допомогою CSS-селекторів, XPath або ID.
4. Об'єкт Actions (Actions) – це компонент, який дозволяє виконувати складні дії на сторінці, такі як клікання на декількох елементах, перетягування, введення тексту і т. д.
5. Переглядач (Browser) – це програма, яка відображає веб-сторінки. Selenium WebDriver підтримує різні браузеры, такі як Chrome, Firefox, Opera і т. д.

Переваги та недоліки Selenium WebDriver

Даний інструмент є потужним та досить популярним серед тестувальників, проте, як будь-яке інше програмне забезпечення, має переваги та недоліки.

Переваги:

1. Простий набір команд та легкість створення скриптів за допомогою бібліотек;
2. Виконання авто-тестів можна здійснювати без участі людини та у будь-який час;
3. Безкоштовний продукт з відкритим вихідним кодом.
4. Інтеграція з великою кількістю мов програмування та кросплатформність;

Недоліки:

1. Необхідність володіння навичками програмування;
2. Обмеженість функціоналу в порівнянні з платними аналогами;
3. Не може бути використаний для тестування графічних елементів та Flash-об'єктів;
4. Наявність дефектів у самих бібліотеках.

Selenium сам по собі не використовує метричні показники. Проте, в процесі тестування веб-додатків з використанням Selenium можна виміряти різні метрики, що дозволяють оцінити ефективність тестування, якість веб-додатку і швидкість його відповіді.

Наприклад, вимірюють наступні метрики:

1. Час відкриття сторінки – час, який займає відображення сторінки після запиту. Ця метрика дозволяє оцінити швидкість відповіді веб-додатку і виявити проблеми з його продуктивністю.

2. Час виконання тесту – час, який потрібно для запуску і виконання тесту. Ця метрика дозволяє оцінити час виконання тестів та виявити проблеми з продуктивністю тестової системи.
3. Кількість тестів – число тестів, які були успішно виконані і кількість тестів, які не пройшли. Ця метрика дозволяє оцінити якість тестування та виявити проблеми з веб-додатком.
4. Кількість помилок – число помилок, які були виявлені під час тестування. Ця метрика дозволяє оцінити якість веб-додатку та виявити проблеми з його роботою.

Форма збору метрик тестування		
Назва тесту	Кількість помилок	Час виконання тесту, сек
Test 1	0	5.23
Test 2	2	9.81
Test 3	1	7.62
Test 4	0	6.91
Всього тестів: 4		

Рисунок 1. Приклад форми для метрик в тестуванні Selenium

Тестування зараз стало важливою складовою процесу розроблення сучасного програмного забезпечення, так як знижує число помилок у програмах. Автоматизований тип тестування став невід'ємною частиною технологій контролю якості новітніх програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Документація Selenium - <https://selenium-python.readthedocs.io>
2. Підручник - "Selenium Testing Tools Cookbook - Second Edition" by Unmesh Gundecha
3. Підручник - "Learning Selenium Testing Tools - Third Edition" by Raghavendra Prasad MG, Chetan Giridhar
4. Підручник - "Selenium Testing Tools Cookbook - Second Edition" by Unmesh Gundecha
5. Документація щодо автоматичного тестування - <https://habr.com/post/565352/>
6. Методи оцінки витрат на розробку програмного забезпечення: монографія / В.О. Гороховатський, В.Ю. Дубницький, А.М. Кобилін, В.О. Лукін, О.В. Москаленко. – Х.: ТОВ «Компанія СМІТ», 2016. – 108с.

*Дейнеко К. С.,
здобувачка вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
Станько В. М. Б.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н., доцент Зомчак Л. М.,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ РЕГОНІВ УКРАЇНИ ЗА ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

Фахівці з економічного розвитку наголошують на важливості заохочення та підтримки промислових кластерів для сприяння створенню робочих місць та економічному зростанню. Кластерний підхід починається з галузей і активів, які вже присутні в регіоні, і регіональні зацікавлені сторони здійснюють ініціативи, щоб зробити ці галузі кращими. Підхід до створення абсолютно нових кластерів у регіоні – це стратегія покращення загальних умов бізнес-середовища шляхом підвищення кваліфікації, доступу до фінансів та інфраструктури, оптимізації державних правил і норм, підтримки місцевого попиту та відкритості для іноземних інвестицій та змагання. А передує цьому процесу виділення кластерів. Методи кластеризації широко використовують для дослідження на різних рівнях – від групи країн [1], окремої країни [2] до регіону [3, 4].

Для побудови кластерного аналізу було обрано програму IBM SPSS Statistics. Дані для аналізу було взято з сайту державної служби статистики ukrstat.gov.ua за 2020 рік по областях України [5]. А саме:

- Валовий регіональний продукт.
- Роздрібний товарообіг.
- Обсяг реалізованої продукції.
- Кількість активних підприємств.
- Загальна площа житлових будівель прийнятих в експлуатацію.
- Зайняте населення у віці 15-70 років.

Ці дані були обрані з огляду на те, щоб оцінити кожную область стосовно її економічного розвитку. Здійснивши кластерний аналіз, можна буде згрупувати області і в подальшому приймати певні економічні рішення.

На першому етапі потрібно провести нормалізацію вхідних даних.

Описова статистика для нормалізованих даних зображена на рисунку 1. Як видно з рисунка 1, математичне сподівання нормалізованих змінних рівне 0, і дисперсія рівна 1.

Descriptive Statistics							
	N	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic
Zscore(ВРП)	25	-,67829	4,13974	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Zscore: Роздрібний товарообіг	25	-,75157	3,96367	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Zscore: Обсяг реалізованої продукції	25	-,82300	3,41198	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Zscore: Кількість активних підприємств	25	-,68535	4,26403	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Zscore: Загальна площа житлових будівель прийнятих в експлуатацію	25	-,92668	3,13088	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Zscore: Зайняте населення у віці 15-70 років	25	-1,12391	2,34695	,0000000	,20000000	1,00000000	1,000
Valid N (listwise)	25						

Рис. 1. Результат описової статистики нормалізованих даних

Наступним кроком потрібно провести кластерний аналіз та визначити групи об'єктів, які є схожими.

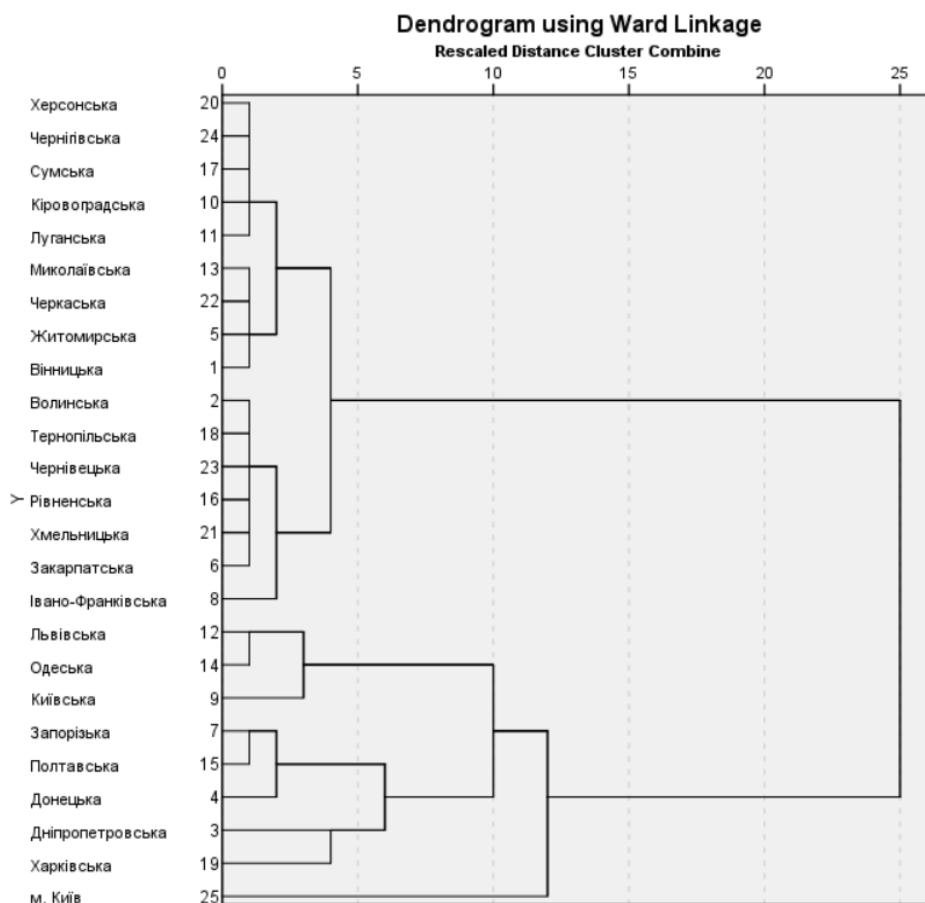

Рис. 2. Дендограма ієрархічної кластеризації регіонів України за економічним розвитком

У першому варіанті кластеризації, було створено всього 2 кластери, один з яких має 2 об'єкта, а саме Дніпропетровську область та місто Київ. Всі інші 23 області, входять у інший кластер, що не є інформативним. Висновок можна зробити лише про Дніпропетровську область. Лише ця область є схожою до столиці, яка є найкращою за майже всіма показниками.

Якщо розглядати поділ на 4 кластери, тут ситуація трохи відрізняється. Для міста Київ було створено окремий кластер, оскільки столиця відрізняється від інших областей. 3 області, а саме Київська, Львівська і Одеська, об'єднуються в окремий кластер. Їх об'єднує зокрема високий роздрібний товарообіг і площа житлових будівель прийнятих в експлуатацію. Також окрему групу створюють Харківська і Дніпропетровська області. Їх об'єднує одна з найбільших кількості населення які працюють у віці 15-70 років, а також роздрібний товарообіг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовин М.Л., Зомчак Л.М., Бондар О.В. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 26.
2. Zomchak L., Starchevska I. Macroeconomic Determinants of Economic Development and Growth in Ukraine: Logistic Regression Analysis. *Advances in Intelligent Systems, Computer Science and Digital Economics IV*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2023. pp. 358-368
3. Зомчак Л., Коваль Л. Сталий розвиток регіонів України: просторово-панельний підхід. *Інфраструктура ринку*, 2022. Вип. 65/2022, 211–215.
4. Zomchak L., Drobotii Y. Regional competitiveness: clustering regions of Ukraine. *Modern technologies in the development of economy and human well-being*. Katowice : Publishing House of University of Technology. 2020. P. 20-27.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

*Дракон Д.С.,
здобувач вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
науковий керівник: Стяглик Н.І.,
к.п.н., завідувач кафедри інформаційних технологій
та математичного моделювання,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

ЧИ ЗАМІНИТЬ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ІТ-ФАХІВЦЯ?

Штучний інтелект (далі ШІ) стає все більш актуальною темою в сучасному світі. Він є однією з технологій, що найшвидше розвиваються, та створює безліч можливостей для нашого суспільства.

ШІ (*англ. artificial intelligence*) – це галузь комп'ютерної науки, яка займається розробкою систем, що можуть виконувати завдання, характер яких зазвичай потребує використання інтелекту людини. Такі системи здатні до навчання, самоорганізації та самокерування.

Структура ШІ є досить складною та різноманітною й залежить від конкретної задачі або системи. Проте, загальною структурою можна вважати наступні етапи:

1. Збір та обробка даних – виконується з метою отримання потрібних даних для подальшої роботи системи.

2. Аналіз даних – процес вивчення та інтерпретації великої кількості даних з метою виявлення корисної інформації, патернів, тенденцій та залежностей між ними.

3. Побудова моделі – на основі результатів аналізу даних може бути створена модель, яка описує взаємозв'язки між даними та виконує необхідні завдання.

4. Тестування та налагодження – проводиться з метою перевірки та вдосконалення роботи системи.

5. Використання системи – після успішного тестування та налагодження система може бути введена в експлуатацію та використана для вирішення різноманітних задач.

Штучний інтелект відкриває безліч можливостей для його користувачів і відноситься до найбільш інноваційних технологій сьогодення. ШІ працює зі швидкістю 36,8 петафлоп в секунду, що приблизно вдвічі швидше за людський мозок, саме це дозволяє йому оброблювати інформацію з неймовірною швидкістю, але, як показує досвід роботи з чатом GPT, ця швидкість залежить від кількості одночасних користувачів в системі.

Основною роботою ШІ є переписування своєї власної програми, в першу чергу інструкцій, які підвищують здатність системи до засвоєння знань,

вирішення задач і прийняття рішень. Водночас він налагоджує код, виявляє та виправляє помилки і вимірює свій власний коефіцієнт інтелекту (IQ) за допомогою тестів. На створення кожної нової версії програми йде всього декілька хвилин. Крім цього він з легкістю перекладає, досліджую нову інформацію та генерує різноманітні тексти, програми і стратегії.

На прикладі (рис.1) штучний інтелект дуже гарно виконує поставлену для нього задачу.

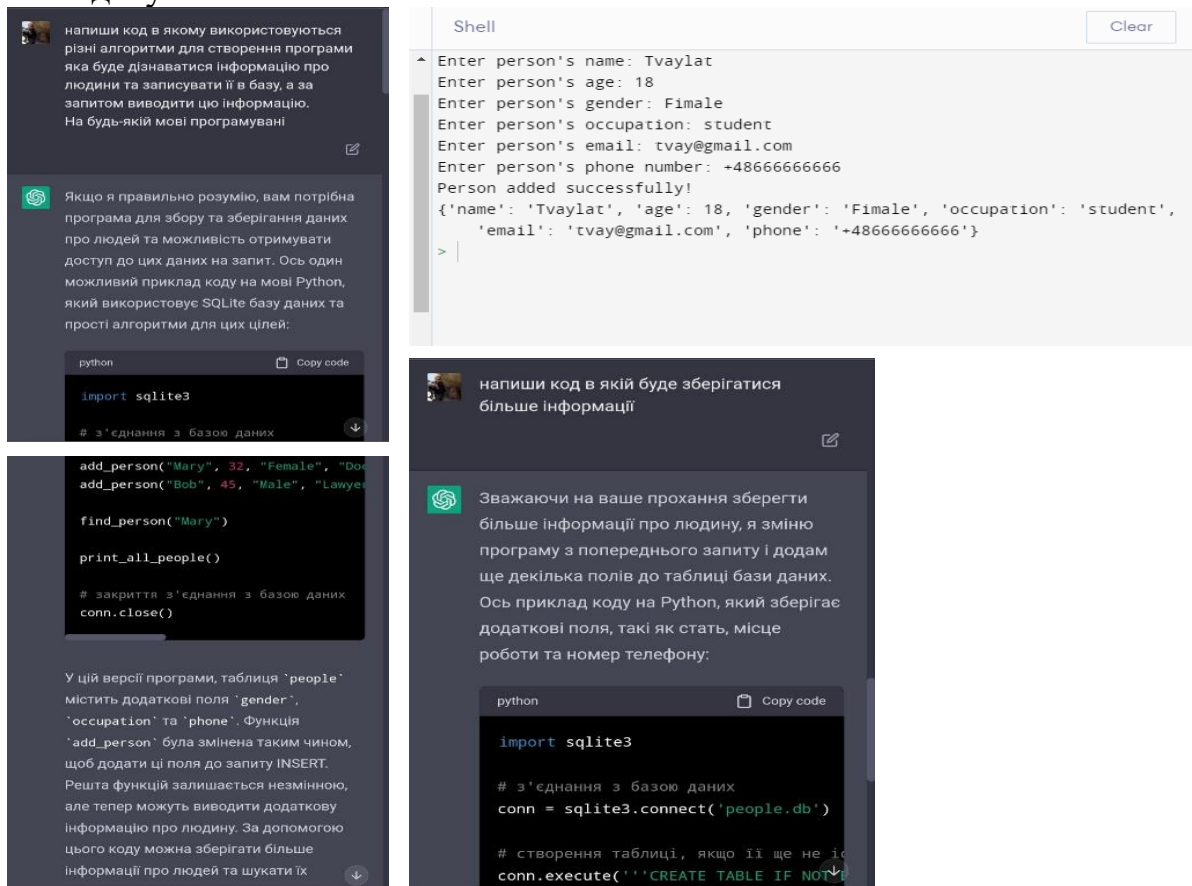

Рис.1. Приклад роботи системи штучного інтелекту

Від цього виникає питання: «Чи замінить штучний інтелект ІТ-фахівця?». Звісно, він може написати код, програму та виконати поставлену задачу... Але всі ми розуміємо, що цю задачу треба правильно описати та пояснити. А в даному випадку задачу виконує машина, яка без пояснення та конкретизації може видати користувачу наступний текст: «На жаль, я не можу допомогти вам у вирішенні цієї задачі. Але, якщо ви надасте мені детальнішу інформацію, я зможу спробувати» або таке – «Можете надати більше інформації стосовно того, що вам потрібно».

На прохання написати код для створювання сайту мені ШІ відповів наступне:

«Створення сайту – це багатоетапний процес, який включає в себе вибір технологій, проектування інтерфейсу користувача, розробку серверної та клієнтської частини, написання та оптимізацію коду, тестування та розгортання.

Залежно від обраної технології, код може значно відрізнятись. Тому я наведу загальні кроки, які потрібно зробити для створення сайту, та приклад коду для веб-додатку на мові Python з використанням фреймворку Flask».

Так, звісно у майбутньому може ШІ і навчитися розуміти користувача з півслова, але згадаємо про людяність та компетентність. Замовник не буде сидіти та поєднувати коди, а ШІ не надішле йому просто готові факти. Мало хто буде часами пояснювати, що йому треба від ШІ та натякати на помилки. Так, ШІ робить помилки і дуже часто. Йому ви не дасте файл, де буде перелік того, що треба і не отримаєте готовий файл з виконаною роботою. Для отримання якісного результату користувачу доведеться витратити багато часу на те, щоб розбиратись та помічати помилки, а це в свою чергу вимагає певної кваліфікації від самого користувача. «Тут помилка. Виправ.» – не вийде сказати. ШІ в такому випадку може переписати код, виправивши помилку та зробивши нову.

Спробую сформулювати власну думку з цього питання: штучний інтелект – це пристрій, який може допомогти скоріше знайти інформацію, ресурси, написати простий код, або знайти в ньому помилку та підказати як виправити. Якщо маєте час, він може допомогти зробити план харчування, тренувань або навчання, але ви можете витратити на це значно більше часу, ніж зробити це самостійно або за допомогою фахівця.

ШІ буде незамінний тим, хто тільки почав щось вивчати або не може знайти ресурси з потрібною інформацією, він напише код та пояснить щось поетапно. Проте, найближчим часом він не замінить ІТ-фахівців, а якщо і так, то з'явиться нова професія «спеціаліст роботи зі штучним інтелектом». До речі, такі посади вже з'являються в ЄС, але вимагають знань мов програмування, професійного рівня користування комп'ютером та формулювання чітких завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Russell, S., & Norvig, P. (2010). Artificial intelligence: A modern approach. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
2. Haven, D., & George, A. (2020). Artificial intelligence. Kyiv: XXI Century Publishers.
3. Introducing GPT-4, OpenAI's most advanced system: <https://openai.com/>

Курочка М.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.п.н. Стяглик Н.І.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУСПІЛЬСТВІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Технології розвиваються постійно і не завжди ми бачимо наявний прогрес, але з часом, коли починаєш більше дізнаватись, то розумієш, що технології настільки розвинулись, що ми можемо поставити нейронній мережі будь-яке питання і вона зможе сформулювати думку, схожу на мислення людини або намалювати картину чи будь-що інше. Для мене це було великим відкриттям, що я можу поставити комп'ютеру питання і він зможе надати мені якусь гарну ідею, яку треба буде до кінця опрацювати, щоб отримати результат. Але це все добре, розвиток суспільства йде великими кроками у науковому розвитку, але що там у соціальному?

Життя – це вир подій, на які можуть впливати як соціально-політичні так і соціально-економічні проблеми, які можуть утворювати небезпеку для життя, які можуть бути концептуальні, практичні або цілісні.

Вважаю, є деякі проблеми, наприклад, з безпекою життя у деяких країнах, такі як пограбування, викрадення, війни, або, якщо говорити більш м'яко, то соціально-політичної напруженості у суспільстві, якісь технологічні проблеми типу землетрусів, вивержень вулканів тощо. І для цього поліція, служби порятунку, витрачають багато часу на спасіння чийогось життя, це як знайти людину під завалами, десь у підвалі тощо.

Саме це сприяло вибору ідеї кваліфікаційної магістерської роботи – опис та створення додатка, який зможе хоч якось полегшити ті проблеми, які існують. Так, цей додаток не стане панацеєю від проблеми або якимось її реальним вирішенням, але це додаток швидкого реагування на загрозу для вашого життя. Зрозумілий і простий додаток на телефоні звичайного користувача дасть змогу отримати сигнальну кнопку, при натисканні якої відбудуватиметься відсилання на сервер реальних координат місцезнаходження особистості, також можна буде вказати тип загрози обравши кнопку відповідного типу для повідомлення, яка загроза очікується або вже сталася. Отримавши повідомлення, оператор на сайті побачить вхідне сповіщення із описом загрози від користувача. В оперативному порядку оператор має можливість зателефонувати користувачу або ментально викликати допомогу за наданими координатами, які отримані з мобільного додатку користувача.

Для розробки такого додатку у стилі першого показу або MVP моделі було обрані такі інструменти як платформа для мобільного додатка IOS, мова розробки Swift, фреймворк для елементів UI це - UIKit, відслідковування локації пристрою за допомогою нативного API CLLocationManager, бекенд для відправлення координат та отримання заявок на сайт за допомогою FireBase, для сайту фреймворк для роботи з UI це React, для стайлінгу Tailwind, для роботи зі стейтом додатку Redux. Це те, що може знадобитись для першого показу додатка у світ і для зацікавлення тих, кого може привабити ця ідея.

Роблячи висновок з усього зазначеного, зауважимо, що життя є складним процесом і без розвитку технологій у деяких напрямках воно буде ставати складнішим і більш неочікуваним як для людини, так і усього суспільства в цілому. Чим далі ми йдемо пліч-о-пліч з технологіями, тим більше ми залежні від них і тим більше потрібно їх розвивати в усіх сферах людського життя, в які лише можна їх інтегрувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальна та національна безпека. / Підручник [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>
2. Документація з CLLocationManager [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://developer.apple.com/documentation/corelocation/cllocationmanager>
3. Документація з React [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://reactjs.org/docs/getting-started.html>
4. Документація з роби Firebase у IOS [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://firebase.google.com/docs/ios/learn-more>

*Лучик С.Д.,
доктор економічних наук, професор,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти (НРЗВО)
«Кам'янець-Подільський державний інститут»;
Лучик М.В.,
кандидат економічних наук,
керівник напрямку з підтримки зарплатних проєктів,
АТ «Креді Агріколь Банк», м. Київ*

ІНКЛЮЗИВНА ВИЩА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

До пріоритетних напрямів розвитку інклюзивної освіти в закладах вищої освіти слід віднести [1]:

забезпечення якісної освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП) відповідно до їх потреб, можливостей та інтересів;

підвищення якості інклюзивного навчання;

збільшення частки закладів вищої освіти, де організовано інклюзивне навчання;

розбудова сучасного, безпечного, інклюзивного й комфортного освітнього середовища в закладах вищої освіти;

створення нового простору в закладах загальної вищої освіти відповідно до принципів мотивувального та креативного дизайну, технологічності та інклюзивності;

організація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників різних рівнів освіти щодо роботи з студентами з ООП.

Підтримка навчання у вищих навчальних закладах студентів з особливими потребами (інвалідністю) існує в усіх розвинених країнах світу. Створюються так звані безбар'єрні університетські містечка з відповідними корпусами, гуртожитками, іншими приміщеннями, де такі студенти отримують технічні засоби навчання, допомогу психологів, медиків, соціальних працівників.

Українські університети також беруть на себе зобов'язання забезпечити комфортні умови для навчання всіх студентів з особливими освітніми потребами (ООП), які до них вступають. Станом на 1 жовтня 2021 року, в Україні налічувалося 1028350 здобувачів вищої освіти ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр».

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти (НРЗВО) «Кам'янець-Подільський державний інститут» створено на базі Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу. Це державний заклад вищої освіти, який готує фахівців за освітніми ступенями «фаховий молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр» з таких спеціальностей як

«Економка», «Облік і оподаткування», «Психологія», «Фінанси, банківська справа і страхування», «Соціальна робота», «Професійна освіта: Цифрові технології», «Публічне управління і адміністрування». В інституті створено комфортні умови для якісного навчання студентів з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Оскільки значна кількість студентів мають порушення опорно-рухового апарату, в інституті створено безбар'єрне освітнє середовище: пандуси, ліфти, маркування поверхів. З метою полегшеного доступу студентів з інвалідністю до приміщень навчального корпусу та гуртожитку встановлено 6 пандусів. Для забезпечення безперешкодного доступу маломобільних студентів до навчальних аудиторій другого поверху навчального корпусу встановлено спеціалізований підйомник, призначений для переміщення студентів на візках з першого поверху на другий. Також обладнано спеціалізовані навчальні аудиторії та спеціалізовані комп'ютерні лабораторії для академічних груп. Для студентів розроблено індивідуальні навчальні плани підготовки фахівців.

Важливою складовою підготовки студентів в інституті є комп'ютерна підготовка. Знання комп'ютера потрібно майбутнім фахівцям при влаштуванні практично на будь-яку посаду. При працевлаштуванні в графі резюме «Комп'ютерні навички» претенденти на вакансію обов'язково зазначають свій рівень комп'ютерних знань системних і прикладних програм, навичок роботи з комп'ютерними мережами, цифровими технологіями і інструментами.

В НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» облаштовано комп'ютерні класи для проведення практичних і лабораторних занять студентам з дисциплін загальної та професійної підготовки. Для виконання завдань з таких дисциплін як «Інформатика і комп'ютерна техніка», «Інформаційні системи і технології», «Інформаційні системи і технології на підприємстві», «Технології проєктування і адміністрування баз даних» студенти використовують програмний комплекс Office 365 Education, зокрема його додатки Word, Excel, PowerPoint, який наданий безкоштовно компанією Microsoft для українських учнів і студентів. Даний програмний продукт дозволяє студентам створювати електронні документи засобами Word, Excel, PowerPoint, обмінюватись ними за допомогою функції спільного редагування в реальному часі й автозбереження. Викладачу також зручно здійснювати контроль за виконанням студентських робіт в режимі реального часу за допомогою цифрового блокнота OneNote. Програмний комплекс Excel дозволяє створювати невеликі файли бази даних, проєктувати їх структуру даних, створювати запити і звіти.

Пандемія Covid 19, а потім повномасштабна війна з росією змусила перевести заняття зі студентами з аудиторій в онлайн формат і запровадити дистанційне навчання. Для студентів з особливими освітніми потребами дистанційна форма навчання є одним із оптимальних варіантів здобуття освіти, оскільки вона надає широке коло можливостей, а саме: навчатися вдома,

обирати зручний графік навчання, здобувати кілька спеціальностей одночасно, і навіть в закордонних університетах.

Основною навчальною платформою для організації дистанційного навчання в інституті є платформа Moodle, яка забезпечує управління курсами, віртуальним навчальним середовищем, надає студентам і викладачам великий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання. Організація дистанційних курсів для студентів відбувається за допомогою двох типів модулів: «Види діяльності» та «Ресурси». Перша група модулів –види діяльності – передбачає можливість створення завдань для оцінювання студентів. Ці об'єкти надають можливості для спілкування зі студентами (наприклад, об'єкти «Форум», «Чат», «Зворотній зв'язок»), їхнього тестування (модуль «Тести»), виконання завдань, що передбачають завантаження файлів з результатами роботи (наприклад, модулі «завдання» чи «семінар»), розміщення елементів для спільної роботи (модуль «Вікі») та ін. Група модулів «Ресурс» у системі Moodle дозволяють додати до курсу будь-який вміст. Наприклад, це можуть бути веб-сторінки, текстові сторінки, написи, посилання на файли (модуль «Файл»), веб-сторінки (модуль «URL-веб посилання»), каталог із файлами (модуль «Тека»), текстові сторінки у форматі книги (модуль «Книга»). Платформа дозволяє в межах навчальної дисципліни використовувати форуми, слідкувати за активністю студентів, містить зручний для користування електронний журнал оцінок.

Для організації навчального процесу, тобто проведення лекційних і практичних занять, вебінарів і веб-конференцій в інституті використовуються такі платформи як Zoom, Microsoft Teams, Google Meet і Class, Skype та інші. Для проведення практичних занять зручним інструментом є додаток Microsoft Teams, який забезпечує доступ до функцій чату, відеодзвінків, спільний доступ до файлів, спільне збереження документів. Дуже добре, що програма дозволяє організувати колективну роботу так, що студенти можуть бачити та чути один одного, проводити обговорення групового завдання, виконувати завдання викладача. Також є можливість ділитися файлами, презентаціями, малюнками та посиланнями. Учасники групи можуть спільно працювати в режимі реального часу у звичних додатках Microsoft Office, у тому числі Word, Excel, PowerPoint, спільно створюючи презентації та тексти.

Для проведення дисциплін, пов'язаних з вивченням інформаційних систем в обліку та економіці, студентам пропонуються програмні продукти компанії IT Enterprise, такі як «MASTER: Бухгалтерія» і «MASTER: Зарплати і Кадри». З допомогою програми «MASTER Бухгалтерія» студенти знайомляться з автоматизацією обліку операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами, основними засобами і нематеріальними активами, вивчають процеси підготовки і формування бухгалтерської і фінансової звітності. Для студентів спеціальності «Економіка» практичну цінність має робота в програмі з розрахунковими операціями із замовниками та постачальниками, облік фактичних витрат в розрізі аналітик, автоматичний розподіл транспортно-заготівельних і

загальновиробничих витрат. Робота в програмному комплексі «MASTER: Зарплати і Кадри» дозволяє студентам отримати навички ведення автоматизованого кадрового обліку на підприємствах малого та середнього бізнесу, комунальних підприємствах. Також програма забезпечує автоматизацію задач розрахунку заробітної плати і формування об'єднаної звітності по ЄСВ та ПДФО, Звіту з праці (форма №1-ПВ) (місячна, квартальна), Звіту про зайнятість і працевлаштування осіб з інвалідністю, форма №10-ПОІ (річна), Звіту про заборгованість з оплати праці (форма №3-борг), Звіту про заробітну плату за професіями окремих працівників (форма № 7-ПВ) тощо. В результаті, студенти мають можливість детально пропрацювати завдання формування табелів робочого часу, розрахунок зарплати, відпусток, лікарняних, відряджень тощо;

Отже, слід зазначити, що основою набуття вищої і фахової передвищої освіти в Україні є державні освітні стандарти, обов'язкові для всіх здобувачів освіти, незалежно від стану їх здоров'я. Інтеграція молоді з особливими потребами в освітнє середовище допомагає їм набутти фахових знань, отримати професію, самореалізуватись, досягти успіху в житті та подальшій кар'єрі. Попри те, що в окремих українських закладах вищої освіти впроваджують інклюзію, навчально-реабілітаційні заклади вищої освіти можуть забезпечити інклюзивне навчання на більш високому рівні. І студенти таких спеціалізованих вишів завжди можуть оцінити її переваги. Це не лише створене безбар'єрне середовище, а й обов'язково індивідуальний підхід до кожного студента з особливими освітніми потребами, створення для таких студентів команди супроводу.

Студентам з обмеженими можливостями (інвалідністю) дуже потрібні навички комп'ютерної і цифрової грамотності, вміння працювати з спеціалізованими прикладними програмами. Володіючи ними, випускники як фахівці зможуть бути конкурентоздатними на ринку праці. Однак, сьогодні фахова підготовка студентів в сфері інформаційних і цифрових технологій стикається з рядом труднощів. Це, недостатня, відповідно до потреб користувачів, технічна база аудиторного фонду освітнього закладу, брак технічних комунікаційних можливостей, низька швидкість Інтернет-доступу, висока вартість переважної більшості прикладних програмних засобів. Все це обмежує можливості дистанційного навчання студентів і викладачів, погіршує якість підготовки. Тому, таким закладам як НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» дуже потрібна допомога не лише з боку держави, а і бізнесу. Саме співпраця вищої освіти з бізнесом може допомогти покращити освітні умови студентам з обмеженими фізичними можливостями для отримання ними справді якісної освіти, розкрити їм нові професійні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: посібник. навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 300 с.

Пархоменко Т.Л.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.пед.н. Стяглик Н.І.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ

У сучасних умовах інноваційного розвитку економіки особливої популярності набули електронні гроші, що зумовлено зручністю оплати за їхньою допомогою товарів і послуг в інтернет-магазинах, високою швидкістю проведення транзакцій, безпекою проведення операцій тощо. Одним із найперспективніших видів електронних грошей сьогодні є, так звана, криптовалюта (від англ. слова «cryptocurrency»), що являє собою цифрову валюту, захищену від підробки, яку можна зберігати в електронних гаманцях, а також переказувати з одного гаманця в інший [2].

Важливо зазначити, що криптовалюта суттєво відрізняється від звичайних електронних грошей. Так, головною її відмінністю є пірінгова архітектура (P2P), тобто вся система, яка забезпечує здійснення транзакцій і зберігає інформацію про них, заснована на децентралізованій комп'ютерній мережі та абсолютній рівноправності учасників. Ця система не має єдиного центру, а база даних перебуває в загальному доступі для всіх користувачів криптовалюти. Таким чином, безліч комп'ютерів із крипто-гаманцями по всьому світу утворюють гігантську автоматичну електронну систему, що працює цілодобово.

Говорячи про історію виникнення криптовалюти, слід зазначити, що вперше криптографію з метою конфіденційних платежів почали використовувати ще 1990 році в системі DigiCash Девіда Чома, однак ця система мала централізований характер, а використання її було нетривалим.

Найактивніше термін «криптовалюта» почали використовувати у 2009 році після появи платіжної системи Bitcoin (Біткоїн), яка на сьогоднішній день є найпопулярнішою криптовалютою у світі, що відображено на рис. 1. Біткоїн являє собою пірінгову систему електронної готівки, що використовує однойменну цифрову валюту, яку часто називають крипто-валютою або віртуальною валютою.

Розвиток Біткоїна пов'язують з ім'ям Сатоші Накамото, який у 2008 році опублікував вихідний код і зробив опис принципів роботи Мережі Біткоїн. Якщо говорити про сферу застосування, то слід сказати, що основною метою створення Біткоїна була оптимізація процесу управління грошовими коштами користувачів без втручання інших осіб [2].

Згодом з'явилися й інші незалежні від Bitcoin криптовалюти, як-от Namecoin, Litecoin, PPCoin, Novacoin тощо, проте більшість із них за своєю суттю є лише прототипом Bitcoin [1].

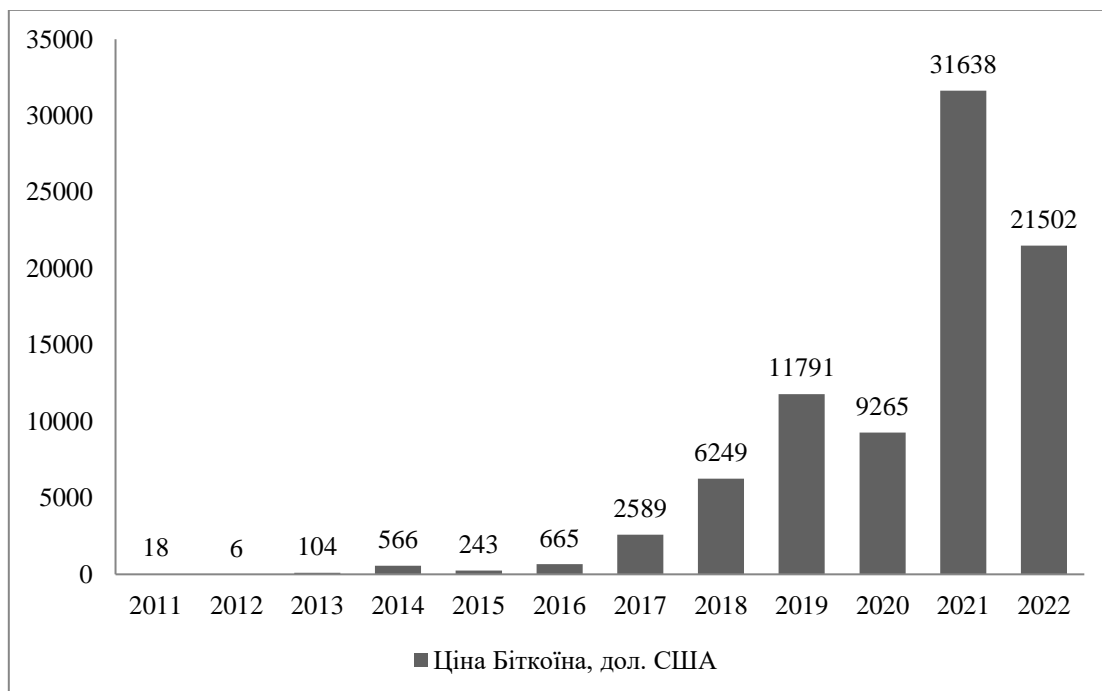

Рис. 1. Зростання вартості Біткоїна за останні 10 років

Свій розвиток і загальносвітове визнання Біткоїн отримав завдяки таким основним його перевагам щодо інших криптовалют:

- децентралізація (немає єдиного керуючого центру щодо зберігав інформацію про баланс на гаманцях і список транзакцій; вся особиста інформація зберігається на комп'ютері користувача біткоїна);
- анонімність (у гаманцях біткоїнів немає логінів і паролів для входу в обліковий запис, для здійснення будь-яких операцій необхідно знати тільки публічний ідентифікатор одержувача);
- відсутність єдиного емітента;
- єдині права в учасників системи;
- відсутність регулювання з боку будь-якої держави;
- можливість інестування та ін.

До особливостей Біткоїна слід також віднести обмежену емісію, загалом буде створено не більше 21 000 000 монет. Динаміка випущених в обіг біткоїнів зображена на рис. 2, з якого видно, що наразі в загальносвітовому обороті перебуває близько 21 мільйон біткоїнів. Примітно, що за прогнозами низки експертів, повністю всі біткоїни будуть випущені приблизно до кінця 2025 року. Тобто при функціонуванні біткоїна використовується дефляційна модель, на відміну від інфляційної, яка зараз існує у фіатних грошах, таких як гривня, долар, євро та інших.

Процес емісії в мережі здійснюється за допомогою винагороди монетами Bitcoin користувачів, які вклали свої обчислювальні ресурси в підтримання криптографічного захисту мережі, тобто займалися майнінгом біткоїнів. Котирування біткоїна залежить виключно від балансу попиту і пропозиції, воно ніким не регулюється. Ні різке зростання, ні різке падіння не обмежується, як це відбувається на фондових біржах шляхом зупинки торгів.

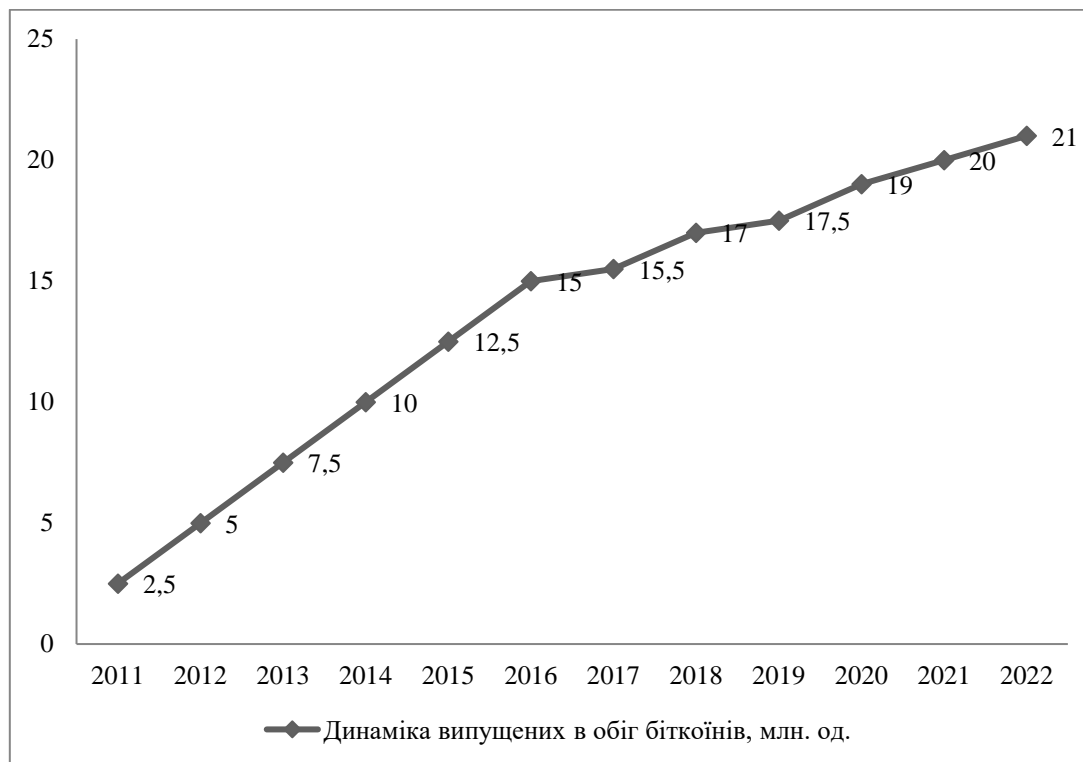

Рис. 2. Динаміка випущених в обіг біткоїнів у період 2011-2022 рр.

Питання розвитку біткоїнової індустрії набуло особливої актуальності у 2017 році, який став рекордним за показниками зростання біржових котирувань на цифрові монети. На тлі глобальної ідеалізації цього фінансового феномена достатньо вникнути в деякі нюанси і буде легко зрозуміти, що окрім переваг, біткоїн має й очевидні недоліки, серед яких [2]: проблеми, пов'язані з відсутністю законодавчих норм у сфері регулювання криптовалют; високий рівень криміналізації; виклики системного характеру; труднощі опанування користувачами основних принципів роботи з криптовалютою.

Криптовалюта стає ідеальним способом для відмивання грошей, виведення капіталу з країни та інших незаконних операцій. За рахунок чого її правовий статус в Україні зараз не до кінця визначений. Так, за заявою НБУ, представленою у березні 2017 року, криптовалюту розглядають як «грошовий сурогат, який не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського

законодавства» [4]. А вже 8 вересня 2021 року Верховною Радою було визнано і легалізовано цю валюту для обміну і декларування.

Для звичайних користувачів головною проблемою стає прив'язка до одного гаманця, оскільки в разі втрати доступу до нього, всі зароблені біткоіни неможливо буде отримати.

Насамкінець слід сказати, що біткоін відображає нові технологічні ідеї, які не мають на сьогоднішній день якихось значущих аналогів, його справедливо називають першою успішною криптовалютою. Криптовалюти, або грошові сурогати, ймовірно, міцно увійдуть у життя майбутніх і навіть теперішніх поколінь. Але для цього потрібно буде вирішити багато технологічних, юридичних та економічних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'янов В.С. Зародження ринку криптовалют в інформаційно-мережевій парадигмі // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 8. С. 436–441.
2. Гусєва І.І., Петрова Т.О. Тенденції розвитку криптовалют на ринку України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. С. 48–50.
3. Офіційний сайт Bitcoin. URL: <https://bitcoin.org>
4. Заява НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608%2F

*Пархоменко Т.Л.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Чеканова Н.М.,
к.ф-м.н., доцент,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ВИНАХОДИ В КОМП'ЮТЕРНИХ НАУКАХ: МІЖНАРОДНА ПАТЕНТНА ПРАКТИКА

Система інтелектуальної власності в авторському праві зазнає суттєвих змін під впливом глобальної цифровізації. З'являються нові об'єкти авторського права – комп'ютерні винаходи, в яких також формуються нові цифрові об'єкти. Зокрема, в зарубіжній практиці стало використовуватися поняття «біопатент», з'являються нові форми традиційних засобів індивідуалізації товарів, робіт і послуг, які представлені у вигляді 3D товарних знаків і знаків обслуговування. Системи розподіленого реєстру стали застосовуватися з метою забезпечення захисту авторських прав.

Дослідження Європейського патентного відомства і Китайського патентного відомства щодо поданих заявок на одержання патенту на винахід, пов'язаний з комп'ютерними науками, виявило багато схожості, але також і важливих відмінностей (табл. 1)[2, 3].

Таблиця 1

Порівняння патентних практик щодо комп'ютерних винаходів Європейського Союзу та Китаю

	ЄС	Китай
Спільне:	абстрактні ідеї не підлягають патентуванню; заявлений винахід має бути новим і мати винахідницький рівень.	
Відмінності:		
Загальна концепція	Зосереджується на технічному характері винаходу	Зосереджується на технічних особливостях винаходу
Технічний характер	Винахід може бути запатентовано, навіть якщо заявка не містить технічних характеристик, якщо ознаки сприяють досягненню технічного результату.	У Китаї не застосовується європейське поняття «технічний характер».
Заявка на комп'ютерну програму	Заявка на винахід, пов'язаний з комп'ютерною програмою, вимагає наявності подальшого технічного ефекту, що виходить за рамки звичайних наслідків виконання програми.	Технічне рішення, як правило, втілює технічні засоби через технічні характеристики.
Винахідницький рівень	Винахідницький рівень вимагає неочевидного технічного рішення технічної проблеми.	Означає, що винахід являє собою великий прогрес над сучасним рівнем техніки.

Так, в Європейському Союзі більш зосереджується на технічному характері винаходу, а в Китаї – на технічних особливостях, притаманних винаходу. Хоча винаходи, пов'язані з комп'ютерними науками, є патентоздатними, комп'ютерні програми в цих винаходах, а саме: вихідний код або алгоритми як такі не є патентоздатними. Висновок про це випливає з Європейської патентної конвенції (ст. 52 ЄПК) [1] для Європейського патентного відомства та Патентного закону Китаю (ст. 2, ст. 25, а також частина II Issued AI Related Patent Examination Guidelines)[3].

Спільним є той факт, що абстрактні ідеї не підлягають патентуванню ані згідно з європейським, ані китайським патентним законодавством. В обох відомствах заявлений винахід від самого початку має бути «винаходом», тобто має бути новим і мати винахідницький рівень.

Далі розглянемо більш детально таку ознаку винаходу, як технічний характер. Відомо, що, хоча Європейська патентна конвенція наголошує на технічному характері як на необхідній вимозі до винаходу, однак у ст. 52.2 [1] є перелік винаходів, які не підлягають патентуванню, але їхній перелік все ще розширюється. Тому на практиці винахід може бути запатентовано в Європейському патентному відомстві, навіть якщо заявка не містить технічних характеристик, якщо ознаки сприяють досягненню технічного результату.

Китайське патентне законодавство також дає легальне визначення того, що таке винахід (ст. 2 Патентного закону Китаю [3]). Відповідно, у Китаї винахід вважається винаходом, якщо заявка містить технічні характеристики. Тому, як правило, об'єкти винаходу, описані в заявці, повинні мати технічні ознаки. Китайське патентне законодавство також посилається на відповідність списку винятків ст. 52.2 Європейського патентного відомства [1], що зазначено у ст. 25 Патентного закону Китаю [3]. Однак у Китаї не застосовується європейське поняття «технічний характер».

Спираючись на концепцію «технічного характеру», Європейське патентне відомство дотримується підходу так званих «будь-яких технічних засобів». Відповідно, заявка на процес, який вимагає наявності технічних засобів, таких як комп'ютер, мережа, Інтернет, включно з пам'яттю і процесором комп'ютера, вважається «винаходом» у розумінні ст. 52 ЄПК [1]. Так само системи чи пристрої завжди вважаються «винаходами».

Китай, в свою чергу, не використовує поняття «технічний засіб». Відповідно, при визначенні того, чи є подане рішення технічним, відповідно до вимог ст. 2.2 Issued AI Related Patent Examination Guidelines[3] досліджуються технічні засоби, технічна проблема та технічний ефект. На відміну від Європейського патентного відомства, Китай очікує, що технічні засоби будуть виражені технічними характеристиками.

Далі розглянемо різницю між заявками на комп'ютерну програму. Патентна заявка на винахід, пов'язаний з комп'ютерною програмою, вимагає наявності подальшого технічного ефекту, що виходить за рамки звичайних наслідків

виконання програми. Вони можуть полягати в управлінні виробничим процесом або у внутрішньому функціонуванні самого комп'ютера, а також являти собою різні інтерфейси для впливу на комп'ютерну програму, наприклад, шляхом підвищення ефективності або безпеки процесу. Європейське патентне відомство вивчає патентоспроможність винаходів, пов'язаних із комп'ютерною програмою, застосовуючи підхід до розв'язання проблем, викладений у Посібнику з проведення експертизи в Європейському патентному відомстві, розділ G-VII, п. 5.4 [4]. Згідно з частиною II, главою 1, розділом 4.2 та главою 9 Issued AI Related Patent Examination Guidelines [3] визначено, що технічне рішення, як правило, втілює технічні засоби через технічні характеристики. Наприклад, алгоритм з точки зору обчислення часу та ресурсів пам'яті для моделювання, де математичний алгоритм особливо ефективно визначає час обчислення та ресурси пам'яті, необхідні для генерації випадкових чисел, необхідних для моделювання. Алгоритм не є патентоспроможним («розумові кроки») як такий, але оскільки математичний метод має відношення до моделювання схем, він виконує технічну функцію, і може бути патентоспроможним. Він є патентоспроможним у Китаї, оскільки математичний метод застосовується в технічній галузі.

Винахідницький рівень. Що стосується Китаю, то щодо винахідницького рівня стосовно винаходів, пов'язаних з комп'ютерними науками, поки що немає конкретних положень. В Китаї винахідницький рівень означає, що винахід являє собою великий прогрес над сучасним рівнем техніки (відповідно до ст. 22.3 Issued AI Related Patent Examination Guidelines [3]). Винахід має бути неочевидним для фахівця в цій галузі з урахуванням рівня техніки. Європейське патентне відомство також вивчає, чи є винахід очевидним для фахівця в цій галузі з урахуванням рівня техніки. Більш того, винахідницький рівень згідно зі ст. 56 ЄПК [1] також вимагає неочевидного технічного рішення технічної проблеми.

Таким чином, нещодавно встановлена тісна співпраця між Європейського патентного відомства та Китаєм позитивно впливає на кількість та якість заявок, поданих у відповідні відомства, сприяє охороні та захисту прав винахідників, розробників, власників винаходів, пов'язаних з комп'ютерними науками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Патентування винаходів на території Євросоюзу. URL : <https://www.msp-patent.com.ua/ua/v-evrosoyuze.html>
2. Європейська Конвенція про Міжнародну патентну класифікацію. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K04U>
3. Патентування винаходів у Китаю. URL : <https://www.msp-patent.com.ua/ua/v-kitae.html>
4. Патентна активність в світі: показники та тренди 2020 року. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/patentna-aktivnist-v-sviti-pokazniki-ta-trendi-2020-roku.html>

Семенюк А. М.,

*здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця;
науковий керівник: к.т.н, доцент Зелінська О.В.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

РОЗРАХУНОК КУТА ПОВОРОТУ ТА НАХИЛУ ПЛОЩИНИ СОНЯЧНИХ ПАНЕЛЕЙ

Доцільність використання сонячного світла для отримання електроенергії на сьогоднішній день ні в кого не викликає сумнівів. Це і відновлюване джерело енергії, екологічність системи, рекультивация земель, автономність, час будівництва і т. д.

Так, це вимагає досить великих інвестицій на початковому етапі будівництва сонячних електростанцій (СЕС), але в подальшому затрати на експлуатацію полягають лише на підтримання робочого стану системи, і не в рази, а на порядки менші подібних затрат для ТЕЦ, ГРЕС, ГЕС та АЕС.

Але суцільні плюси – це "вічний двигун", а природа і техніка такого не допускають. Одним із таких суттєвих мінусів – коефіцієнт корисної дії фотопанелей.

Відкинемо технічну сторону цього параметру. Наука і техніка не стоять на місці, і постійно пропонує нові технології, що збільшують фотовіддачу панелей.

Зупинимось на природі. Сонячні панелі генерують максимум енергії при оптимальному куті падіння сонячних променів. Тому бажано щоб фотоприймачі мали можливість змінювати своє положення відносно сонця при його русі. Причому, не сезонно корегувати кут нахилу і вісь повороту, а постійно на протязі доби. Це питання актуальне як для великих промислових полів, так і малих господарств і особливо для побутових користувачів.

Дана робота присвячена розробці математичного апарату системи позиціонування сонячних панелей (рис. 1).

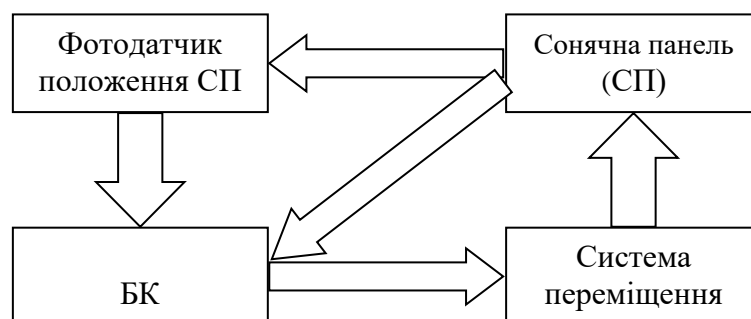

Рисунок 1 – Арифметико-логічний блок (АЛБ)

Для цього використовувались методи інтерполяції та апроксимації для

розрахунку переміщення системи по куту нахилу та поворот системи відносно вертикальної осі. В подальшому проводять прецензійне корегування положення.

Періодично (в залежності від об'єму пам'яті) проводиться зберігання кутових координат. Ці статистичні дані згруповані по дням та годинам доби, в подальшому використовуються як вузлові точки при розрахунках.

При підготовці системи до експлуатації, початкові положення і положення траєкторії руху калібрують в ручному режимі для накопичення "первісних" даних для обчислень.

Для розрахунків використовується інтерполяційна формула Ньютона (1) яка дозволяє проводити пошук точок не тільки в межах діапазону, а й поза його межами:

$$P_n(x) = a_0 + a_1(x - x_0) + a_2(x - x_0)(x - x_1) + \dots + a_n(x - x_0)(x - x_1)\dots(x - x_{n-1}). \quad (1)$$

Як відомо, використання розділених різниць (2) значно спрощує розрахунки і дозволяє використовувати базові математичні операції:

$$\Delta^n f_k = \Delta(\Delta^{n-1} f_k) = \Delta^{n-1} f_{k-1} - \Delta^{n-1} f_k, \quad (2)$$

де $n \geq 1$, $\Delta^0 f_k = f_k$.

При обчисленні скінченних різниць, зручно записувати їх у наступну таблицю і проводити розрахунки над комірками масиву:

Таблиця 1 – Розділені різниці

x_i	f_i	Δf_i	$\Delta^2 f_i$	$\Delta^3 f_i$	...
x_0	f_0	...	...	...	...
x_1	f_1	Δf_0	...	...	...
x_2	f_2	Δf_1	$\Delta^2 f_0$	$\Delta^3 f_0$	...
x_3	f_3	Δf_2	$\Delta^2 f_1$	$\Delta^3 f_1$	...
x_4	f_4	Δf_3	$\Delta^2 f_2$	...	...
...	...	...	...	...	...

Крім того, інтерполяційний поліном Ньютона має властивість яка дозволяє нарощувати його степінь (кількість базових точок) без виконання повного перерахунку.

На початку світлового періоду система позиціонує СП в положення яке відповідає поточній даті у відповідності з накопиченою інформацією чи прорахованою при її відсутності. Згідно з вихідною потужністю і даними фотодатчика положення відбувається кореляція даних.

Подібні дії також виконуються після переходу системи в стан роботи після недостатньої освітленості (хмари, сутінки, пилові бурі, тощо). В цьому випадку крім даних про добу використовується інформація про поточний час.

Так як дискретизація часового проміжку має визначений крок (комірки накопленої статистичної інформації), то при цьому виникають похибки інтерполяції.

Для її оцінки використовують залишковий члену ряду, який можна записати наступним чином:

$$f(x) - P_n(x) = \frac{f^{(n+1)}(\varepsilon)}{(n+1)!} (x - x_0)(x - x_1) \cdots (x - x_n), \quad (3)$$

де точка ε належить інтервалу на якому розміщені вузли інтерполяції.

Якщо точка знаходиться усередині області пошуку, то процес рішення оптимізаційної задачі завершується. При цьому точка представляє собою наближене рішення задачі. Для кожної із змінних ця помилка визначається виразом:

$$\Delta X_i = (X_{i \min}, X_{i \max}) / N \quad (4)$$

де $X_{i \min}, X_{i \max}$ – мінімальне та максимальне відхилення положення від поточного;

N – кількість вузлів ґратки фотоелемента.

Формула Ньютона дає простий вираз інтерполяційного многочлена через задані значення функції і при фіксованих вузлах інтерполяції легко програмується.

Отже, запропонований підхід дозволить підвищити загальну потужність, яка генерується сонячними панелями завдяки оптимальному розміщенню площини фотосприймаючої поверхні. Система дозволяє розраховувати початкове положення СП на початку світлового дня в залежності від дати в географічного розміщення пристрою, а також позиціонувати СП при настанні та закінченні періоду малого порогового рівня освітленості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гой Т. П. Диференціальні рівняння : навчальний посібник / Т. П. Гой, О. В. Махней. – Івано-Франківськ : Сімик, 2012. – 352 с
2. Горда О.В. Чисельні: Конспект лекцій. – К.: КНУБА, 2008. – 64 с.

Тирін В.В.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Чеканова Н.М.,

к.ф.-м.н., доцент

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ЯК РОЗПІЗНАТИ ТЕКСТ НАПИСАНИЙ НЕЙРОМЕРЕЖОЮ CHATGPT

Давайте подивимось, що таке ChatGP - а це є найсучасніша мовна модель, завдяки якій створюється відчуття що ви спілкуєтесь з людиною, а не з машиною. GPT-4 [1] — це четверта ітерація мовної моделі GPT (Generative Pre-training Transformer, яка перекладається як “генеративний попередньо навчений трансформер”), розробленої OpenAI. Вона демонструє величезний стрибок у сфері обробки природної мови (NLP). Ця модель, завдяки своїй здатності розуміти та генерувати текст, подібний до людини, має потенціал кардинально змінити спосіб взаємодії з машинами та автоматизувати різні мовні завдання.

Ми не будемо зупинятися на таких питаннях наприклад: як працює та що може ChatGPT, бо це окрема величезна та дуже цікава тема, проте ми не можемо не навести приклад, як ці новітні, та проривні технології здатні допомогти нам в освітньому процесі. В Україні освітній проєкт "На Урок" [2] розробив спеціальний чат [3] на основі ChatGPT, завдяки якому можливо побудувати діалог із видатними історичними постатями всеукраїнського та світового масштабу, серед яких Альберт Айнштейн, Василь Стус, Вінстон Черчилль, Григорій Сковорода, Іван Сірко, Ігор Сікорський, Катерина Білокур, Ольга Кобилянська, Тарас Шевченко, Ярослав Мудрий та інші.

Але, попри великі можливості, ми постаємо перед великою відповідальністю та ризиками які несе в собі ця технологія. Дуже гостро постає питання - як розпізнати текст, написаний нейромережою ChatGPT?

Які онлайн сервіси мають можливість допомогти нам відрізнити текст згенерований AI?

По-перше, ми можемо використовувати ChatGPT для перевірки тексту, ставлячи питання - чи цей текст є повністю згенерованим AI? Також ми можемо задати уточнюючі питання - як чат-бот це зрозумів. ChatGPT не погано справляється з розпізнанням англійської мови, але маємо зауважити, що згенерований українською мовою текст, він, час від часу, може сприйняти за людський.

По-друге, це дуже відомий GPTZero [4] — тобто інструмент аналізу тексту зі штучним інтелектом, розроблений Едвардом Тіаном, випускником кафедри інформатики, щоб допомогти викладачам відрізнити плагіат від оригінальної роботи, надаючи прогнози на рівні речення, абзацу та документа. Інструмент

перевіряє заплутаність і розрив у тексті, щоб визначити, створений він штучно або створений людиною. GPTZero навчався на великій, різноманітній вибірці текстів, написаних людиною та згенерованих штучним інтелектом, та маємо зауважити, з акцентом на англійській прозі. Інструмент показує високі результати, але варто підкреслити, для *англійської мови*. Тому розробники рекомендують використовувати результати як одну з багатьох частин цілісної оцінки роботи студентів.

По-третє, GPT-2 Output Detector [5] - це інструмент визначення, ким був текст написаний: людиною, чи ботом. Модель було отримано шляхом тонкого налаштування моделі RoBERTa [6] з GPT-2 [7]. Переваги: висока точність розпізнання при використанні англійської мови, простий інтерфейс, та зрозумілі результати. Недоліки - бінарна відповідь, відсутність деталізації та обґрунтування результату перевірки.

Додатково, GLTR [8] – це сервіс перевірки автоматично створеного тексту. Він дозволяє провести аналіз того, наскільки ймовірно, що саме автоматична система згенерувала текст. Створений в співпраці з MIT-IBM Watson AI lab [9] і HarvardNLP [10]. GLTR не є ідеальним. Його основним обмеженням є обмежений масштаб. Цей сервіс не зможе автоматично виявляти масштабні зловживання, лише окремі випадки. Але буде добрим підґрунтям при використанні у комплексній перевірці.

Також дуже гостро стоїть питання: «Чи може людина розпізнати текст написаний AI». В вирішенні цього нам допоможуть деякі ознаки: нейромережа пише занадто конкретно, згенерований текст має ознаки впевненої відповіді (нейромережа не має сумнівів). Нейромережа опускає контекст та персоналізацію тексту, не зможе передати досвід конкретної людини, імітує досвід мільйонів людей, на текстах яких навчена модель. Тому таким матеріалам зазвичай не вистачає глибини та авторського відчуття. З експертністю те ж саме. Багато текстів ChatGPT досить корисні, але в них немає поглиблення теми. Це може зробити лише людина з багатим особистим досвідом.

Попре всі недоліки, варто підкреслити, що GPT-4 вже набагато краще працює з контекстом і дуже швидко вдосконалюється. Тому питання розпізнання тексту написаного ChatGPT вимагає використання всього спектру доступних онлайн сервісів, розуміння методів та сучасних підходів у розпізнанні тексту. Та найголовніше - бути ознайомленими з останніми інноваціями у цій сфері та бути в змозі їх використовувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://life.liga.net/all/news/v-ukraine-sozdali-pervyy-obrazovatelnyy-chat-https://openai.com/product/gpt-4>
2. na-osnove-iskusstvennogo-intellekta
3. <https://naurok.com.ua/chat>

4. <https://gptzero.me/>
5. <https://gpt3demo.com/apps/gpt-2-output-detector>
6. <https://gpt3demo.com/apps/roberta>
7. <https://openai.com/research/gpt-2-1-5b-release>
8. <http://gltr.io/>
9. <https://mitibmwatsonailab.mit.edu/>
10. <http://nlp.seas.harvard.edu/>

*Цікало С. С.,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: проф. Гороховатський В.О.,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

МЕТОДИ ПОШУКУ ЗОБРАЖЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ БІБЛІОТЕКИ OPENCV

Зображення у системах комп'ютерного зору мають визначені властивості, які можна використовувати для пошуку у колекціях зображень та порівняння характеристик чи змісту з іншими зображеннями [1-5]. Зараз все частіше використовують мову Python для реалізації таких алгоритмів.

Один з найбільш популярних інструментів для комп'ютерного зору та обробки зображень – це OpenCV (Open Source Computer Vision). Ця бібліотека відкритого коду забезпечує широкий спектр інструментів та функцій для обробки зображень та відео, включаючи розпізнавання облич, виявлення руху та зведення зображень. З використанням OpenCV можна здійснювати операції з обробки та аналізу зображень, такі як фільтрація, морфологічна обробка, сегментація та багато іншого. Ця бібліотека підтримується на багатьох платформах, включаючи Windows, Linux, macOS, Android та iOS, і має велику спільноту розробників, яка активно вносить внески в її розвиток. Зараз OpenCV застосовується в різних галузях, таких як автоматизоване водіння, медицина, безпека та реклама. Складні прикладні задачі комп'ютерного зору теж базуються на цій бібліотеці [4-7].

Розглянемо приклади найбільш поширених методів пошуку зображень, їх опис та реалізацію з використанням мови Python та бібліотеки OpenCV. У мові Python ця бібліотека має назву cv2 [2].

Пошук зображень за кольором. Один із методів пошуку зображень полягає в тому, щоб знайти зображення за заданим кольором або палітрою кольорів. Для реалізації використано логотип OpenCV (рис. 1) та знаходження на ньому об'єктів червоного кольору (рис. 2).

```

import cv2
import numpy as np

# Upload an image
image = cv2.imread('logo.jpg')
# Define the colour range corresponding to red
lower_red = np.array([0, 0, 100])
upper_red = np.array([100, 100, 255])
# Create a mask to select only red pixels
mask = cv2.inRange(image, lower_red, upper_red)
# Create an image with only red pixels
red_image = cv2.bitwise_and(image, image, mask=mask)
# Create an image with only red pixels
white_background = np.full(image.shape, 255, dtype=np.uint8)
# Add red pixels to a white background
result = cv2.add(red_image, white_background)
# Display the input image and the image with only red pixels
cv2.imshow('Input image', image)
cv2.imshow('Red color only', result)
cv2.waitKey(0)

```


Рис.1 – Вхідне зображення для пошуку червоного кольору

Рис.2 – Результат пошуку

Пошук зображень за вхідним зразком. Наприклад, так можна використовувати готову картинку і за допомогою методу `matchTemplate` та бібліотеки `OpenCV` знайти її в іншій картинці.

```
import cv2
import numpy as np

# upload an image
img1 = cv2.imread('animal.png')
img2 = cv2.imread('image3.png')

# get the dimensions of the images
h, w = img2.shape[:2]

# apply the matchTemplate() method
res = cv2.matchTemplate(img1, img2, cv2.TM_CCOEFF_NORMED)

# set the threshold for finding matching points
threshold = 0.8
loc = np.where(res >= threshold)

# draw rectangles on image 1 in the places where image 2 matches
for pt in zip(*loc[::-1]):
    cv2.rectangle(img1, pt, (pt[0] + w, pt[1] + h), (0, 0, 255), 2)

# output the image with the found matches
cv2.imshow('Cat', img1)
cv2.waitKey(0)
cv2.destroyAllWindows()
```


Рис.3 – Зображення для пошуку за зразком

Для демонстрації методу необхідна пошукова картинка. В даному прикладі вона створена власноруч, обрізавши оригінал. Як за приклад обрано картинку кота.

Рис.4 – Зразок для пошуку

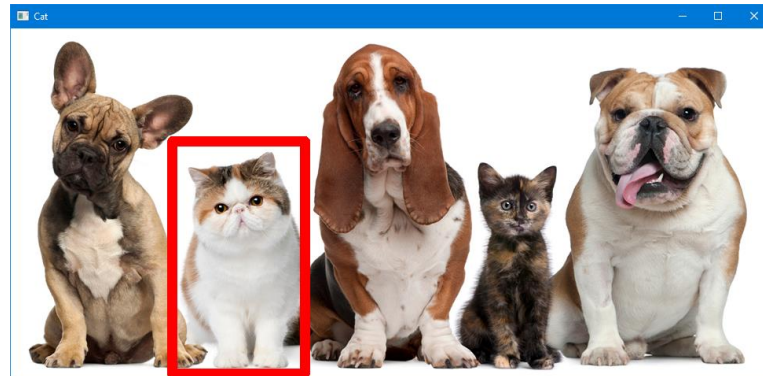

Рис.5 – Результат пошуку за зразком

У даному методі основою виступає принцип пошуку збігів другого зображення на першому. Для цього використовується метод `matchTemplate()`.

Методи, основані на математичних моделях пошуку. Вони шукають характеристики зображення, що можуть бути використані для знаходження інших зображень. Застосування математичних моделей виявляє схожість між зображеннями та забезпечує точний та швидкий пошук.

Одна з математичних моделей, яка застосовується в методах пошуку зображень, – це кластеризація. Вона базується на групуванні зображень за схожими ознаками, такими як колір, форма, текстура тощо. Коли зображення групуються в кластери, пошук може бути здійснений шляхом порівняння зображення з представником кожного кластеру. Рисунки 6, 7 демонструють вхідне зображення і результат його кластерування за кольором.

Рис. 6 – Початкове зображення для реалізації кластерування

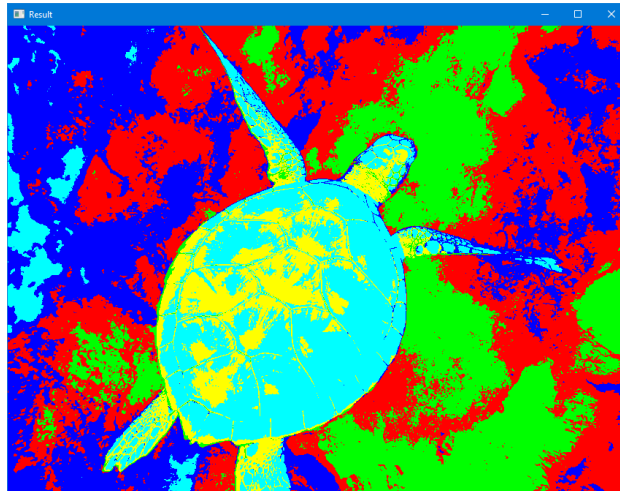

Рис. 7 – Результат кластеризації за методом k-середніх

Зображення завантажується і перетворюється у масив чисел, що оброблюється методом k-середніх. Кількість кластерів визначається заздалегідь, а початкові центроїди ініціюються випадково. Потім виконується цикл, доки не буде досягнутий критерій зупинки. У кожній ітерації обчислюється відстань між кожною точкою та центроїдом, і кожна точка призначається до ближчого кластеру. Потім кожен центроїд перераховується як середнє арифметичне з точок, призначених до нього. Цей процес повторюється до тих пір, поки зміна між попередніми і поточними центроїдами становитиме менше заданого порогу.

Застосування методів пошуку зображень з використанням мови Python дуже широке. Python має потужні бібліотеки для роботи з зображеннями, такі як OpenCV, Pillow, scikit-image, Matplotlib і багато інших. Ці бібліотеки надають можливість виконувати різноманітні операції, такі як обрізання, зміна розміру, збільшення різкості та інші. Багато застосунків комп'ютерного зору основані на пошуку багатовимірних даних та використовують дані утиліти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комп'ютерний зір / Л. Шапіро, Дж. Стокман; перев. з англ. - М.: БІНОМ. Лабораторія знань, 2006. – 752 с.
2. OpenCV Open Source Computer Vision, Accessed: Jun. 28, 2021. [Online]. Available: <https://docs.opencv.org/master/index.html>.
3. Mori Y. Image-to-word transformation based on dividing / Y. Mori and H. Takahashi and R. Oka // CMU CS Technical Report . 1999
4. Gorokhovatskyi V.A., Zamula A.A. (2016) Employment of Intelligent Technologies in Multiparametric Control Systems. Telecommunications and Radio Engineering. Vol. 75, No 19, p. 1775–1785.
5. Гороховатський В.О., Гадецька С.В., Стяглик Н.І., Власенко Н.В. (2020) Класифікація зображень на підставі ансамблю статистичних розподілів за класами еталонів для компонентів структурного опису. Радіоелектроніка, інформатика, управління, №4 , с. 85–94.
6. Gorokhovatskyi, V., Stiahlyk, N., Tsarevska, V. (2021). Combination method of accelerated metric data search in image classification problems. Advanced Information Systems, 5 (3), pp. 5–12.
7. Gorokhovatskyi V., Gadetska S., Ponomarenko R. (2020) Recognition of Visual Objects Based on Statistical Distributions for Blocks of Structural Description of Image. Proc. of the XV Int. Scientific Conf. “Intellectual Systems of Decision Making and Problems of Computational Intelligence” (ISDMCI'2019), Ukraine, May 21–25, 2019, pp. 501-512.

*Шманов Я.К.,
здобувач вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
“Донецький національний університет” ДонНУ імені Василя Стуса;
науковий керівник: доцент Зелінська О.В.,
“Донецький національний університет” ДонНУ імені Василя Стуса*

ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ДИЗАЙН

Вступ.

Веб-програмування та дизайн є важливими елементами сучасного ландшафту веб-розробки. Ця робота має на меті дослідити роль веб-програмування та дизайну у створенні цікавих та ефективних веб-додатків. У даній статті будуть розглянуті різні інструменти та методи, що використовуються у веб-програмуванні та дизайні, а також проаналізовано вплив цих методів на користувацький досвід.

Веб-технології.

Веб-технології передбачають використання таких мов програмування, як HTML, CSS, JavaScript і PHP для розробки веб-додатків. HTML (мова гіпертекстової розмітки) використовується для створення структури та змісту веб-сторінок, CSS (каскадні таблиці стилів) – для визначення презентації та макета веб-сторінок, а JavaScript – для додавання інтерактивності та динамічної функціональності веб-сторінкам.

Веб-програмування також передбачає використання різних фреймворків і бібліотек, таких як React, Angular і Vue.js, для розробки складних веб-додатків. Ці фреймворки та бібліотеки надають розробникам готові компоненти та інструменти, які дозволяють швидко та ефективно розробляти складні веб-додатки.

Веб-програмування включає використання API (інтерфейсів прикладного програмування) для інтеграції різних сервісів і функцій у веб-додатки. API дозволяють веб-розробникам отримувати доступ до даних з різних джерел і використовувати їх для розширення функціональності веб-додатків. Веб-технології також передбачають використання баз даних, таких як MySQL, MongoDB і PostgreSQL, для зберігання та отримання даних з веб-додатків.

Веб-дизайн.

Веб-дизайн – це процес створення візуальних елементів для веб-додатків. Веб-дизайнери використовують різні інструменти дизайну, такі як Figma, для

створення макетів веб-сайтів, типографіки, колірних схем і зображень. Гармонічно оформлені та зручні сайти створені за допомогою творчості і знань принципів дизайну.

Веб-дизайн також передбачає використання методів адаптивного дизайну, щоб забезпечити доступність і зручність використання веб-додатків на різних пристроях, таких як настільні комп'ютери, планшети і смартфони. Адаптивний дизайн гарантує, що веб-додатки адаптуються до розміру екрану та орієнтації пристрою, що полегшує користувачам навігацію та взаємодію з веб-додатками на будь-якому пристрої.

Вплив веб-програмування та дизайну на користувацький досвід.

Веб-програмування та дизайн мають значний вплив на взаємодію з користувачем. Ефективне веб-програмування гарантує, що веб-додатки будуть швидкими, чуйними і простими у використанні. Веб-програмування також гарантує, що веб-додатки є безпечними та надійними, що покращує користувацький досвід.

Веб-дизайн відіграє важливу роль у створенні візуально привабливих і зручних для користувача веб-додатків. Ефективний веб-дизайн гарантує, що веб-додатки будуть простими у навігації та використанні, що покращує взаємодію з користувачем. Веб-дизайн також гарантує, що веб-додатки будуть доступні і придатні для використання на різних пристроях, що покращує користувацький досвід.

Висновок.

Отже, веб-програмування та дизайн є важливими компонентами сучасного ландшафту веб-розробки. Ефективне веб-програмування та дизайн покращують користувацький досвід і гарантують, що веб-додатки будуть швидкими, безпечними та надійними. Майбутнє веб-програмування та дизайну виглядає яскраво, і ми вже можемо бачити захопливі розробки в цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Flanagan, D. (2011). JavaScript: The Definitive Guide: Activate Your Web Pages. O'Reilly Media, Inc.
2. Freeman, A., & Robson, E. (2014). Head First HTML and CSS: A Learner's Guide to Creating Standards-Based Web Pages. O'Reilly Media, Inc.
3. W3Schools. (2021). HTML Tutorial. Retrieved from <https://www.w3schools.com/html/>
4. CSS-Tricks. (2021). A Complete Guide

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Компанієтс О.О.

THE ESSENCE OF CONTROLLING AND ITS NECESSITY IN THE FINANCIAL DECISION-MAKING SYSTEM 6

Бабенко Т. С., Шубіна С.В.

ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ 9

Деняк К. М., Шубіна С. В.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ: ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ 12

Карпішина А.Р.

ПОДАТКОВІ ЗМІНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 15

Корольов С.В.

ПІДХОДИ ДО ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА 18

Кравченко Л.О., Шубіна С.В.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 21

Кравченко Л.О

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЩОДО ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ 24

Кузьміна В.Д., Шубіна С.В.

СПЕЦИФІКА АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 26

Налецька А.О.

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА 30

Новосільна А.О.

ВИКРИВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: СПОСОБИ ВІЯВЛЕННЯ 32

Пелих Д.О., Шубіна С.В. ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ	35
Сердюк І.В., Пеняк Ю.С. ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПОШТОВИХ ТА КУР'ЄРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	38
Тигач Г.Г., Мельник Н.Г. ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	40
Тимофєєв Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ	42
Хищенко А.М. ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ	46
Шуста А.О. ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	49
Шуста А.О., Шубіна С.В. РОЛЬ МСФЗ У ПІДВИЩЕННІ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	52
Югова Д.А. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКУ	55
РОЗДІЛ 2.	
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО- КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Vozhynska Olena CURRENT STATE AND PROSPECTS OF CREDIT COOPERATIVE DEVELOPMENT IN UKRAINE	59
Kuzmina V.D. ANALYSIS OF THE US LABOR MARKET	62
Manko M.O. PROFIT MANAGEMENT OF ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS	65

Yizhachenko V.V. SOCIAL RESPONSIBILITY OF ENTERPRISES DURING THE WAR	68
Бабенко Т. С. ДЕПОЗИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	71
Богуш М.В. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКУ	74
Вепрецька С.О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ	78
Вепрецька С.О. ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛІКОВОГО РИНКУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ	82
Водолазська І. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КУРСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	86
Герус Д.Ю., Чеканова Н.М. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	90
Гнип Н.О., Кравченко Л.О. ФІНАНСОВА СТАБІЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	95
Гнип Н.О., Кравченко Л.О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В ПОЛЬЩІ	98
Давиденко Д. О., Шорох В. Д. ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	101
Данілець Д.О. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ	104
Їжаченко В.В. АНТИКРИЗОВИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ	107

Каменєва Я.І. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АКЦІЙ	110
Кононович А.М. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І КУРСОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	112
Лагієв Р.Б. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОЗИК	115
Лісєна Є.О. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВІЙНИ	118
Марчак Д.О. АНАЛІЗ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	121
Москаленко О.В., Герман В.О. РОЛЬ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	124
Москаленко О.В., Кріль В.В. КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ	127
Нікітіна К.А. ІНФРАСТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ	130
Олійниченко К.В., Рока І.В., Красножон С. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГІВ	133
Паншин В.С. СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК БАНКУ ЗА УМОВ ЕФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	135
Прокопенко С.С. МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ НА ПРИКЛАДІ КОМПЛЕКСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ	140
Прокопенко С.С. ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	143

Редзюк Є.В. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ І ЇЇ ВПЛИВ НА ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	146
Ткачук Н. М. ЕНТРОПІЯ У ФУНКЦІОНУВАННІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	150
Цовма Б.В., Оніщенко І.О. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЮ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ	153
Шацька Н. А. ЛІЗИНГ ЯК ФОРМА ОНОВЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ВИРОБНИЦТВА. ЙОГО ФОРМИ ТА ВИДИ.....	157
Шацька Н. А. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	160
РОЗДІЛ 3.	
ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	
Cherniavska I.S., Bachmaniuk D. WHICH LANGUAGES WILL OFFER THE GREATEST POTENTIAL FROM A BUSINESS PERSPECTIVE DURING THE NEXT SEVERAL DECADES?	164
Cherniavska I.S., Sektym T.A. TYPES OF CONFLICTS IN AN ORGANIZATION AND THE WAYS OUT OF THEM	167
Petryna M.Yu., Sabadosh V.V. IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN RESTAURANT BUSINESS DEVELOPMENT	169
Sun Wenxia, Gao Shuijing, Shevchenko V. EMOTIONAL INTELLIGENCE IN LEADERSHIP	172
Voloshynovych A.O., Taraevska L.S. CHATGPT IN MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING IT	175

Андросова Т.В., Шевченко М.С. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА СИСТЕМА ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	178
Бакоцький Е.Р. АНАЛІЗ ЗМІН ГЕОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	181
Белік Д.В. АГРОБІЗНЕС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	184
Блажко А.О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ	186
Бондарєва Є.Ю. НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЗНАННЯ ЯК ТОВАР В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	189
Голуб Д. М. АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	193
Горбунова Ю. ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ І КЛАСИФІКАЦІЯ ОБЛІГАЦІЙ	196
Григорян О.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ТРАНСФЕР ЕКОНОМІКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	199
Гудок А.С. ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	201
Жихор Б.І. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ: МЕТОДИ ОЦІНКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	203
Іваниця П.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	206
Ізюмцева Н. В., Куценко Є.В. РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ	209

Ізюмцева Н. В., Фокіна Ю. Ю. ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	212
Ісаєв С.М. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ УКРАЇНИ	215
Колесникова А.А., Мацука В.М. РИЗИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	219
Коломацька В.В. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ (ПРИВАТБАНК)	221
Краєвий Н.А., Шевченко В.І. ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ КЕРІВНИКІВ В УМОВАХ КРИЗИ	225
Кухоцька Т. О. МОДЕЛЮВАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ЦІН НА ПШЕНИЦЮ ВІД ВИТРАТ	228
Мирзоян М.М. ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ІНВЕСТИЦІЯ»	231
Пархоменко Т.Л., Олійник Д.В., Морозова Н.Л. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ БАНКУ	233
Піддубний В.А., Кокша Д. О. МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	237
Проскурня А.А. ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА СКЛАДУ ПОКАЗНИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	239
Торяник І.В. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АТ «ТРЕСТ ЖИТЛОБУД-1» ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ	242
Туїнова Т.І., Новікова Т.В. ПОРІВНЯННЯ ТЕРМІНІВ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ», «СТАБІЛЬНІСТЬ» І «НАДІЙНІСТЬ» КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	244
Ушакова Н.Г., Воробйов Є.В. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ	247

Ушакова Н.Г., Кривошея Д.Р. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ УКРАЇНА-ЄС	250
Ушакова Н.Г., Солдатова А.Д. ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	253
Чайка Д.С. НАСЛІДКИ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	256
Червоточенко А.С. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ УСТАНОВИ В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ	258
Чертил А.А. НАСЛІДКИ КОЛИВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОН'ЮНКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	261
Щербина Ю.В., Бутенко Д.С. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	263

РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ У ВИРІШЕННІ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ НАУКИ, ТЕХНІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Holovanov Y.V. RESEARCH OF SOFTWARE TOOLS FOR AUTOMATED TESTING OF WEB APPLICATIONS	267
Nedzvetskyi D.V. DEVELOPING AN APPLICATION FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES USING DJANGO REST FRAMEWORK AND REACT	270
Бондаренко О.М. МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ	273
Голованьов Я.В. ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ ВЕБ ЗАСТОСУНКІВ	276

Дейнеко К. С., Станько В. М. Б. КЛАСТЕРИЗАЦІЯ РЕГОНІВ УКРАЇНИ ЗА ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ	280
Дракон Д.С. ЧИ ЗАМІНИТЬ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ІТ-ФАХІВЦЯ?	283
Курочка М.В. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУСПІЛЬСТВІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	286
Лучик С.Д., Лучик М.В. ІНКЛЮЗИВНА ВИЩА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ	288
Пархоменко Т.Л. ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ	292
Пархоменко Т.Л., Чеканова Н.М. ВИНАХОДИ В КОМП'ЮТЕРНИХ НАУКАХ: МІЖНАРОДНА ПАТЕНТНА ПРАКТИКА	296
Семенюк А. М. РОЗРАХУНОК КУТА ПОВОРОТУ ТА НАХИЛУ ПЛОЩИНИ СОНЯЧНИХ ПАНЕЛЕЙ	299
Тирін В.В., Чеканова Н.М. ЯК РОЗПІЗНАТИ ТЕКСТ НАПИСАНИЙ НЕЙРОМЕРЕЖОЮ СНАТGPT	302
Цікало С. С. МЕТОДИ ПОШУКУ ЗОБРАЖЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ БІБЛІОТЕКИ OPENCV	305
Шманов Я.К. ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ДИЗАЙН	311

Електронне наукове видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимах

**НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ
З ПРОБЛЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Збірник тез доповідей
XII Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених та студентів

(6 квітня 2023 року, м. Харків, Україна)

Матеріали подаються в авторській редакції

Формат 60×84/8. Гарнітура Таймс.
Обл.-вид. арк 24,5 Умовн. друк. арк. 19,6

Системні вимоги:
Процесор Pentium-класа; ОС Windows 7/10;
дисковод CD-ROM; Acrobat Reader 10.
Об'єм даних 4,2 Мб. Замовлення № 68/23.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009 р.